

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

Dragica D. Milović

**USVAJANJE SISTEMA ČLANOVA I
KATEGORIJE ODREĐENOSTI I
NEODREĐENOSTI U ENGLESKOM
JEZIKU**

doktorska disertacija

Beograd, 2014

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Dragica D. Milović

**THE ACQUISITION OF ARTICLES IN ESL
DEFINITENESS VS INDEFINITENESS**

Doctoral Dissertation

Beograd, 2014

INFORMACIJE O MENTORU I ČLANOVIMA KOMISIJE

Mentor:

dr Smiljka Stojanović, docent, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

Članovi komisije:

dr Nenad Tomović, docent, Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

dr Gordana Petričić, docent, Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

Datum odbrane: _____

REZIME

Ovom se disertacijom istražuje kako govornici srpskog jezika usvajaju sistem engleskih članova i načine izražavanja obilježja određenosti i neodređenosti. U radu smo pokušali da rasvijetlimo fenomen određenosti i neodređenosti koji se smatra univerzalnom kategorijom ljudskog razmišljanja. Članovi, kao najčešće riječi engleskog jezika, predstavljaju veliku poteškoću svim govornicima čiji maternji jezik ne posjeduje takve elemente.

Istraživanjem u ovom radu pokušali smo postići dva cilja: prvo da ispitamo koje teorije su najuticajnije i najpriznatije u objašnjenju ovog fenomena, na koji način je sistem članova predstavljen u udžbenicima i gramatikama, koje sve funkcije i značenja može izražavati i da opišemo najnovije studije i pristupe usvajanju engleskih članova u literaturi koja se bavi nastavom engleskog jezika.

Drugi cilj je vezan za istraživanja koja smo sproveli kako bismo rasvijetlili probleme koje studenti imaju pri usvajanju sredstava za izražavanje određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku, tj. članova. U okviru prvog dijela istraživanja provjerili smo našu hipotezu da studenti imaju velikih poteškoća u upotrebi članova te da je procenat ovih grešaka u odnosu na ostale vrste grešaka najveći. Analizirajući greške studenata u obilježavanju kategorije određenosti i neodređenosti u više različitih zadataka, ustanovili smo u kojoj mjeri poznaju i služe se pravilima kada koriste članove, koliko su ovladali načinima izražavanja te kategorije i zašto srpski govornici najčešće pristupaju strategiji izbjegavanja člana. U drugom dijelu smo opisali njihov međujezik i ustanovili redoslede usvajanja članova i tačnost u korišćenju pri obilježavanju ove semantičko-pragmatičke kategorije.

Ključne riječi: sistem članova engleskog jezika, kategorija određenosti i neodređenosti, usvajanje, međujezik, greške u članovima

Naučna oblast: Anglistika

Uža naučna oblast: Primijenjena lingvistika

UDK broj: _____

ABSTRACT

This dissertation investigates the acquisition of the English article system and the ways of expressing definiteness and indefiniteness by Serbian speakers. In this paper, we have tried to shed more light on the phenomenon of definiteness and indefiniteness, which is considered to be a universal category of human thought. Speakers whose native language does not possess such elements have troubles with the correct use of articles as the most commonly used words in English.

The aim of this research was two-fold: first to explore which theories were the most influential and the most recognized in clarifying this phenomenon, how articles are presented in course books and grammar books, which functions and meanings they can express and to describe the latest studies and approaches to the acquisition of English articles in ELT.

The second aim is directly related to the research that we conducted in order to elucidate the problems that students have while acquiring English articles in expressing definiteness and indefiniteness. In the first part of this research we have tested our hypothesis that students have great difficulty in article use and the most common types of errors are article errors. Analyzing the students' errors when marking definiteness and indefiniteness in a number of different tasks, we have determined the extent to which they know and use the rules when using articles, how much they have mastered this category and why Serbian speakers usually employ avoidance strategies in article use. In the second part we have described their interlanguage, we have determined article acquisition orders and measured article accuracy and use in marking this semantic-pragmatic category.

Keywords: English article system, definiteness and indefiniteness, acquisition, interlanguage, article errors

SADRŽAJ

UVOD	1
-------------------	----------

PRVO POGLAVLJE: ODREĐENOST U ENGLISKOM JEZIKU

1. Uvod	3
1.1. Sistem članova i pojam određenosti i neodređenosti	7
1.2. Član – istorijski pregled	8
1.3. Pristupi kategoriji određenosti i neodređenosti	11
1.3.1. Filozofsko-logički okvir članova - Bertrand Rasel	12
1.3.1.1. Pojam referencije	13
1.3.2. Teorija aktualizacije - Gustav Gijom	14
1.3.3. Potpuno/nepotpuno određivanje - Oto Jespersen	17
1.3.3.1. Određeni član <i>the</i>	18
1.3.3.1.1. Potpuno određivanje	18
1.3.3.1.2. Nepotpuno određivanje	24
1.3.3.2. Neodređeni član <i>a/an</i>	25
1.3.4. Teorija poznatosti - Pol Kristofersen	27
1.3.5. Teorija vrijednosti u sistemu članova – Džon Hjuson	30
1.3.6. Lokacijska teorija - Džon Hokins	34
1.3.7. Čestermanova teorija određenosti	42
1.3.8. Određenost kao mogućnost identifikovanja - Kristofer Lajonz	48
1.3.9. Određenost u srpskom jeziku	53

DRUGO POGLAVLJE: ČLAN U ENGLISKIM GRAMATIKAMA, UDŽBENICIMA I LITERATURI O NASTAVI SISTEMA ENGLISKIH ČLANOVA

2. Uvod	55
2.1. Član kao determinator	55

2.2. Engleski član i pokazne zamjenice	58
2.3. Nastava sistema engleskih članova – trenutna situacija	61
2.4. Prikaz članova u udžbenicima engleskog jezika	61
2.5. Članovi u gramatikama engleskog jezika	70
2.5.1. Džon Istvud: <i>Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder</i>	71
2.5.2. Daglas Biber, Suzan Konrad i Džefri Lič: <i>The Student Grammar of Spoken and Written English</i>	74

TREĆE POGLAVLJE: USVAJANJE ČLANOVA ENGLESKOG JEZIKA 80

3. Uvod	80
3.1. Usvajanje i učenje jezika	80
3.2. Pristupi usvajanju L2	83
3.2.1. Pristupi koji daju prednost empirijskim faktorima, okruženju i interakciji	84
3.2.2. Pristupi koji daju prednost nativističkim faktorima	85
3.2.3. Krašenova teorija o usvajanju i učenju jezika	86
3.3. Međujezik	90
3.3.1. Fosilizacija	93
3.3.2. Greške u usvajanju stranog jezika.....	95
3.4. Usvajanje članova	97
3.4.1. Teorijski pristupi usvajanja članova	98
3.4.2. Istraživanja o usvajanju engleskih članova	102
3.5. Literatura o usvajanju engleskih članova na srpskom jeziku	109

ČETVRTO POGLAVLJE: UPOTREBA ČLANOVA U ESEJIMA, PREVOĐENJU I CLOSE-TESTU - IDENTIFIKACIJA I ANALIZA GREŠAKA 112

4. Uvod	112
4.1. Početno istraživanje	115
4.1.1. Zadatak 1 – pisanje eseja	115

4.1.1.1. Analiza podataka dobijenih pomoću pisanja eseja	116
4.1.2. Zadatak 2 – prevod teksta na engleski jezik	119
4.1.2.1. Grupa A1	119
4.1.2.1.1. Rezultati analize grešaka – 2A1	121
4.1.2.2. Grupa B	129
4.1.2.2.1. Rezultati analize grešaka – 2B	130
4.1.2.3. Grupa C	134
4.1.2.3.1. Rezultati analize grešaka – 2C	136
4.1.2.4. Grupa A2	139
4.1.2.4.1. Rezultati analize grešaka – 2A2	140
4.1.3. Zadatak 3 – <i>close-test</i>	146
4.1.3.1. Grupe A1, B i C	146
4.1.3.1.1. Analiza rezultata dobijenih pomoću <i>close-testa</i> – 3A1, 3B i 3C	147
4.2. Analiza i interpretacija podataka dobijenih tokom prvog dijela Istraživanja	151
 PETO POGLAVLJE: USVOJENOST SISTEMA ČLANOVA UČENIKA OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE I STUDENATA ENGLSKOG JEZIKA	
5. Uvod	153
5.1. Glavno istraživanje	153
5.2. Uzorak i instrument	153
5.3. Analiza rezultata dobijenih u glavnom dijelu istraživanja	157
5.3.1. Tačnost u upotrebi članova i redosled usvajanja	167
5.3.2. Vrste grešaka u upotrebi članova	175
5.3.2.1. Izostavljanje <i>a/an, the</i> i \emptyset	175
5.3.2.2. Nepotrebno upisivanje <i>a/an</i> i <i>the</i>	178
5.3.2.3. Pogrešna upotreba <i>a/an</i> i <i>the</i>	181
5.3.3. Međusobni odnos imenice i člana	186
5.3.4. Analiza upotrebe članova u [\pm SR, \pm HK] kontekstima	197

ŠESTO POGLAVLJE: ODNOS NASTAVNIKA I UČENIKA PREMA SISTEMU ČLANOVA ENGLESKOG JEZIKA	202
6. Uvod	202
6.1. Intervju sa nastavnicima	202
6.2. Intervju sa učenicima i studentima	210
SEDMO POGLAVLJE: ZAKLJUČAK I IMPLIKACIJE ZA DALJA ISTRAŽIVANJA	219
7. Uvod	219
7.1. Pregled osnovnih rezultata istraživanja	219
7.1.1. Poređenje rezultata po najvažnijim osnovama	224
7.2. Implikacije za dalja istraživanja	231
BIBLIOGRAFIJA	232
PRILOG 1 – Prikaz o članovima „An inconvenient article?” (Cheng, 2008: 420)	246
PRILOG 2 – Zadatak 1 – Teme za pisanje eseja	247
PRILOG 3 – Zadatak 3 – <i>Close-test</i>	248
PRILOG 4 – Answer sheet za <i>close-test</i> (Master, 1994: 250)	250
PRILOG 5 – Intervju pitanja za nastavnika	251
PRILOG 6 – Intervju pitanja za učenika/studenta.....	252
PRILOG 7 – Predlog vježbanja sa članovima	253
PRILOG 8 – Spisak slika	263
PRILOG 9 – Spisak grafikona	264
PRILOG 10 – Spisak tabela	265
PRILOG 11 – Biografija	267
PRILOG 12 – Izjava o autorstvu	268
PRILOG 13 - Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada	269
PRILOG 14 – Izjava o korišćenju	270

UVOD

U savremenom naučnom svijetu velika pažnja posvećuje se istraživanjima usvajanja sistema članova engleskog jezika i kategorije određenosti i neodređenosti u jezicima koji ne posjeduju takve elemente. Na probleme sa kojima se suočavaju srpski govornici kao i govornici ostalih slovenskih jezika (ruski, poljski, češki, slovački,...) u usvajanju ove oblasti engleske gramatike pokušali su ukazati brojni lingvisti (Kaluza, 1963; Spalatin, 1976; Hlebec, 1986; Dušková, 1997; Ekiert, 2004).

Istraživanjem u ovom radu željeli smo postići dva cilja: prvi - da ispitamo kako je kategorija određenosti i neodređenosti opisana u literaturi, na koji način je sistem članova predstavljen, koje sve funkcije i značenja može izražavati, kao i da opišemo najnovije teorije i pristupe usvajanju članova. Drugi cilj je vezan za istraživanja koja smo sprovedeli kako bismo rasvijetlili probleme koje govornici srpskog jezika imaju pri usvajanju sredstava za izražavanje određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku, tj. članova. Istraživanje je podijeljeno na dva dijela: početno - koje se odnosi na pretpostavku da studenti prave najveći broj grešaka u upotrebi člana, i glavno koje je sprovedeno na tri obrazovne jedinice – u osnovnoj, srednjoj školi i na fakultetu.

U prvom poglavlju prikazaćemo teorije koje su najuticajnije i najpriznatije u objašnjenju fenomena određenosti i neodređenosti, i od kojih je većina, posvećena upravo engleskom jeziku. Uz prikaz istorijskog razvoja člana opisaćemo i načine kako su ovoj kategoriji pristupili Bertrand Rasel, Gustav Gijom, Oto Jespersen, Pol Kristofersen, Džon Hjuson, Džon Hokins, Endru Česterman i Kristofer Lajonz.

U drugom poglavlju analiziraćemo pristup sistemu članova u literaturi – udžbenicima koje učenici koriste u učenju engleskog jezika u osnovnoj, srednjoj školi i na fakultetu, kao i u savremenim gramatikama koje se koriste na studijama engleskog jezika na fakultetima gdje smo sprovedeli glavno istraživanje.

Treće poglavlje biće posvećeno studijama i pristupima usvajanja engleskih članova u literaturi koja se bavi nastavom engleskog jezika (Hakuta, 1976; Huebner, 1983; Tarone, 1985; Master, 1987; Parrish, 1987; Thomas, 1989), kao i poređenju rezultata tih istraživanja sa našim.

U četvrtom, petom i šestom poglavlju opisaćemo tok istraživanja, ispitanike, instrumente i analizirati dobijene rezultate. Naše istraživanje će se sastojati od više

djelova i podrazumijevaće pisanje eseja, prevođenje kratkih tekstova i *close-test*, sa ciljem da se dobiju što precizniji rezultati i što potpunija slika o nivou usvojenosti kategorije određenosti i neodređenosti u cjelokupnom obrazovnom sistemu koji uključuje osnovnu, srednju školu i studije anglistike na univerzitetima u Podgorici, Nikšiću i Bijeljini. U okviru glavnog istraživanja najprije ćemo ustanoviti redoslede usvajanja članova, zatim ćemo ispitati tačnosti u njihovom korišćenju i pregledati u kojim semantičkim kontekstima i sa kojim vrstama imenica najčešće dolazi do grešaka. Dakle, ispitaćemo u kojoj mjeri govornici srpskog jezika poznaju normu pri upotrebi članova i u kojoj mjeri percipiraju određenost i neodređenost kao semantičko-pragmatičku kategoriju.

U zaključku ćemo sažeti rezultate koje je naš rad donio i pregledati koja je nova pitanja otvorio.

PRVO POGLAVLJE: ODREĐENOST U ENGLESKOM JEZIKU

1. Uvod

Najčešće korišćene riječi u engleskom jeziku su članovi *the*, *a/an* i \emptyset . Na osnovu Kobildove baze podataka (*COUBILD-Collins Birmingham University International Database*), Sinkler (Sinclair, 1991) je sastavio listu od 10 najčešćih riječi u engleskom jeziku prema kojoj određeni član *the* zauzima prvo mjesto u korpusu od 20 miliona riječi, a neodređeni član *a/an* peto mjesto (tabela 1).

Tabela 1. Kobildova lista 10 najčešćih riječi engleskog jezika (Sinclair, 1991: 143)

1. the (309 497) 25.1%	6. in (100 138) 8.1%
2. of (155 044) 12.6 %	7. that (67 042) 5.4%
3. and (153 801) 12.5%	8. I (64 849) 5.3%
4. to (137 056) 11.1%	9. it (61 379) 5.0%
5. a (1129928) 10.5%	10. was (54722) 4.4%

Upoređujući relativnu učestalost sva tri člana (izuzimajući članove koji su povezani sa vlastitim imenicama i one unutar idiomatskih izraza) u djelima pet različitih pisanih žanrova, Master (1990) je otkrio da član \emptyset (*zero article*), koji nije uračunat u Kobuildov korpus, zauzima prvo mjesto, određeni član *the* drugo mjesto, a neodređeni *a/an* posljednje (tabela 2).

Tabela 2. Procenat pojavljivanja tri člana u pet žanrova (Master, 1993: 4)

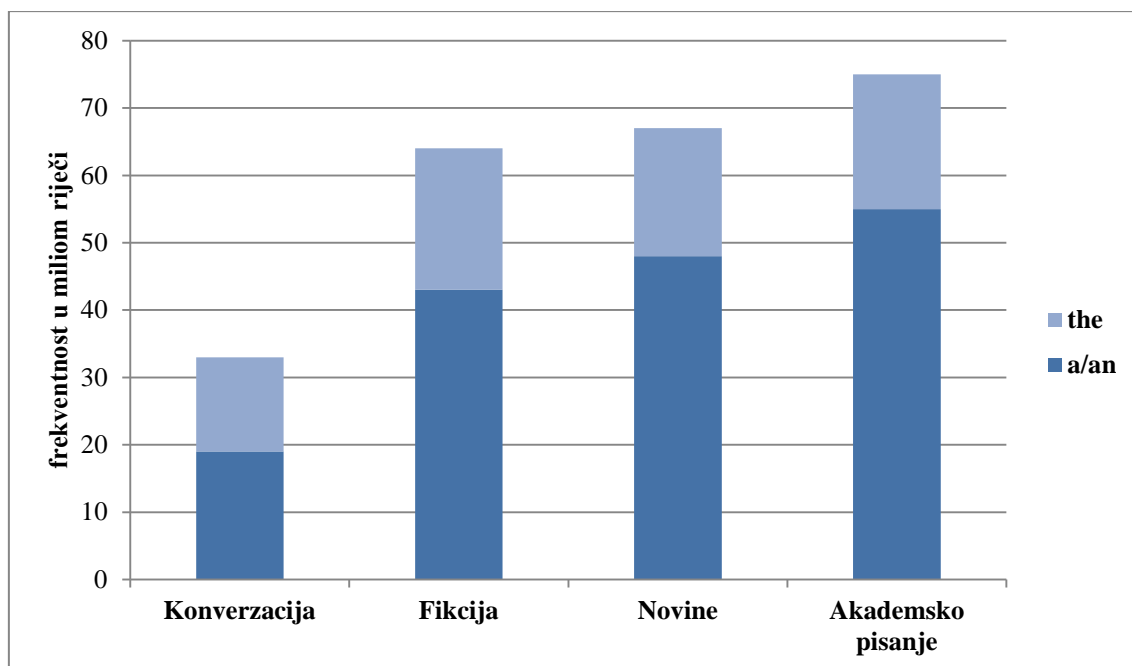
Žanr	Izvor	<i>Nulti \emptyset</i>	<i>The</i>	<i>A(n)</i>	Član / <i>Det</i>	Ukupan broj riječi
Istraživački magazini	Tehnički članci (16)	49.7	38.6	11.8	90.3	63289
Naučni magazini	<i>Science news</i> (4 primjerka)	57.0	28.7	14.3	88.4	34987
Nedeljne novine	<i>Newsweek</i> (1 primjerak)	46.6	34.4	19.1	82.6	31896
Roman	<i>The Tenth Man</i>	27.9	45.9	26.2	77.7	30956

Drame*	<i>Macbeth</i> i <i>Julius Caesar</i>	44.7	38.7	16.7	58.8	36516
Sve	24 uzorka	48.0	36.3	15.7	82.6	197644

*Vokativi (oblici direktnog obraćanja kao na pr. *fool, lady, sirrah*) nijesu uračunati u dramama.

U odnosu na ostale determinatore, procenat članova u korpusu od skoro 200 000 riječi je mnogo veći od bilo kojih drugih determinatora, a ako se uzme u obzir vrsta tekstova procenat članova je znatno veći ako to nije fiktivno štivo. Master (1993) objašnjava tu razliku time što se u fikciji pojavljuju i prisvojni determinatori poput *my, his, John's*. Biber, Conrad i Lič (Biber, Conrad & Leech, 2002: 67) su takođe, opisujući članove i njihovu distribuciju u različitim registrima (grafikon 1), naveli podatke da se članovi najviše koriste u akademskom registru (u poređenju sa novinskim štivom i fikcijom). U komunikaciji se članovi mnogo manje koriste na račun zamjenica.

Grafikon 1. Distribucija određenog i neodređenog člana u različitim registrima (Biber, Conrad & Leech, 2002: 67)

Na pitanje kako prepoznati da li je autor nekog teksta izvorni govornik ili neko kome engleski nije maternji jezik, Master (1990) odgovara da postoje tri najčešća pokazatelja: izbor vremena i aspekta, slaganje subjekta i glagola i upotreba članova. I dok se problemi sa glagolima i sa leksikom mogu lako prevazići, a greške u slaganju

eliminirati pažljivom lekturom, problemi sa članovima stalno ostaju prisutni. Budući da se članovi ubrajaju u najfrekventnije riječi engleskog jezika, izvorni govornici najprije primijete greške ovog tipa, naročito kod govornika koji u svom maternjem jeziku ne posjeduju slične elemente. Master (1987: 1) ovdje navodi vrlo upečatljiv primjer govornika ruskog jezika čiji se engleski govor stereotipno prepoznaje po odsustvu članova.¹

Ono što je veoma zanimljivo jeste što mnogi lingvisti na različite načine objašnjavaju ove greške. Na primjer, Bertova (Burt, 1975) navodi da su „greške pri izboru člana samo lokalne prirode i da se razlikuju od globalnih po tome što ne ometaju komunikaciju“, mada prethodno navedeni podaci iz tabele 2 govore suprotno. Sasvim je tačna tvrdnja da se greška u članu može smatrati lokalnom u rečenici kao **A water is necessary for our life*. *Water* je nebrojiva imenica, a ispred njih se ne koristi neodređeni član. Greška se smatra lokalnom jer ne djeluje izvan rečenice i ne uzrokuje nikakav problem koji se tiče identiteta referencije. Sa druge strane, greške u članovima se mogu smatrati „globalnim“ ukoliko slušalac ili čitalac ne razumije identitet te referencije. Bez obzira koje su prirode, u posljednje vrijeme mnogi istraživači i metodičari, implicitno ili eksplicitno, uočavaju potrebu i njen značaj da se posvete ovom problemu izbora članova i grešaka u njihovoj upotrebi.

Sistem engleskih članova, sačinjen od samo dvije morfeme *a/an* i *the*, oduvijek je bio predmet istraživanja filozofa, lingvista i psihologa, a interesovanje za njih se pripisuje činjenici da su članovi vrlo važni u raznovrsnim diskursnim poljima i u uzajamnom djelovanju lingvističkog i nelingvističkog znanja.

Koliko neodređeni član može da utiče na razumijevanje, Monika Ekiert (2007) je ilustrovala jednim slučajem iz 2006. godine kada je u izvještaju Jahu Njuza (*Yahoo News*) jedan australijski kompjuterski program otkrio podatak da neodređeni član nedostaje u čuvenoj rečenici koju je Nil Armstrong (Niel Armstrong) izgovorio zakoračivši prvi put na mjesec 1969. god. „That’s one small step for man, one giant leap for mankind.“

Kako prenosi *Yahoo News*, pojedini lingvisti i istoričari su kritikovali Armstronga zato što nije izgovorio dramatičniji i gramatički pravilniji oblik „One small

¹ Master, 1987, 1: „... interestingly, the English speech of native speakers of Russian is stereotypically identified with the absence of articles.“

step for a man ...“ u verziji koju je on prenio kontroli NASA misije. Pošto je neodređeni član izostavljen, gramatičari smatraju da je Armstrong zapravo rekao sledeće: „One small step for mankind, one giant leap for mankind.“ Čuveni astronaut je objašnjavao da je imao namjeru da ovu rečenicu pravilno izgovori i bio je uvjeren da jeste. Na kraju je, zahvaljujući softverima visoke tehnologije za obradu zvuka, australijski kompjuterski programer i dokazao da član *a/an* ipak nije izostavljen.

Da članovi nijesu problem samo L2 govornicima, već i izvornim govornicima koji ih vrlo često izostavljaju iz više razloga, objašnjava engleska novinarka i spisateljica Helen Fielding (Helen Fielding, 1999) koja kaže: „Kad pišete knjigu, normalno je da se ne igrate puno sa riječima, ali kad sam pisala kolumne *Bridžit Džouns*, sve sam riječi brojala... . Napisala bih kolumnu, i uvijek bih prekoračila broj riječi, pa bih onda sabijala i sabijala tekst dok ne bih došla do traženog broja... . To je nešto kao *okrnjeni stil*. Da bih kolumnu skratila, izbacivala bih riječi kao *I* ili *the*.“² Sasvim je sigurno da bi izvorni govornik ovaj *okrnjeni stil* lako prepoznao, ali bi isto tako L2 učeniku izvan okruženja učionice, ovaj stil stvorio velike poteškoće u razumijevanju.

O problemu izostavljanja članova kao fenomenu današnjeg engleskog jezika, najbolje govori vrlo duhovit prikaz i animacija (slika 1) autorke Margaret Heris Čeng (Cheng, 2008: 420) koja je rekla da bi članovi, kao nepotrebni ukrasi, mogli poći „putem dinosaurus.“ (vidjeti prilog 1)

² Fielding, 1999: „Writing a book, you wouldn't normally play so much with the words, but I wrote all the *Bridget Jones* columns to word counts. ... I'd write it, and it would always be over the word limit, then I'd condense it and condense it until it came out exactly the right number of words. ... That had something to do with *the truncated style*. To get it shorter I'd cut out words - like *I* or *the*.“

Slika 1. Animacija iz prikaza o članovima „An inconvenient article?“ (Cheng, 2008: 420)

Prema tome, predmet ovog istraživanja obuhvatiće sistem članova engleskog jezika koji se smatraju prototipskom oznakom određenosti i neodređenosti, a naša polazna pretpostavka je da ovaj sistem predstavlja veliki problem učenicima čiji maternji jezik ne posjeduje takve elemente. U cilju razumijevanja njihovog značaja i funkcije, ovo poglavlje će biti posvećeno detaljnom istraživanju značenja engleskih članova čija objašnjenja i upotreba zavise od teorijskih shvatanja. Najprije ćemo se osvrnuti na istorijski pregled sistema članova u proučavanja kategorije određenosti i neodređenosti, a potom prikazati najvažnije i nauticajnije pristupe ovoj kategoriji.

1.1. Sistem članova i pojam određenosti i neodređenosti

U lingvističkoj literaturi postoji jedinstveno mišljenje da engleski članovi kao determinatori predstavljaju prototipske realizacije označavanja određenosti i neodređenosti i da se upotrebljavaju zajedno sa imenicama kada se želi označiti da je nešto određeno ili neodređeno bilo da je to u stvarnom svijetu ili ne (Lyons, 1999: 46). To znači da se jedan entitet u okviru imeničke fraze ne može prepoznati kao određen ili neodređen ukoliko se ne pojavi sa članom ispred i iz tog razloga je vrlo važno razumjeti pojam određenosti i neodređenosti.

Ovim obilježjem su se vjekovima bavili filozofi, logičari i lingvisti i gotovo svaka studija o određenosti i neodređenosti počinje pitanjem šta je to određenost. Kramski (Krámský, 1972: 30), koristeći termine *determinedness* i *indeterminedness*, objašnjava da se pod pojmom „određenosti“ podrazumijeva činjenica da su imenice svrstane prema tome da li je sadržaj izražen imenicom jasan i da li se može odrediti na konkretan način ili ne.³ Međutim, definicije poput ove ne objašnjavaju ovo obilježje na najbolji mogući način. Mnogi autori poput Čestermana (1991) i Lajonza (1999), ukazujući na složenost ovog problem, su naprije kritički opisivali postojeće teorije i pristupe kategoriji određenosti i neodređenosti, da bi kasnije prikazali svoja viđenja uvodeći pojmove poput *mogućnosti lociranja*, *ekstenzivnosti*, *mogućnosti identifikovanja*, *poznatosti*, *uključenost & isključenosti* ili *jedinstvenosti*, i opisali načine kako se ona izražava u pojedinim jezicima.

Vrlo često se u literaturi nailazi na tvrdnju da su obilježja određenosti i neodređenosti opšta pojava u ljudskom razmišljanju i jeziku i da zapravo predstavljaju jezičku univerzaliju (Guillaume, 1919; Christophersen, 1939) i kao takva se ne može opisati jednom definicijom ili formulom. Ova univerzalno semantičko-pragmatička kategorija je karakteristična i za engleski i srpski jezik. Međutim, jezička sredstva kojima se ona izražava u njima su vrlo različita, a najupečatljivija razlika je nepostojanje članova u srpskom jeziku.

1.2. Član – istorijski pregled

Kategorija određenosti i neodređenosti se oduvijek povezivala sa članovima, a članovi sa imenicama. Pojam imenice u nauci je uveo Aristotel koji je razlikovao dvije vrste riječi – glagole i imenice. Stoičari su sve riječi dijelili na četiri grupe (kasnije pet), različite po obliku i značenju i to su bile: imenica, glagol, *syndesmos* i *arthron*. Vrsta riječi *arthron* je uključivala *članove* i *odnosne zamjenice*, a predstavljeni su kao dio rečenice koji ima padeške nastavke i koji određuje broj i rod imenice. *Arthron* je na

³ Krámský, 1972, 30: „By the term 'determinedness' we understand the fact that nouns are classified according to whether the content expressed by the noun is clear and identifiable in a concrete way or not.“

početku obuhvatao i lične zamjenice pa se može zaključiti da su lingvisti vrlo rano primijetili usku povezanost imenice i člana, a isto tako i vezu zamjenice i člana.

Autor prve grčke gramatike Dionizije Tračanin iz drugog vijeka prije nove ere je prvi koji je razlikovao osam vrsta riječi, i to kao gramatičke a ne logičke kategorije: imenice, glagoli, participi, članovi, zamjenice, predlozi, prilozi i veznici. Ova podjela, uz manje promjene, i dan danas traje. U čuvenoj gramatici engleskog jezika iz osamnaestog vijeka autora Lindlija Mareja (Lindley Murray), opisane su sledeće vrste riječi: članovi, imenice, zamjenice, pridjevi, glagoli, prilozi, predlozi, veznici i uzvici. Tokom devetnaestog vijeka članovi u engleskom jeziku se više ne smatraju posebnom vrstom riječi već se svrstavaju u pridjeve što ukazuje na vezu člana i imenice, a isto tako i na problem lingvista da odrede njegovu semantičku i sintaksičku funkciju.

Za razliku od grčkog koji je imao određeni član, klasični latinski nije imao članove.⁴ Međutim, član se razvio prvenstveno u govornom (vulgarnom) latinskom i dijalektima kao emfatičko deiktička čestica, (određeni član iz pokaznih zamjenica - *ipse, ipsa* a neodređeni iz broja jedan - *unus, una*). Kako su se kasnije ti dijalekti razvili u romanske jezike, tako su se i članovi nastavili razvijati unutar sastava tih jezika i u većini sačuvanih tekstova pisanih na najstarijim verzijama romanskih jezika prisutni su već u potpunosti razvijeni članovi. Gijom (Guillaume, 1919: 15) je kazao da „član ima manje više u sebi nešto od zamjeničke prirode“, dajući primjere iz francuskog (*le, la*) i njemačkog jezika (*der, die, das*) kao potvrdu, gdje isti oblici služe i kao članovi i kao lične zamjenice.

Kad je riječ o sistemu članova u engleskom jeziku i tu imamo istu situaciju - određeni član se razvio iz pokazne zamjenice a neodređeni iz broja jedan – *one*. Zanimljivo je da su razliku određeni i neodređeni član prvi put spomenuli gramatičari Port Rojala⁵ (*Port Royal*) u sedamnaestom vijeku, nazivajući „određenim“ ono što se do tada nazivalo jednostavno „članom“ (Crystal, 1988).

⁴ Lajonz (1999: 48) navodi da je Kvintilijan, rimski gramatičar iz prvog vijeka, upoređujući latinski (koji nije imao članove) sa grčkim (koji je imao jedan član) izjavio sledeće *Noster sermo articulos non desiderat* („Naš jezik ne treba članove“).

⁵ Gramatičari Antoan Arnold i Klod Lancelot su autori djela „General and Rational Grammar, containing the fundamentals of the art of speaking, explained in a clear and natural manner“ (*Grammaire générale et raisonnée contenant les fondemens de l'art de parler, expliqués d'une manière claire et naturelle*) koje se smatra pionirskim radom u filozofiji jezika. Glavna ideja

Tema svake istorije engleskog jezika je svakako istorija sistema članova i o njoj su pisali Pol Kristofersen u knjizi *The Articles: A Study of Their Theory and Use in English* (Paul Christophersen, 1939) i Džon Hjuson u djelu *Article and Noun in English* (John Hewson, 1972), a prvi gramatičar koji je engleske članove opisao kao posebnu vrstu riječi (*word-class*) je Robert Loud (Robert Lowth) u svojoj gramatici *A short introduction to English grammar* iz 1762. godine.

Kako postoje brojne rasprave i problemi izražavanja kategorije određenosti i neodređenosti, samim tim istorija proučavanja ove kategorije predstavlja znatnim dijelom i istoriju proučavanja člana.

Iako se članovi pojavljuju u brojnim jezicima, oni su u ukupnom broju svjetskih jezika u manjini. Kada se radi o jezicima koji ne posjeduju sistem članova (na primjer srpski, poljski, ruski, japanski, kineski, finski, itd) vrlo malo se pisalo o ovom problemu određenosti i neodređenosti. Međutim, u okviru proučavanja imeničke fraze pod uticajem transformacione gramatike s jedne strane i komparativnih studija s druge strane, ovaj problem je počeo da dobija sve više pažnje. Jiri Kramski (Jirí Krámský), autor čuvenog djela *The Article and the Concept of Definiteness in Language* iz 1972. godine, dajući prikaz teorija o određenosti i neodređenosti⁶ povezanih sa upotrebom člana, podijelio je sve jezike na sedam glavnih grupa, od kojih svaka ima po nekoliko podgrupa. Glavne grupe su:

- 1) Grupa jezika koji posjeduju samostalnu leksičku jedinicu tj. član za izražavanje određenosti i neodređenosti (engleski, njemački, francuski);
- 2) Grupa jezika koji posjeduju samostalnu leksičku jedinicu tj. član i proklitiku ili enklitiku (danski, norveški, švedski i rumunski);
- 3) Jedan, dva ili više članova u položaju su enklitike ili proklitike (arapski);
- 4) Jezici u kojima sama imenica, ili neka druga vrsta riječi, nosi u sebi značenje određenosti i neodređenosti (moderni persijski);
- 5) Jezici u kojima se određenost i neodređenost izražavaju padeškim oblicima ili glagolskim oblicima.

ovog rada je da gramatika jednostavno predstavlja mentalne procese koji su univerzalni i prema tome gramatika je univerzalna.

⁶ Iako u naslovu stoji termin *definiteness*, Kramski koristi termine *determinedness* i *indeterminedness*, ne objašnjavajući nigdje tu različitu terminologiju.

- a. Podgrupa I: jezici u kojima su određenost i neodređenost izraženi padeškim oblicima imenica (turski);
 - b. Podgrupa II: jezici u kojima su određenost i neodređenost izraženi padeškim oblicima pridjeva – kao upečatljiv primjer ove podgrupe Kramski navodi „srpskohrvatski“⁷ opisujući njegov pridjevski sastav i dihotomiju određeni i neodređeni pridjevi;
 - c. Podgrupa III: kategorija određenosti i neodređenosti izražena je glagolskim oblicima. Kao tipičan primjer ove podgrupe Kramski navodi mađarski jezik.⁸
- 6) Naglasak odnosno intonacija u službi izražavanja određenosti i neodređenosti (osetijski jezici) i
- 7) Jezici koji nemaju članove – ovoj grupi pripadaju svi slovenski jezici izuzev bugarskog i nekih dijalekata ruskog jezika. Opisujući ove jezike, Kramski (1972: 187) navodi da „srpskohrvatski“ izražava određenost pomoću posebne deklinacije imenica.

1.3. Pristupi kategoriji određenosti i neodređenosti

Najuticajniji pristupi kategoriji određenosti i neodređenosti su proizašli iz studija pisanih na engleskom jeziku koji je najbolje i najdetaljnije opisan jezik na svijetu, usredsređujući se prvenstveno na član kao prototipsku oznaku ove kategorije.

Na osnovu bibliografije danskog lingviste Pola Kristofersena *The Articles: A Study of Their Theory and Use in English* (Paul Christophersen, 1939), u kojoj su navedena djela od sredine 19. vijeka, možemo zaključiti da su, do tog vremena, autori studija o kategoriji određenosti i neodređenosti i o članovima bili s engleskog, francuskog i njemačkog govornog područja kao i iz Skandinavije. Pojedini autori su pisali o tom problemu u svojim jezicima, a kada je u pitanju engleski, najpoznatiji i najuticajniji autor je Oto Jespersen (Otto Jespersen), čije su dvije gramatike, *Essentials*

⁷ Srpskohrvatski ili hrvatskosrpski jezik je tradicionalni naziv zajedničkog jezika koji se upotrebljavao tokom čitavog 19. i 20. vijeka. Raspadom SFRJ 1991. god. srpskohrvatski jezik je prestao biti u službenoj upotrebi.

⁸ U engleskom jeziku u tradicionalnim gramatikama se negdje govorilo o određenom glagolskom vremenu (npr. Past Tense: *I read the book*) i neodređenom (npr. Present Perfect Tense: *I have read the book*).

of *English Grammar* iz 1933. god. i *A Modern English Grammar* iz 1949. god. u velikoj mjeri uticale na brojne lingviste i gramatičare.

1.3.1. Filozofsko-logički okvir članova - Bertrand Rasel

Ne postoji studija koja se bavi pitanjem određenosti i neodređenosti, a koja nije posvećena i Bertrandu Raselu, autoru čuvenog djela *On Denoting* (Bertrand Russell, 1905) koje i danas izaziva interesovanje filozofa, logičara i lingvista. Njegova analiza je logička, ili formalno-semantička, i zasniva se na pitanju referentnosti određenog člana *the* u engleskom jeziku. Rečenicu koju on analizira, koja je bezbroj puta navođena i preuzeta od Gotlopa Fregea⁹ (Gottlob Frege, 1872, citirano prema Russell, 1905), glasi:

The King of France is bald. (Kralj Francuske je ćelav.)

Rasel pretpostavlja da se ovom rečenicom izražavaju tri tvrdnje:

- a. Postojanje (*existence*): Postoji kralj Francuske. (*There is a king of France.*)
- b. Jedinstvenost (*uniqueness*): Samo je jedan kralj Francuske. (*There is only one King of France.*)
- c. Predikacija (*predication*): Ta osoba je ćelava. (*This individual is bald.*)

U okviru istinosno-vrednosne logike (*truth-value logic*), koju Rasel zastupa, ako je bilo koja od ove tri premise netačna, onda rečenica *The King of France is bald* mora biti netačna. Prema Raselu određeni član izražava postojanje i jedinstvenost referenta u vanjezičkoj stvarnosti i to pitanje postojanja i jedinstvenosti biće prisutno u gotovo svakom daljem istraživanju određenosti i neodređenosti. Stroson (Strawson, 1950) u svom članku „On referring“ tvrdi da određeni opis ne izražava postojanje, već se pretpostavlja njegovo postojanje (*existence is presupposed*). Inspirisan djelom Gotlopa Fregea u kojem se raspravlja o odnosu smisla i referencije, Stroson zamjera Raselu sledeće:

⁹ Gottlob Frege (1872) je njemački matematičar, logičar i filozof, autor čuvenog članka „On Sense and Reference“ (*Über Sinn und Bedeutung*). Maks Blek (Max Black) je preveo 1960. godine ovaj članak na engleski jezik, koristi sledeće termine za ‘Sinn’: *sense, meaning, intension, connotation* i *content*, a za ‘Bedeutung’: *reference, referent, meaning, extension, denotation, nominatum* i *designatum*. Prevod ovih termina se razlikuje od prevodioca do prevodioca zato što Frege koristi termin ‘Sinn’ za ono što bismo danas preveli kao ‘značenje’, a ‘Bedeutung’ za ono što se danas naziva ‘smislom’.

1) Ako kralj Francuske ne postoji, tada rečenica *Kralj Francuske je ćelav* nije pogrešna, kako tvrdi Rasel, već joj nedostaje referencija. Po Fregeu rečenica ima smisao, ali nema referencije.

2) Određeni član ne izražava postojanje, kako tvrdi Rasel, već ga pretpostavlja.

1.3.1.1. Pojam referencije

Obilježje određenosti i neodređenosti se uobičajeno vezuje uz pojam *referencije*. Džon Lajonz u djelu *Semantics* (John Lyons, 1977), referenciju tumači na sledeći način: ni jedan izraz ne *referira* sam po sebi. I određeni i neodređeni izrazi mogu na nešto upućivati, i mogu biti atributivni (*The/a red chair*) ili predikativni (*The/a chair is red*). Govornik je taj koji odlučuje hoće li na nešto *referirati* odnosno upućivati.¹⁰

Kada je u pitanju fenomen određenosti i neodređenosti obavezno moramo uključiti i slušaoca. Serl (Searle, 1969), na primjer, u okviru svoje teorije govornih činova (*speech-act theory*), tvrdi da mora postojati jedan i samo jedan objekat na koga se primjenjuje iskaz govornika u izlaganju i da slušalac mora imati dovoljno sredstava da identifikuje objekat iz iskaza govornika u izlaganju.¹¹

Slijedeći Serla, i Grajs u svom uticajnom članku „Logic and Conversation“ (Grice, 1975) uvodi pojam *konverzacijske implikature* (*conversational implicatures*), tj. onaj dio značenja nekog izraza koji nije izražen eksplicitno, već proizilazi iz nekih principa koji upravljaju razgovorom. Hokins (Hawkins, 1991) će isti ovaj pojam uključiti u svoju analizu određenosti i neodređenosti u članku gdje je revidirao svoju teoriju iz 1978. god. Givon (Talmy Givón, 1984), izražavajući svoje nezadovoljstvo logičkim opisima jezika, kaže da je logički pristup suviše ograničavajući da bi u potpunosti opisao ljudski jezik.¹²

¹⁰ Lyons, 1977, 177: „...it is the speaker who refers (by using some appropriate expression): he invests the expression with reference by the act of referring.“

¹¹ Searle, 1969, 82: „There must exist one and only one object to which the speaker's utterance of the expression applies. The hearer must be given sufficient means to identify the object from the speaker's utterance of the expression.“

¹² Givón, 1984, 387: „The logic approach is too restrictive to render a full account of human language.“

U raspravi oko razlike između *referencije* (*reference*) i *atribucije* (*attribution*), najviše se isticao Donelan (Donnellan, 1966) koji je kritikovao Raselovu teoriju određenih opisa zbog toga što nije uključio te dvije vrste opisa. U primjeru:

Smith's murderer is insane./The man who killed Smith is insane.

Donelan pokazuje da tzv. „atributivno čitanje“ (ili nereferencijalno) ne otkriva identitet ubice, dok „referencijalno čitanje“ aludira na određenu osobu, koja može biti opisana i na druge načine kao *Joe Bloggs, Annie`s boyfriend, the fellow in the pinstripe suit*; opis služi samo da izaberemo pojedinca.

Svakako da opisi filozofsko-logičkog okvira članova, tumačenje pojma referencije kao i rasprave logičara i filozofa o pojmu određenosti i neodređenosti podstiču na razmišljanje i dublje razmatranje, ali ipak ne uzimaju u obzir jezik u cjelini, niti analiziraju različite primjere gdje se ispoljavaju određenost i neodređenost u jeziku.

1.3.2. Teorija aktualizacije - Gustav Gijom

Gustav Gijom u knjizi *Le probleme de l'Article et sa Solution dans la Langue Francaise* (Gustave Guillaume, 1919) zadržava Sosirovu dihotomiju *langue* i *parole*, samo što kod njega *parole* postaje *discourse*. Tom dihotomijom on zapravo i objašnjava upotrebu člana (ali ne samo u francuskom), jer član po njegovom mišljenju realizuje ili ostvaruje imenicu. Gijom pravi razliku između imenice koja izražava nešto opšte, što posjeduje sva potencijalna značenja i imenice koja značenje dobija u određenoj prilici. Kada je u pitanju razvoj člana, autor ove teorije (Guillaume, 1919: 14-19) smatra da do razvoja člana dolazi u sekundarnoj fazi razvoja nekog jezika zaključivši da su jezici koji imaju član razvijeniji. On kontrastira jezike koji imaju član i one koji ga nemaju, ali koji zato posjeduju deklinaciju, iako je svjestan da postoje jezici poput starogrčkog, koji imaju i član i deklinaciju. Prema njegovom mišljenju starogrčki sistem članova je vrlo jednostavan – kada govornik želi dati imenici kvalitet subjektivnosti on koristi član, a kada želi da ona dobije kvalitet objektivnosti, tada se član ne upotrebljava.

Gijom nastoji da objasni član kao prototip, jer je povezan s problemom koji postoji u ljudskom duhu. Iako članovi rešavaju jedan problem prisutan u ljudskoj misli, ljudska ga misao nije stvorila jer, kako Gijom tvrdi (1919: 25), ljudska misao ne djeluje

na jezik. Jezik se oslanja na svoje unutrašnje zakone. Ti zakoni su i stvorili član, a oni su nepojmljivi umu, pa čak kaže da se član može nazvati i „apsurdnom tvorevinom.“

Navodeći velik broj primjera iz francuskog jezika, Gijom je podijelio imenice u odnosu na upotrebu člana na dvije kategorije, uzimajući u obzir njihovo značenje, kontekst i stil. To su: *noms continus* (*kontinuirane imenice*) koje su bliže ideji i *noms discontinus* (*nekontinuirane*) koje su bliže konkretizaciji.

Ono na što se lingvisti najčešće pozivaju govoreći o Gijomu jeste dihotomija *nom en puissance/nom en effet*. Sama imenica bez člana izražava najapstraktniji i najopštiji pojam. Gijomova teorija se još naziva i teorija aktualizacije. Ovaj pojam *aktualizacije* je prisutan danas u kognitivnoj lingvistici i u suštini je vrlo sličan Gijomovom pojmu *nom en effet*. Lanaker (Langacker, 1987: 437) je objasnio aktualizaciju¹³ u sklopu gramatičke organizacije jezika na sledeći način:

„Poseban niz kognitivnih struktura i sposobnosti definiše klasu potencijalnih prelaza uključujući elemente u tom domenu. Potencijalni prelaz $A > B$ se aktualizuje kada se ustvari dogodi kordinirano aktiviranje A i B. Kad se ponovi aktualizacija, tranzicija dobija status jedinice, upravo tada se uspostavljeni prelaz može aktivirati kao i bilo koja druga jedinica. Pojmovi aktualizacije i aktivacije se tako razlikuju: prvi termin se odnosi na realizaciju ranije neiskorišćenog potencijala, a drugi na izvršenje utvrđene rutine.“

Slično Gijomu, Hjelmslev (1928) objašnjava član kao oznaku konkretizacije i predstavlja razliku između konkretnog i apstraktnog. On smatra da je takozvani određeni član konkretizujuća morfema koja označava da je ono o čemu se govori poznato sagovorniku, dok takozvani neodređeni član kao konkretizujuća morfema označava da ono o čemu se govori nije poznato sagovorniku.

¹³ Langacker, 1987, 437: „A particular array of cognitive structures and abilities defines a class of potential transitions involving the elements in this domain. A potential transition $A > B$ is actualized when the coordinated activation of A and B does in fact occur. With repeated actualization, a transition receives unit status; it is then an established transition that can be activated like any other unit. The notions actualization and activation are thus distinguished: the former term refers to the realization of previously unexploited potential, and the latter to the execution of an established routine.“

Sa druge strane, Buhler (Bühler, 1934, citirano prema Krámský, 1972) ne govori o konkretizaciji, već o *supstantivizaciji*, tj. po njemu članovi označavaju imenicu i upotrebom člana imenica se zapravo razlikuje od glagola ili pridjeva na primjer. Tu se onda postavlja pitanje šta je sa jezicima koji nemaju člana.

Kramski (1972) smatra da se na osnovu sve tri teorije (Gijomove, Hjelmslevove i Buhlerove) može zaključiti da vlastitim imenicama nije potreban član jer su uvijek konkretne. Jespersen (1933: 28) to objašnjava time da vlastita imena pripadaju grupi imenica kod kojih je prisutna potpuna poznatost (*complete familiarity*), dok Lanaker (Langacker, 1991: 308) govori o višem stepenu određenosti (*a higher degree of definiteness*) kod vlastitih imenica.

Gijomova „psihometrijska“ teorija jezika je bila od velikog uticaja jer je podstakao na razmišljanje o nivou konkretnosti, odnosno apstraktnosti imenice, zatim o upotrebi člana i o „otporu prema članu“– slučajevi kada se član ne koristi. Opisujući i analizirajući ovu detaljno razrađenu studiju, kod Čestermana (Chesterman, 1991: 26) nalazimo citat Bodelsena koji je vrlo slikovito opisao Gijomovo viđenje jezika i riječi:¹⁴

„Jezik je poput sobe. Plafon predstavlja svijet apstraktnih koncepcija, a patos konkretnu realnost. Jedan broj balona visi na plafonu; oni predstavljaju riječi koje postoje u jeziku (za razliku od govora), i rječnik je zapravo plan plafona sa gomilom balona. A da bi ovi baloni koji predstavljaju imenice bili dostupni u govoru moraju se spustiti do patosa. To se postiže tako što im svima okačimo po jedan teret, a taj teret je član. Onima koji označavaju vlastita imena nije potreban teret, jer su uvijek na patosu.“

¹⁴ Chesterman, 1991, 26: „Language is like a room. The ceiling represents the world of abstract conceptions, the floor that of concrete reality. Under the ceiling hang a number of balloons; they are the words as they exist in language (as opposed to speech), and a dictionary is in fact a plan of the ceiling with its crowd of balloons. In order to make those balloons which represent substantives available in speech they must be brought down to the floor. This is done by attaching to each of them a weight, and this weight is an article. Those which represent proper names need no weight, because they are always on the floor.“

Dosta kasnije, oslanjajući se na Gijomove ideje i naučnu metodologiju na engleski jezik, Džon Hjuson (John Hewson, 1972) prikazaće sistem imenica i članova engleskog jezika u poznatom djelu *Article and Noun in English*.¹⁵

1.3.3. Potpuno/nepotpuno određivanje - Oto Jespersen

Veliki uticaj na autore savremenih engleskih gramatika kao i na lingviste, naročito na Džona Hokinsa (John Hawkins, 1978) i njegovu teoriju o određenosti i neodređenosti (vidjeti 1.3.6.), imao je Oto Jespersen i njegova dva djela: *Essentials of English Grammar* (1933) i *A Modern English Grammar*¹⁶ (1949) koju nije uspio sam da završi.

Prema Jespersenovom sistemu engleskih članova opisanim u gramatici iz 1933. godine, postoje dvije grupe riječi: *mass words* (*uncountable* - nebrojive) i *unit words* (*countable* - brojive). Uz *nebrojive* ili ne stoji član ili ide određeni član. Ispred *brojivih* može stajati neodređeni ili određeni član, dok u množini, ispred njih ili ne ide član (značenje neodređenosti) ili stoji određeni član (značenje određenosti). *Mass words* označavaju nešto materijalno (*material* - npr. *silver, water, sugar, blood*) ali i nešto nematerijalno, nešto što postoji kao ideja (*immaterial* - npr. *progress, knowledge, happiness, advice*). Sa druge strane, *unit words* takođe mogu označavati nešto materijalno (*street, book*) ili nematerijalno (*hour, idea*). Jespersen ubraja i apstraktne imenice u grupi *mass words*. Međutim, on u ovoj gramatici samo na jednom mjestu koristi termin *abstract substantive*, i to kada piše o njima kao o dijelu predikata (1933: 130). Takođe je smatrao da jedna te ista imenica može pripadati u jednom trenutku skupu brojivih imenica, a u drugom trenutku skupu nebrojivih imenica u zavisnosti od upotrebe člana. Drugim riječima, upotreba člana dovodi do promjene značenja imenice¹⁷ što je u skladu s onim što tvrde savremeni lingvisti, koji ističu da zavisno od

¹⁵ Vidjeti poglavlje 1.3.5.

¹⁶ Nils Haislund (Niels Haislund) je dovršio i izdao ovu gramatiku. Veći dio poglavlja o engleskim članovima Haislund je napisao pozivajući se na Jespersenove bilješke, njegovu gramatiku iz 1933. godine kao i na razovore sa njim.

¹⁷ Jespersen, 1933, 161: „In other words, a difference on the plane of expression is accompanied by a difference on the plane of contents.“

konteksta, imenica ima različito značenje, što se ispoljava upotrebom člana ili njegovim odsustvom (Chesterman, 1991; Yule, 1998; Huddleston & Pullum, 2002).

Jespersen (1933: 163) dalje tvrdi da se u engleskom jeziku član koristi manje nego u mnogim drugim jezicima. Član se zapravo koristi u situaciji kada bez njega riječ ne bi bila dovoljno jasna ili dovoljno opisana.¹⁸ U engleskom jeziku uobičajeno je da se član ne upotrebljava u slučajevima gdje je očigledno da se radi o individualizaciji, na pr: ispred imena članova porodice ili članova domaćinstva (*mother, father, uncle, cook*) kao i imena obroka (*Breakfast is at eight. He came immediately after lunch*).

1.3.3.1. Određeni član *the*

Jespersen (1933: 122) svrstava određeni član *the* među određene zamjenice, odnosno određujuće zamjenice (*pronouns of definite indication*). On se može zapravo smatrati oslabljenom „pokazivačkom zamjenicom“ *that*¹⁹ (*pronoun of pointing*), jer ne pokazuje, već samo označava ili izdvaja (*designates or singles out*). Ipak, u nekim kontekstima ima punu pokazivačku vrijednost tj. značenje kao i pokazna zamjenica:

Lend you money? No, I shall do nothing of the kind (= of that kind).

1.3.3.1.1. Potpuno određivanje

1) Najvažnija funkcija određenog člana po Jespersenovom mišljenju je da „odredi osobu ili stvar koja je u određenom trenutku najprisutnija u mislima govornika, a najvjerojatnije i slušaoca. Na taj način, član podsjeća na ono što je bilo rečeno.“²⁰

Once upon a time there lived an old tailor in a small village. The tailor was known all over the village.

¹⁸ Jespersen, 1933, 163: „... when the word without it would not be easily understood as sufficiently specialized.“

¹⁹ U srpskom jeziku oblici *taj, ovaj, onaj* se nazivaju zamjenicama i kada imaju pridjevsku funkciju (Stanojčić & Popović, 1992: 91). U savremenim engleskim gramatikama govori se o pridjevskoj i zamjeničkoj upotrebi *this* i *that*, ali su obuhvaćene jednim imenom *demonstratives*.

²⁰ Jespersen, 1933, 122: „The chief use of the article is to indicate the person or thing that at the moment is uppermost in the mind of the speaker and presumably in that of the hearer too. Thus it recalls what has just been mentioned.“

Gijom (Guillaume, 1919) je ovu vrstu upotrebe nazivao anaforičkom, a Hokins (Hawkins, 1978: 109) će dodatno objasniti kako, da bi do nje došlo, govornik i slušalac jednako moraju posjedovati znanje o prethodnom diskursu (*shared previous discourse set*).

2) Vanjezički kontekst, ili kako kaže Jespersen, cijela situacija upućuje na to o čemu se zapravo radi je predstavljen u primjerima kao:

Shut the door, please. (jedina vrata u prostoriji)

He is on the river every Sunday. (jedina rijeka u blizini)

Hokins (1978: 115) o ovoj upotrebi govori kao o upotrebama šire situacije (*larger situation uses*) gdje govornik upućuje na to da slušalac zna o čemu se radi, mada ne govori o nečemu što je prisutno ili je bilo spomenuto u razgovoru. U ovim situacijama govornik i slušalac moraju imati zajedničko znanje o postojanju određenog bića ili stvari.²¹

U istu grupu Jespersen ubraja i sledeće četiri imenice: *the king, the sun, the moon, the City*. Za imenicu *the king* Jespersen (1933: 123) kaže „da je određena na isti način kao što je određeno vlastito ime, za razliku od imenice *king* bez člana, koja može biti upotrebljena za stotine.“²² Ovdje se može pretpostaviti da je u engleskom jeziku od Jespersenovog vremena došlo do promjene u upotrebi riječi poput *king, president, chairperson...* (riječi koje označavaju određenu jedinstvenu funkciju u društvu) jer se one danas najčešće koriste bez člana, naročito uz glagole poput *elect, crown*. Upravo zbog toga što se ne koriste sa članom one su bliže vlastitim imenicama (Jespersonova individualizacija, 1933: 163) jer se iz konteksta može zaključiti da označavaju nešto jedinstveno.²³ Hokins (Hawkins, 1978: 116), sa druge strane koristi termin *uniqueness* - termin koji je prisutan u većini savremenih engleskih gramatika.

²¹ Ili kako kaže Hokins (1978: 115) „... they will share a pool of knowledge.“

²² Jespersen, 1933, 123: „While *king* in itself may be applied to hundreds of individuals, living and dead.“

²³ Ovdje je važno pomenuti da Jespersen nigdje ne spominje pojam jedinstvenosti, kao i da u svojoj gramatici *Modern English Grammar* iz 1949.god. nije prihvatio mogućnost da bi jedinstvenost mogla imati uticaja na razgraničavanje određenosti i neodređenosti.

- 3) Određeni član ide uz superlativ, a ponekad i uz komparativ. Ono što je zbunjujuće jeste to što Jespersen ovu upotrebu određenog člana opisuje u dijelu u kojem se bavi tzv. potpunim određivanjem (*complete determination*), kada će, kasnije iz prikaza o nepotpunom određivanju (*incomplete determination*), biti jasno da on smatra da član uz pridjev, pa tako i uz komparativ i superlativ, pripada ovoj poslednjoj kategoriji.
- 4) Određeni član pretvara pridjeve u imenice (supstantivizaciji - poimeničavanje):
Old (star) – the old (starci)
- 5) Distributivna upotreba određenog člana (= *each*):
It sells at ten shillings the bushel.
We buy them by the hundred.

Ova upotreba, prema Jespersenu, se može smatrati vrstom generičke upotrebe. Ovdje moramo dodati da i neodređeni član može imati distributivnu funkciju, kao u primjeru:
It costs two shillings a pound.

- 6) Određeni član može imati generičko značenje - kada treba istaći predstavnika neke vrste (*the generic use of nouns*). Te načine izražavanja Jespersen opisuje sledećom podjelom:²⁴
- a. imenica u jednini bez člana: *man is mortal;*
 - b. imenica u jednini sa neodređenim članom: *a cat has nine lives;*
 - c. imenica u jednini sa određenim članom: *the dog is vigilant;*
 - d. imenica u množini bez člana: *dogs are vigilant;*
 - e. imenica u množini sa određenim članom: *the English are fond of out-door sports.*

²⁴ Jespersen, 1933, 165:

- a. the singular without any article: *man is mortal;*
- b. the singular with the indefinite article: *a cat has nine lives;*
- c. the singular with the definite article: *the dog is vigilant;*
- d. the plural without any article: *dogs are vigilant;*
- e. the plural with the definite article: *the English are fond of out-door sports.*

Generičkom upotrebom se može tumačiti i upotreba određenog člana ispred imena instrumenata (*to play the violin*). Međutim, kada glagol *play* stoji ispred imena nekog sporta tada se član ne pojavljuje (*to play football/chess*), jer kako autor objašnjava, te imenice pripadaju grupi tzv. *mass words*.

U prvom primjeru *man is mortal* Jespersen kasnije objašnjava da imenica *man* zapravo označava *mankind* pa se može pretpostaviti da je došlo do svojevrsne apstrakcije. U b., c. i d. primjerima autor dalje opisuje kako postoji razlika između upotrebe određenog i neodređenog člana – neodređeni član *a* ima značenje *any*²⁵ (= bilo koji), dok *the* označava tipičnog predstavnika određene vrste ili skupa. I na kraju, primjer e. *The English are fond of out-door sports* koji zapravo, po našem mišljenju, nije najbolji primjer za upotrebu člana u generičkom kontekstu. Ovdje se radi o poimeničavanju pridjeva *English*, koji kada se upotrebi sa članom više nema značenje *engleski već* značenje *Englezi*. Ali, kada bismo umjesto Engleza imali Amerikance, tada ne bi stajao određeni član: *Americans are fond of out-door sports*.

7) Upotreba članova uz imenice koje označavaju bolesti je prilično nejasna.

U dijelu gramatike koji je posvećen potpunom određivanju, Jespersen još jednom iznosi činjenicu da se u engleskom jeziku član manje koristi nego u drugim jezicima iz razloga što je u mnogim slučajevima imenica dovoljno individualizovana.²⁶ Kao primjere imenica bez člana Jespersen navodi:

a) Imenice poput *father, mother, baby, uncle, nurse*, i ostala imena koja se koriste u okvirima porodičnog okruženja. Ove i njima slične imenice u određenim kontekstima se koriste kao vlastita imena.

b) Imena obroka:

Breakfast is at eight.

Ako se odnosi na neki određeni obrok, tada stoji član ispred:

²⁵ U savremenim gramatikama stoji da *a* i *any* nemaju uvijek u tzv. generičkim kontekstima isto značenje i nijesu međusobno zamjenljivi.

²⁶ Jespersen, 1933, 123: „The article is used more sparingly in English than in many other languages; it is used chiefly when the word without it would not be easily understood as sufficiently specialized. There is therefore a strong tendency to do without it in many cases where the individualization is self-evident.“

The dinner last Sunday was a very frugal one.

- c) Imena institucija (*hospital, prison, school*) kada se misli na njihovu funkciju, a ne na zgradu u kojoj se nalaze:

Go to church. (Ići u crkvu da bi se molili ili na službu.) se razlikuje od primjera:

We walked to the church and there took the bus. (Misli se na crkvu kao zgradu).

Na sličan način se ponašaju imenice poput *sea, town, bed, table*.

Sve ovdje navedene imenice Grinbaum i Kverk (Greenbaum & Quirk, 1990: 82) u gramatici *A Student's Grammar of the English Language* svrstavaju u istu grupu. Kada uz njih ne stoji član, radi se o tzv. kvazilokativima²⁷ (*quasi-locatives*) gdje se određena djelatnost ili uloga u vezi sa lokacijom podrazumijeva. Kao i Jespersen, Grinbaum i Kverk (1990: 76) tvrde da „odsustvo člana ne uskraćuje tim imenicama određenost i ukazuju na analogiju između tih kvazilokativa i tzv. sporadične referencije (*sporadic reference*), gdje se nekoj stvari ili pojavi daje status institucije upotrebom određenog člana.“ Na primjer:

You'll probably see it in the paper tomorrow. (Misli se na novine uopšteno.)

I like to go to the theatre about once a month. (U pozorište uopšteno.)

Vlastite imenice u jednini (bilo da su imena ljudi ili geografska imena) po pravilu ne stoje sa članom, ali Jespersen na vrlo sistematičan način obrađuje podgrupe koje idu sa članom (npr. imena rijeka, jezera, mora), kao i izuzetke od pravila. Postoje imena gradova (*the Hague*) ili zemalja (*The Argentine*) koja preuzimaju član iz maternjeg jezika tih zemalja. Geografska imena poput rijeka, planinskih vijenaca, grupa jezera, mora, okeana i zemalja čije je ime u množini idu sa članom *the*.

Hjyson (Hewson, 1972: 108-111) ističe da uz vlastite imenice ne stoji član jer one predstavljaju „entite koji imaju karakterističan spoljašnji oblik“, potpuno spoljno ograničenje. Prema tome, one ne trebaju član jer sami pojam već ima jasan spoljašnji oblik.²⁸ S druge strane, Česterman (Chesterman, 1991: 86) kaže da geografska imena

²⁷ Greenbaum & Quirk, 1990, 82: „*Quasi-locatives* (where a particular activity or role in connection with the location is implied).“

²⁸ Hewson, 1972, 108-11: „... that nouns of this type that take null are (almost all) those which represent 'entities that have distinctive exterior form', a complete external boundary. They therefore need no surface article because the significante itself already has a clear external form.“

imaju određeni član kada nisu potpuno ograničena, poput rijeka i okeana. Međutim, i on sam kaže da se u nekim slučajevima radi o istorijskim razlozima, kao npr. u slučaju *the Labrador*, nastao od *the Labrador coast*.²⁹

- d) Član se ne koristi ispred imena dana, mjeseci kao ni ispred imena praznika (*Sunday, Monday, Friday, January, February, Christmas, Easter*), osim ako se ne radi o nečemu što je individualizovano, npr: *in the June of 1920*. U vezi s ovom upotrebom, moramo pomenuti da, s obzirom na to da iza imenice slijedi *of*-frazza (*of-phrase*), ovdje se, prema Jespersenovoj podjeli, radi o članu koji nepotpuno određuje.

U nastavku, Jespersen ukazuje na razliku između *last Sunday* (prošla nedelja) i *the last Sunday* (poslednja nedelja), *next Sunday* (sledeća nedelja) i *the next Sunday* (sledeća nedelja, ali u kontekstu koji se ne odnosi sadašnjost) i navodi još neke zbunjujuće primjere koje je vrlo teško objasniti kao na primjer predložke izraze: *all day, all night, all the evening, at night, in the evening*.³⁰

- e) Član se ne koristi ispred imena jezika, osim u primjerima poput *translated from the French*, a gdje se vjerovatno misli „from the French original.“
- f) Vrlo uobičajena pojava je izostavljanje člana ispred imenica u brojnim frazama. Primjeri: *lose sight of, keep house, in fact, in case, hand in hand, as man to man, face to face*. Jespersen (1933: 127) objašnjava ovo ispuštanje člana kao „tendenciju ka sažetosti“ koja je prisutna u velikom broju predložkih kombinacija.³¹

²⁹ U literaturi o članovima, kao i u gramatikama, kada se govori o geografskim imenima, tada se najčešće te imenice najčešće grupišu prema upotrebi člana.

³⁰ Grinbaum i Kverk (Greenbaum & Quirk, 1990: 83) povezuju upotrebu člana uz imenice koje označavaju vremenske periode (*time expressions*) s predlozima i kažu da se uz predloge *at, by, after* i *before* član uglavnom ne koristi.

³¹ Jespersen, 1933, 127: „The tendency to brevity in set phrases probably accounts for the want of the article, first, in a great many prepositional combinations like
At bottom; at sea; out at elbows; at last.“

Kada je u pitanju usvajanje članova, postoji mišljenje da upravo upotreba članova u frazama i idiomima predstavlja najveći problem stranim govornicima. Pored njih, i apstraktne imenice kao *sensitivity, beauty, knowledge, happiness* mogu biti jednako problematične.

Iz Jespersenovog prikaza imenica uz koje upotreba člana varira, možemo zaključiti da se član izostavlja kada imenica ima značenje vlastitog imena (*mother, Sunday, Christmas*) ili kada joj je značenje apstraktno (*church* kao mjesto za molitvu apstraktnije je nego *church* kao zgrada).

1.3.3.1.2. Nepotpuno određivanje

U dijelu o nepotpunom određivanju Jespersen navodi slučajeve kada član nije dovoljan da odredi imenicu sam već u njenom određivanju može da učestvuje jedan ili više pridjeva (*the grey horse*), ili iza imenice slijedi *of*-frazza (*The June of 1914*), ili relativna rečenica (*The book you lent me*), ili neka druga predložka fraza (*prepositional phrase*): *The view from the upper storey*). Hokins (Hawkins, 1978: 163) za ove primjere tvrdi da je relativna rečenica omogućila identifikaciju i lociranje, odnosno predložka fraza. Za objašnjenje ove upotrebe određenog člana, najbolje može poslužiti Hokinsova teorija identifikacije i lociranja u skupu, potom uključenost i isključenost (vidjeti poglavlje 1.3.6) - ako su u opis uključeni svi potencijalni referenti, tada je značenje određeno, a ukoliko nijesu uključeni, tada je značenje neodređeno. Postoje primjeri gdje je vrlo teško objasniti upotrebu neodređenog člana uz *of*-frazze, npr:

He drove at a speed of 50mph.

gdje govornik srpskog jezika očekuje da postoji samo jedna brzina (jedinstvenost) od 50 milja na sat. Međutim, za govornika engleskog jezika to je tek jedna od brzina. Navešćemo još jedan zbunjujući slučaj kada superlativ pridjeva ide uz neodređeni član. Po pravilu superlativ određuje imenicu, ali imamo isto tako primjere gdje je superlativ

By way of answer.

In fact; take the matter in hand; in course of time; in case he comes.

Keeping my head above water...

Secondly, in such phrases consisting of a verb and its object as

Lose sight of; lose heart, patience, courage.

Cast (weigh) anchor.

Keep house ...“

izgubio značenje tog trećeg, jedinstvenog stepena pridjeva, kao kod *a most adorable child*.

1.3.3.2. Neodređeni član *a/an*

Jespersen svrstava neodređeni član u grupu neodređenih zamjenica i smatra da bi ga bilo bolje nazvati članom neodređenosti (*the article of indetermination*). Govoreći o istorijskom razvoju neodređenog člana, istakli smo ranije da je on, kako u engleskom tako i u svim indoevropskim jezicima koji posjeduju takav entitet, istog korjena kao broj jedan. Za njegovu genezu može se reći da datira od trenutka kada se značenje člana kao broja smanjuje u svim upotrebama; tako se razvio novi oblik broja – dematerijalizovan broj koji će na kraju postati pravi neodređeni član.

1) I danas neodređen član *a/an* ima značenje broja jedan u pojedinim kontekstima:

- a) *in a word* (= *in one word*); *Rome wasn't built in a day*. (= *Rome wasn't built in one day*.)
- b) U određenim frazama (*set phrases*) ima značenje jedno te istog (*one and the same*): *three of a time*; *Birds of a feather flock together*.
- c) Nerijetko je njegovo značenje blisko istovremeno broju jedan i zamjenici *any*:
Let us go to a restaurant and have a good dinner.

2) Najčešća funkcija člana *a/an* je da na neki način uvede brojivu imenicu u jednini u kontekst (tzv. *first mention* – prvo spominjanje):

A car drove by. (Upotreba broja *one* nije ovjde uobičajena.)

3) Neodređeni član ispred imenice kao dio predikata je povezan sa značenjem prvog spominjanja, ali ima i dodatno značenje: *jedan od*. Primjeri:

He is a sailor (*one of many* = jedan od mnogih).

He proved a trusty friend (*one of the possible ones* = jedan od nekoliko prijatelja).

4) Između *half* i imenice:

Half a bottle of milk.

U ovom slučaju neodređeni član ima partitivno značenje.

5) Idiomatski izrazi kao:

He takes a pride in all his children.

I have a (great) mind to leave at once.

He has quite a genius for invention.

Govoreći o konkretnom značenju, Jespersen, navodi činjenicu da se u sličnim idiomatskim izrazima u drugim jezicima obično ne koristi član i objašnjava kako ovi izrazi pokazuju tendenciju engleskog jezika da ne koriste same („gole“) imenice kad je njihovo značenje konkretno.³² Budući da je vrlo teško odrediti kada se apstraktna imenica približava konkretnosti, kasnije ćemo se osvrnuti na Čestermanov *type reading* (vidjeti poglavlje 1.3.7.), kada apstraktna imenica dobija neodređeni član jer označava vrstu ili tip.

Jespersenove gramatike, kako smo ranije istakli, uticale su na mnoge lingviste i tvorce gramatika. Ipak, u njima ne možemo naći neke odgovore, jer nijedna gramatika ne može ponuditi sve odgovore. Pored toga, od Jespersena nas dijeli skoro 90 godina, a za taj period engleski jezik se u nekim aspektima promijenio, lingvističke nauke su se znatno razvile, a samim tim i različiti pristupi jeziku, što je svakako u velikoj mjeri uticalo na stvaranje gramatika i objašnjavanje jezičkih fenomena.

Koliko je bio svjestan da je jezik teško opisati, Jespersen u knjizi *The Philosophy of Grammar* (1924: 58-59), raspravljajući o vrstama riječi, kaže da su mnoge definicije iz čak najnovijih knjiga samo malo bolje od lažnih definicija u kojima je lako naći rupe i da nijedna od njih nije ni potpuna ni ubjedljiva.³³ Njegov stav se u potpunosti slaže sa Sapirovom tvrdnjom (u knjizi *Language - an Introduction to the*

³² Jespersen, 1933, 133: „... they show the English disinclination to bare (naked) substantives with a concrete meaning.“

³³ Jespersen, 1924, 58-59: „... Most of the definitions given in even recent books are little better than sham definitions in which it is extremely easy to pick holes... Not a single one of these definitions is either exhaustive or cogent...“

Study of Speech) da „nijedan jezik nije tiranski konzistentan i da sve gramatike propuštaju.“³⁴

1.3.4. Teorija poznatosti - Pol Kristofersen

Pol Kristofersen (Paul Christophersen, 1939), autor vrlo detaljne studije o sistemu članova i imenica u engleskom jeziku *The Articles: A Study of Their Theory and Use in English*, oslanjajući se dijelom i na Gijoma i na Jespersena, govori o povezanosti jezika i ljudskog razmišljanja tako da na jednom mjestu kaže da je gramatika zapravo grana psihologije³⁵. I on kao i Gijom smatra da su jezici koji imaju član razvijeniji i da članovi mnogo pomažu ukoliko se teži jasnijem izražavanju i u izbjegavanju nedoumica i nerazumijevanja.

Kristofersen (1939: 26) ističe da član nije oznaka imenice³⁶ i dijeli imenice na tzv. *unit-words* (brojive imenice) i *continue-words* (nebrojive imenice). Tu podjelu³⁷ opisuje na sledeći način:

„Brojiva imenica upućuje na nešto što je pojedinačno i potpuno, na individuu ili jedinicu koja pripada grupi sličnih predmeta. Ona se posmatra kao tačka. Nebrojiva imenica predstavlja nešto što se podrazumijeva da je stalno i neograničeno u prostoru i vremenu. Djelovi toga mogu biti opisani sa tačnim granicama i određenim oblikom, ali predmet se i dalje posmatra kao stalan. Taj

³⁴ Sapir, 1921, 38: „Unfortunately, or luckily, no language is tyrannically consistent. All grammars leak.“

³⁵ Christophersen, 1939, 21: „Grammar is thus simply a branch of psychology.“

³⁶ U Gijomovoj teoriji (Guillame, 1919) član može biti oznaka imenice jer se u francuskom jeziku po pravilu one ne pojavljuju bez člana.

³⁷ Christophersen, 1939, 26: „A unit-word calls up the idea of something regarded as single and complete in itself, an individual or unit belonging to a class of similar objects. It is viewed as a point. A continue-word represents something apprehended as continuous and extending indefinitely in space and time. Parts of it may be circumscribed with precise limits having a definite shape, but the object as such is still viewed as continuous. The shape is due exclusively to the outer mould; the part marked off does not become a unit, a member of a class.“

oblik ima isključivo zbog spoljašnjeg kalupa; taj obilježeni dio ne postaje jedinica, član grupe.“

Dalje, autor navodi da jedna leksička jedinica može da pripada objema grupama, kao npr. imenica *cake* (*a cake/some cake*), što znači da grupe nijesu apsolutne, već „predstavljaju različite načine shvatanja.“³⁸ Prema Kristofersenu (1939: 27) određeni član prije svega označava poznatost (*familiarity*), a član *a/an* označava brojivost (*unity*).³⁹ Ono po čemu je njegov opis članova značajan je što on smatra da nebrojive imenice bez člana u engleskom jeziku predstavljaju opšti pojam o nečemu nebrojivom. Isto važi i za brojive imenice u množini.

Glavna funkcija člana *a* prema Kristofersenu (1939: 32) je da označi brojivost imenice u jednini, ali isto tako označava da je neka stvar ili osoba uzeta manje-više nasumično iz grupe sličnih takvih stvari ili osoba, tj. ona je nešto neodređeno i nepoznato i govorniku i slušaocu.⁴⁰ Ovo važi i za generičku upotrebu neodređenog člana (*A lion is a wild animal.*), gdje se uzima jedinka iz grupe kao njen predstavnik. Međutim, kada se upotrebi član *the* onda podižemo imenicu na nivo predstavnika cijele vrste.

Neuobičajeno u lingvistici iz tog perioda jeste da Kristofersen (1939: 73) u svojoj analizi uzima u obzir i slušaoca i o tom odnosu govornika i slušaoca i njihovog znanja o onom o čemu se govori, on kaže sledeće:

³⁸ Ovo viđenje je danas opšteprihvaćeno u lingvistici (Chesterman, 1991; Yule, 1998).

³⁹ Ovaj prevod ćemo koristiti u radu iako nije najbolji jer pojam *unity* je i povezan sa brojivim imenicama.

⁴⁰ Christophersen, 1939, 32: „Unlike the *the*-form, the *a*- form does not stand for any one particular individual known to both speaker and hearer. The psychological conception underlying the use is that of an individual being taken more or less at random out of a whole class of such objects.“

„Govornik mora u svakom slučaju da odluči da li on misli da će izraz koji koristi izazvati pravu asocijaciju kod slušaoca, odnosno da li postoji ‘osnova razumijevanja’.“⁴¹

Pojam poznatosti⁴² (*familiarity*) je jedan od ključnih u Kristofersenovoj teoriji. Poznatost je čvrsto povezana sa prethodnim iskustvom, tj. znanjem koje moraju dijeliti govornik i slušalac i prema tome član *the* zahtijeva to prethodno znanje, dok *a* ne zahtijeva.

Međutim, ovaj pojam poznatosti je Česterman (Chesterman, 1991: 13-82) kritikovao jer se njime ne može objasniti veliki broj slučajeva kao:

- a) *We heard the cry of a jackal.*
- b) *The paper today has a lurid account of the crimes of someone called Haggerty.*
- c) *Fred has come to the conclusion that articles are a pseudo-category.*

Hokinsonov (Hawkins, 1978) pojam asocijativne klauze (*associative clause*) može objasniti prva dva primjera jer ovdje imamo *of*-frazu koja određuje bliže imenicu *cry* i *crimes*. Jespersen (1933: 169), sa druge strane, ove slučajeve naziva *nepotpuno određivanje* jer određeni član nije dovoljan da sam odredi imenicu.⁴³ U primjeru *c*) imamo slučaj apozicije, gdje član *the* ispred *conclusion* označava da ono što slijedi, tj. nominalna rečenica *that articles are a pseudo-category* izražava sadržaj imenice *conclusion*. Kristofersen (1939: 71) dalje tvrdi da je član *a* potpuno neutralan u smislu poznatosti – on ne daje imenici značenje poznatosti, ali ga i ne isključuje. U primjeru:

⁴¹ Christophersen, 1939, 73: „The speaker must in each case decide whether he thinks that the expression that he uses will evoke the right association in the hearer, i.e. whether there is a 'basis of understanding'.“

⁴² Christophersen, 1939, 72: „The article *the* brings it about that to the potential meaning (the idea) of the word is attached a certain association with previously acquired knowledge, by which it can be inferred that only one definite individual is meant. This is what is understood by *familiarity*.“

⁴³ O asocijativnoj klauzi ćemo više govoriti kad budemo prikazivali Hokinsonovu lokacijsku teoriju u poglavlju 1.3.6.

I wonder if you have come across a fellow called James Birch. We were at Eton together.

govornik ima na umu jedan poznati, određeni subjekt i član *a* se javlja jer poznatost slušaoca i subjekta nije uspostavljena, ili kako Kristofersen kaže „riječ je o određenoj osobi koju govornik poznaje, ali nije siguran da li je poznaje i slušalac.“

Na kraju ćemo pomenuti i teoriju realizacije ili aktualizacije⁴⁴ prema kojoj Kristofersen (1939: 54-55) opisuje imenicu bez člana kao ime neke proste ideje ali kada joj se doda član ona postaje nešto stvarno. Tako na primjer riječ *house* je samo jedan apstraktan pojam ili ideja bez ikakve realnosti. Međutim, *a real house* uključuje pored opštih i jedan broj pojedinačnih osobina: određenu boju, veličinu, itd... Drugim riječima, član (određeni ili neodređeni, u zavisnosti od okolnosti) „aktualizuje“ imenicu.

1.3.5. Teorija vrijednosti u sistemu članova – Džon Hjuson

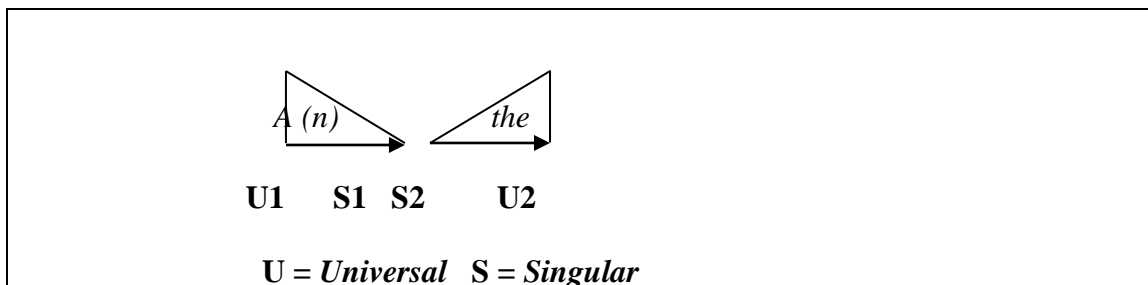
U opisu sistema članova nemoguće je izostaviti studiju *Article and Noun in English*, Džona Hjusona (John Hewson, 1972) koji ističe da paralelna upotreba određenog i neodređenog člana potvrđuje jedan potpuno razvijen sistem članova na nivou jezika: postoji izbor jednog ili drugog člana i oba člana, a kada se udruže sa imenicom mogu da imaju široko značenje od opšteg do posebnog.

Govornikov izbor određenog ili neodređenog člana odražava osnovni kontrast u sistemu članova koji jasno prikazuje binarni karakter značenja imenice i član kao binarna jedinica se ne može posmatrati kao nešto statično niti se jezik može posmatrati kao zbir takvih kontrasta. Jer, kako Hjuson objašnjava (1972: 73), da bi jedna riječ stigla na prag diskursa iz dubine nesvjesnog uma, na nivou jezika se uključuju konstruktivni procesi koji predstavljaju jezičku aktivnost i ova binarna jedinica se najbolje može izraziti pomoću jednog takvog konstruktivnog procesa.

Član *a* se može posmatrati, budući da ima 1) značenje uvođenja (*introductory*) po prirodi i 2) da se odnosi na jedninu, kao znak pristupa od opšteg ili univerzalnog ka pojedinačnom i posebnom. Nasuprot njemu, određeni član *the* je, budući da je

⁴⁴ Vidi se uticaj Gijomove (Guillame, 1919) teorije aktualizacije i dihotomije *nom en puissance/nom en effet*.

anaforičke prirode, znak kretanja koji polazi od pojedinačnog ka opštem ili univerzalnom (slika 2).

Slika 2. Kretanje vrijednosti unutar sistema članova (Hewson, 1972: 73)

Prikazujući binarnu figuru kao potpun i jedinstven pokazatelj svih mogućih vrijednosti koje postoje u sistemu članova, Hjuston dalje tvrdi (1972: 73) da postoji neograničen broj različitih položaja tokom ovog stalnog kretanja od U1 kroz S1 i S2 do U2 i da ovi položaji predstavljaju neograničenost potencijalnih upotreba članova u diskursu.

Možemo pretpostaviti da govornikov um, uključen u konstruktivni jezički proces, skenira sistem i usvaja položaj koji je istog trenutka najpodesniji za traženi prikaz. Dakle, govornik je taj koji određuje položaj i bira jedan od članova koji je naprikladniji za tu vrijednost. Ovdje moramo pomenuti našu polaznu tvrdnju da se L2 govornici najčešće, pri izboru člana, ne rukovode naučenim pravilima o upotrebi člana, već se, na osnovu njihovih predstava o datom predmetu ili pojavi, opredjeljuju za određenost ili neodređenost.

U ilustraciji vrijednosti različitih položaja u okviru sistema, Hjuston koristi četiri primjera za četiri osnovna položaja:

U1 – *A table is a useful article of furniture.* (opšte/generalno)

S1 – *A table stands in the corner of the room.* (posebno)

S2 – *The table stands in the corner of the room.* (posebno)

U2 – *The table is a useful article of furniture.* (opšte)

Pozajmljujući primjere od Gijoma (Guillame, 1919), Hjuston pokazuje kako svaki položaj ima ujedno i kinetičku i statičku vrijednost. Sve kinetičke vrijednosti

neodređenog člana su orjentisane ka posebnom i pojedinačnom, dok su vrijednosti određenog člana usmjerene ka opštem i univerzalnom.

Položaj će odrediti cilj predstavljene ideje (opšte – posebno), a kretanje određuje aspekt pod kojim se ideja posmatra (prilaz – povlačenje). Na ovaj način generičko značenje dato u položaju U2 je potpunije jer je opšteg značenja ne samo zbog položaja već i zbog kinetičke vrijednosti, i zato što je kretanje usmjereno od posebnog ka opštem. Sa druge strane, generičko značenje u položaju U1 je, iako po položaju opšteg značenja, orjentisano kinetički prema pojedinačnom i posebnom. Taj postepeni prilaz je vrlo lagan, ali se može uočiti kada govornik koristeći:

(i) *A table is a useful article of furniture.*

obično ima na umu jedan jedini sto koji služi kao osnova generičkog značenja. U kontekstu situacije gdje:

(ii) *The table is a useful article of furniture.*

imamo određeni član, ovaj faktor ne ulazi u okvir značenja. Drugim riječima, prvi primjer se odnosi na jedan tipični reprezentativni primjerak; a u drugoj rečenici kretanje same ideje je usmjereno ka univerzalnom i opštem.

Govoreći o kretanju, Hjuseon dalje zaključuje da neodređeni član *a/an*, na nivou jezika, predstavlja jedno rafinirano kretanje od opšteg ka posebnom; od univerzalnog ka pojedinačnom: glavni element u svim njegovim vrijednostima biće ovo kretanje. On je takođe znak predstavljanja, uvođenja, znak rafiniranosti, pojašnjenja, znak prilaza ka jednom određenijem shvatanju pojma. U položaju

U1 – *A table is a useful article of furniture.*

ne govori se samo o jednom stolu, iako jedan poseban primjerak može da posluži kao osnova za generičku izjavu. Ali, u položaju

S1 – *A table stands in the corner of the room.*

rafinirano kretanje je dostiglo svoju krajnju tačku i značenje se odnosi samo na jedan jedini, poseban primjerak.

Postoje brojne vrijednosti koje se mogu naći u diskursu između ove dvije tačke U1 i S1, ali svima je zajednički ovaj isti aspekt prema pojedinačnom i posebnom osim u rijetkim slučajevima, kada se oblik u jedini ne slaže sa svojim sadržajem u množini jer se po pravilu član *a/an* ne koristi sa oblicima u množini: *a dozen eggs, a few men.*

Sa druge strane, određeni član može stajati i sa imenicom u jednini i u množini. Njegovo kretanje je suprotno kretanju rafiniranosti člana *a/an*; to je kretanje generalizacije, kretanje apstrakcije, prolaza pored posebnog ka opštem i univerzalnom. Ovo je član koji se koristi kada se daju opšte izjave na primjer: *The child is father to the man*. On nam dopušta da idemo dalje od osnovnog primjera i na taj način dobijamo jedan opštiji, generalniji i apstraktniji pregled budući da predstavlja kretanje ka univerzalnom, dalje od pojedinačnog i posebnog.

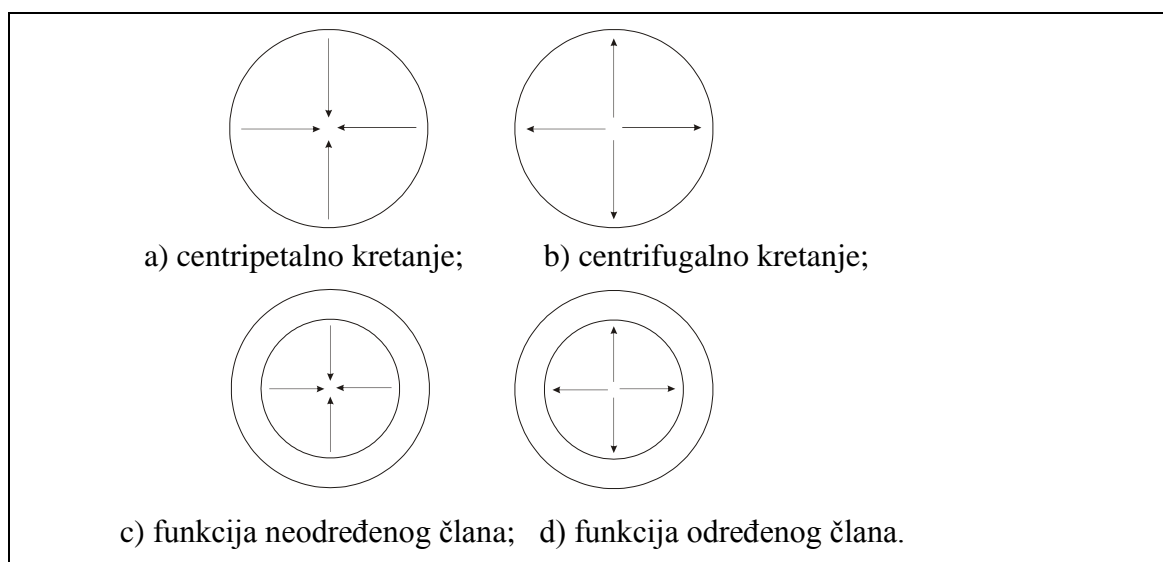
Pošto se oba člana koriste da označe i posebne i opšte aspekte pojmova, samo princip kretanja može objasniti razliku između ova dva člana. Ovu razliku Hjusun ističe na primjeru dva opšta položaja:

U1 – *A table is a useful article of furniture.*

U2 – *The table is a useful article of furniture.*

Ova dva kretanja predstavljaju sadržaj članova ako se pretpostavi da oni imaju sadržaj. Može se zaključiti da oni nemaju materijalni, već samo mehanički sadržaj koji je Hjusun opisao i prikazao pomoću slike⁴⁵ (slika 3). Članovi ovdje zastupaju gramatičke pozicije u sistemu imenica.

Neodređeni član se može prikazati centripetalnim kretanjem, a određeni član centrifugalnim kretanjem u krugovima gdje periferija predstavlja univerzalno i opšte, a centar pojedinačno i posebno.

Slika 3. Kretanje određenog i neodređenog člana (Hewson, 1972: 85)

⁴⁵ Hjusun (Hewson, 1972) smatra da je ova prezentacija korisna i za ilustrovanje sintaksičkog odnosa između imenica i člana.

Ovdje moramo dodati i Hjersonovo (1972: 94) vrlo zanimljivo objašnjenje upotrebe članova, u smislu da upotreba članova ne zavisi od pravila, već od predstavljanja kojeg govornik zahtijeva.⁴⁶

Hjersonovo objašnjenje kretanja određenog i neodređenog člana, njihovih statičkih i kinetičkih vrijednosti i gramatičkih pozicija unutar imenica, zatim svih potencijalnih vrijednosti koje postoje u sistemu članova, predstavlja vrlo apstraktan pristup koji ne rasvjetljava dovoljno precizno problem određenosti i neodređenosti. Da su članovi kao vrste riječi oduvijek bili velika zagonetka engleskim gramatičarima, Hjerson navodi jedan krajnje ekstreman prikaz Gardinera koji je rekao da su „članovi ništa više nego beskorisni balast i staro smeće:“

„Ponekad se kaže da su ovakve relativno beznačajne riječi [tj. kao što su članovi] gramatički alati. Ali funkcija alata je da steknu neku posebnu svrhu. To je tačno ono što, u mnogim slučajevima, članovi ne postižu, ili u najmanju ruku, postižu ali u vrlo maloj i neodređenoj mjeri. Često su samo beskorisni balast, navika ili manir prihvaćen od strane cijele govorne zajednice. Akumulacija starog smeća je tako laka.“⁴⁷

1.3.6. Lokacijska teorija - Džon Hokins

Najuticajnije djelo u oblasti lingvističkih razmatranja o pojmu određenosti i neodređenosti je Hokinsova knjiga *Definiteness and Indefiniteness: A Study in Reference and Grammaticality Prediction* (Hawkins, 1978). Oslanjajući se na Kristofersena i Jespersena, Hokins u svom djelu opisuje razne transformacione pristupe problemu gramatičnosti i zaključuje da su sve spomenute teorije uticale da se shvati značaj semantike u određivanju gramatičnosti.

⁴⁶ Hewson, 1972, 94: „The use of the article is "not dependent on 'rules,' but on the representation sought by the speaker.“

⁴⁷ Gardiner, 1932, 47 (citirano prema Hewson, 1972: 78-79): „It is sometimes said that such relatively insignificant words [i.e. as the articles] are grammatical tools. But the function of tools is to achieve some specific end. That is precisely what, in many cases, the article does not do, or at all events does only in a very slight and uncertain degree. Often it is mere useless ballast, a habit or mannerism accepted by an entire speaking community. The accumulation of old rubbish is so easy.“

Hokins je najveću pažnju posvetio izlaganju *lokacijske teorije* (*the location theory*) koja se zapravo oslanja na Kristofersenovu teoriju poznatosti (*familiarity theory*) i koju, kako smo ranije spomenuli, on smatra nedovoljnom. Ono što je karakteristično kod Hokinsa jeste što kada analizira upotrebu određenog člana *the*, neodređenih članova *a* i *some*, on ne obraća pažnju na upotrebu imenice bez člana (tzv. *zero article* ili *null article*). Njegova tipologija upotrebe člana *the* podrazumijeva da ono na što se odnosi imenička fraza jeste dio *zajedničkoga skupa* (*shared set*), dakle nešto poznato i govorniku i slušaocu što im omogućava da uspostave jedan od četiri zajednička skupa. Određeni član upućuje slušaoca na to da zaključi na koji skup govornik cilja i da smjesti tj. locira (*locate*) referenta u taj skup.

U cilju objašnjenja i rasvetljavanja problema određenosti i neodređenosti, neophodno je uključiti Hokinsove pojmove *uključenosti* (*inclusiveness*) i *isključenosti* (*exclusiveness*). Ako neki iskaz upućuje na sve članove skupa, tada možemo koristiti određeni član *the*. Primjer:

Fred has just been to a wedding. The bridesmaids were mostly wearing black.
(Fred je nedavno bio na (jednom) vjenčanju. Djeveruše su uglavnom bile odjevene u crno.)

Ovdje se član *the* koristi zbog toga što se misli na sve djeveruše na određenom vjenčanju. Opisujući određeni član, Hokins (1978: 163) razlikuje četiri vrste skupova:

1) Zajednički skup koji proizlazi iz prethodnog diskursa (*the previous discourse set*), koji se još naziva i anaforičkom upotrebom određenog člana.⁴⁸ U primjeru:

Fred was discussing an interesting book in his class. I went to discuss the book with him afterwards.

Hokins kaže da se određena imenička fraza u ovakvim slučajevima može odnositi na neku imenicu u jednini, na imenicu u množini ili na nebrojivu imenicu. Jespersen je objasnio da u primjerima kao što je ovaj član zapravo „podsjeća na ono što je bilo rečeno.“⁴⁹

⁴⁸ Hokins (Hawkins, 1978: 140) je tvrdio da se engleske pokazne zamjenice *this* i *that* mogu koristiti anaforički jednako kao i određeni član.

⁴⁹ Jespersen, 1933, 122: „... Thus it recalls what has just been mentioned.“

2) Zajednički skup koji proizlazi iz neposrednog konteksta, neposredne situacije (*the immediate situation set*). Unutar ovog skupa postoje podskupovi: vidljiva situacija (*visible situation*) i nevidljiva situacija (*non-visible situation*). U primjeru:

Pass me the bucket please.

očigledno je da postoji samo jedna kanta. Ukoliko je zadovoljen uslov vidljivosti, onda se umjesto određenog člana može koristiti pokazna zamjenica, a ako nije zadovoljen, pokazna zamjenica se ne može upotrebiti. Jespersen (1933: 122) nije dijelio situacije na vidljive ili nevidljive, on je ovakve primjere objašnjavao tvrdnjom da situacija ukazuje na to o čemu se zapravo radi.⁵⁰

3) Zajednički skup koji proizlazi iz šireg konteksta, šire situacije (*the larger situation set*). Određenost u ovom slučaju zahtijeva jedno opšte, šire znanje o svijetu (*general knowledge*). U rečenici:

I'll see you at the pub tonight.

imenica *pub* je određena ili zbog toga što u mjestu gdje su govornik i slušalac postoji samo jedan pab ili je to pab u kojem se uvijek sastaju.

4) Zajednički asocijativni skup (*the association set*), takođe vrsta anaforičke upotrebe određenog člana (tzv. asocijativna anaforička upotreba) nalazimo u primjerima:

i. *Fred has written a book. The title is 'Zen for Beginners'.*

ii. *The man drove past our house in a car. The exhaust fumes were terrible.*

Prema Hokinsu ova upotreba određenog člana je najčešća, međutim, ona je u isto vrijeme i vrlo složena. Nakon što npr. spomenemo *kuću* (*a house*), govorimo o jednom određenom krovu (*the roof*), o određenim prozorima (*the windows*), ili kada govorimo o moru (*the sea*), onda postoji samo jedno dno (*the bottom*). Ovakvi slučajevi su takođe povezani s pojmom *jedinstvenosti*.

⁵⁰ Jespersen, 1933, 122: „... the whole situation is sufficient to show what is meant.“

Autor dalje u nastavku nabroja pet situacija kada uz imenicu koja se u kontekstu pominje prvi put dolazi određeni član.⁵¹ U pitanju su slučajevi kad imenicu određuje neki modifikator kao na primjer:

- a. Relativna klauza (*Referent-establishing relative clause*):

*What's wrong with Bill? Oh, **the woman** he went out with last night was nasty to him.*

- b. Asocijativna klauza (*Associative clause*). U pitanju je *of*-fraz.

*I remember **the beginning** of the war very well.*

Hokins ovdje zaključuje da se upotreba člana *the* u ova dva slučaja suštinski ne razlikuje od upotrebe člana iz četiri zajednička skupa i da je u primjerima a. i b. relativna klauza odnosno *of*-fraz omogućila identifikaciju i lociranje. Jespersen ovakve slučajeve naziva nepotpuno određivanje (*incomplete determination*)⁵² zbog toga što određeni član nije dovoljan da sam odredi imenicu (vidjeti 1.3.3).

- c. Imenička fraza (*Noun phrase*)

*Bill is amazed by **the fact** that there is so much life on earth.*

Dio rečenice *that there is so much life on earth*, prema Hokinsu (1978: 173) čini imeničku frazu⁵³ (*Noun Phrase*) na osnovu koje pokazuje kako se prema sintaksičkim promjenama mijenja i funkcija i značenje imenice u rečenici.

- i. *That there is so much life on earth is a fact which Bill is amazed by.* (Bil je zaprepašćen tom činjenicom, ali postoji mogućnost da ga zaprepašćuju i druge stvari.)

⁵¹ Hokins (Hawkins, 1978) naziva te slučajeve '*unfamiliar*' uses of the definite article (upotreba određenog člana u nepoznatom kontekstu).

⁵² Jespersen, 1933, 128: „...the definite article is not in itself sufficient to determine what we are speaking about.“

⁵³ Može se nazvati i nominalnom rečenicom u funkciji apozicije prema terminologiji Grinbauma i Kverka (Greenbaum & Quirk, 1990: 305)

- ii. *That there is so much life on earth is the fact that amazed Bill during the lecture.* (Bila je zaprepastila određena činjenica za vrijeme predavanja.)
- iii. *It is a fact that there is so much life on earth.* (Jedna od činjenica je i ta da na zemlji ima mnogo oblika života.)
- iv. *The fact is that there is so much life on earth.* (Činjenica je da na zemlji ima toliko života.)

Hokins (1978: 140), objašnjavajući ove upotrebe, u jednom trenutku kaže da ga ovakvi slučajevi upotrebe člana zbunjuju. Prva rečenica *Bill is amazed by **the fact that there is so much life on earth*** je zapravo nominalna rečenica u funkciji apozicije⁵⁴ koja se u engleskom jeziku može naći samo iza apstraktnih imenica. Njihova funkcija nije da opišu imenicu onako kako to pridjevi ili relativne rečenice čine, već one donose njen sadržaj i zato ispred nje po pravilu stoji određeni član. Upotrebu člana *the* u ovim primjerima dalje objašnjava Hokinsonov pojam uključenosti (*inclusiveness*), tj. da li su svi članovi uključeni u neki skup.

d. Imenički modifikator (*Noun modifier*)

*I don't like **the colour** aubergine.*

Ovdje takođe imamo apoziciju koja je izražena samo imenicom, a ne rečenicom. Uvođenjem imeničkog modifikatora Hokins zapravo ukida razliku između apozicijske funkcije i pridjevske funkcije imenice (npr. *kitchen table* = *kuhinjski sto*). Ono što je vrlo zanimljivo jeste da Hokins ne uspijeva da objasni razliku između primjera kao *the name Algernon*, *the number seven*, *the colour red* u odnosu na *age seven*, *page one*. Jedino što zaključuje jeste da je sintagma *the colour red* slična primjeru

- ii. *That there is so much life on earth is the fact that amazed Bill during the lecture.*

U oba slučaja se radi o apoziciji, ali se postavlja pitanje zašto ispred imenica u *age seven* i *page one* ne stoji član. Ovdje se može primijeniti Hjustonovo (Hewson, 1972: 102) tumačenje upotrebe člana u primjerima gdje on ne govori o apoziciji, već o drugoj vrsti modifikatora, o pridjevima i frazama koje zamjenjuju relativnu rečenicu kao kod:

⁵⁴ Hokins (Hawkins, 1978: 282) koristi termin *apozicija* za opisivanje relativnih rečenica koje većina lingvista naziva *nerestriktivnim* (*non-restrictive*).

- a. *The young Shakespeare would not have written that.*
(*quantitative, exterior view* = kvantitativni pogled sa spoljne strane).
- b. *Young Shakespeare would not have written that.*
(*qualitative, interior view* = kvalitativni pogled iznutra).
- c. *The Peter down the street did that.*
- d. *Peter down the street did that.*

Objašnjavajući upotreba člana ispred vlastitih imenica Grinbaum i Kverk (Greenbaum & Quirk, 1990: 364) koriste naziv partitivna restriktivna modifikacija (*partitive restrictive modification*) za primjer kao *The young Shakespeare* (= *mladi Šekspir*) gdje se članom izdvaja mladi Šekspir iz cjeline, iz skupa koji predstavlja ime Šekspir.

Kako smo ranije pomenuli, Hjerson svoju teoriju zasniva na Gijomovoj (Guillaume, 1919) podjeli⁵⁵ imenica prema kojoj se vlastite imenice sa članom ponašaju kao brojive imenice i gdje član posebno naglašava da se mogu uporediti sa drugom imenicom na primjer:

The young Shakespeare u poređenju sa *The old Shakespeare* i

The Peter down the street naspram *The Peter from the pub*.

Ali, ako imjesto pridjeva ili predloške fraze imamo imenicu u apoziciji kao u primjerima:

The playwright Shakespeare

Playwright Shakespeare

The postman Peter

Postman Peter

dolazimo do zaključka da kada imamo imenicu sa članom ona se posmatra sa „spoljašnje strane“ i odmah pomišljamo da postoji neki drugi Šekspir ili Piter, dok u primjerima bez člana imenica u apoziciji postaje dio samog imena. Na isti ovaj način možemo tumačiti i primjere poput Hokinsovih *age seven* i *page one*, gdje imenice ne kontrastiramo ni sa čime i gdje one počinju da funkcionišu poput imena. Ovdje se mora naglasiti da imenice u apoziciji predstavljaju veliki problem sa upotrebom člana, a prema

⁵⁵ Hjerson koristi Gijomovu terminologiju pa prema njoj vlastite imenice bez člana naziva *continue nouns* (*noms continus* = neograničene, kontinuirane) a vlastite imenice sa članom *unit nouns* (*noms discontinus* = ograničene, nekontinuirane).

Dejvidu Kristalu (David Crystal, 1997: 24) posebnu teškoću predstavlja njeno definisanje.⁵⁶

Član ima kataforičku funkciju⁵⁷ kada stoji ispred imenice koju slijedi imenica u funkciji apozicije tj. on upućuje na nešto što će se tek spomenuti, zatim ispred imenice iza koje slijedi relativna rečenica (*The man who hit me.*), kao i ispred imenice iza koje ide predložka fraza (*The house around the corner.*).

e. „Modifikatori koji ne objašnjavaju“ (*Unexplanatory modifiers*)

My wife and I share the same secrets.

U „modifikatore koji ne objašnjavaju“ spadaju *same* i *only* koji su, poput superlativa, nužno određeni. Značenje ovih modifikatora nameće imeničkoj frazi značenje ili jedinstvenosti ili uključenosti.⁵⁸ Ove primjere Hokins navodi da pokaže kako Kristofersenova *teorija poznatosti* ne može objasniti ove primjere jer ona označava već ranije uspostavljeno znanje. Kasnije će Česterman (1991: 19) primijetiti da ni Hokinsova *teorija zajedničkih skupova* ne može objasniti upotrebu određenog člana u tim primjerima, jer zajednički skupovi podrazumijevaju već uspostavljeno znanje. Zato Česterman predlaže da Hokins uključi i skupove koji nastaju na osnovu informacije koja dolazi poslije imenice, koju donosi cijela imenička fraza, ili drugim riječima, skupove koji nastaju u trenutku komunikacije (*on-line*).

Međutim, ako imeničku frazu povežemo s nekim zajedničkim skupom, to samo po sebi ne znači da će ona postati određena. Primjeri poput:

i. *Pass me a bucket, please.*

ii. *Have you heard the news? A cabinet minister has just resigned; I didn't catch which one.*

iii. *Fred picked up a book, and tore out some pages.*

predstavljaju:

1) Hokinsov zajednički skup koji proizilazi iz trenutnog konteksta;

⁵⁶ Kristal, 1997, 24: „Apozicija označava dvije imenske grupe koje se odnose, upućuju na istu stvar ili osobu, kao u primjeru *John Smith, the butcher came in.*“

⁵⁷ Hokins za razliku od Čestermana nije spominjao kataforičku funkciju člana.

⁵⁸ Hokins (Hawkins, 1978: 232) spominje slučaj *an only child*, gdje je *only* izgubilo svoje prvobitno značenje, i zato imenica koju označava može biti neodređena.

- 2) zajednički skup koji proizilazi iz šire situacije i
- 3) zajednički asocijativni skup.

Svaka od imeničkih fraza pripada nekom zajedničkom skupu, ali, kao što se može vidjeti, one ne nose oznaku određenosti, već neodređenosti. Ovdje opet dolazi do izražaja Hokinsov pojam *uključenosti* (*inclusiveness*). U prikazanim primjerima radi se o kanti koja je jedna od mnogih, ministru koji je jedan od nekolicine kao i stranicama knjige koje su izdvojene iz nekog većeg broja. Da bi ove imeničke fraze postale određene i dobile oznaku određenosti, tj. član *the*, potrebno je da označavaju ili jedinu postojeću ili sve postojeće jedinice unutar jednog skupa.

Iako vrlo cijenjena, Hokinsova teorija je bila predmet brojnih kritika. Kruz je (Cruse, 1980: 308-316), u svojoj recenziji Hokinsove knjige, najviše kritikovao to što je izostavio neke važne aspekte kategorije određenosti i neodređenosti, npr. u svojoj studiji je površno obradio vlastita imena. Sa druge strane, Kristofer Lajonz (1980: 92) se kritički osvrnuo na primjer *Close the door, please*. (u sobi s troje vrata, jedna otvorena i dvoje zatvoreno) jer smatra da se ovdje ne može prihvatiti princip uključenosti već da se radi o identifikaciji. Princip uključenosti je u ovom slučaju primjenljiv jer je u pitanju trenutna, neposredna situacija. U isto vrijeme ovdje se radi i o vidljivoj situaciji, pa je moguće reći i *Close that door, please*. Hokins ne prihvata Lajonzovu kritiku jer smatra da je identifikacija primjenljivija kao kriterijum određenosti kada su u pitanju lične i pokazne zamjenice.

Nešto kasnije, Hokins u članku pod nazivom „On (in)definite articles: implicatures (un)grammaticality prediction“, iz 1991. god. zasniva svoju teoriju na Grajsovoj (Grice, 1975) pragmatici i njegovim konverzacijskim i konvencionalnim implikaturama (*conversational and conventional implicatures*). Pod implikaturama se podrazumijeva dio značenja nekog izraza koji nije izražen, već je impliciran. Konvencionalne implikature su nepromjenljiv element u značenju nekog izraza za razliku od konverzacijskih koje nijesu stalne. On je zajedničke skupove (*shared sets*) preimenovao u pragmatičke skupove (*pragmatic sets*) ili P-skupove⁵⁹ (*P-sets*).

Određeni član *the* podrazumijeva postojanje i jedinstvenosti i uključuje konvencionalnu implikaturu da postoji neki P-skup dostupan govorniku i slušaocu

⁵⁹ Hokins naziva P-skup po uzoru na Sperbera i Vilsona (Sperber & Wilson, 1986) „zajedničkim kognitivnim okruženjem“ (*mutual cognitive environment*).

unutar kojeg su prisutni postojanje i jedinstvenost. Sa druge strane, neodređeni član *a* i njegov ekvivalent u množini *some* podrazumijevaju postojanje, ali su neutralni u pogledu jedinstvenosti. Hokins je to objasnio na sledeći način:

„*The* prema tome konvencionalno podrazumijeva da postoji neki P-skup u okviru kojeg se određenom referentu može ODREDITI POLOŽAJ (locirati), ali ne postoji nikakav govorni čin referencije koji ga zapravo upućuje da ga tamo locira, ništa više nego što postoji govorni čin koji upućuje slušaoca da tumači bilo koje druge jezičke strukture u skladu sa svojim logičkim i pragmatičkim značenjem. Termin „lokacijska teorija“ ipak može ostati, u promijenjenom smislu da je moguće referentu „odrediti položaj“ u skladu sa konvencionalnom implikaturom.

The konvencionalno podrazumijeva da postoji neki podskup entiteta, /P/, u univerzumu diskursa koji je zajednički očigledan i jasan i govorniku i slušaocu u trenutku komunikacije (on-line) i u okviru kojeg određeni referenti postoje i jedinstveni su.“⁶⁰

„Što se tiče jedinstvenosti, ističemo da su rečenice sa *a* logički neutralne prema značenju jedinstvenosti odgovarajućih rečenica sa *the*.“⁶¹

Hokinsova najveća zasluga je što je na osnovu postojećih teorija izgradio vlastitu teoriju određenosti i neodređenosti. Međutim, kao i prethodne, tako i ova teorija ne može potpuno objasniti ovaj fenomen ni svaku upotrebu članova u engleskom jeziku. Njegovi pojmovi uključenosti i isključenosti i jedinstvenosti su svakako neophodni u cilju rasvetljavanja problema određenosti i neodređenosti. Ono što smo na kraju primijetili

⁶⁰ Hawkins, 1991, 414: „*The* therefore conventionally implicates that there is some P-set within which the definite referent is LOCATABLE, but there is no speech act of reference actually instructing him to locate it there, any more than there is a speech act instructing the hearer to interpret any other linguistic structures in accordance with their logical and pragmatic meanings. The term 'location theory' can remain, however, in the revised sense that the referent is potentially 'locatable' in accordance with a conventional implicature.

The conventionally implicates that there is some subset of entities, /P/, in the universe of discourse which is mutually manifest to speaker and hearer on-line and within which definite referents exist and are unique.“

⁶¹ Hawkins, 1991, 416: „With regard to uniqueness, we point out above that sentences with *a* are logically neutral to the uniqueness entailment of corresponding sentences with *the*.“

jeste da Hokinsova teorija ne objašnjava imenice uz koje ne ide član (brojive imenice u množini, nebrojive u jednini, brojive imenice u izrazima kao *have dinner, by bus, go to school* i vlastite imenice) kao ni apstraktne imenice. Takođe, vrlo malo pažnje je posvetio nereferecijalnoj upotrebi članova i generičkoj upotrebi⁶² a upravo ta upotreba članova (i njihovo izostavljanje) koju Hokins nije opisao predstavlja najteži problem govornicima srpskog jezika pri usvajanju sistema engleskih članova.

1.3.7. Čestermanova teorija određenosti

U čuvenom djelu *On Definiteness: A study with special reference to English and Finnish*, Česterman (Andrew Chesterman, 1991) je, prikazujući i opisujući postojeće teorije određenosti i neodređenosti, formulisao svoju teoriju, na osnovu koje će u drugom dijelu knjige analizirati razliku između engleskog i finskog jezika koji inače ne posjeduje član, ali zato ima petnaest padeža. Ova teorija se temelji na osnovu tri pojma, a to su *mogućnost lociranja*⁶³ (*locatability*) koja je, kako on smatra, povezana s pojmom *poznatosti, uključenost (inclusiveness)* koja je povezana s brojem i količinom kao i *ekstenzivnost*⁶⁴ (*extensivity*) što uključuje apstraktnost i opštost.

Kada je u pitanju jedinstveni opis engleskih članova, Česterman (1991: 63-64) je zaključio sledeće:

(a) U velikom broju opisa upotrebe engleskih članova postoji previše izuzetaka, naročito u primjerima kada se *the* ne upotrebljava ispred brojivih imenica i kada se član *a* koristi ispred nebrojivih imenica.⁶⁵ Generalno postoji ukorijenjen stav da su vlastita imena uvijek izvan sistema članova.

(b) Kada je u pitanju generička upotreba Česterman smatra da se imeničke fraze sa različitim članovima različito tumače, a za termin *generički (generic)* ne postoji jedinstvena definicija.

⁶² Generičkom upotrebom članova baviće se Česterman o kome će biti više riječi u sledećem dijelu rada.

⁶³ Pojmove *mogućnost lociranja* i *uključenost* pozajmljuje od Hokinsa (Hawkins, 1978).

⁶⁴ Pojam *ekstenzivnosti* nasleđuje od Gijoma (Guillaume, 1919).

⁶⁵ Za sve nebrojive imenice Česterman koristi termin *mass nouns*.

(c) Postoje pokazatelji da se imenice „bez člana“ svrstavaju u dvije grupe: to su, s jedne strane, neodređene gradivne imenice i imenice u množini, a s druge strane brojive imenice u jednini i vlastite imenice u jednini.

(d) Prije svega, nije jasno šta kategorija „člana“ uključuje. Autor smatra da uz imeničke fraze ispred kojih dolazi *the*, *a* i *some*, postoje i imeničke fraze ispred kojih ne stoji nijedan *površinski član* (*surface article*) i takve slučajeve naziva *oblik nula* (*zero form*) i *oblik ništa* (*null form*).

(e) Ne može se jednostavno reći da su „određenost“ i „neodređenost“ polarne suprotnosti. Neodređenost je vrlo složena u smislu da značenje *a*, *some* i *zero form* nije na pravi način objašnjeno pomoću karakteristika [\pm brojivo] i [\pm jednina].

(f) Što se tiče članova, određenost nije samo stvar referencije. Potpun opis članova mora uključiti i nereferencijalnu upotrebu članova (primjeri poput: *She is now (the) captain of the team.* ili *The murderer of Smith must be insane.*).

(g) Bitne semantičke suprotnosti unutar pojma referencijalne određenosti su: mogućnost lociranja u zajednički skup i opozicija uključenost i isključenost.

(h) Treća važna opozicija je upotreba bilo kojeg površinskog člana naspram izostavljanja člana (dvije mogućnosti: *zero* i *null*). Ona se još naziva opozicija između ograničene i neograničene ekstenzivnosti.

Česterman (1991: 75) razlikuje u engleskom jeziku pet članova: *a*, *the*, *some*, *zero* (*nula*) i *null* (*ništa*). Na skali određenosti poređani su tako da je na lijevoj strani najneodređeniji a na desnoj najodređeniji član:

<i>zero - some - a - the - null</i>

1) *Zero* (*nula*)⁶⁶ stoji uz imenice u množini i uz nebrojive imenice u jednini. Nominalna fraza predstavlja skup koji se nikako ne može sastojati samo od jednog elementa. Primjeri:

Fred lost \emptyset millions in the war. (= *Fred je u ratu izgubio milione.*)

Fred lost \emptyset money in the war. (= *Fred je u ratu izgubio novac.*)

⁶⁶ U primjerima za prikazivanje *zero* (*nula*) korist ćemo oznaku \emptyset , a za prikazivanje *null* (*ništa*) znak -- .

2) *Some*⁶⁷ (*neki, nešto*)⁶⁸ se koristi sa brojivim i nebrojivim imenicama. Važno je naglasiti da *some* označava da nijesu uključeni svi članovi skupa. Na primjer:

These are some of my friends. (= *To su neki moji prijatelji.*)

Give me some money. (= *Daj mi nešto novca.*)

3) Neodređeni član *a* ide uz brojivu imenicu u jednini. On označava jednog člana skupa. Primjer:

I have a house. (= *Imam kuću.*)

4) Određeni član *the* se upotrebljava kada su svi članovi uključeni (locirani) u nekom skupu i stoji ispred brojivih i nebrojivih imenica. Primjeri:

The men came in. (= *Muškarci su ušli.*)

Misli se na sve muškarce prisutne u nekoj situaciji.

Give me the money. (= *Daj mi novac.*)

Misli se na sav novac koji postoji u nekoj situaciji.

The može takođe izražavati *jedinstvenost*, tj. ideju da se neki skup sastoji samo od jednog elementa kao na primjer *the president* i *the king*. Izostavljanje člana – *null* oblik još izrazitije izražava jedinstvenost, budući da se pojavljuje ispred vlastitih imenica i imenica u jednini. Određeni član je zadržao dio svoje deiktičke tj. pokazivačke koja za sobom povlači određenost (*the/that thing there*).

5) *Null* (*ništa*) je povezan sa brojivim imenicama, tj. sa imenicama koje su potencijalno brojive i upućuje na samo jednog člana skupa. Njegovu poznatost uslovljava kontekst i on stoji ispred ličnih imena, imenica koje označavaju porodične odnose (*father, mother*), imena obroka (*breakfast, lunch, dinner*). Na isti način,

⁶⁷ Hokins takođe posmatra *some* kao član. U engleskim gramatikama *some* se tradicionalno povezuje sa članovima i obrađuje u literaturi o određenosti i neodređenosti. Međutim, većina autora (Jespersen, Palmer i Grinbaum i Kverk) ga ne smatraju članom.

⁶⁸ Bilo da se *some* posmatra kao zamjenica, kvantifikator ili član, ovaj Čestermanov član neće biti predmet našeg istraživanja budući da naši učenici generalno nemaju poteškoća u njegovoj upotrebi.

Česterman objašnjava predložke fraze *by train, in prison, to bed* gdje neposredna situacija ukazuje na određenost (putujemo samo jednim određenim vozom, čovjek može biti u jednom određenom zatvoru, možemo poći u jedan određen krevet). Ovo je vrlo prihvatljivo i logično objašnjenje, ali kako i sam Česterman (1990: 66) primjećuje, najveći problem je u tome što se ne može lako pretpostaviti kada će se koja imenica ponašati na taj način.

Nasuprot Čestermanu, kada je u pitanju razlika između *zero* i *null* oblika, Trenkićeva (2004: 1407) smatra da se ne može uopšte objasniti pa je smatra nepotrebnom. Ovi oblici su zapravo prazno mjesto ispred imenica i kao „ništa“ mogu se tumačiti na bilo koji način u zavisnosti od značenja imenice, rečeničnog konteksta ili situacije. Sa druge strane, Jespersen (1933) pominje dva različita slučaja kad ispred imenice u engleskom jeziku ne stoji član:

- a) u slučaju potpune nepoznatosti (*complete unfamiliarity*) ispred *mass words* (*milk, bread*) i
- b) u slučaju potpune poznatosti (*complete familiarity*) sa brojivim imenicama (npr. sa vlastitim imenima).

Naša pretpostavka je da učenicima engleskog jezika u usvajanju veliki problem predstavljaju članovi, a slučaj koji se teško može objasniti govornicima srpskog jezika je izostavljanje člana ispred brojive imenice u jednini kao na primjer *They elected him president*. kao i pojavljivanje neodređenog člana sa nebrojivom apstraktnom imenicom npr. *The dog showed an unusual intelligence*. Česterman (1991: 58), iako ne pominje apstraktne imenice, objašnjava ove slučajeve kao 'type' reading i kaže da neodređeni član ovdje označava vrstu, tip inteligencije. Imenice poput *lightness, intelligence, knowledge* su svrstane u grupu *mass nouns*. Međutim, Hadlston i Pulam (Huddleston & Pullum, 2002: 340) ističu da se termin *mass nouns* danas često koristi za nebrojive imenice ali bi bilo bolje da se koristi termin *non-count (nebrojive)* koji obuhvata *mass nouns* i *abstract nouns*. Još jedan problem upotrebe neodređenog člana koji Česterman (1991: 53) spominje i objašnjava pomoću 'type' reading je njegovo pojavljivanje ispred superlativa ili u drugim kontekstima kada se odnosi na nešto „logički jedinstveno“ kao npr. *a first attempt, a last comment*.

Dalje Česterman u svojoj knjizi, oslanjajući se na Gijoma i Jespersena, ističe kako član utiče na značenje imenice⁶⁹ čime potvrđuje svoju tezu da ista imenica dobija različito značenje u zavisnosti od člana koji stoji uz nju ili ne, a upotreba člana zavisi od konteksta.

Što se tiče generičkog značenja, vrlo je zanimljiva njegova rasprava o upotrebi člana u kontekstu koji izražava generičnost pri čemu tvrdi da to značenje ne zavisi samo od člana već i od kontekstualnih faktora kao što su aspekt, prilozi i glagol. Tako lava možemo opisati kao plemenitu zvijer ako upotrebimo bilo koji član:

A lion is a noble beast. (Bilo koji lav je plemenita zvijer.)

The lion is a noble beast. (Lav/predstavnik vrste/je plemenita zvijer.)

Lions are noble beasts. (Lavovi su plemenite zvijeri.)

Međutim, postoje konteksti gdje nije moguće koristiti sva tri oblika:

Lions may soon be extinct.

**A lion may soon be extinct.*

The lion may soon be extinct.

Druga rečenica nije prihvatljiva jer ne može biti istrebljena jedinka, već cijela vrsta.

U dijelu knjige gdje se Česterman bavi problemima izražavanja kategorije određenosti i neodređenosti u finskom jeziku koji nema članove ali ima petnaest padeža, autor kaže da govornik u engleskom jeziku pomoću gramatike daje svom iskazu više informacija, i prema tome slušalac dobija više informacija. U finskom slušalac dobija manje informacija pa zato mora doći do mnogih zaključaka pomoću pragmatike.⁷⁰

Ova teorija o postojanju pet članova je vrlo značajna u objašnjenju fenomena određenosti i neodređenosti koji se posmatra kao slojevita pojava i gdje određeno i neodređeno nijesu suprotni već dva kvalitativno različita pojma. Ona je komponentijalna i jedna od komponenata kategorije određenosti i neodređenosti jeste količina (*quantity*) koja je povezana sa pojmom uključenosti (*inclusiveness*). Druga komponenta je mogućnost lociranja ili određivanja položaja (*locatability*), koja se može povezati s pojmom referencije (*reference*). Treća komponenta je ekstenzivnost koja označava u kojoj je mjeri neki pojam apstraktan ili opšti. Za Čestermana uključenost je povezana sa pragmatikom, a ekstenzivnost sa semantikom. U vezi sa pragmatikom on

⁶⁹ Chesterman, 1991, 73: „... the five articles affects the meaning of its noun...”

⁷⁰ Isto važi i za srpski jezik.

ističe da govornici imaju različit pogled na svijet što djelimično objašnjava različitu upotrebu engleskih članova kod izvornih govornika. To naglašavanje važnosti konteksta i pragmatike je jedna od najvećih Čestermanovih zasluga.

1.3.8. Određenost kao mogućnost identifikovanja - Kristofer Lajonz

Kristofer Lajonz (Christopher Lyons) je, u čuvenom djelu *Definiteness* (1999), problemu određenosti i neodređenosti pristupio vrlo detaljno, najprije prikazujući istoriju razvoja članova u najopisivijim indoevropskim jezicima (engleski, francuski i njemački), a potom zatim proučavajući fenomen određenosti i načine njegovog izražavanja u brojnim svjetskim jezicima među kojima spominje i „srpskohrvatski.“ Ipak, najviše pažnje poklanja ipak engleskom jeziku.

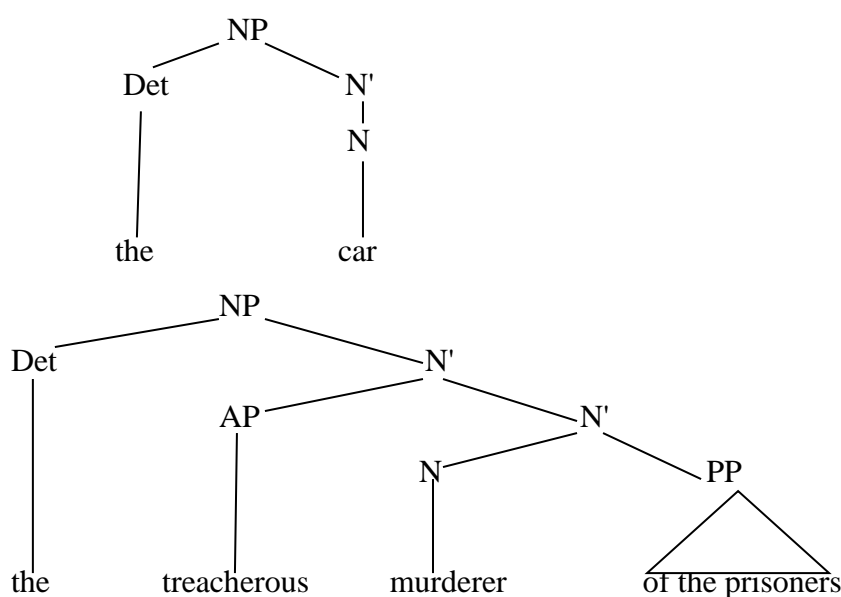
Lajonz razlikuje određenost i neodređenost kao semantičko-pragmatičku kategoriju od gramatičke određenosti i neodređenosti. Prvu kategoriju definiše kao univerzalnu, dok je gramatička određenost i neodređenost odraz te univerzalne kategorije u sintaksi pojedinih jezika. Semantičko-pragmatička određenost se može opisati kao *mogućnost identifikovanja (identifiability)* što znači da slušalac može identifikovati ono na šta se određeni izraz odnosi. Iako najčešće o određenosti govori kao o *mogućnosti identifikovanja* koja je u principu stepenasta, on zaključuje da je određenost vrlo složen pojam i da se ne mogu isključiti pojmovi *poznatosti, uključenosti i isključenosti, jedinstvenosti*, a takođe su značajni i pojmovi *anafore, situacije, specifičnosti*.

Kako Lajonz (1999: 274-275) objašnjava „gramatička određenost, ili određenost *stricto sensu* nije semantički ili pragmatički pojam kakvim ga smatraju skoro svi autori koji se tim problemom bave, već gramatička kategorija kao što su glagolska vremena, broj, rod itd.“⁷¹ Ona je sa semantikom i pragmatikom povezana u tom smislu da predstavlja gramatičnost te semantičke kategorije. Za razliku od semantičko-pragmatičke, gramatička određenost nije stepenasta, već binarna i kao odraz određenosti u sintaksi prisutna je u jezicima koji imaju spoljašnje pokazatelje te kategorije.

⁷¹ Lyons, 1999, 274-275: „The proposal is that definiteness *stricto sensu* is not a semantic or pragmatic notion as assumed by almost all writers on the subject, but rather a grammatical category on a par with tense, mood, number, gender etc.“

Dalje, Lajonz ističe kako je vrlo značajno za proučavanje određenosti i neodređenosti razmotriti položaj članova i drugih determinatora unutar imeničke fraze (*NP - noun phrase*). Ako se određenost posmatra kao gramatička kategorija, onda je neophodno razmotriti kako je ona predstavljena u gramatičkoj strukturi. On se pri tome oslanja na generativnu sintaksu koja se temelji na X-bar teoriji (*X-bar theory*) Noama Čomskog (Noam Chomsky, 1957), gdje je imenička fraza konstrukcija s jednom glavom - imenicom. Ostali elementi u imeničkoj frazi su specifikatori (odrednici), modifikatori ili neki komplementi (dopune).⁷²

Sve do kraja devedesetih godina dvadesetog vijeka, kako Lajonz ističe (1999: 42), najprihvaćenija teorija za engleski jezik je bila ta da je imenička fraza maksimalna projekcija (tj. frazalna) glave imenice (slika 4), da je determinator u položaju odrednika, da se pridjevske fraze vežu uz N', a sve dopune se izražavaju uglavnom predloškim frazama⁷³.

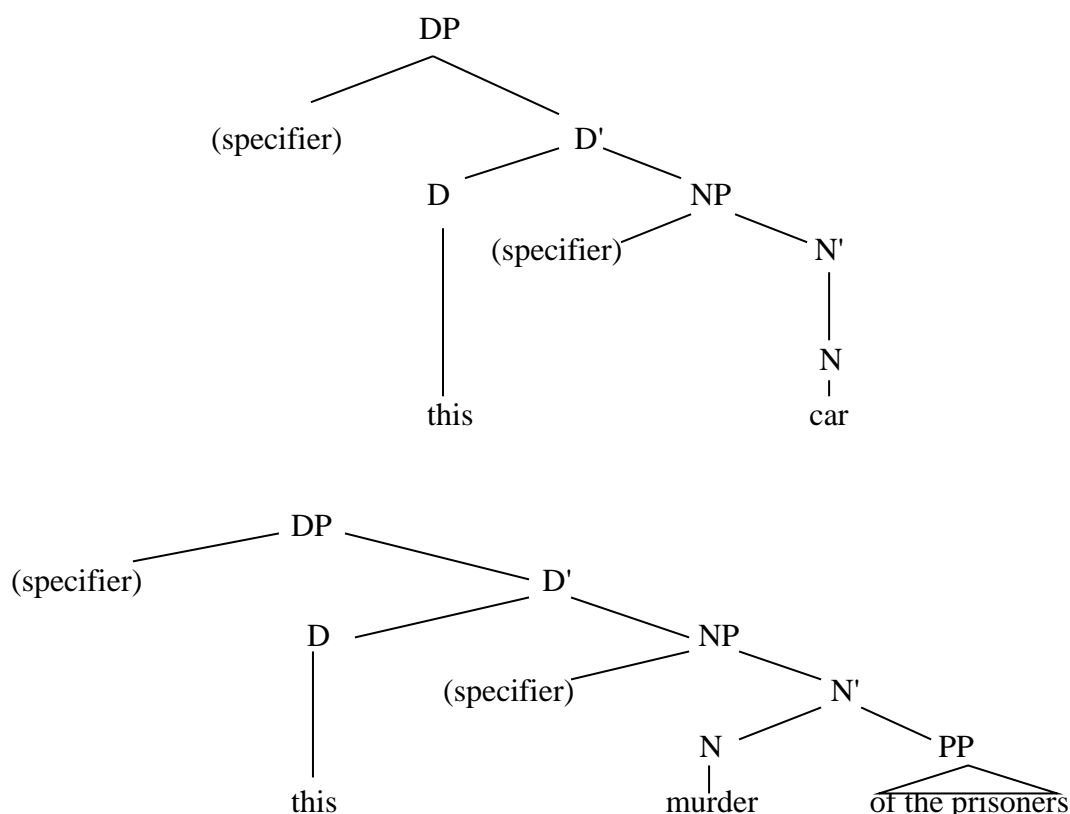

Slika 4. Primjeri imeničke fraze (*NP-noun phrase*) uzeti (Radford, 1988, citirano prema Lyons, 1999: 42)

⁷² Previde termina smo uzeli od Stanojčića i Popovića (1992).

⁷³ Lyons, 1999: 42: „... the usual view until recently was that the noun phrase is a maximal (that is, phrasal) projection of the head N, with determiners in specifier position, adjectival expressions adjoined mainly to N', and any complements typically expressed by prepositional phrases.“

Međutim, jedna novija teorija koja dobija sve više na važnosti smatra da imenička grupa nije projekcija imenice, već determinatora. Ona je zapravo rezultat zanimanja za „funktionalne“ kategorije koje su u suprotnosti sa „leksičkim“ kategorijama (imenica, pridjev, glagol, ...). Nije u pitanju imenička fraza (*NP* - *noun phrase*) već determinatorska fraza (*DP* - *determiner phrase*). Imenička fraza i dalje postoji, projektuje se iz imenice, ali se nalazi unutar determinatorske fraze (*DF*) i dopuna je glavi D (slika 5).

Slika 5. Primjeri strukture determinatorske fraze (*DP-determiner phrase*) (Lyons, 1992: 43)

Lajonz je podržao modifikovanu teoriju imeničke fraze (*DP analysis*) čija je osnovna ideja da su određeni članovi poput engleskog *the* (tzv. *free-form articles*) odrednici determinatorske, a ne imeničke fraze kao i da D ne predstavlja vrstu riječi, tj. determinator, već gramatičku kategoriju određenosti (*definiteness*). I drugi determinatori

kao na pr. pokazne i prisvojne zamjenice se mogu pojaviti kao odrednici unutar determinatorske fraze.

Neki od njih se mogu pojaviti unutar skupa koji označava broj i količinu tj. u kardinalnim frazama (*Cardinality Phrase*)⁷⁴ kao na pr.: *Most men. Every man.* Članovi nikada ne zauzimaju položaj pridjeva a postojanje člana *the* znači da je određenost prisutna u sintaksi nekog jezika. Pokazne i prisvojne zamjenice u engleskom jeziku kao i određeni kvantifikatori *all, both, every* i *most* zauzimaju isti položaj kao i član unutar imeničke fraze, dakle mjesto determinatora (*this book, my book*) iako se ponekad *all* i *both* mogu naći ispred determinatora u funkciji predeterminatora (*predeterminers - all the girls, both your friends*). Sa druge strane, za lične zamjenice (*I, you, he, she, it, we, you, they*) koje se tradicionalno nazivaju određenim za razliku od neodređenih (*one, someone*), Lajonz (1999: 141) predlaže da se one nazovu zamjениčkim korelativima određenog člana *the*.⁷⁵

Što se tiče člana *a*, Lajonz (1999: 3-13) na početku knjige tvrdi da njegovo postojanje implicira nemogućnost identifikovanja kao i izostanak uključenosti, poznatosti i jedinstvenosti. Međutim, član *a* i nenaglašeni oblik *some* ne izražavaju neodređenost kao direktnu suprotnost određenosti. On pretpostavlja da su engleski neodređeni član *a* i *some* kardinalni članovi (*cardinal articles*) koji se javljaju u položaju odrednika u projekciji broja i količine (*cardinality*). Budući da neodređenost ne izražavaju direktno on ih naziva kvazi-neodređenim članovima⁷⁶ (*quasi-indefinite article*) i za razliku od brojeva, ne mogu se pojaviti zajedno sa određenim članom. Neodređene imeničke fraze, kako tvrdi Lajonz (1999: 36), karakteriše odsustvo određenog člana ili nekog drugog određenog determinatora.⁷⁷

⁷⁴ Ovaj termin *cardinality* se upotrebljava za kategoriju koja označava broj i količinu. Prema Lajonzu, i brojevi i kvantifikatori poput *many* i član *a* izražavaju tu kategoriju.

⁷⁵ Lyons, 1991, 141: „... personal pronouns are assumed to be the pronominal counterpart of the definite article...”

⁷⁶ Lyons, 1991, 141: „... they can be said to signal indefiniteness indirectly. An article that does this, while not itself encoding [- Def], I shall describe by the further label **quasi-indefinite article**.”

⁷⁷ U poglavlju 1.3.7. kada smo govorili o Čestermanu (*null-article*), vidjeli smo da imenička fraza u engleskom jeziku može biti određena i kada uz brojivu imenicu u jednini ne stoji član.

Prikazujući načine na koje drugi jezici izražavaju određenost i neodređenost, Lajonz (1999: 82) opisuje i „srpskohrvatski“ jezik i kaže da su slovenački i srpskohrvatski naslijedili sistem određenih i neodređenih pridjeva od staroslovenskog i ističe kako se neodređeni oblik danas znatno manje koristi od određenog i kako određeni oblik ne izražava nužno određenost. Međutim, nemaju svi pridjevi oba oblika i kod onih koji ih imaju, ta razlika je dijelom gramatizovana, određen oblik je obavezan iza pokaznih i prisvojnih zamjenica i u vokativu, a neodređeni stoji kao dio imenskog predikata. Ta razlika se ispoljava samo kod pridjeva muškog i srednjeg roda u jednini, a kod pridjeva ženskog roda ona je izražena i u jednini i u množini, ali samo u akcentu (uzlazni akcent = neodređenost, silazni akcent = određenost). Na kraju, Lajonz (1999: 339) kaže da „možda određeni oblik u srpskohrvatskom jeziku uopšte ne izražava više određenost, već je samo potreban u nekim gramatičkim kontekstima, ili služi za naglašavanje.“⁷⁸

U opisivanju kategorije određenosti i neodređenosti, ova knjiga je od velikog značaja kako zbog toga što su u njoj detaljno analizirane postojeće teorije i pristupi ovoj kategoriji tako i zbog činjenice da je u objašnjenju ovog fenomena neophodno uzeti u obzir više pristupa i pojmova. Gramatička određenost i neodređenost je binarna pojava i ne postoji u svim jezicima, sa druge strane semantičko-pragmatička određenost i neodređenost postoji u svim jezicima, vrlo je složena i da bismo je mogli objasniti potrebno je u analizu uključiti pojmove kao što su mogućnost identifikovanja (*identifiability*), uključenost i isključenost (*inclusiveness/exclusiveness*), poznatost (*familiarity*), jedinstvenost (*uniqueness*), anafora, situacija, specifičnost (*specificity*). Lajonz posebno naglašava da semantičko-pragmatičke kategorije određenosti i neodređenosti nijesu suprotne.

Sa druge strane, kao zamjerka ovoj analizi jeste što Lajonz nije uključio brojive imenice bez člana (*man, woman, hand, heart, body, soul, danger, ...*) koje generalno predstavljaju veliki problem L2 govornicima u procesu usvajanja i upotrebe sistema engleskih članova.

⁷⁸ Lyons, 1999, 339: „In Serbo-Croat and Lithuanian, where it may be that the definite adjective form no longer expresses definiteness but is either merely required in certain grammatical contexts or is an emphatic alternative,“

1.3.9. Određenost u srpskom jeziku

Za razliku od mnogih jezika koji imaju razvijen sistem članova, srpski ne posjeduje sličan sistem niti slične markere ili neka druga gramatička sredstva kojima bi obilježili imenicu kao određenu ili neodređenu. Određenost, kao kategorija značenja, se može prepoznati u srpskom jeziku na osnovu konteksta jer, kao što je poznato, ne postoji gramatički prikaz određenosti u njegovoj sintaksi. Dakle, primarni determinatori tj. određeni i neodređeni član nemaju svoje ekvivalente u srpskom jeziku.

Ovo obilježje određenosti i neodređenosti u srpskom jeziku, kako tvrde Stanojčić i Popović (1992: 82), najčešće se povezuje sa pridjevima i njihovim kraćim i dugim oblicima, nazvanim prema obliku nominativa muškog roda koji može biti sa a) nastavkom – Ø („kraći oblik“): *hrabar, plav, crven, visok...* i b) sa nastavkom – i („duži oblik“): *hrabri, plavi, crveni, visoki...* Razlika je, prema njihovom mišljenju, zasnovana na razlikovanju neodređenosti (nepoznatosti) i određenosti (poznatosti) pojma uz čije ime pridjev stoji, kao što je na primjer *mlad čovek* u tekstu:

*Među štrajkforima koji su se smenjivali na kapiji bio je jedan mlad čovek, Rus iz istočne Galicije, po imenu Gregor Fedun ... Onda skide svoju pušku, napuni je teškim jedinim metkom ... i okinu ... Tako je mladi čovek, koji je pogrešio na kapiji, ostao zauvek u kasabi. (Iz romana *Na Drini ćuprija*)*

gdje pridjev *mlad* označava osobinu dotada nepoznatog neodređenog čovjeka, da bi se ista osobina, poslije pripovjedačkog obavještenja o tome čovjeku, u daljem tekstu označila oblikom određenog pridjevskog vida *mladi čovek*. Kod upotrebe neodređenih pridjeva, možemo zaključiti da se radi o kvalifikaciji onoga što imenica označava, a kod određenih pridjeva o identifikaciji. Gledište govornika ili pisca određuje izbor između određenog i neodređenog pridjeva, zato se gramatičko obilježje određenosti naziva i pridjevski vid.

Opisujući ovu vrstu riječi i kategoriju, Stevanović (1986: 250) ističe da su dvojaki oblici pridjeva ono što ih razlikuje od drugih riječi i objašnjava da se „ta razlika u značenju između određenog i neodređenog vida u mnogome izgubila.“ Sa druge strane, Klajn (2005: 70) je u objašnjenju ovog vida pridjeva ukazao na njegovu sličnost

sa određenim i neodređenim članom, i dodaje da „u principu, određeni vid stoji uz imenice koje su ranije pomenute, ili su određene samim svojim značenjem. S te strane se dva pridevska vida mogu uporediti sa određenim, odnosno neodređenim članom u jezicima koji imaju član. Ne mogu se ipak izjednačiti sa njima, što vidimo po činjenici da određeni vid može doći posle reči *jedan* ili *neki* (*jedan mladi glumac, neki žuti cvet*).“ Klajn je takođe smatrao da se izbor između ova dva vida ne može objasniti i definisati pravilima, i vrlo često čak i domaćim govornicima ovo predstavlja veliki problem.

Međutim, pošto predmet našeg istraživanja nijesu pridjevi i njihov vid, sekundarni determinatori, niti red riječi kao načini mogućeg izražavanja određenosti u srpskom, već usvajanje sistema članova i kategorije određenosti i neodređenosti,⁷⁹ koji kao funkcionalni elementi stoje ispred punih leksičkih jedinica tj. imenica, u ovom radu ćemo se ograničiti i usredsrediti na te elemente i načine obilježavanja i prepoznavanja određenosti.

⁷⁹ U novije vrijeme javlja se veće interesovanje za ovu kategoriju i načine njenog izražavanja u srpskom jeziku. Trenkićeva (2004: 1406) se najviše bavila ovom problematikom i u svom članku „Definiteness in Serbian/Croatian/Bosnian and some implications for the general structure of the nominal phrase“ tvrdi da je u srpskom, hrvatskom i bošnjačkom jeziku određenost gramatikalizovana u određenim pridjevima. Ona to objašnjava na sledeći način:

„Imagine the following scenario: one person goes into a room where he never was before, with a task to describe by talking into a walkie-talkie what he sees (what the room looks like) to someone who is outside and who has never been in the room before. The context is clearly 'indefinite'. We could imagine that a text an English speaker would produce look something as follows:

«As you enter, there is *a big round table* in the middle of the room. To the left is *an old piano*. Next to the piano, there is *a black desk*, and there is *a blue globe* on the desk.»

In the same context we would expect a serbian speaker to use long, 'definite' forms of adjectives:

»Kad uđeš u sobu, na sredini je *veliki okrugli sto*. Na levo je (*neki*) *stari klavir*, i do njega je *crni radni sto* a na stolu stoji *plavi globus*.«

Ona smatra da bi neodređeni oblik pridjeva, ili, kako ga ona naziva, 'kratki' oblik, bio neprirodan u toj situaciji zato što govornik upućuje na nešto njemu određeno pretpostavljajući da je osobi izvan sobe nepoznato i time neodređeno.

DRUGO POGLAVLJE: ČLAN U ENGLSKIM GRAMATIKAMA, UDŽBENICIMA I LITERaturi O NASTAVI SISTEMA ENGLSKIH ČLANOVA

2. Uvod

U prvom poglavlju smo opisali sistem članova na jedan „apstraktan“ način prikazujući najprihvaćenije i nauticajnije teorije o određenosti i neodređenosti. Cilj ovog poglavlja je, kako smo istakli u naslovu, dati pregled upotrebe članova kroz literaturu koju učenici koriste u učenju engleskog jezika u osnovnoj, srednjoj školi i na fakultetu, tj. obraditi „konkretan“ materijal koji se koristi u nastavi. Pored udžbenika, najčešći izvor informacija o članovima su engleske gramatike stoga ćemo ovdje analizirati dvije savremene gramatike koje se koriste na studijama engleskog jezika na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Fakultetu za strane jezike u Podgorici i Filološkom fakultetu u Bijeljini. Pored analize, neophodno je razmotriti u kojoj mjeri udžbenici i gramatike rasvetljavaju problem engleskog člana, olakšavaju njihovo učenje i usvajanje i pomažu učenicima da shvate pojam određenosti i neodređenosti.

2.1. Član kao determinator

U savremenim engleskim gramatikama član pripada grupi determinatora (*determiners*) i na taj način je povezan s drugim gramatičkim elementima koji imaju isti položaj unutar imeničke fraze, a čije se značenje podudara jednim dijelom. Iako svi determinatori na neki način izražavaju određenost i neodređenost kada je u pitanju njihovo značenje, za razliku od pridjeva ili imenica, oni u engleskom jeziku čine zatvorenu klasu riječi, tj. determinatori su gramatičke a ne leksičke riječi. Što se tiče sintaksičkog položaja, determinatori stoje uvijek ispred imenica ili pridjeva.

Savremene gramatike koje ćemo koristiti u prikazu prvo determinatora, a kasnije i upotrebe članova su sledeće:

- 1) Eastwood, J. (2005). *Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder*. Oxford: Oxford University Press

- 2) Biber, D. & Conrad, S. & Leech, G. (2002). *Student Grammar of Spoken and Written English*. Harlow, England: Longman
- 3) Greenbaum, S. & Quirk, R. (1990). *A Student's Grammar of the English Language*. Harlow, Essex: Longman Group UK Limited
- 4) Huddleston, R. & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press

Prve dvije gramatike su namijenjene učenicima sa visokim nivoom znanja engleskog jezika i dio su obavezne literature u okviru predmeta Savremeni engleski jezik na studijama anglistike na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, na Fakultetu za strane jezike u Podgorici i Filološkom fakultetu u Bijeljini, a druge dvije su namijenjene naučnom izučavanju engleskog jezika kao referentna literatura.

Prije nego opišemo članove posebno, najprije ćemo vidjeti kojoj vrsti riječi članovi pripadaju.

1) Istvud (Eastwood, 2005: 196) sve determinatore dijeli na:

- a) članove (*articles*) - *a/an* i *the*
- b) prisvojne zamjenice (*possesives*) - *my, your, his ...*
- c) pokazne zamjenice (*demonstratives*) - *this/these, that/those*
- d) kvantifikatore (*quantifiers*) - *some, a lot, much, many, most, none, two, six ...*

2) Biber, Konrad i Lič (Biber, Conrad & Leech, 2002: 65-66) smatraju da se determinatori kao funkcionalne riječi koriste da odrede kakvu referenciju imenica ima⁸⁰ i navode sledeće determinatore:

- a) nulti član, odsustvo člana (*zero article*)
- b) neodređeni član (*indefinite article*)
- c) određeni član (*definite article*)
- d) prisvojne zamjenice (*possesives*)
- e) pokazne zamjenice (*demonstratives*)
- f) kvantifikatori (*quantifiers*)
- g) brojevi (*numerals*)

⁸⁰ Biber, Conrad & Leech, 2002, 65: „Determiners are function words used to specify the kind of reference a noun has.“

Autori dalje u grupu determinatora pominju tzv. *wh-words* (*what, who, whatever, whoever*) kao i izraz *a lot of*. Determinatore dijele na preddeterminatore, centralne determinatore i postdeterminatore, a članovi ulaze u grupu centralnih determinatora. Razlika između ove dvije gramatike je u tome što kod Bibera, Konrada i Liča među determinatore se svrstava i nulti član (odsustvo člana) kao i tzv. *wh-words*.

3) Grinbaum i Kverk (Greenbaum & Quirk, 1990: 70) su podijelili determinatore na:

- a) centralne determinatore (*central determiners*)
- b) preddeterminatore (*predeterminers*) – *half, all, double ...*
- c) postdeterminatore (*postdeterminers*) – *seven, many, few ...*

Centralni determinatori uključuju članove kao i nulti član (odsustvo člana – *zero article*), pokazne zamjenice, prisvojne zamjenice i tzv. *wh-determinatore* (*which, what, why ...*) i kvantifikatore, koje autori ne nazivaju kvantifikatorima, već uvode sledeće kategorije:

- 1) odrični determinator (*negative determiner*) – *no*
- 2) univerzalni determinatori (*universal determiners*) – *every, each*
- 3) nedeklarativni dvojni determinator koji izražava izbor između dvije stvari (*the nonassertive dual determiner*) - *either*
- 4) odrični dvojni determinator koji izražava da se ne može izabrati nijedna od dvije stvari (*the negative dual determiner*) - *neither*
- 5) opšti deklarativni determinator koji izražava postojanje (*the general assertive determiner*) – *some*
- 6) opšti nedeklarativni determinator koji ne izražava postojanje (*the general nonassertive determiner*) – *any*
- 7) kvantitativni determinator (*quantitative determiner*) – *enough*

Grinbaum i Kverk, kao i Biber, Konrad i Lič uključuju u determinatore i nulti član (odsustvo člana), tj. za njih i odsustvo člana ima neko značenje. U poglavlju 1.3.7. gdje smo prikazali Čestermanovu teoriju (Chesterman, 1991), vidjeli smo da on pravi razliku između tzv. *zero* i *null*. *Zero* znači da se član ne pojavljuje ispred brojivih imenica u množini i nebrojivih imenica, a *null* znači da se član ne pojavljuje ispred vlastitih imena i brojivih imenica u jednini.

4) Hadlston i Pulam (Huddleston & Pullum, 2002) su dali još složeniju, razrađeniju podjelu determinatora na:

- a. osnovne determinatore (*basic determiners*);
- b. subjekatske determinatore (*subject determiners*) i
- c. sekundarne determinatore (*minor determiners*).

Oni su dalje podijeljeni u podgrupe, a članovi se nalaze u skupu osnovnih determinatora.

Može se primijetiti da se u engleskim gramatikama mogu naći različiti prikazi determinatora. Istvudova gramatika daje najjednostavniji prikaz i ne opisuje *wh-words* kao determinatore, dok, sa druge strane, gramatika Hadlstona i Pulama donosi vrlo detaljnu i razrađenu podjelu.

2.2. Engleski član i pokazne zamjenice

Ranije smo pomenuli Gijomov citat da „član više ili manje u sebi ima nešto od zamjeničke prirode.“ (1919: 15) i kada je riječ o sistemu članova, kako u francuskom tako i u engleskom jeziku imamo istu situaciju - određeni član se razvio iz pokazne zamjenice a neodređeni iz broja jedan – *one*.

Jespersen (1933: 39) navodi član *the* kao jednu od pokaznih zamjenica (*demonstrative pronouns*) zajedno sa *this, that, same, such*. U primjeru:

Lend you money? No, I shall do nothing of the kind (= of that kind).

Jespersen (1933: 122) naglašava da u ovoj rečenici „član *the* ima pokazivačku snagu.“⁸¹

Semantička, pragmatička kao i sintaksička razlika između člana *the* i pokaznih zamjenica u engleskom jeziku su i danas predmet brojnih rasprava i tumačenja. Jedna od najpoznatijih analiza se nalazi u knjizi *Semantics* autora Džona Lajonza (Lyons, 1977) koji je raspravljao o razlici između pokaznih zamjenica *this* i *that*, pokaznih priloga *here* i *there*, kao i određenog člana *the* i ličnih zamjenica *he, she, it*.

U dijelu gdje smo opisivali član i njegov istorijski pregled istakli smo kako su u indoevropskim jezicima član *the*, pokazne zamjenice i lične zamjenice dijahronijski povezane i sasvim je logično da među njima tražimo semantičke i sintaksičke sličnosti. Ovdje ćemo prikazati analizu današnjeg stanja. U sve tri gramatičke kategorije ili grupe

⁸¹ Jespersen, 1933, 122: „...*the* seems to have a comparatively full demonstrative force.“

leksema sadržano je značenje određenosti. Međutim, pokazne zamjenice i pokazne pridjeve povezuje činjenica da im je deiktička funkcija primarna. Najistaknutija sintaksička razlika između *this*, *that* i *the* jeste da određeni član ne može samostalno da stoji. Sa druge strane, najočiglednija semantička razlika je u tome što član *the* u većini slučajeva nema deiktičko značenje, za razliku od pokazne zamjenice kojoj je to osnovno (ako ne i jedino) značenje. Kramski (Krámský, 1972), govoreći o razlici između pokaznih zamjenica i člana *the* u engleskom jeziku, kaže da „član utiče na imenicu direktno na njen sadržaj, dok pokazna zamjenica samo ističe sa spoljne strane ništa ne dajući imenici kojoj pripada.“⁸²

Još bolje objašnjenje ove razlike nalazimo kod Hokinsa (Hawkins, 1978: 107) u okviru njegove lokacijske teorije (*location theory*), koji tvrdi, kao i Džon Lajonz, da se upotreba člana *the* i pokazne zamjenice poklapa samo u nekim kontekstima i to „u minimalnom broju konteksta.“ Pokazne zamjenice *this* i *that* se mogu koristiti, kao i član *the*, striktno anaforički ili u „vidljivoj situaciji“ (*the visible situation use*). Primjer anaforičke upotrebe:

There was a woman from the south, and she/the woman/that woman was nasty to Bill.

Pokazna zamjenica se ne može upotrebiti u asocijativnoj anafori (*associative anaphoric use*):

Bill was working at a lathe the other day. All of a sudden the machine stopped turning.

Primjer upotrebe zamjenice *that* i *the* u „vidljivoj situaciji“ su:

Pass me that bucket (in the corner)./Pass me the bucket in the corner.

Ukoliko nije zadovoljen uslov vidljivosti onda se ne može koristiti pokazna zamjenica. Ako, na primjer, razgovaramo sa nekim preko telefona, ne možemo mu reći *Open that door!*, već *Open the door!*.

Kada se određeni član upotrebljava, kao i kod pokaznih zamjenica, pragmatički uslov zajedničkog znanja (*shared knowledge* – podrazumijeva se i govornik i slušalac) mora biti zadovoljen, što se može smatrati opštim mjestom pragmatike. Član, za razliku od pokazne zamjenice, ne mora zadovoljiti uslov vidljivosti. Sa druge strane, *the* u sebi

⁸² Krámský, 1972, 63: „The article influences the noun directly in its substance whereas the demonstrative points merely from the outside inserting nothing into the noun it belongs to.“

sadrži značenje jedinstvenosti (*uniqueness*) i uključenosti (*inclusiveness*) koje pokazne zamjenice ne izražavaju.

U vezi sa upotrebom pokaznih zamjenica *this/that/these/those* moramo prikazati i njihovu funkciju unutar duplog genitiva (*double genitive* ili *post genitive*), kada se tim oblicima saopštavaju stavovi govornika kao što je ljutnja, srditost, kritika, neodobravanje (Alexander, 2003; Azar, 2006). Na primjer:

That silly uncle of yours has told me the same joke five times.

Those cats of yours drank up all the milk!

This parrot of yours can talk up a storm!

Kada se govori o odnosu pokaznih zamjenica i člana, moramo pomenuti da se u posljednje vrijeme u govornom engleskom sve češće pojavljuje jedan novi član – tj. pokazna zamjenica *this* umjesto neodređenog člana *a* u kataforičkoj funkciji. Na primjer:

I saw this/a man today. He was walking down the street, and suddenly started shouting.

Džorž Jul (Yule, 1998: 43) taj fenomen objašnjava na sledeći način:

„U savremenom engleskom jeziku, postoji jedno posebno kataforičko sredstvo koje izgleda da funkcioniše poput neodređenog člana. Kao što je ilustrovano primjerom /34/, neodređeno *this* se može upotrebiti kada se uvode novi likovi ili entiteti u tekstu.

/34/ a. *There was this guy I met in my Japanese class ...*

... Jasno je na osnovu primjera /34/ da novi član *this* ima vrijednost prvog pominjanja, ili ulogu uvođenja koja je slična članu *a(n)* i ne funkcioniše poput *the*.“⁸³

Sasvim je logično očekivati da se promjene dešavaju prvo u govornom jeziku što potvrđuje slučaj razvoja člana koji se, kako smo ranije naveli (vidjeti poglavlje 1.2.) razvio u govornom (vulgarnom), a ne u klasičnom latinskom.

⁸³ Yule, 1998: 43: „In contemporary English, there is one particular cataphoric device that seems to be functioning like an indefinite article. As illustrated in /34/, indefinite *this* can be used to introduce new characters or entities in a text.

/34/ a. *There was this guy I met in my Japanese class ...*

...It is clear from the examples in /34/ that the new article *this* has a first mention, or introductory, role similar to *a(n)* and does not function like *the*.“

2.3. Nastava sistema engleskih članova – trenutna situacija

Do 2003. god. engleski jezik se uvodio u nastavu tek u 4. razredu osnovne škole⁸⁴ kao prvi strani jezik, da bi od školske 2003/2004. godine u reformisanoj nastavi počeo da se izučava već od prvog razreda sa obimom od 3 časa nedeljno po 45 minuta. Nastavnici engleskog jezika su uglavnom neizvorni govornici koji su se obrazovali na lokalnim univerzitetima, a literatura se prelaskom na novi sistem rada bitno izmijenila. Dotadašnji udžbenici za osnovnu školu uglavnom domaćih autora (Dimitrijević i Radovanović, 1995; Ignjatović i Kovačević, 1995) zamijenjeni su udžbenicima koje je engleski izdavač *Pearson Longman* posebno pripremio za rani uzrast. Danas se u učionicama i osnovne i srednje škole koriste isključivo udžbenici i literatura engleskih izdavačkih kuća (*Pearson Longman, Oxford University Press, Cambridge University Press*).

Na osnovu pregledanih udžbenika, vidjećemo da li je razumno očekivati da će učenici uspješno usvojiti tačne upotrebe članova kroz nastavu koja se sastoji od tri časa nedeljno i uz pomoć nastavnika koji je neizvorni govornik i čija je produkcija članova takođe promjenljiva. Kako Spalatin (Spalatin, 1976: 133) smatra zadatak učenika je „da nauči jedan potpuno novi kod zajedno sa novim gledištem u stvarnosti kako bi mogao razumjeti neophodnost posjedovanja tog koda uopšte.“⁸⁵ Prema tome, suštinski je vrlo važno i potrebno objasniti na jedan formalni način gramatičku kategoriju koja ne postoji u njihovom maternjem jeziku kao i pomoću brojnih vježbanja ili igrica skrenuti pažnju na nužnost obilježavanja određenosti u engleskom jeziku. U ovom dijelu rada ispitaćemo kako se ovaj fenomen obrađuje u današnjoj učionici.

2.4. Prikaz članova u udžbenicima engleskog jezika

Ovdje ćemo opisati i analizirati sistem članova onako kako je prikazan u udžbenicima koji se koriste danas u nastavi učenja engleskog jezika na sva tri nivoa obrazovanja. To su za osnovnu školu:

⁸⁴ U nekim gradskim školama engleski jezik se uvodio ranije u 3. razredu u okviru fakultativne nastave.

⁸⁵ Spalatin, 1976, 133: „... to learn an entirely new code together with a new slant on reality in order to be able to understand the necessity of having that code at all.“

- 1) Bruni, C. & Reed, S. (2005). *English Adventures, A, B*. Harlow, England: Longman
- 2) Worrall, A. (2005). *English Adventures, 1*. Harlow, England: Longman
- 3) Skinner, C., Bogucka, M. & Kilbey, L. (2003) *Friends Starter, 1-3*. Harlow, England: Longman
- 4) Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2007). *Challenges, 3, 4*. Harlow, England: Longman

Za srednju školu – gimnaziju:

- 5) Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2002). *New Opportunities* (pre-intermediate). Harlow, England: Longman
- 6) Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2002). *New Opportunities* (intermediate). Harlow, England: Longman
- 7) Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2002). *New Opportunities* (upper-intermediate). Harlow, England: Longman
- 8) Bell, J., Gower, R. (2003). *First Masterclass Expert*. Harlow, England: Longman

Na Fakultetu za strane jezike – Podgorica:

- 9) Redston, C. & Cunningham, G. (2006). *Face2Face* (intermediate). Cambridge: Cambridge University Press
- 10) Redston, C. & Cunningham, G. (2007). *Face2Face* (upper-intermediate). Cambridge: Cambridge University Press
- 11) Jones, L. (1991). *New Cambridge Advanced English*. Cambridge: Cambridge University Press

Na Filozofskom fakultetu – Odsjek za engleski jezik i književnost – Nikšić i na Filološkom fakultetu – studijski program: Anglistika - Bijeljina:

- 12) Aspinall, T. & Capel, A. (1999). *Advanced Masterclass CAE*. Oxford: Oxford University Press
- 13) Gude, K. & Duckworth, M. (2002). *Proficiency Masterclass*. Oxford: Oxford University Press

Prije analize sistema članova u ovim udžbenicima, osvrnućemo se na situaciju kada se i na koji način učenici osnovnih škola sretaju sa članom. Već negdje oko osme godine u trećem razredu, učenici počinju koristiti neodređeni član ispred imenice u

konstrukcijama kao na primjer *It`s a (book)* ili *This is a X*. Nastavnik pokazuje predmete i postavlja pitanje *What`s this?*, a od učenika se očekuje da odgovore sa *It`s a (pencil)* ili *This is a X*. i ukoliko im se ne ukaže pažnja na taj elemenat koji prati imenicu, sasvim je izvjesno da će ga izostavljati iz upotrebe. To se primijećuje u pismenoj vježbi sa sličicama gdje ispod njih treba da dopune rečenice sa *This is ...* i gdje ispisuju oblike bez člana kao *This is Ø book/chair/desk*. Vrlo je mala vjerovatnoća da će dijete u početnoj fazi učenja moći da razumije taj neupadljivi elemenat bez jasnog značenja koji ne postoji u njegovom maternjem jeziku, ukoliko mu neko ne skrene pažnju ne samo na taj elemenat, već na cijelu ideju koja stoji iza njega.

Po prvi put u petom razredu, već u prvoj lekciji (slika 6), imamo sledeće objašnjenje upotrebe članova gdje se ističe najvidljivija razlika između dva člana: neodređeni član se koristi da bi označili nešto što se po prvi put spominje a određeni član za nešto što je već spomenuto u kontekstu. Radi se o anaforičkoj upotrebi člana *the*.⁸⁶

<i>a / an / the</i>	
This is a desk.	The desk is green.
This is an apple.	The apple is red.
These are pens.	The pens are blue.

Slika 6. Prikaz objašnjenja članova u knjizi za 5. razred *Friends*, 1. str. 5

Međutim, u knjizi za nastavnika (*Teacher`s book*) stoji samo kratka instrukcija (slika 7) vezano za ovu vježbu putem koje on provjerava da li su učenici razumjeli da se *the* koristi kada je poznat određen predmet na koji upućujemo.

Language box <i>a/an/the</i>
Read out the pairs of sentences to the class and check that Ss understand that <i>the</i> is used when we know the specific object we are referring to.

Slika 7. Prikaz instrukcije za nastavnika u knjizi za 5. razred *Friends*, 1. str. 13

⁸⁶ Hokins (Hawkins, 1978: 140) koristi termin *the previous discourse set*.

Nešto kasnije, u sedmom razredu (slika 8) akcentat je dat na upotrebi određenog člana za predmete i stvari koje su jedinstvene (*uniqueness*), ispred geografskih imena planina, rijeka, mora i okeana i ispred oblika pridjeva u superlativu. Kao i u prethodnom razredu, opet nailazimo na kratko uputstvo za upotrebu članova *a/an/the/Ø article* gdje se primjerima ističe njihova najočiglednija razlika.

<p><u>We use <i>the</i>:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- for unique things and objects: <i>the Sun, the Moon</i>- before the names of mountains, rivers, seas and oceans: <i>the Andes, the Pacific Ocean</i>- with the superlative of adjectives: <i>the hottest place</i> <p><u><i>a / an / the / Ø article</i></u></p> <p><i>I live in a village near Lima. The village is very small.</i></p> <p><i>There are mountains in Peru. The mountains are called the Andes.</i></p>
--

Slika 8. Prikaz objašnjenja članova u knjizi za 7. razred *Friends*, 2. str. 33

Nastavnik ima zadatak da istakne da se *the* koristi ispred imena pojmova koji su prethodno pomenuti. Takođe ih mora podsjetiti da neodređeni član *a/an* ne ide sa imenicama u množini i da ispred imena zemalja, gradova i ulica ne stoji nikakav član.⁸⁷ Uz ovo kratko objašnjenje u udžbeniku nalazimo samo jedno vježbanje sa 4 rečenice.

U udžbeniku za 8. razred član se nigdje ne objašnjava i ne vježba, dok u onaj za 9. razred (slika 9) nalazimo, zajedno sa tri mala vježbanja u radnoj svesci, samo kratki popis geografskih pojmova ispred kojih stoji ili ne stoji član *the*.

⁸⁷ Skinner, C. & Bogucka, M. & Kilbey, L. 2003, 43:

„Language box *a, an, the, zero article*

Point out that we use *the* when we know which particular thing (which village, which mountains) is being talked about because it has already been mentioned. Remind SS that we do not use *a/an* with plural nouns (e.g. *mountains*) and that we do not use an article with the names of countries, cities and streets (e.g. *Lima, Peru, King Street*).“

In geographical names, we either use *the* or no article.

1 There is no article in front of the names of:

continents – *Africa, Europe, Australia*

countries – *France, Turkey*

towns – *Budapest, New York, Salt Lake City*

lakes – *Lake Victoria, Lake Eire*

single mountain tops – *Mont Blanc, Mc Kinley*

single islands – *Majorca, Sicily*

2 We use *the* in front of the names of:

rivers – *the Nile, the Amazon, the Rio Grande*

seas and oceans – *the Baltic, the Atlantic, the Dead Sea*

mountain ranges – *the Rocky Mountains, the Andes, the Alps*

groups of islands – *the Bahamas, the Shetlands, the Canary islands*

plural names of countries – *the Netherlands, the Philippines*

names that include a common noun (e.g. *republic, state, kingdom*) – *the United States, the Czech republic, the United Kingdom*

Slika 9. Popis upotrebe člana *the* ispred geografskih naziva u knjizi za 9. razred *Challenges*, 4. str. 113

Na osnovu pregledanog materijala možemo zaključiti da prikaz članova kroz udžbenike za osnovnu školu ne donosi učenicima dovoljno informacija o njihovoj upotrebi. Pored anaforičkog značenja i upotrebe neodređenog člana ispred pojma koji se po prvi put spominje i koji kasnije, kao poznat, stoji sa određenim članom, od učenika se očekuje da znaju da koriste *the* ispred pojmova koji su jedinstveni, ispred superlativa i određenog broja geografskih pojmova. Takođe smo vidjeli da se pojmovi kao određeni i neodređeni član nigdje ne pominju svojim punim imenima (*definite and indefinite article*), već se umjesto njih koriste samo: *a/an/the/zero article*. Da bi mogli da ukažemo na nedostatke u opisivanju članova u udžbenicima engleskih izdavačkih kuća, osvrnućemo se na način njihovog prikaza u udžbenicima domaćih autora. Slika 10 predstavlja zapravo „rekapitulaciju“ upotrebe koju smo pronašli u udžbenicima za 8. razred domaćih autora Dimitrijević i Radovanović (1995).

a) <u>indefinite a/an</u>	b) <u>definite the</u>
John is a driver. Give me an apple	The sky is blue. The egg is white.
Give me a book. (<i>any book</i>)	Close the door.
There is a man in the street.	The man is coming here.
Do you like cheese ?	The cheese on the table is good.
Milk is white.	The milk in the fridge is fresh.
Cows give milk.	Do you play the guitar ?
I don't like winter .	June is the sixth month of the year.
Dinner is at 8 o'clock	The Danube is a long river.
It happened in June .	The Nile is the longest river in Africa.
I'll come by car .	There are a lot of stars in the sky .
They came on foot .	I saw a good film at the Odeon .
They went to town .	The Browns live in St. Andrews.

Slika 10. Rekapitulacija upotrebe članova (Dimitrijević i Radovanović, 1995: 37)

Iako su ovdje primjeri dati bez ikakvog konteksta, ovakav tip tabela može biti vrlo koristan u rekapitulaciji svih vrsta upotreba koje su se obrađivale tokom nekoliko godina učenja. (Može se primijetiti da su ovdje primjeri dati nasumično bez ikakvog smisla u redosledu; neki su dati u paru, neki u redu, neki u koloni, neki nijesu ni uporedivi, a za neke upotrebe imamo po dva primjera.) Međutim, u tabeli se prikazuje razlika između prvog i drugog spominjanja i kontrastiraju se značenja određenog i neodređenog člana. Ovdje čak autori pominju, za razliku od udžbenika stranih izdavača, i ulogu slušaoca koja je, iako indirektna, važna u izboru člana.

Ono što nedostaje opisima članova u literaturi koja se danas koristi u nastavi je predikativna upotreba neodređenog člana (*John is a driver*), upotreba i izostavljanje članova sa gradivnim imenicama u generičkom i specifičnom kontekstu, zatim izostavljanje članova ispred imena godišnjih doba, mjeseci, obroka, prevoznih sredstava i u nekim predloškim frazama. U popisu upotreba još stoji da se član *the* koristi ispred imena muzičkih instrumenata, rednih brojeva i imena porodica kada se misli na sve članove te porodice.

Možemo zaključiti da su domaći autori pristupili detaljnijem i opširnijem prikazivanju sistema članova, vjerovatno svjesni činjenice da takvi elementi, nepostojeći u našem jeziku, predstavljaju izvjesnu teškoću u usvajanju engleskog jezika.

Prelistavajući literaturu koja se koristi u gimnazijskoj nastavi engleskog jezika, vidjećemo da autori nastavljaju da, na gotovo identičan način, objašnjavaju članove u vidu popisa osnovnih upotreba (najviše dva značenja) i geografskih imena kojima prethodi član *the* ili *ne*. Međutim, u udžbeniku za treći razred gimnazije (*New Opportunities; upper-intermediate*) nailazimo na drugačiji pristup članovima gdje se kroz pročitani tekst provjerava njihovo značenje (slika 11). To su sledeća pitanja:

- 1 Why does the text say ***the sofa*** but ***a chair*** in the description of Holmes's room?
(line 2)
- 2 Could we use ***a*** instead of ***the*** in this context? How would the meaning change?
- 3 The text first mentions ***a man*** and ***a goose*** (line 8) and later ***the man*** (line 9) and ***the goose*** (line 10). Can you explain why?

Slika 11. Pitanja u vezi upotrebe članova u knjizi za 3. razred gimnazije *New Opportunities* (upper-intermediate). str. 14

Pored ove vježbe gdje se sa samo tri pitanja skreće pažnja učenika na postojanje kategorije određenosti i neodređenosti, u udžbeniku je dat i detaljan popis determinatora (slika 12), kada se i sa kojim imenicama oni upotrebljavaju.

Reference (1): Determiners

We use the following determiners in front of:

- singular countable nouns: *a/an, the, another, the other*.
- uncountable nouns: *the, some, any, no, a lot of, much, all (of the)*.
- plural countable nouns: *the, some, any, no, many, several, a lot of, all (of the), (the) other*.

We use *a/an* when:

- we mention something for the first time:

There is a new shop assistant in the bakery.

- it does not matter which particular person/thing we are talking about, e.g. when we mention this person/thing as an example of a group or category:

Can I have an orange?

We use *the* when the person we are talking to knows precisely which person/thing we are talking about and can easily identify them/it:

Let's have breakfast outside on the terrace.

Slika 12. Prikaz determinatora u knjizi za 3. razred gimnazije *New Opportunities* (upper-intermediate). str. 149

I na kraju, u udžbeniku za četvrti razred nalazimo širi popis upotreba članova gdje pored dva najčešća njihova značenja, po prvi put se pominje upotreba neodređenog člana ispred imena zanimanja (kao dio predikata - *predicational noun phrase*) i upotreba *the* ispred imena institucija kao *school, university, hospital* kada se misli na zgradu (*I got to Ø college at 8.30. = I am a student there; I got to the college at 8.30. = The building I was visiting*). Upravo u ovom udžbeniku i u ovom razredu, kako smo primijetili, koristi se po prvi put distinkcija *definite/indefinite/zero article*, što ranije nije bio slučaj.

Što se tiče nastave na univerzitetskom nivou, na Fakultetu za strane jezike, studenti ne mogu iz udžbenika ništa više saznati o članovima nego što je to ranije već objašnjeno (dati su popisi upotrebe na isti način kao u udžbenicima za srednju školu).⁸⁸ Na druge dvije katedre u Nikšiću i Bijeljini, pregledajući literature,⁸⁹ zaključili smo da se tokom četiri godine studiranja član nigdje više ne spominje i ne vježba kroz udžbenike iako je u pitanju veći nivo učenja. To znači da se upoznavanje sa pojmom člana i njegovim značenjem završava negdje sa srednjom školom.

Pored upotreba koja smo ranije pomenuli da nedostaju u opisu članova upoređujući strane i domaće udžbenike, postoje i druga važna značenja koja su izostavljena i na koje bi učenici trebalo da obrate pažnju. Na primjer:

- a) asocijativna anaforička upotreba određenog člana (u opisu slike):

This is Ben`s house. His mother is at the door. There is a garden in front of the house. Ben is in the garden.

⁸⁸ Ovdje moramo napomenuti da u knjizi *New Cambridge Advanced English* (Jones, 1991: 87-88) nalazimo pored popisa brojivih i nebrojivih imenica i objašnjenje upotrebe odnosno izostavljanje članova u novinskim naslovima.

⁸⁹ To su dva udžbenika za sve četiri godine: *Advanced Masterclass CAE* (Aspinall & Capel, 1999) i *Proficiency Masterclass* (Gude & Duckworth, 2002).

- b) deiktička upotreba određenog člana (*visible situation*) (u opisu igrališta):
The boys and the girls are in the playground.
- c) upotreba određenog člana *the* u okviru neposredne situacije (*the immediate situation*):
Ben: Can I open the window, Miss Brown?
Miss Brown: Yes, you can. And you can clean the blackboard for me.
- d) upotreba određenog člana *the* u široj situaciji (*the wider situation*):
Mum, what time does the postman come?
- e) upotreba člana *the* sa postmodifikujućim imeničkim frazama (*postmodified noun phrases*):
the roof of the house
- f) neodređeni član u emfatičkim izrazima (*emphatic expressions*) iza *what* i *such*:
What a surprise! Such an interesting book!
- g) izostavljanje člana ispred imena sportova, predmeta, jezika itd.
She studies Biology. They play tennis. We speak Chinese.

Ovdje ćemo zaključiti sledeće: do kraja srednje škole, na osnovu pregledanih udžbenika učenici će savladati sva glagolska vremena, pasiv, sve različne glagolske oblike, tipove kondicionalnih rečenica, modalne glagole, relativne rečenice, pridjeve i priloge kao i vrlo obiman vokabular iz raznovrsnih oblasti. Međutim, ono što im nije ponuđeno jeste jedan sistem koji bi objedinio sva značenja i upotrebe članova. Umjesto toga, učenici se slabo snalaze sa tabelama koje nude djelimična i suvoparna objašnjenja i ukoliko taj teret nedovoljnog, nepreciznog i nejasnog prikaza ne preuzme sam nastavnik, učenici neće biti najuspješniji u izražavanju kategorije određenosti i neodređenosti.

Vidjeli smo da se u literaturi engleskih izdavača vrlo malo pažnje posvećuje članovima i to može da bude jedan od razloga što govornici koji nemaju sistem članova u svom maternjem jeziku imaju velike poteškoće u tačnoj upotrebi i korektnom izražavanju semantičko-pragmatičke kategorije određenosti.

Da su te činjenice svjesni mnogi lingvisti govori Spalatinov (1976: 133) vrlo ilustrativan komentar:⁹⁰

„... ako je autor izvorni govornik, on uobičajeno posvećuje vrlo malo prostora članovima i njegov izbor upotreba koje će pomenuti je zapravo vrlo nasumičan i prikazan na taj način da se stvara utisak da članove niko ne može uhvatiti ni za glavu ni za rep... .“

2.5. Članovi u gramatikama engleskog jezika

Prema planu i programu za predmet Savremeni engleski jezik⁹¹, studenti na prvoj godini imaju samo dva časa vježbanja na kojima se obrađuju determinatori za razliku od glagolskih vremena koji se izučavaju ukupno 28 časova, tj. cijeli semestar. Kako je naša hipoteza da učenici prave najveći broj grešaka u upotrebi članova, ovdje se nameće pitanje da li je ova raspodjela odgovarajuća i koliko su tvorci nastavnih planova i programa upoznati sa tom nesrazmjerenošću u obradi gramatike.

Gramatike koje ćemo opisati su sledeće:

- 1) Eastwood, J. (2005). *Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder*. Oxford: Oxford University Press i
- 2) Biber, D., Conrad, S. & Leech, G. (2002). *The Student Grammar of Spoken and Written English*. Harlow, England: Longman.

Ove gramatike su namijenjene učenicima koji studiraju engleski jezik i dio su obavezne literature u okviru predmeta Savremeni engleski jezik na svim fakultetima gdje smo sproveli istraživanja. Budući da smo na osnovu pregledanog udžbeničkog materijala ustanovili da sistem članova i kategorija određenosti i neodređenosti nijesu opisani

⁹⁰ Spalatin, 1976, 133: „... if the author is a native speaker, he usually devotes very little space to the articles and his selection of the article items he chooses to mention is very haphazard indeed and is done in such a way as to leave the impression that no one can make head or tail of the article... .“

⁹¹ Savremeni engleski jezik se uobičajeno sastoji od vježbanja poput: obrade teksta, gramatike, prevoda sa engleskog i na engleski i pismene i sumene vježbe.

detaljno i sistematično, u cilju daljeg istraživanja neophodno je konsultovati gramatike gdje su oni sveobuhvatnije opisani.

2.5.1. Džon Istvud: *Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder*

Istvudova gramatika (Eastwood, 2005: 196-214) najprije opisuje oblik članova i njihove različite izgovore kada im prethodi samoglasnik, a zatim pomoću dva kraća teksta objašnjava njihovu upotrebu. Karakteristika savremenih gramatika je da ističu važnost konteksta u kojima se članovi koriste i tako započinju prikaz članova kratkim tekstovima kako bi učenici bolje razumjeli njihovo značenje. Takođe, one u opis članova uključuju govornika i slušaoca (ili pisca i čitaoca), što je vrlo značajno jer su određenost i neodređenost ne samo gramatička, već i semantičko-pragmatička kategorija.

Istvud dalje objašnjava upotrebu članova ispred brojivih i nebrojivih imenica, ispred jednine i množine brojivih imenica, sa imenicom koja se po prvi put spominje i onom koja je već bila spomenuta, ispred oblika superlativa pridjeva i ističe pojam jedinstvenosti (*the for something unique*). Jedan od primjera za jedinstvenost je:

A car stopped and the driver got out.

(U automobilu može biti samo jedan vozač.)

Autor naglašava da se određeni član može koristiti i u slučaju kada neka imenica nije ranije spomenuta ukoliko kontekst to zahtijeva kao na primjer:

A hovercraft flying at 40 ph was halted in rough seas when a stowaway was discovered – on the outside. He was seen hiding behind a lifecraft to avoid paying the L5 fare from Ryde, Isle of Wight to Southsea. ... The ride can be bumpy, and it would be easy to fall off.

U ovim primjerima prepoznajemo kontekste koje Hokins (Hawkins, 1978) naziva zajednički asocijativni skup (*the association set*). U pitanju je asocijativna anaforička upotreba⁹² određenog člana koja je povezana sa jedinstvenošću (vidjeti 1.3.6.).

Dalje, pomoću kraćeg paragrafa o životinjama Istvud upućuje na generičku upotrebu članova, koju on naziva generalizacijom (*generalization*) i navodi tri načina izražavanja generalizacije:

- a. brojiva imenica u jednini s neodređenim članom – *A camel can close its nose.*
- b. brojiva imenica u jednini s određenim članom – *The camel can close its nose.*
- c. brojiva imenica u množini bez člana – *Camels can close their noses.*

Međutim, za razliku od Čestermanovih primjera sa lavom (vidi 1.3.7.), Istvud ne povezuje generičku upotrebu sa kontekstom i logikom i nigdje ne spominje da sva tri oblika ne mogu biti upotrebljena u svakom kontekstu.

Član *a/an* se koristi u opisima (*for describing*) zajedno sa pridjevima ispred imenica u jednini, ima klasifikativnu funkciju (*for classifying*), a u dijelu sa naslovom *A/an: specific or not?* Istvud ističe da *a/an* može imati značenje *specifičnosti* (*specificity*):

- a. *I'm looking for a pen. It's a blue one. I was using it a few minutes ago.*
(Tražim jednu hemijsku. Plava je. Pisao sam njome prije nekoliko minuta.) – specifična upotreba.
- b. *I'm looking for a pen. I can't find one anywhere. Could you lend me one?*
(Tražim hemijsku. Ne mogu nijednu nigdje naći. Možeš li mi jednu pozajmiti?)

Možemo zaključiti da je vrlo bitno u prikaz članova uključiti semantičku kategoriju *specifičnosti*⁹³ koja se uglavnom nigdje ne pominje u gramatikama koje koriste studenti

⁹² Hokins (Hawkins, 1978: 163) navodi primjere:

- i. *Fred has written a book. The title is 'Zen for Beginners'.*
- ii. *The man drove past our house in a car. The exhaust fumes were terrible.*

Prema Hokinsu ova upotreba određenog člana je najučestalija ali u isto vrijeme i vrlo složena. Nakon što npr. spomenemo *kuću* (*a house*), govorimo o jednom određenom krovu (*the roof*), o određenim prozorima (*the windows*), ili kada govorimo o moru (*the sea*), onda postoji samo jedno dno (*the bottom*).

engleskog jezika, već samo u gramatikama namijenjenim naučnom istraživanju jezika (kao što je Kverkova *A Grammar of Contemporary English* i Hadlstonova i Pulamova *The Cambridge Grammar of the English Language*). U opis ove kategorije neophodno je uključiti govornika i sagovornika/slušaoca (tj. pisca i čitaoca). U ovom slučaju, Istvud, međutim, ne spominje govornika i sagovornika/slušaoca u vezi sa specifičnošću.

Istvud se dalje osvrće na povezanost člana *the* i prisvojnih zamjenica sa imenicama koje označavaju djelove tijela, ali ne spominje njegovu povezanost sa pokaznim zamjenicama. Mi smatramo da je od velike važnosti ukazati studentima engleskog jezika, na specifičnosti odnosa određenog člana i pokaznih zamjenica (Hokins tačno i vrlo jasno opisuje ovaj odnos - vidjeti 1.3.6.), tj. da se u nekim kontekstima član može zamijeniti pokaznom zamjenicom i obratno, dok u nekim kontekstima to nije moguće.

Ono što je velika prednost Istvudove gramatike u odnosu na druge tradicionalne gramatike i što doprinosi boljem razumijevanju problema engleskih članova, jeste prikazivanje njihove upotrebe pomoću kraćih tekstova, a ne samo prostim redanjem izdvojenih primjera. Značajno za razumijevanje ovog sistema je i uvođenje pojma specifičnosti gdje nedostaje spominjanje sagovornika/slušaoca koji je vrlo bitan element u objašnjavanju tog semantičkog pojma. Uz pojam generalizacije koji nije dovoljno precizno obradio, Istvud ističe jedinstvenost, pojam koji je važan za percepciju i objašnjavanje određenosti.

Nedostaci ove gramatike su autorovo navođenje previše izdvojenih primjera koji nijesu obuhvaćeni jednom kategorijom (npr. dani u sedmici se na dva mjesta objašnjavaju kao i imenice koje označavaju institucije) i nasuprot Jespersenu, on ne spominje mogućnost da jedna ista imenica u različitim kontekstima dobija različita značenja što se ispoljava u upotrebi (ili izostavljanjem) člana. Isto tako, nigdje ne komentariše upotrebu člana *a/an* sa apstraktnim nebrojivim imenicama (Čestermanov *'type' reading* – vidjeti 1.3.7.), a ta upotreba člana svakako predstavlja jedan od najtežih problema govornicima srpskog jezika pri usvajanju sistema engleskih članova. Može se zaključiti da je u opis upotrebe i za bolje razumijevanje kategorije određenosti i

⁹³ Pozvaćemo se na tvrdnju Kristofera Lajonza (Christopher Lyons, 1999) o kategoriji određenosti. Kategorija određenosti je zapravo semantičko-pragmatičke prirode i razlikuje se od kategorije specifičnosti. Pod određennošću (*definiteness*) se podrazumijeva da je pojam u jednakoj mjeri poznat i govorniku i sagovorniku/slušaoцу, dok specifičnost (*specificity*) podrazumijeva da je pojam poznat jedino govorniku, ali ne i sagovorniku/slušaoцу.

neodređenosti i sistema članova bilo potrebno uključiti Čestermanov *'type' reading*, razliku između *zero* i *null article*, Hokinsovu uključenost i isključenost kao i anaforičku i kataforičku upotrebu.

2.5.2. **Daglas Biber, Suzan Konrad i Džefri Lič: *The Student Grammar of Spoken and Written English***

Odmah na početku, autori ove gramatike (Biber, Conrad & Leech, 2002: 65-78) za članove kažu da su to najčešći determinatori, koji označavaju određeno i neodređeno značenje. Ukoliko se član ne pojavi ispred imenice, radi se o pojavi koju oni nazivaju *zero article*.

Oni napominju da su članovi mnogo manje uobičajeni u konverzaciji nego u pisanju jer se u konverzaciji koriste brojne zamjenice koje ne trebaju član nasuprot pisanom registru gdje se upotrebljava mnogo više imenica i samim tim više članova. To naročito važi za akademsko pisanje.

Neodređeni član se koristi samo uz brojive imenice u jednini. Referencija glave fraze (glavna imenica u frazi) svodi se na jedan neodređeni član razreda, klase.⁹⁴ Specifičnu i nespecifičnu upotrebu neodređenog člana ilustriraju sledećim tekstom:

*A 12-year-old boy got mad at his parents Friday night because they refused to let **him** go fishing on the Colorado River with relatives. So, while his parents were distracted during a barbecue with eight adult friends, **he** slipped away from his sister and three brothers, snatched the keys to a Volkswagen Beetle and drove off in one of his parent's four cars, prompting fears that **he** had been kidnapped <...> El Cajon police sent teletype descriptions of the curly haired, 90-pound sixth-grader to law enforcement agencies throughout Southern California and the Arizona border area. The boy was found unharmed - but scared and sleepy – at about noon yesterday by San Diego County sheriffs deputies.*

U prvoj rečenici teksta, neodređenim članom uvodimo jednog posebnog, nepoznatog i bezimenog dječaka; potom dalje u tekstu na dječaka se upućuje pomoću zamjenica i

⁹⁴ Biber, Conrad & Leech, 2002, 67: „It narrows down the reference of the head noun to one indefinite member of the class.“

određenih imeničkih fraza (*the curly haired, the boy...*).⁹⁵ Uobičajeno je da se takvi slučajevi nazivaju *prvo spominjanje* (*first mention or mentioned before?*), kao kod Istvuda jer smatramo da bi ono bilo bolje objašnjenje ovog primjera. Istvudov primjer sa hemijskom (vidjeti 2.5.1.) je odličan primjer specifične upotrebe neodređenog člana. Ali, autori ove gramatike pri opisu specifičnosti ne spominju govornika i sagovornika ili slušaoca.

U nastavku, autori navode da *zero article* donosi neodređeno značenje nebrojivim imenicama i brojivim imenicama u množini. Takođe, spominju da postoje „posebni slučajevi gdje *zero article* dolazi ispred brojivih imenica u jednini, a gdje bismo očekivali određeni ili neodređeni član“⁹⁶ i potom takve slučajeve grupišu i nabrajaju. Nalazimo da bi u tom dijelu bilo potrebno objasniti u kojim kontekstima imenice bez člana imaju određeno značenje. Međutim, ovdje autori to čine samo za one imenice koje imaju jedinstveno značenje (*unique reference*) tj. samo za one koje se odnose na osobe koje obavljaju jedinstvenu funkciju kao na primjer:

Lukman was re-elected president in November. (sa *zero article*)

Simon Burns is the chairman of the appeal fund. (sa *the*)

Pored toga, naglašavaju da takve imenice idu bez člana kada su dio predikata.⁹⁷ Prema našem mišljenju objašnjenje da su brojive imenice bez člana bliske imenima je vrlo prihvatljivo naročito kada se radi o imenicama koje označavaju funkcije, porodične odnose, djelove dana i imena obroka. Isto ovo tumačenje daju Jespersen (1933) i Česterman (1991) koji je najbolje objasnio predložke fraze kao *by train, in prison, to bed* – gdje neposredna situacija ukazuje na određenost (vidjeti 1.3.3. i 1.3.7.).

Što se tiče člana *the*, Biber et al. (2002) navode da se on koristi ispred i brojivih i nebrojivih imenica i da on upućuje na pojam za koji se pretpostavlja da je poznat i

⁹⁵ Kasnije, autori (2002: 70) isti primjer uzimaju za ilustraciju anaforičke upotrebe određenog člana *the*.

⁹⁶ Biber, Conrad & Leech, 2002, 68: „Zero article phrases commonly express non-specific or generic reference. But there are also some special uses of the zero article with singular countable nouns, where otherwise we expect *the* or *a/an* to occur.“

⁹⁷ Ne možemo se složiti da imenice koje se odnose na nešto jedinstveno dolaze bez člana samo kada su dio predikata. U sledećem primjeru je imenica bez člana subjekat: *Council will consider this in due course.* (Greenbaum & Quirk, 1990: 82).

govorniku i sagovorniku (ili piscu i čitaocu).⁹⁸ Uz pomoć primjera u već datom tekstu o dječaku oni ilustruju anaforičku upotrebu određenog člana gdje *a boy* drugim spominjanjem u tekstu postaje poznat i tako stoji sa određenim članom (*the boy*). Indirektna anafora je ilustrovana sledećim primjerom:

The Mercedes took a hard bounce from a pothole. ...The headlights shot across the concrete columns in a delirium.

Vrlo sličan primjer daje Istvud u svojoj gramatici koristeći pojam jedinstvenosti, dok Hokins govori, ne o indirektnoj anafori, već o asocijativnoj anafori i povezuje je sa jedinstvenošću (vidjeti 1.3.6.).

Biber et al. (2002) dalje objašnjavaju da indirektna anafora može uključivati dvije različite imeničke fraze koje se odnose na istu stvar ili osobu.⁹⁹ Oni te imeničke fraze nazivaju sinonimima i daju primjer:

He found her blue Ford Escort in the car park. The vehicle was locked and lights were off.

Ovo uključivanje anafore u opis upotrebe članova je nužno kada je u pitanju nastava jezika učenicima sa visokim nivoom znanja engleskog.

Pored anafore, Biber et al. (2002) ilustruju i katafориčku upotrebu određenog člana *the* primjerima kada član *the* ide ispred imeničke fraze koju određuju relativna rečenica ili neki drugi modifikator poput *of*-fraze. Na primjer:

*Another potential voter starts to tell them about **the car** that went through his garden wall.* (relativna rečenica)

*Emerson admitted that he felt like quitting for **the rest of the season.*** (*of*-faza).

Međutim, Biber et al. (2002) ne spominju katafориčku upotrebu neodređenog člana (npr. *A friend of mine*). Istvud (Eastwood, 2005) spominje takve primjere ali ne pod tim nazivom već *član+imenica+imenička fraza/rečenica* i objašnjava da ako imenička fraza ili rečenica koja slijedi neku imenicu ne donosi dovoljno informacija da tu imenicu

⁹⁸ Biber, Conrad & Leech, 2002, 68: „It marks the noun as referring to something or someone assumed to be known to speaker and addressee (or writer and reader).“

⁹⁹ Hokins objašnjava ovaj slučaj primjerom: *Bill was working at a lathe the other day. All of a sudden the machine stopped turning.* (vidjeti 1.3.6.)

odredi, tada ispred imenice stoji neodređeni član *a/an*. U nastavi jezika neophodno je posebno naglasiti činjenicu da imenica ne mora nužno imati određeni član kada je prati neki modifikator poput relativne rečenice, predloške fraze ili *of*-frazе, jer naši studenti engleskog jezika, čak i oni sa visokim nivoom znanja, relativnu rečenicu, predlošku frazu ili *of*-frazu precipiraju kao nešto određujuće i u većini slučajeva koriste član *the*.

Dalje, Biber et al. (2002) objašnjavaju pojavu *the* u okviru neposredne situacije i šire situacije¹⁰⁰ u primjerima kao:

I think there's somebody at the door now. (neposredna situacija)

Cos they get money off the government, don't they? (šira situacija)

Pored najvažnijih upotreba člana *the*, autori kažu da je neke slučajeve vrlo teško objasniti jer određenost zavisi od zajedničkog znanja kojeg posjeduju govornik i njegov sagovornik ili slušalac. Takvi slučajevi su slični indirektnoj anafori. Primjer:

A woman and a child had a narrow escape yesterday when their car left the road. The accident happened at about about 9.25am at Marks Tey, near Colchester.

Idiomatski upotrebljen član *the* nalazimo unutar fiksnih fraza poput *in the main*, *by the way*, *at the end of the day*, dok generičku upotrebu¹⁰¹ autori ove gramatike objašnjavaju na isti način kao Istvud.

Na osnovu opisanog odnosa između pokaznih zamjenica i članova možemo zaključiti da one, kao i *the*, izražavaju određenost¹⁰² ali za razliku od *the*, one izražavaju da li je referent u jednini ili množini, blizu ili daleko u odnosu na govornika. Ovim opisom se ne ističu njihove razlike, već ukazuje na sličnosti *the* i pokaznih zamjenica koje mogu da imaju situacionu (*situational*), prostornu (*place*), vremensku (*time*), anaforičku (*anaphoric*) i kataforičku (*cataphoric*) referenciju.

¹⁰⁰ Iste termine nalazimo (*the immediate situation; the wider/larger situation*) i kod Jespersena.

¹⁰¹ Autori ovdje, kao i Istvud, ne ističu da se sva tri načina generičnosti ne mogu upotrebiti u svakom kontekstu.

¹⁰² Biber, Conrad & Leech, 2002, 73: „The **demonstrative determiners** *this/these* and *that/those* are similar to the definite article *the* in conveying definite meaning. However, they also specify whether the referent is singular or plural (*this* v. *these*) and whether the referent is 'near' or 'distant' in relation to the speaker.“

Analizirajući ove dvije gramatike koje se obavezna literatura na studijama engleskog jezika na fakultetima u Podgorici, Nikšiću i Bijeljini zaključili smo da je ovim gramatikama zajedničko to što upotrebu članova prikazuju pomoću konteksta uz relativno mali broj izdvojenih primjera¹⁰³ i u opis uključuju govornika i sagovornika odnosno slušaoca i njihovo zajedničko znanje o trenutnoj situaciji i o široj situaciji (tj. znanje o svijetu). Obje gramatike sveobuhvatno obrađuju znanja o upotrebi članova što predstavlja veliki napredak u razumijevanju njihovog značenja.

Opisane gramatike se razlikuju po tome što druga uključuje anaforičku i kataforičku funkciju člana, a prva ne (Istvud ih ne uključuje). Međutim, nijedna gramatika ne analizira kataforičku funkciju člana *a/an*, iako Istvud ukazuje na to da ispred imenice koju opisuje neki modifikator, ne dolazi uvijek određeni član. Upravo ova upotreba predstavlja govornicima srpskog jezika veliku teškoću u usvajanju sistema engleskih članova i zato smatramo da je vrlo važno u njihov opis uključiti tu funkciju.

Obje gramatike u opis članova uključuju pojam generičnosti¹⁰⁴ (iako ne dovoljno precizno opisan), pojam jedinstvenosti koji je veoma važan u percepciji određenosti i neodređenosti i semantičku kategoriju specifičnosti.

Na osnovu iskustva u radu sa studentima u usvajanju engleskog člana, kako ćemo kasnije vidjeti, njihov velik problem jeste upotreba kako određenog tako i neodređenog člana sa apstraktnim imenicama koje se, prema pravilima, ne koriste sa članom *a* koju Česterman (Chesterman, 1991) objašnjava svojim *'type' reading*. Ovdje opisane gramatike tom problemu, prema našem mišljenju, ne pristupaju na adekvatan način niti posvećuju pažnju razlici između upotrebe *the* i pokaznih zamjenica. Ono što bismo predložili jeste da se gramatike uključe u svoju analizu Čestermanov pojam *'type' reading*, zatim razliku između *null* i *zero article*, kao i Hokinsove pojmove *uključenosti* i *isključenosti*.

Iako nijedna od gramatika ne donosi potpun opis značenja i upotrebe engleskih članova, studenti mogu, služeći se njima, steći vrlo detaljan uvid u njihovu upotrebu i značenje. Budući da u školskim udžbenicima nijesmo mogli ustanoviti jedan obuhvatan

¹⁰³ Kod Istvuda (Easwood, 2005) nalazimo veći broj izdvojenih primjera.

¹⁰⁴ Autori analiziranih gramatika ne spominju da se sva tri načina (član *the* uz brojivu imenicu u jednini, član *a/an* uz brojivu imenicu u jednini kao i izostavljanje člana uz brojive imenice u množini) ne mogu koristiti u bilo kom kontekstu.

sistem ili prikaz njihovih značenja i upotreba, gramatike moraju postati neizostavan „alat“ jednog nastavnika ili prevodioca ukoliko namjerava da piše za internacionalnu publiku. Jer, kako Beri (Berry, 1991: 252) ističe, ako pisac stalno pravi ovu vrstu „nebitnih“ grešaka, on ili ona će ostaviti na taj način negativan utisak na čitaoce. Čitaoci će pomisliti da pisac ne vlada savršeno jezikom i tako će njegov ili njen integritet biti potcijenjen.¹⁰⁵

Piter Master (1990), baveći se problemima i strategijama usvajanja članova, primijetio je da „postoji relativno mali broj pokušaja u literaturi da se obezbijedi koherentna gramatika za nastavu članova kao sistem.“¹⁰⁶ Međutim, situacija se mijenja i tako danas u nekim jezicima koji nemaju članove kao na primjer japanski, kineski, korejski, vijetnamski može se primijetiti izvjestaj napredak u savladavanju ove oblasti naročito u pristupima u nastavi. Što se tiče srpskog jezika, već smo pomenuli da je vrlo mali broj istraživanja sprovedeno kod nas kada su u pitanju problemi naših govornika u usvajanju engleskog sistema članova. Naš cilj je da ovom problemu pristupimo detaljnije i obuhvatnije i da pokušamo da, na osnovu dobijenih podataka i rezultata istraživanja, sastavimo jednu „koherentnu gramatiku“ koja bi mogla biti i učenicima i nastavnicima od velike pomoći u savladavanju kategorije određenosti i neodređenosti i načina njenog izražavanja u engleskom jeziku.

¹⁰⁵ Berry, 1991: 252: „If a writer keeps making this kind of ‘unimportant’ error, he or she may create a negative effect on readers. Readers may have the idea that the writer has an imperfect control of the language and his or her integrity may be undermined.“

¹⁰⁶ Master, 1990: 112: „... there are comparatively few attempts to provide a coherent grammar for teaching the articles as a system.“

TREĆE POGLAVLJE: USVAJANJE ČLANOVA ENGLESKOG JEZIKA

3. Uvod

U prethodnim poglavljima smo prikazali najuticajnije teorije određenosti i neodređenosti, analizirali udžbenike iz kojih studenti uče jezik na sva tri nivoa obrazovanja i pregledali dvije savremene gramatike kao najčešće korišćeni izvor informacija o članovima na studijama engleskog jezika. Vidjeli smo u kojoj mjeri teorije, udžbenici i gramatike rasvetljavaju problem engleskog člana srpskom govorniku. U trećem poglavlju prikazaćemo pristupe usvajanju engleskih članova u literaturi koja se bavi nastavom engleskog jezika. Razmotrićemo koja su od navedenih istraživanja pomenutih u toj literaturi relevantna za naše istraživanje, koja možemo povezati sa problemom naših studenata i koje rezultate možemo uporediti sa našim. Naročito nas interesuju istraživanja sprovedena u jezicima koji nemaju sistem članova kao što su ruski, poljski, kineski, japanski i čiji govornici, kao i naši, imaju velike teškoće u njegovom usvajanju.

3.1. Usvajanje i učenje jezika

Terminom *maternji jezik*¹⁰⁷ označavamo jezik sa kojim se osoba prvo sreće u životu kao sredstvom komuniciranja sa svojim okruženjem. Obzirom da je prva osoba sa kojom dijete počinje da jezikom komunicira, majka, otuda naziv *maternji*. U stranoj literaturi nalazimo više naziva za taj pojam (*native, source, base language*), a budući da je to prvi usvojeni jezik sa kojim se osoba sreće u komunikaciji sa svojim okruženjem on se još naziva i *prvim jezikom*. Sa druge strane, *strani jezik*¹⁰⁸ je jezik koji se u školi

¹⁰⁷ Zvanična definicija pojma maternji jezik ne postoji, ali poznavaoi nauke o jeziku kažu da je maternji jezik prvi jezik koji je govornik naučio.

¹⁰⁸ Ričards et al. (Richards, 1990: 108) je ukazao na razliku američke i britanske škole primijenjene lingvistike koje tumače ove termine potpuno drugačije: u američkoj školi se termin *strani jezik* i *drugi jezik* koriste paralelno kao sinonimi, dok britanska škola pravi razliku, pod *drugim jezikom* podrazumijeva, za razliku od *stranog*, jezik koji nije maternji u zemlji u kojoj se koristi, ali koji je u širokoj upotrebi kao jezik komunikacije, u obrazovanju ili u državnim institucijama, i koji se obično koristi uporedo sa ostalim jezicima. Drugi jezik je nematernji jezik koji se u jednoj višejezičnoj zajednici koristi kao formalni ili institucionalizovani.

uči kao nastavni predmet, koji učenik treba da nauči, ali koji se ne koristi kao jezik nastave u školi, ni kao jezik komunikacije u određenoj društvenoj zajednici (*foreign, goal, target language*).

Usvajanjem se označava proces kojim se uči maternji jezik, a za koji se vjeruje da je po svojoj prirodi jedinstven, mada se u pedagoškoj i psiholingvističkoj literaturi ovaj termin često koristi naizmenično sa terminom učenje.¹⁰⁹

Sa druge strane, Braun (1980: 7), uzimajući definiciju¹¹⁰ iz modernih rječnika, opisuje učenje „kao usvajanje ili sticanje znanja o nekom predmetu ili vještine učenjem, kroz iskustvo ili nastavu.“¹¹¹ Mnogi lingvisti ne prave razliku između usvajanja i učenja jezika. Međutim, dešava se da kada ustanove razliku često, polazeći od različitih pretpostavki i različitih kriterijuma, dolaze do prilično neujednačenih zaključaka. Ovdje ćemo prikazati najznačajnija distinktivna obilježja usvajanja i učenja.

Krašén (Krashen, 1982) je u svom radu *Principles and Practice in Second Language Acquisition* utemeljio razliku u značenjima ovih termina. Usvajanje je definisao kao spontani proces koji se odvija u uslovima prirodne izloženosti jeziku, dok je učenje definisao kao svjesno usvajanje jezičkih pravila koje ne dovodi do osposobljavanja za nesmetano komuniciranje na stranom jeziku. Krašén (1982: 10) je i iznio stav da učenje jezika ne može da doprinese usvajanju.

Međutim, u literaturi se često se ističu drugačija mišljenja. Na primjer, Braun (1980: 118) je isticao, govoreći o funkcijama desne i lijeve strane mozga, da usvajanje i učenje jezika ne isključuje jedno drugo i da usvajanje može da proistekne iz učenja stranog jezika. Isto tako, Oksfordova (Oxford, 1990: 4) smatra da termine učenje i

¹⁰⁹ U radu će se dalje koristiti termin *strani jezik*, budući da se radi o engleskom jeziku koji uče učenici i studenti čiji je maternji jezik srpski.

¹¹⁰ Brown, 1980, 7: „... acquiring or getting of knowledge of a subject or a skill by study, experience, or instruction.“

¹¹¹ Braun (1980: 7) je kasnije u tekstu ovu definiciju dopunio na sledeći način:

- „1. Learning is acquisition or “getting”.
2. Learning is retention of information or skill.
3. Retention implies storage systems, memory, cognitive organization.
4. Learning involves active, conscious focus on and acting upon events outside or inside the organism.
5. Learning is relatively permanent but subject to forgetting.
6. Learning involves some form of practice, perhaps reinforced practice.
7. Learning is a change in behaviour.“

usvajanje ne treba uzimati kao suprostavljene, već, u skladu sa istraživanjima, treba smatrati da navedeni termini stoje na krajevima kontinuuma. Neki oblici učenja bliži su jednom, a neki drugom kraju ovog kontinuuma.

Podstaknut činjenicom da se maternji jezik lako i uspješno usvaja, a drugi i/ili strani jezik, posebno u školskim uslovima, teško, a ponekad i neuspješno, Braun (1980: 58) daje jedan kompletan model za sagledavanje ovog fenomena, i to u presjeku faktora uzrasta i četiri domena – fizički, kognitivni, afektivni i lingvistički domen čime pokriva praktične i realne mogućnosti učenja i usvajanja jezika. Usvajanje maternjeg jezika je sličan proces učenju drugog jezika, što su brojna istraživanja i dokazala, ali ono što učenje drugog jezika čini posebnim jeste pojava interferencije.

Učenje drugog jezika Riversova (Rivers, 1983: 235) smatra promjenljivim procesom u zavisnosti od faktora ili varijable uzrasta: „Učenje drugog jezika je vrlo slično učenju prvog jezika u mlađem uzrastu, ali kako ljudi bivaju stariji, to postaje sasvim drugačiji proces.“ Prirodna sposobnost za učenje jezika je usko povezana sa razvijanjem kognitivnih sposobnosti, pa dijete učeći da govori, uči i da misli. Ona ističe značaj motivacije u usvajanju maternjeg jezika koji je neophodan, nužan i potreban u trenutnoj komunikaciji sa neposrednom sredinom i važnost faktora vremena, odnosno koliko smo vremenski izloženi jeziku, koji je presudan faktor za razliku usvajanja maternjeg i drugog jezika. Riversova (1983) takođe ukazuje na jezički identitet koji predstavlja otežavajuću okolnost u učenju drugog jezika, a posebno se osvrće na fosilizaciju koja karakteriše usvajanje drugog jezika. Osim toga, postoji još jedna razlika između usvajanja maternjeg i učenja drugog jezika. Radi se faznoj strukturi procesa usvajanja maternjeg jezika koji kod djece prolazi kroz nekoliko jasno utvrđenih, postupnih faza, što nije slučaj sa učenjem drugog ili stranog jezika, gdje se od učenika očekuje da vlada upotrebom cijelih rečenica, vrlo složene gramatičke strukture, gotovo od samog početka.

Prema Elis (Ellis, 1994) razlika između usvajanja prvog i usvajanja drugog jezika svakako postoji i ona je prisutna u iskustvenoj matrici čovjeka jer je riječ o sukcesivnim procesima. On zapravo kaže da „usvajanje drugog jezika stoji u suprotnosti sa usvajanjem prvog jezika. To je studija o tome kako učenici uče još jedan dodatni

jezik nakon što su usvojili svoj maternji jezik.“¹¹² Učenje drugog jezika je uslovljeno lingvističkim faktorima koji se mogu svrstati u tri grupe i to su:

- 1) univerzalni faktori svakog prirodnog jezika;
- 2) specifični faktori određenog maternjeg jezika i
- 3) specifični faktori određenog ciljnog jezika.

Razlike između usvajanja maternjeg i drugog jezika su potvrđene činjenicom da maternji jezik utiče na usvajanje drugog jezika i da su njegove specifičnosti vidljive i prepoznatljive na svakom nivou lingvističke prakse, kako na fonetsko-fonološkom, tako i na gramatičkom i leksičkom nivou. Prihvatajući hipotezu o međujeziku¹¹³ (*interlanguage*), Ellis tvrdi da je usvajanje drugog jezika vrlo osoben proces i da se ne može govoriti o usvajanju prvog i drugog jezika kao identičnim procesima.

3.2. Pristupi usvajanju L2

Teorije usvajanja jezika se povezuju sa dva osnovna pristupa (*nature vs nurture*):¹¹⁴

1. empirijski, koji insistira na značaju iskustva i interakcije sa okruženjem i
2. nativistički, koji zastupa stav da nije znanje samo rezultat interakcije sa okruženjem, već je bar dio znanja urođen, tj. genetski, biološki uslovljen.

Međutim, ni jedna ni druga orijentacija u većini teorija usvajanja jezika nije apsolutna i ne isključuje u potpunosti ulogu i značaj onih drugih faktora. U ovom dijelu rada kratko ćemo se osvrnuti na samo neke najznačajnije od njih.

¹¹² Ellis, 1994, 5: „Second language acquisition stands in contrast to first language acquisition. It is the study of how learners learn an additional language after they have acquired their mother tongue.“

¹¹³ Vidjeti 3.3.

¹¹⁴ Engleski antropolog Frensis Galton (Francis Galton, 1869) je prvi upotrebio ovaj termin i objasnio ga sledećim riječima: „The *nature* versus *nurture* debate concerns the relative importance of an individual's innate qualities ("nature," i.e. nativism, or innatism) versus personal experiences ("nurture" i.e. empiricism or behaviorism) in determining or causing individual differences in psysical and behavioral traits.“

3.2.1. Pristupi koji daju prednost empirijskim faktorima, okruženju i interakciji

a. Biheviorizam je utemeljen na odnosu stimulusa i responsa i tipičan je primjer empirijske teorije o usvajanju jezika: npr. Skinnerova (Skinner, 1957) teorija o verbalnom ponašanju gdje je usvajanje jezika isto što i stvaranje navika: događaj iz okruženja predstavlja (neuslovljeni) stimulus, koji izaziva (neuslovljeni) respons.¹¹⁵ Kada se radi o greškama u procesu učenja L2 one se objašnjavaju negativnim transferom iz L1 u L2, a kontrastivna analiza se predstavlja kao osnovni teorijsko-metodološki postupak kojim se pokušava olakšati proces učenja L2.

b. Sociokulturna teorija usvajanja jezika se temelji na stavovima Vigotskog (Vygotsky, 1978) koji je, kao psiholog po struci, koristio jezik kao sredstvo za analizu ljudskog ponašanja. On je isticao da društvena interakcija ima veliki značaj u procesu bilo kog učenja i da je ona neophodna za razvoj ljudskog znanja, a jezik i riječi su ključ za razvoj mišljenja i saznavanja što znači da govor prethodi razumijevanju.

c. Pijažeoova razvojna teorija (Piaget, 1929) je bila od velikog značaja u istraživanjima usvajanja L1 i L2. Prateći i ispitujući ponašanje djece od rođenja, Pijaže klasifikuje intelektualni razvoj djece i adolescenata u nekoliko faza i u kojima razvoj prethodi učenju: senzomotorna faza (0-2 godine); preoperativna faza (2-7 godina); konkretna operativna faza (7-11 godina); formalna (post) operativna faza (od 11 godine). Ono što je važno za teorije usvajanja jezika je da se faze ne mogu miješati. Njegovi zaključci se poklapaju sa konceptima usvajanja jezika i prema njemu usvajanje jezika je samo jedan od primjera procesa učenja, a razvoj djece direktno zavisi od faktora okruženja i od interakcije.

d. Prema kognitivističkoj teoriji učenje jezika je holistički proces u kojem učenici jezika usmeravaju pažnju na određene aspekte jezika koji su im u tom trenutku značajni i potrebni za uspostavljanje i održavanje komunikacije. Na taj način se postepeno osposobljavaju da djelove svog jezičkog znanja koriste zahvaljujući iskustvu, odnosno

¹¹⁵ Skinner, 1957, 20: „The triggering action of the environment came to be called a 'stimulus' – the Latin for goad – and the effect on an organism a 'response', and together they were said to compose a 'reflex'.“

komunikaciji i praksi u upotrebi jezika. Kognitivna nauka se bavi strukturom ljudskog znanja tj. organizacijom informacija, a učenje predstavlja smislen proces povezivanja novih događaja ili objekata u već postojeće kognitivne koncepte.

3.2.2. Pristupi koji daju prednost nativističkim faktorima

Sa druge strane, iako ne isključuju značaj faktora okruženja i interakcije, nativisti smatraju da je učenje nemoguće bez nekog urođenog, biološki i genetski uslovljenog koda koji ga uređuje i pospješuje.

a. Krašenova teorija usvajanja L2 (o njoj ćemo više govoriti u 3.2.3.).

b. Lingvistička teorija univerzalne gramatike¹¹⁶ (*Universal Grammar*) podrazumijeva postojanje određenog broja apstraktnih univerzalnih principa i parametara sa kojima se rađaju sva ljudska bića (*universal language - specific knowledge*). Ovi principi su univerzalni za sve jezike svijeta, dok se vrijednosti „parametara podešavaju“ u skladu sa informacijom koju pri usvajanju prvog jezika dobijamo *napajanjem (input)* – tj. iz jezičkog materijala kojem smo izloženi u govornoj zajednici kojoj pripadamo. Univerzalna gramatika takođe utvrđuje univerzalije¹¹⁷ u kojima se ostvaruje jezičko usvajanje i prema Čomskom (Chomsky, 1966) postoje dvije vrste univerzalija: formalne i substantivne.¹¹⁸

Kada je riječ o nativističkom pristupu i članovima, Rodžer Hokins (Roger Hawkins, 2008: 470) u članku „The nativist perspective on second language acquisition“ kaže da je vrlo značajna pretpostavka nativista, da iako gramatike L2 mogu

¹¹⁶ Čomski (Chomsky, 1980: 69) je definisao univerzalnu gramatiku na sledeći način: „the set of properties, conditions, or whatever, that constitute the 'initial' state of the language learner, hence the basis on which knowledge of language develops.“

¹¹⁷ Chomsky, 1966, 28-29: „It is useful to classify linguistic universals as formal or substantive. A theory of substantive universals claims that items of a particular kind in any language must be drawn from a fixed class of items. ... formal universals involve rather the character of the rules that appear in grammars and the ways in which they can be interconnected.“

¹¹⁸ Postoje i druge podjele univerzalija (Comrie, 1989): na teorijske (*theory-driven*) i empirijske (*data-driven*); u zavisnosti od stepena opštosti mogu biti neograničene (apsolutne) i ograničene; a u odnosu na referentnost lingvističkih svojstava neimplikativne i implikativne.

da se razlikuju od ciljne gramatike L2 i gramatike L1, te razlike nijesu velike. U stvari, pravila univerzalne gramatike su mnogo jednostavnija nego što nam se čini, a to Hokins potvrđuje studijom o usvajanju članova u engleskom od strane ruskih i korejskih govornika u čijim jezicima nema članova (Ionin et al, 2004). Iako postoje brojna pravila o upotrebi članova, ova studija je pokazala da učenici zapravo prave razliku između samo dva svojstva karakteristična za izbor člana, a to su određenost i specifičnost kao urođene opcije za predstavljanje članova prema univerzalnoj gramatici.

Pristupi u učenju jezika kako maternjeg tako i stranog ili drugog su vrlo važni jer od njih zavisi koje će vještine određeni metod staviti akcenat u nastavi tj. da li će razumijevanje prethoditi govoru, kada će se uvesti čitanje i pisanje, zatim kako će se tretirati jezik i njegova struktura - kao sistem organizovanih elemenata koji se moraju predavati određenom vrstom linearne progresije (na primjer glasovi, morfeme, rečenice, itd.) ili sa stanovišta situacija u kojima se koristi, komunikativnih funkcija i sl.

3.2.3. Krašenova teorija o usvajanju i učenju jezika

Zagovornik prirodnog pristupa učenju jezika, Krašen (Krashen, 1982) smatra da se i prvi i drugi i strani jezik mogu usvajati. Njegova revolucionarnost se ogleda u tome što je iskustva iz učenja maternjeg jezika, objedinjujući istraživanja iz različitih oblasti, primijenio na učenje drugog/stranog. Proces usvajanja jezika Krašen (1982: 10) objašnjava pomoću pet hipoteza (*Five Hypotheses About Second Language Acquisition*). To su:

1. Hipoteza o usvajanju i učenju jezika (*The acquisition-learning distinction*);
2. Hipoteza prirodnog reda (*The natural order hypothesis*);
3. Hipoteza o Monitoru (*The Monitor hypothesis*);
4. Hipoteza o inputu (*The input hypothesis*) i
5. Hipoteza o afektivnom filteru (*The affective filter hypothesis*).

1. Prema prvoj hipotezi, postoje dva različita i nezavisna puta za razvijanje jezičke kompetencije u stranom jeziku. Jedan je usvajanje jezika (poput maternjeg jezika), kao podsvjesni proces u kojem se može „pokupiti osjećaj“ za jezik. Drugi put je razvijanje

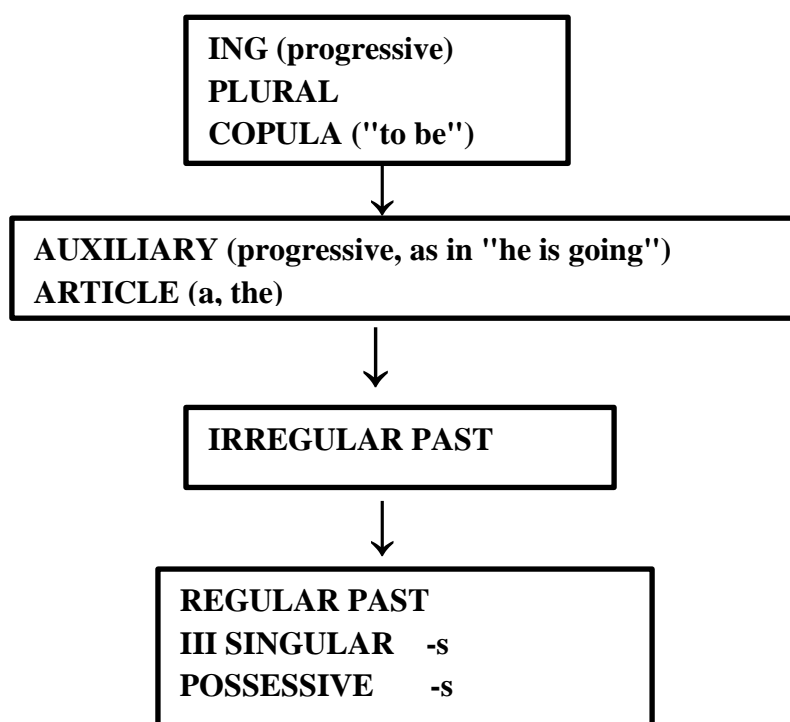
lingvističke kompetencije učenjem jezika. To je svjesno učenje¹¹⁹ stranog jezika, poznavanje pravila, sposobnost da se o njima razgovara. Međutim, uprkos činjenici da je cilj nastave jezika učenje, a ne usvajanje jezika, i činjenici da je usvojeno znanje u osnovi lingvističke kompetencije, Krašen i Terel (Krashen & Terrel, 1984) smatraju „da je moguće podstaći vrlo efektivno usvajanje u učionici.“¹²⁰

Dakle, distinkciju usvajanja i učenja jezika, Krašen smatra najznačajnijim i najkorisnijim teorijskim predmetom istraživanja. Suštinska razlika između njih je razlika između svjesnog učenja, memorisanja pravila i nesvjesnog usvajanja kao rezultata proste izloženosti jeziku.

2. Prema hipotezi prirodnog reda usvajanje gramatičkih struktura se odvija predvidljivim redosledom. Neke strukture učenici usvoje ranije, a neke mnogo kasnije. Funkcionalne riječi i gramatičke morfeme drugog jezika, na primjer, usvajaju se po redu koji je istovjetan redosledu jezičkih elemenata po težini, tako se, što je potvrđeno kako kod djece tako i kod odraslih, prvo usvajaju morfeme progresivnog aspekta – *ing*, plurala i kopulativni glagol *to be*, potom pomoćni glagoli i članovi, neodređeni i određeni, zatim se usvajaju nepravilni glagoli, i na kraju, prošlo vrijeme regularnih glagola, treće lice jednine običnog prezenta i saksonski genitiv (slika 13). Prirodni redosled usvajanja, ograničen na površinsku manifestaciju usvojenog sistema, dolazi do izražaja u pravoj komunikaciji, a ne mora da bude registovan u situacijama koje zahtijevaju metalingvističko znanje.

¹¹⁹ Krašen (1982: 11) smatra da je nemoguće da naučeno znanje postane usvojeno znanje.

¹²⁰ Krashen & Terrel, 1984: 27: „... that it is possible to encourage acquisition very effectively in the classroom.“

Slika 13. Uobičajen redosled usvajanja gramatičkih morfema u engleskom kao drugom jeziku kod djece i odraslih (Krashen, 1982: 13)

3. Hipoteza o Monitoru (Nadzoru)¹²¹ objašnjava da se usvajanje i učenje jezika koriste na vrlo specifične načine. Usvajanje je odgovorno za fluentan govor. Učenje, naprotiv, radi kao monitor (nadzornik) ili editor (urednik). Ova hipoteza ograničava funkciju svjesnog učenja u jezičkoj praksi odraslih na tzv. uredničku funkciju samokorekcije koja prethodi iskazu, javlja se u toku iskaza ili slijedi iskaz. Kao neophodne uslove za funkcionisanje Monitora, autor navodi: a) dovoljno vremena, b) usredsređenost na formu od strane govornika i c) znanje pravila. Postoje oni koji pretjerano koriste monitoring (*monitor over-users*) i stalno provjeravaju svoj output (*output* = ono što učenici mogu da proizvedu na L2 za razliku od *inputa* = jezički materijal L2 kome su učenici izloženi, koga su svjesni i koji su u stanju da razumiju) sa poznavanjem gramatičkih pravila i oblika – to je učenje bez usvajanja. Postoje i oni koji premalo koriste monitoring (*monitor under-users*) i koje ne brine ispravljanje grešaka, - to je

¹²¹ Prema Krašenu (1982: 18) upotreba Monitora je vezana kako za razlikovanje učenja od usvajanja, odnosno za tip jezika (prvi, drugi ili strani) tako i za tip ličnosti govornika – pretjerana upotreba se prepoznaje kod nesigurnih, a nedovoljna kod ekstrovertnih, komunikativnih tipova.

usvajanje bez učenja. Najbolji korisnici Monitora (*the optimal Monitor user*) koriste naučenu kompetenciju kao dodatak usvojenoj kompetenciji.

4. Hipoteza o inputu ide suprotno od uobičajenih pedagoških pristupa u nastavi jezika i smatra se suštinskom za teorijsko i praktično rešavanje problema načina na koji se jezik usvaja. Uobičajena pretpostavka je bila da prvo učimo strukture, potom ih vježbamo koristeći ih u komunikaciji. Hipoteza o inputu kaže da mi usvajamo jezik „prvo idući prema smislu a onda kao rezultat usvajamo strukturu“. Razumijevajući usvajamo jezik koji sadrži strukturu nešto iznad našeg dotadašnjeg nivoa kompetencije ($i + 1$). To se događa uz pomoć konteksta ili ekstralingvističkih informacija. Kada je komunikacija uspješna, kada se razumije napajanje (*input*)¹²² i ima ga dovoljno, $i + 1$ će doći automatski. Fluentnost nastaje s vremenom i ne može se podučiti direktno.¹²³

5. Hipoteza o afektivnom filteru govori o tome kako se afektivni faktori odnose na proces usvajanja drugog jezika. U osnovi ove hipoteze postoji tvrdnja da će se najbolje usvajanje jezika desiti u onoj sredini u kojoj nema zabrinutosti i nemira, tamo gdje učenici ne strepe od napada i kritike nastavnika ili podsmijeha vršnjaka i kolega, odnosno Krašenovim riječima tamo gdje je „afektivni filter“ nizak. Afektivni faktori kao što su motivacija (integrativna), samopouzdanje (pozitivna slika o sebi) i anksioznost smatraju se presudnim za usvajanje drugog jezika jer su od značaja za smanjenje afektivnih filtera učenika, prve dvije u pravoj, a posljednja u obrnutoj srazmjeri.

Kada je u pitanju talenat za jezike,¹²⁴ proučavajući faktore koji utiču na usvajanje drugog jezika, Krašen ga odbacuje kao vrijednost od značaja za usvajanje. Nadarenost ili talenat se može smatrati važnim za uspjeh u stranom jeziku, međutim,

¹²² Ne zadovoljavajući se samo terminom *input*, Krašen (1982: 102) uvodi i termin *intake* (*prijem*): „... intake is first of all input that is *understood*“, da bi kasnije izbjegavajući ovaj termin kao nedovoljno eksplicitan, uveo termin *comprehensible input* (*shvatljivo napajanje*).

¹²³ Krashen, 1982, 22: „... it "emerges" over time, on its own. The best way, and perhaps the only way, to teach speaking, according to this view, is simply to provide comprehensible input.“

¹²⁴ Krashen, 1982, 19: „Foreign language aptitude, which Carroll (1973) defines as the "rate at which persons at the secondary school, university and adult level learn to criterion" ...“

stav učenika, formulisan u vidu hipoteze o afektivnom filteru, Krašen i Terel (1984: 39) ističu značajnijim za usvajanje jezika.

Na osnovu navedenih hipoteza, Krašen uspostavlja principe usvajanja drugog jezika na kojima gradi svoj prirodan pristup (*natural approach*). Po prvom, razumijevanje uvijek prethodi jezičkoj produkciji; po drugom, jezička produkcija je u fazama koje su slične usvajanju maternjeg jezika; treći princip zahtijeva da program nastave jezika bude zasnovan na komunikativnim ciljevima, tj. da se teži komunikativnoj fluentnosti, a ne na gramatičkoj tačnosti, i na kraju po četvrtom principu cijela nastava i sve nastavne aktivnosti na drugom jeziku moraju biti podređene jedinstvenom cilju spuštanja afektivnih filtera učenika.

3.3. Međujezik

Naše istraživanje ima za cilj da ispitamo upotrebu sistema engleskih članova kod srpskih govornika tako što ćemo analizirati podatke dobijene u više različitih zadataka. To znači da će ovaj rad uključiti proučavanje učenikovog jezika odnosno „međujezika“. Zato je neophodno objasniti njegovo značenje. Termin međujezik¹²⁵ (*IL* = *interlanguage*¹²⁶) prvi je uveo američki lingvista Leri Selinker (Larry Selinker, 1972). Ovaj pojam označava dinamički lingvistički sistem koji nastaje kod učenika stranih

¹²⁵ Postoji više termina za ovaj isti fenomen. Kod Kordera (Corder, 1981) nalazimo *tranzicionu kompetenciju* (*transitional competence*) i *idiosinkretične dijalekte* (*idiosyncratic dialects*). Nemzer (Nemser, 1971) koristi termin *aproksimativni sistemi* da bi opisao međujezik kao ukupnost mini-sistema kojima je predstavljena učenikova jezička sposobnost na putu od maternjeg jezika do jezika cilja, odnosno stranog jezika. Ti sistemi, osobeni i odvojeni i od maternjeg jezika i od jezika cilja, sadrže učenikove tačne i pogrešne hipoteze o stranom jeziku. Sistemi su sukcesivni i aproksimativni jer se učenik, gradeći i razgrađujući jezičku materiju koju je primio, sve više približava jeziku cilja.

¹²⁶ Selinker, 1972: 209: „A person learning an L2 will produce sentences that are different from those produced by native speakers attempting to express the same idea. The existence of these two set of utterances makes it justifiable to hypothesize “the existence of a separate linguistic system based on the observable output which results from a learner`s attempted production of a TL norm. This linguistic system we will call 'interlanguage'.“

The characteristics of Interlanguage are:

- a. Interlanguage has three components: L1, L2, and IL.
- b. Interlanguage is a natural.
- c. Interlanguage is constantly changing.
- d. Interlanguage may be fossilized.“

jezika. Iako na taj sistem svakako utiču i maternji i ciljni (drugi) učenikov jezik, on predstavlja sistem za sebe. Larsen-Frimanova i Majkl Long (Larsen-Freeman & Long, 1991) zalagali su se da se ovaj fenomen posmatra nezavisno, kao prirodni jezik, kao kontinuum između maternjeg i ciljnog jezika kroz koji svaki učenik prolazi.

Međujezik, prema Savil-Trojkeovoj (Saville-Troike, 2006: 40-41), karakterišu sledeća obilježja:

a) on je sistematičan što znači da na bilo kojem nivou razvoja međujezik je vođen pravilima koja čine učenikovu internu gramatiku. Ova pravila se mogu primijetiti analiziranjem učenikovog jezika – šta sve tačno produkuje ili tumači kao i greške koje pravi;

b) on je dinamičan što govori da se sistem pravila koje učenici znaju često mijenja i u stanju kretanja je;

c) varijabilnost međujezika se ogleda u tome što, iako sistematičan po svojoj prirodi, razlike u kontekstu rezultiraju različitim obrascima jezičke upotrebe;

d) svedeni ili redukovani sistemi i po obliku i po funkciji – karakteristika svedenog oblika se tiče manje složenih gramatičkih struktura koje se uobičajeno pojavljuju u nekom međujeziku u odnosu na ciljni jezik (na primjer izostavljanje flektivnih morfema – *s/es* ili *-ed*), a karakteristika svedene funkcije se tiče manjeg obima komunikativnih potreba.

Prema Selinkeru (1972) međujezik se može razvijati ili korišćenjem istih mehanizama kao kod usvajanja maternjeg jezika ili korišćenjem alternativnih mehanizama koji se primjenjuju za ostale oblike učenja. Sa druge strane, Korder (Corder, 1981) pretpostavlja da međujezik ili počinje od samog početka, poput maternjeg jezika ili počinje nekakvom osnovnom jednostavnom gramatikom učenika.

Kao fenomen, međujezik se može posmatrati iz tri ugla:

- a) sistematičnosti;
- b) načina usvajanja međujezika i
- c) uloge maternjeg jezika u međujeziku.

Prema tome, strategije koje djeca koriste pri usvajanju drugog jezika su: jezički transfer, preopštavanje i pojednostavljivanje. Do ovog zaključka Selinker (1972) je došao istraživanjem jezičke performanse djece (10 god.) na francuskom jeziku u engleskoj školi u Kanadi.

Kao proizvod kognitivnog pristupa, međujezik podrazumijeva sistem u čijoj osnovi se nalazi nekoliko glavnih i nekoliko sporednih kognitivnih procesa. Glavni kognitivni procesi su:

- 1) jezički transfer iz maternjeg jezika (*language transfer from L1 to L2*);
- 2) transfer nastave drugog jezika (*transfer of training*) – na primjer fenomen neusvojenosti *he/she* distinkcije kod govornika srpskohrvatskog jezika zbog vježbi u udžbenicima i na času koje su isključivo sa *he*, a nikada sa *she* (Sridhar, 1981: 229);
- 3) strategije učenja drugog jezika (*strategies of second language learning*) – one se odnose na tendenciju redukovanja ciljnog jezika na prostiji sistem, na pr. izostavljanje članova ili oblika za množinu;
- 4) strategije komunikacije na drugom jeziku (*strategies of second language communication*) – tiču se situacije kada učenik prestaje sa učenjem jezika onda kada shvati da se uspješna komunikacija na ciljnom jeziku može ostvariti sa znanjem jezika koje ima i
- 5) preopštavanje jezičkog materijala ciljnog jezika (*overgeneralization of the target language linguistic material*) – u pitanju je svojstvo lingvističkih sadržaja govornika drugog jezika koje se ogleda u pretjeranoj upotrebi naučenih jezičkih pravila. Na primjer: *What did he intended to say?*

Najznačajniji sporedni kognitivni proces je hiperkorekcija (*hypercorrection*).

U našem istraživanju ispitaćemo kako i u kojoj mjeri ovi procesi i strategije utiču na usvajanje sistema članova i koji od njih najviše dolazi do izražaja u učenikovom međujeziku.

Za razliku od kognitivnog pristupa Selinkera, Taroneova (Tarone, 1979) sagledava međujezik sa sociolingvističkog stanovišta i navodi da razvoj međujezika varira u različitim socijalnim kontekstima.¹²⁷ Ellis (Ellis, 1985: 94), kao Taroneova, smatra da se određeni jezički oblik javlja prvo u pažljivo planiranom, formalnom, a potom u neformalnom stilu, odnosno u lingvistički prostom, a zatim u lingvistički

¹²⁷ Tarone, 1979, 188: „... the way in which interlanguage development seems to vary in different social contexts, or discourse domains.“

složenom kontekstu. Novousvojeni oblici se na početku nalaze u slobodnoj varijaciji zajedno sa usvojenim jezičkim jedinicama, relativno neodređenih jezičkih funkcija. Slobodna varijabilnost je u tom procesu presudna u smislu da ona služi kao podsticaj za razvoj.¹²⁸ Ova odlika međujezika je vrlo važna kada se radi o upotrebi članova u izražavanju kategorije određenosti i neodređenosti.

O odnosu međujezika i maternjeg jezika, Meklaflin (McLaughlin, 1989) govori da bi se on mogao dvostruko sagledati: šire, kao problem transfera, i uže, kao problem interferencije. A kako Krašen objašnjava (Krashen, 1982) jezički transfer¹²⁹ (koji može biti pozitivan i negativan) i interferencija¹³⁰ su značajni za usvajanje jezika, samo zato što, omogućavajući ranu jezičku produkciju, time obezbjeđuju više napajanja odnosno *inputa*.

Bez obzira na razlike u tumačenju podataka u međujeziku, ispitivanja hipoteze o međujeziku su dala vrlo značajan doprinos objašnjavanju fenomena usvajanja i učenja jezika kao i u tumačenju grešaka u jezičkoj performansi učenika.

3.3.1. Fosilizacija

Fosilizacija (*fossilization*) je fenomen koji karakteriše usvajanje drugog jezika – radi se o situaciji, kako Riversova (Rivers, 1983: 236) opisuje, kada „u određenoj fazi jezik radi” za učenika, i on nema potrebu da ga dalje usvaja. Fosilizacija predstavlja bitnu razliku usvajanja prvog i drugog jezika. Kada je u pitanju prvi jezik, ona se nikada i ni pod kojim uslovima ne javlja u maternjem jeziku iako neke teorije poput nativističkog modela, smatraju da se fosilizacija može javiti i u njemu kao prolazna faza u usvajanju jezika i u tom slučaju one obuhvataju mnogo šire značenje. A što se tiče drugog jezika, fosilizacija je njegov redovni pratilac. Meklaflin (McLaughlin, 1989)

¹²⁸ Ellis, 1985, 94: „... it serves as the impetus for development.“

¹²⁹ Odlin, 1989, 27: „Transfer is the influence resulting from the similarities and differences between the target language and any other language that has been previously (and perhaps imperfectly) acquired.“

¹³⁰ Ellis, 1994, 47: „According to behaviourist learning theory, old habits get in the way of learning new habits. Thus, in L2 acquisition the patterns of the learner`s mother tongue that are different from those of the L2 get in the way of the learning the L2. This is referred to as 'interference'.“

kaže da je fosilizacija „stanje stvari koje postoji kada učenik prestane da razrađuje međujezik u nekom smislu, bez obzira koliko dugo postoji izloženost, novi podaci ili novo podučavanje.“¹³¹

Sa razvojem hipoteze o međujeziku i međujezičkim istraživanjem, fosilizacija postaje suštinski pojam čitave jedne teorije o usvajanju drugog jezika – model akulture,¹³² tj. proces adaptacije novoj kulturi.

Priroda fosilizacije se može uspješno objasniti jedino kao proizvod smanjenja jezičkih funkcija drugog jezika koje su nadomještene funkcijama prvog jezika. Na primjer, vezano za komunikativnu funkciju koja je primarna u usvajanju drugog jezika, dešava se da govornik na osnovu subjektivnog kriterijuma ili na osnovu lične potrebe, zaključi da mu znanje jezika koje ima postiže željeni cilj, i tada prestaje da usvaja nove jezičke oblike odnosno on konzervira svoje jezičko znanje na dosegnutom nivou. Otuda je plato¹³³ (*plateau*) često prisutan u usvajanju drugog jezika, posebno kod odraslih polaznika.

Postoji veliki broj uzroka koji dovode do pojave fosilizacije, a prema Selinkeru i Lamandeli (Selinker & Lamandella, 1980: 132-143), faktori koji utiču na fosilizaciju mogu biti unutrašnji kao što su uzrast (*age*), nedostatak želje kod L2 govornika da usvoje norme ciljnog jezika tj. da dođe do akulturacije (*lack of desire to acculturate*) i spoljašnji kao što su komunikativni pritisak (*communicative pressure*), nedostatak prilika za učenje (*lack of learning opportunity*) i priroda fidbeka o učenikovoj upotrebi L2 (*the nature of the feedback on learner`s use of L2*).

Kada je riječ o fosilizaciji ona se smatra greškom na višem nivou učenja, koja ukazuje na propuste u ranijim nivoima kod učenika koji inače odlično govore strani

¹³¹ McLaughlin, 1989, 61: „... the state of affairs that exists when the learner ceases to elaborate the interlanguage in some respect, no matter how long there is exposure, new data, or new teaching.“

¹³² Schumann, 1978, 27: „... second language acquisition is just one aspect of acculturation and the degree to which a learner acculturates to the target language group will control the degree to which he acquires the second language.“

¹³³ Singalova (Vandana Singhal, 2012) je opisala *plato* na sledeći način: „The plateau period is sometimes also referred as the "Temporary Fossilization," which is a prelude to permanent fossilization. Fossilization means the rules and linguistic items of the native language of the speaker persist in the inter-language relative to a target language. When compared to fossilization, the plateau is the temporary and reversible stage of language learning.“

jezik. Kako naše istraživanje ima za cilj da ispitamo u kojoj mjeri učenici poznaju sistem članova u izražavanju kategorije određenosti i neodređenosti kroz više tipova zadataka, to podrazumijeva i da li u njihovoj upotrebi i izboru dolazi do fosilizacije – tj. da li se član kao jezičko sredstvo nedovoljno uvježbao, „okamenio“ i kao takav ostao.

3.3.2. Greške u usvajanju stranog jezika

Za razliku od behaviorističkih shvatanja, nativisti Čomski i Krašen kao i njihovi sledbenici i praktičari, grešku smatraju neminovnom. Ona je neodvojivi dio procesa učenja i razvoja jezičke sposobnosti. „Učenici će praviti greške zato što su njihove hipoteze o novom jeziku pogrešne ili nepotpune.“¹³⁴ Greška prestaje da bude sinonim neuspjeha i postaje materijalni dokaz da učenik krči put do tačnih hipoteza, odnosno pravila. Ona je neophodna. Učenik pravi greške, ispravlja ih i tako uči. Različite greške se pojavljuju na različitim nivoima učenja stranog jezika, prema tome svaki nivo ima svoje tipične greške. Greška određuje prolazno vrijeme učenika u maratonu učenju stranog jezika.

U raspravi o kontrastivnoj analizi i analizi grešaka, Braun (Brown, 1987), opisujući proces učenja koji u osnovi uključuje i pravljenje grešaka, navodi argument „da se samo *neke* greške koje učenik pravi mogu pripisati maternjem jeziku, da učenici ne prave sve greške koje kontrastivna analiza predviđa da treba da prave i da učenici čije se maternji jezici drastično razlikuju pokazuju tendenciju da prave slične greške u učenju jednog istog stranog jezika.“¹³⁵ Iz tog razloga, kontrastivnu analizu u nastavi stranih jezika, smijenila je analiza grešaka, koja ispituje greške koje se mogu pripisati svim mogućim izvorima, a ne samo one koje nastaju kao rezultat negativnog transfera. Braun (1987: 171) nabroja sledeće izvore grešaka: „interlingvalne greške koje su rezultat interferencije sa maternjim jezikom, intralingvalne greške unutar jezika cilja, sociolingvistički kontekst komunikacije, psiholingvističke ili kognitivne strategije i bez

¹³⁴ Hubbard, Jones, Thornton & Wheeler, 1984, 144: „Students will produce errors because their hypotheses about the new language are wrong or incomplete.“

¹³⁵ Brown, 1987, 171: „... only *some* of the errors a learner makes are attributable to the mother tongue, that learners do not actually make all the errors that contrastive analysis predicted they should, and that learners from disparate language backgrounds tend to make similar errors in learning one target language.“

sumnje bezbroj afektivnih varijabli.¹³⁶ Među intralingvalne greške ubrajaju se i greške u upotrebi članova koje Braun preuzima od Ričardsa (Richards, 1971, citirano prema Brown, 1987: 177) i koje predstavljaju samo neke od grešaka koje prave učenici čiji se maternji jezici drastično razlikuju od engleskog (tabela 3).

Tabela 3. Uobičajene intralingvalne greške u upotrebi engleskih članova (Richards, 1971, citirano prema Brown, 1987: 177)

<p>1. Izostavljanje <i>THE</i></p> <p>(a) ispred imenica koje označavaju nešto jedinstveno</p> <p>(b) ispred imenica koje označavaju nacionalnu pripadnost</p> <p>(c) ispred imenica koje označavaju nešto posebno u kontekstu</p> <p>(d) ispred imenice koju modifikuje particip</p> <p>(e) ispred oblika superlativa</p> <p>(f) ispred imenice koju modifikuje <i>of</i>-frazza</p>	<p>Sun is very hot</p> <p>Himalayas are ...</p> <p>Spaniards and Arabs ...</p> <p>At the conclusion of article</p> <p>She goes to bazaar every day</p> <p>She is mother of that boy</p> <p>Solution given in this article</p> <p>Richest person</p> <p>Institute of Nuclear Physics</p>
<p>2. <i>The</i> upotrebljen umjesto \emptyset</p> <p>(a) ispred vlastitih imenica</p> <p>(b) ispred apstaktnih imenica</p> <p>(c) ispred imenica koje se ponašaju kao apstraktne</p> <p>(d) ispred imenica u množini</p> <p>(e) ispred <i>some</i></p>	<p>The Shakespeare, The Sunday</p> <p>The friendship, the nature, the science</p> <p>After the school, after the breakfast</p> <p>The complex structures are still developing</p> <p>The <i>some</i> knowledge</p>
<p>3. <i>A</i> upotrebljen umjesto <i>THE</i></p> <p>(a) ispred oblika superlativa</p> <p>(b) ispred imenica koje označavaju nešto jedinstveno</p>	<p>a worst, a best boy in the class</p> <p>a sun becomes red</p>
<p>4. <i>A</i> umjesto \emptyset</p>	

¹³⁶ Brown, 1987, 171: „... interlingual errors of interference from the native language, intralingual errors within the target language, the sociolinguistic context of communication, psycholinguistic or cognitive strategies, and no doubt countless affective variables.“

(a) ispred imenice u množini koju kvalifikuje neki pridjev	a holy places, a human beings, a bad news
(b) ispred nebrojivih imenica	a gold, a work
(c) ispred pridjeva	... taken as a definite
5. Izostavljanje A	
ispred zajedničkih imenica kojima prethodi pridjev	he was good boy he was brave man

Pored ovih opisanih u tabeli, u našem radu pokušaćemo da ustanovimo koje još greške naši govornici prave uzimajući u obzir različite nivoe znanja i različite vrste zadataka.

3.4. Usvajanje članova

Za razliku od engleskog jezika, srpski jezik ne posjeduje sistem članova za izražavanje kategorije određenosti i neodređenosti. Iako se već na prvim časovima učenja uvode članovi engleskog jezika, naši govornici jedva uspijevaju da te, nazigled vrlo jednostavne morfeme *a/an*, *the* i \emptyset ¹³⁷, usvoje i to relativno veoma kasno. Uprkos tome što su vrlo česti i što se rano uče, našim govornicima je vrlo teško savladati upotrebu članova. Nas naročito interesuje kako te prve jezičke strukture, kojima su učenici izloženi, i koje se prema hipotezi prirodnog reda (*the natural order hypothesis* – slika 13) usvajaju odmah nakon morfeme progresivnog aspekta *-ing*, množine, kopulativnog glagola *to be* i pomoćnih glagola, zapravo poslednje usvajaju.

Mnogi autori čak tvrde da se članovi ne mogu predavati i da je gotovo nemoguće usvojiti sistem engleskih članova (Covitt, 1976; Dulay & Burt, 1974; Krashen, 1982). Dauti i Viliijams (Daughy & Williams, 1998: 201) vjeruju da „postoje neki oblici kao što je sistem engleskih članova, koji se čine čudno nepropustljivim za nastavu, i samo

¹³⁷ U radu smo se opredijelili za tradicionalni pristup prema kojem se termin nulti član (*zero article*) odnosi na slučaj kada imenici nije potreban član. Međutim, u novijim studijama (Chesterman, 1991; Master, 1997; Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1999) nalazimo dva tipa ovog člana: *zero (nula)* i *null (ništa)*. *Zero (nula)* se pojavljuje sa imenicama koje su nebrojive i sa imenicama u množini poput *water* i *cats*. *Null (ništa)* ide sa određenim imenicama koje su brojive i sa vlastitim imenicama, kao *Chicago* i *lunch*.

iz tog razloga, ne bi možda trebalo na njih trošiti dragocjeno vrijeme u učionici.“¹³⁸ S druge strane, postoje i autori (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1999; Master, 1997) koji nalaze da se neki aspekti sistema engleskih članova, iako izuzetno složen, mogu predavati i naučiti. Pa ipak, Masterov zaključak je da sistematična nastava¹³⁹ engleskih članova može dovesti do toga da učenici vrlo dobro shvate i usvoje upotrebu engleskih članova.

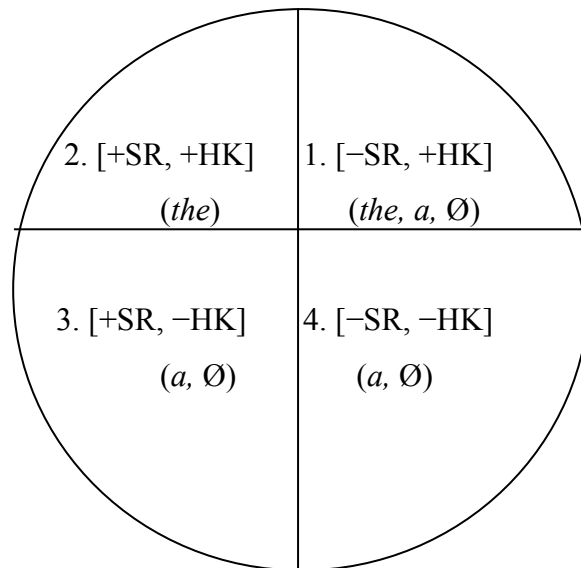
3.4.1. Teorijski pristupi usvajanja članova

Neke od najpoznatijih i najistaknutijih studija o usvajanju engleskih članova su sledeće: Hakuta (1976), Hubner (Huebner, 1983), Tarone (1985), Master (1987), Periš (Parrish, 1987), Tarone i Periš (Tarone & Parrish, 1988) i Tomas (Thomas, 1989). Kada se radi o najvažnijim teorijskim pristupima u istraživanjima usvajanja članova, postoje tri pristupa: Bikertonov (Bickerton, 1981) semantički točak za referenciju imeničke fraze, koja je obilježena sledećim karakteristikama¹⁴⁰ [\pm Specific Referent (\pm SR)] and [\pm Assumed Known to the Hearer (\pm HK)], kao što je prikazano na slici 14.

¹³⁸ Daughy & Williams, 1998, 201: „there are some forms, such as the English article system, that seem strangely impermeable to instruction and so, for that reason alone, perhaps should not take up valuable class time.“

¹³⁹ Master, 1987, 117: „... the article system must be taught systematically over a considerable period of time in order to induce accelerated learning. Otherwise, improvement in article usage appears to occur at its own rate...“

¹⁴⁰ Ove oznake možemo prevesti na sledeći način:
[\pm Specific Referent (\pm SR)] – specifičan referent.
[\pm Assumed Known to the Hearer (\pm HK)] – pretpostavlja se da je poznat slušaocu.

Slika 14. Bickertonov semantički točak za referenciju imeničke fraze (Bickerton, 1981, citirano prema Huebner, 1983: 133)

Ovaj Bickertonov model semantičkog polja su kasnije primjenjivali mnogi istraživači u svojim studijama (Huebner, 1983; Master, 1987; Parrish, 1987; Tarone & Parrish, 1988).

Kako trihotomija obavezni/izborni/negramatički, koja se koristila ranije u istraživanjima nije bila dovoljno precizna za analizu članova, Huebner (1983) usvaja Bickertonov model semantičkog točka i predlaže da se konteksti članova svrstaju u vidu četiri semantičke kategorije [\pm Specific Referent (\pm SR)] i [\pm Assumed Known to the Hearer (\pm HK)]¹⁴¹ (vidjeti Tabelu 4 sa primjerima koji su uzeti iz Masterovog testa, 1994: 250):

1. [-SR, +HK], (*the, a/an, Ø*): Generička značenja;
2. [+SR, +HK], (*the*): Jedinstveni, prethodno spomenuti ili fizički prisutni referenti;
3. [+SR, -HK], (*a/an, Ø*): Imeničke fraze (NP) kod prvog pominjanja ili imeničke fraze koje slijede iza ‘has/have’ ili ‘there is/are’
4. [-SR, -HK], (*a/an, Ø*): Izjednačene imeničke fraze ili imeničke fraze u

¹⁴¹ Mi ćemo u radu koristiti iste ove oznake.

negaciji, pitanju ili u *irrealis* načinu.¹⁴²

Tabela 4. Okruženja i primjeri za semantičke kategorije [\pm SR, \pm HK] (Huebner, 1983: 132)

Kategorija	Član	Okruženje	Primjeri (uzeti iz Masterovog testa) ¹⁴³	Broj člana u rečenici
1.[-SR,+HK]	<i>the, a, Ø</i>	Generička značenja	The favorite food of <i>the</i> jaguar is <i>the</i> wild pig. <i>Ø</i> Wild pigs move in bands of fifteen to twenty.	48, 49 50
2.[+SR,+HK]	<i>the</i>	Jedinstveni, prethodno spomenuti ili fizički prisutni referenti	What is <i>the</i> diameter of <i>the</i> moon? Once there were many trees here. Now, <i>the</i> trees are gone. <i>The</i> air in this city is not very clean.	8, 9 10 16
3.[+SR,-HK]	<i>a, Ø</i>	Imeničke fraze (NP) kod prvog spominjanja ili imeničke fraze koje slijede iza <i>has/have</i> ili <i>there is/are</i>	I would like <i>a</i> cup of coffee, please. I always drink <i>Ø</i> water with my meals There is <i>an</i> orange in that bowl.	11 5 1
4.[-SR,-HK]	<i>a, Ø</i>	Izjednačene imeničke fraze ili imeničke fraze u negaciji, pitanju ili u <i>irrealis</i> načinu	What is <i>the</i> sex of your baby? It's <i>a</i> boy! Einstein was <i>a</i> man of great intelligence.	4 17

¹⁴² Huebner , 1983, 129-148:

1. [-SR, +HK], (*the, a, Ø*): Generics;
2. [+SR, +HK], (*the*): Unique, previously mentioned, or physically present referents;
3. [+SR, -HK], (*a, Ø*): First-mention NPs, or NPs following existential 'has/have' or 'there is/are';
4. [-SR, -HK], (*a, Ø*): Equative NPs, or NPs in negation, question, or *irrealis* mode.

¹⁴³ Vidjeti tabelu 20 .

Drugi pristup je Masterov binarni sistem (1990: 461) koji je podijeljen obilježjima klasifikacije i identifikacije i koji, zajedno sa šestostepenom hijerarhijskom šemom osmišljenom za sistematičnu nastavu člana, podrazumijeva sledeće razlikovanje:

- brojivo & nebrojivo (*countable/uncountable*);
- neodređeno & određeno (*indefinite/definite*);
- predmodifikovano & postmodifikovano (*premodified/postmodified*);
- određeno & generičko (*specific/generic*);
- zajedničko & vlastito (*common/proper*);
- idiomatsko & neidiomatsko (*idiomatic/nonidiomatic*).

Treći pristup je hijerarhija određenosti (*Givennes Hierarchy*) gdje su Gundel, Hedberg i Zakarski (Gundel, Hedberg & Zacharski, 1993: 274-307), ukazujući kako različiti oblici mogu upućivati na isti entitet kao na pr. *an issue of Language, the issue of Language, that issue, this issue, that, this, it*, postavili pitanje „šta to govornici/pisci znaju te im omogućava da izaberu odgovarajući oblik koji upućuje na poseban predmet i šta slušaoci/čitaoci znaju te im omogućava da tačno identifikuju namjernog referenta odgovarajućeg oblika?“¹⁴⁴ Oni su predložili šest povezanih kognitivnih statusa¹⁴⁵ u okviru hijerarhije određenosti (tabela 5).

Tabela 5. Kognitivni statusi u hijerarhiji određenosti (Gundel, Hedberg & Zacharski, 1993: 274)

u fokusu >	aktiviran >	poznat >	jedinstveno poistovjetljiv >	referencijalan >	poistovjetljiv po vrsti
<i>it</i>	<i>that</i> <i>this</i> <i>this N</i>	<i>that N</i>	<i>the N</i>	<i>indefinite</i> <i>this N</i>	<i>a N</i>

¹⁴⁴ Gundel, Hedberg & Zacharski, 1993, 274: „What do speakers/writers know that enables them to choose an appropriate form to refer to a particular object and what do hearers/readers know that enables them to identify correctly the intended referent of a particular form?“

¹⁴⁵ Gundel, Hedberg & Zacharski, 1993, 274: „in focus > activated > familiar > uniquely identifiable > referential > type identifiable.“

Prema ovoj teoriji, svaki status hijerarhije je neophodan i dovoljan uslov za odgovarajuću upotrebu jednog različitog oblika ili više njih. Ako se koristi jedan poseban oblik, tada govornik poručuje da pretpostavlja da je povezani kognitivni status ispunjen što znači da su i svi niži statusi takođe ispunjeni kao u primjerima:

- a. *You should read the issue of Language* ⇒ „možeš jedinstveno identifikovati referenta“
- b. *You should read that issue* ⇒ „ti si upoznat sa referentom“
- c. *You should read it.* ⇒ „referent je u fokusu“

Uz opise kognitivnih statusa, Gundel, Hedberg i Zakarski (1993) objašnjavaju i korelacije između njih i lingvističkih oblika, odnos ove hijerarhije prema diskursu prirodnog jezika (*natural language discourse*), a kako su se na osnovu nje upoređivali podaci ne samo iz engleskog, već i iz kineskog, japanskog i ruskog jezika ona se još smatra univerzalnom.

Pored ovih pristupa postojale su brojne druge sintaksičke teorije koje su pokušale rasvijetliti sam proces usvajanja članova, ali smo za potrebe ovog rada prikazali najznačajnija tri pristupa na osnovu kojih su se sprovela istraživanja slična našem.

3.4.2. Istraživanja o usvajanju engleskih članova

Da bismo imali bolji pregled kojim su se pitanjima bavili, ko su im bili ispitanici, kakve procedure su sprovodili, u tabelama 6-12 prikazaćemo sve detaljno, zajedno sa zaključcima istraživanja za svakog autora pojedinačno.¹⁴⁶

¹⁴⁶ U nekim od ovih istraživanja došlo se do vrlo važnih rezultata, iako nijesu bila posvećena samo usvajanju članova već i usvajanju drugih gramatičkih morfema. Master (1987), Periš (Parrish, 1987), Tarone i Periš (Tarone & Parrish, 1988) i Tomas (Thomas, 1989) proučavali su usvajanje uglavnom članova.

Tabela 6. Hakutino (Hakuta, 1976) istraživanje o usvajanju engleskih članova

Autor	Hakuta (1976)
Istraživačka pitanja	Koji je red usvajanja gramatičkih morfema (uključujući članove) u međujeziku ESL ¹⁴⁷ djeteta?
Ispitanici	Petogodišnja djevojčica iz Japana koja usvaja Engleski prema prirodnom pristupu (<i>natural way</i>).
Procedura	Longitudinalno – 60 sedmica. Svake druge sedmice je sniman njen razgovor dok se igra sa vršnjacima.
Zaključci	Članovi <i>a</i> i <i>the</i> se usvajaju kao sistem. U početku je bolje koristila <i>the</i> nego <i>a</i> . Pretjerana upotreba (<i>overuse</i>) <i>a</i> i <i>the</i> je uključivala razliku specifično/nеспецифично kao i greške u pravilu „ <i>a</i> samo ispred imenice u jednini“

Tabela 7. Hubnerovo (Huebner, 1983) istraživanje o usvajanju engleskih članova

Autor	Hubner (Huebner, 1983)
Istraživačka pitanja	Kako se razvija sistem članova u međujeziku kod odraslih?
Ispitanici	Dvadesettrogodišnji Ge - Laošanin, govornik Hmong jezika koji usvaja engleski u prirodnom okruženju (na nivou početnika prije nego je istraživanje počelo).
Procedura	Longitudinalno – 54 sedmice. Svake treće sedmice snimane su na traci ispitanikove priče. Korišćen je Bikertonov model. Hubner je uzeo u obzir pojavu morfema u obaveznim kao i u neobaveznim kontekstima. ¹⁴⁸

¹⁴⁷ ESL - *English as a Second Language*

¹⁴⁸ U okviru ove duge i opsežne naturalističke studije, Hubner (Huebner, 1983) je na osnovu zapažanja tokom tog perioda, identifikovao šest faza u učenju vezano za obilježavanje imeničkih fraza sa određenim članom *the* (ili *da* – Geov način izgovora).

Zaključci	<i>The</i> se javlja rano, preopštavanje (<i>overgeneralization</i>) ¹⁴⁹ člana <i>the</i> rezultira u „ <i>the</i> -poplavi“ (<i>the-flooding</i>). A se kasnije pojavljuje u L2. Razlike u pristupima analize podataka ima za rezultat različite i ponekad potpuno suprotne zaključke koji su u vezi sa prirodom međujezika.
------------------	--

Iako Hubner ne nagovještava da bi put Geovog učenja mogao biti univerzalan, rezultati istraživanja su poslužili kao dokaz da se radi o sistematskoj promjenljivosti, a ne o slučajnom izboru u korišćenju člana u razvoju međujezika kod njegovog ispitanika.

Pod uticajem Hubnerovog istraživanja, pojavila su se i druga brojna uporedna istraživanja vezana za usvajanje članova (Parrish, 1987; Master, 1987; Tarone & Parrish, 1988; Thomas 1989). Međutim, za razliku od Hubnera koji se samo koncentrisao na određeni član, Periš, Master i Tomas su proširili svoja istraživanja na sva tri člana *the*, *a/an* i \emptyset kroz četiri semantičke kategorije. Pored toga, svi su raspravljali i o upotrebi članova sa vlastitim imenicama i idiomatskim izrazima, koji su inače isključeni iz Bikertonovog modela semantičkog točka.

Tabela 8. Istraživanje Taroneove (Tarone, 1985) o usvajanju engleskih članova

Autor	Tarone (1985)
Istraživačka pitanja	U kojoj mjeri će produkcija gramatičkih, morfoloških i fonoloških oblika (uključujući članove) kod ESL učenika varirati u zavisnosti od zadatka?
Ispitanici	Dvadeset ESL učenika (10 Japanaca i 10 Arapa) – studenti na Univerzitetu Minesota.
Procedura	Tri zadatka: <ul style="list-style-type: none"> - pismena procjena gramatičnosti - usmeni intervju sa izvornim govornikom engleskog jezika

¹⁴⁹ Ellis, 1994, 59: „Overgeneralization errors arise when the learner creates a deviant structures on the basis of other structures in the target language. It generally involves the creation of one deviant structure in place of two target language structures (for example, *‘He can sings’ where English allows ‘He can sing’ and ‘he sings’).“

	- usmeno pripovjedanje niza događaja neverbalno opisani na video ekranu.
Zaključci	Iskazi ESL učenika otkrivaju sistematičnu varijabilnost u gramatici i morfologiji (uključujući članove) povezanu sa svakim zadatkom. U izvjesnoj mjeri gramatička tačnost je bila mnogo bolja u spontanoj usmenoj komunikaciji nego na pismenom gramatičkom testu.

Tabela 9. Perišovo (Parrish, 1987) istraživanje o usvajanju engleskih članova

Autor	Periš (Parrish, 1987)
Istraživačka pitanja	Može li kombinacija metoda analize objasniti sistematičnu prirodu varijabilnosti međujezika? Da li postoji sistematičnost u upotrebi članova kod učenika?
Ispitanici	Devetnaestogodišnji učenici iz Japana u okruženju školske učionice. 6 godina EFL instrukcije, 4 mjeseca ESL (svi na nivou početnika prije nego je istraživanje počelo).
Procedura	Longitudinalno – 16 sedmica. Svaki deseti dan su snimali dvije priče ili dva izlaganja - stalno koristeći istu temu (jedna o Japanu, a druga opis grada i kampusa). Analiza se zasnivala na upotrebi morfema u obaveznim kontekstima. Sprovodila se Hubnerova klasifikacija.
Zaključci	Prvo se usvaja <i>nulti član (zero article)</i> , potom <i>the</i> , i na kraju <i>a</i> . Ispitanici su pokazali postepeno veće korišćenje <i>the</i> , i na kraju dostigli stopu tačnosti od 84%, i manju tačnost kod člana <i>a</i> , na kraju istraživanja stopa tačnosti od 50%. <i>Nulti član</i> je preuopšten.

Tabela 10. Istraživanje Taroneove i Periša (Tarone & Parrish, 1988) o usvajanju engleskih članova

Autor	Tarone i Periš (Tarone & Parrish, 1988)
Istraživačka pitanja	Koje vrste imeničkih fraza sa različitim kategorijama članova otkrivaju različiti zadaci?
Ispitanici	Dvadeset ESL učenika (10 Japanaca i 10 Arapa) – studenti na Univerzitetu Minesota.
Procedura	Tri zadatka: <ul style="list-style-type: none"> - pismena procjena gramatičnosti - usmeni intervju sa izvornim govornikom engleskog jezika - usmeno pripovjedanje niza događaja neverbalno opisani na video ekranu.
Zaključci	U produktivnim zadacima kao što su intervjui i pisanje eseja ustanovili su nižu stopu grešaka nego u objektivnim zadacima kao što je <i>close-test</i> . Niža stopa grešaka se pripisuje tome što su učenici izbjegavali nejasne upotrebe članova. Tačnost u upotrebi jednog člana se mijenjala kroz različite zadatke.

Tabela 11. Tomasovo (Thomas, 1989) istraživanje o usvajanju engleskih članova

Autor	Tomas (Thomas, 1989)
Istraživačka pitanja	Koje su sličnosti i razlike između L1 i L2 obrazaca u usvajanju članova? Da li L2 učenici kao i L1 povezuju određen član sa [+SR] kontekstima, više nego sa [+HK]? Ako povezuju, da li odrasli pretjerano upotrebljavaju <i>the</i> u kontekstima [+SR, -HK] (prvo pominjanje)?
Ispitanici	Trideset odraslih ESL učenika uzrasta od 24-26 (niži, srednji i visoki nivo znanja). Sedam govornika [+Član] jezika – koji imaju član, 23 govornika [-Član] jezika – koji nemaju član (japanski, kineski, korejski, finski).
Procedura	Zadatak prepričavanja u paru – jedan član para sastavlja

	priču na osnovu crteža i prepričava je drugom koji ne može da vidi slike.
Zaključci	Za razliku od L1 učenika, ESL učenici nijesu pokazali da rano i tačno vladaju upotrebom člana <i>a</i> u [-SR, -HK] kontekstima i upotrebom <i>the</i> u [+SR, +HK] kontekstima. Izvor grešaka za L2 ispitanike je preopštavanje (<i>overgeneralization</i>) nultog člana, ili izostavljanje bilo kojeg člana. Pretjerano korišćenje nultog člana je bilo značajno veće kod [-Član] grupe nego kod [+Član] grupe. L2 učenici su preopštavali <i>the</i> u [+SR, -HK] kontekstima; međutim, nikakvi podaci nijesu ukazivali na „ <i>the</i> -poplavu.“

Tabela 12. Masterovo (Master, 1987) istraživanje o usvajanju engleskih članova

Autor	Master (1987)
Istraživačka pitanja	Kako se sitem engleskih članova razvija u međujeziku govornika kod [+ČLAN] jezika i [-ČLAN] jezika?
Ispitanici	Dvadeset ESL učenika, govornika [-ČLAN] jezika (japanskog, kineskog i ruskog jezika) i govornika [+ČLAN] jezika (španskog i njemačkog) upisanih na ESL program.
Procedura	Nije određena ¹⁵⁰ .
Zaključci	Redosled usvajanja članova se razlikuje u zavisnosti od učenikovog L1. <i>Nulti</i> član preovlađuje – to je prvi član koji se usvaja. <i>The</i> se pojavljuje rano i preplavljuje sva okruženja.

¹⁵⁰ U cilju skraćivanja longitudinalne studije u kraći period, Master (1987) je izabrao četiri ispitanika iz obje grupe istog izvornog jezika koji su predstavljali četiri faze razvoja međujezika: Basilang (BA), Low-Mesolang (LM), Mid-Mesolang (MM) i High-Mesolang (HM). On je sa njima sprovodio neformalni intervjuje kako bi od svakog ispitanika dobio potpuno spontan govor.

	Kod učenika [-ČLAN] jezika, usvajanje člana <i>a</i> kasni u poređenju sa <i>the</i> .
--	--

Na osnovu svih ovih istraživanja u vezi sa procesima usvajanja, primjećujemo veliki broj sličnosti kao i brojna neslaganja. Hubner je zaključio da dolazi do rane učestalosti člana *the* (*the-flooding*) u svim kontekstima što su kasnije potvrdili i Andersen (1977) i Master (1987). Međutim, Periš i Tomas nijesu ustanovili učestalost člana *the* (*the-flooding*) već preopštavanje (*overgeneralization*) člana \emptyset u kontekstima neodređenog člana *a/an* i *the*.

Kao objašnjenje zašto grupe [-Član] jezika mnogo više koriste nulti član \emptyset nego [+Član] grupa, Tomas pretpostavlja da se to preopštavanje člana \emptyset može prepisati L1 transferu. Isto tako, Master (1987), tvrdi da se prečesta upotreba \emptyset člana može objasniti činjenicom da L1 govornici [-Član] jezika koriste \emptyset u svom maternjem jeziku. U ovom slučaju, oba autora se slažu da je u pitanju interferencija L1 na upotrebu nultog člana \emptyset .

Za razliku od određenog i nultog člana, neodređeni član *a/an* se vrlo rijetko može okarakterisati kao fenomen preopštavanja ili učestalosti u ranoj fazi usvajanja. Uprkos razlikama u rezultatima Periša, Mastera i Tomasa, svi su se jednoglasno složili u tome da se član *a/an* usvaja kasnije od člana *the*.¹⁵¹

Pošto su prethodna istraživanja otkrila da je varijacija u upotrebi članova na neki način sistematična, ujedno i tačnost u upotrebi članova kao i njihova učestalost su usko povezani sa znanjem engleskog jezika kod L2 govornika (Master, 1987; Thomas, 1989). Na primjer, Master je otkrio da se *Total Common SOC*¹⁵² neprestano povećava kako se povećava njihov nivo znanja i za grupe jezika sa članom i bez članova i čak predlaže da se *Total Common SOC* koristi kao instrument za mjerenje međujezika zasnovanog na članovima.

Sa druge strane, ako tačnost odražava usvajanje, redosled usvajanja članova se onda može rezimirati kao u tabeli 13, na osnovu procenata tačnosti u istraživanjima

¹⁵¹ Čodron i Parker (Chaudron & Parker, 1990) su takođe dokazali, u istraživanju kod japanskih učenika, da se član *a/an* usvaja mnogo kasnije nego član *the*. Ustanovili su da učenici nižih nivoa znanja uobičajeno koriste nulti član \emptyset za neodređene kontekste, *the* za određene, a kako njihovo znanje napreduje tako se povećava upotreba *a/an* u obilježavanju neodređenosti.

¹⁵² Master, 1987, 25: „SOC indicates the number of correct items divided by the number of environments or obligatory contexts in which the article should be used.“

Periša (1987), Mastera (1987) i Tomasa (1989). Kao što se može vidjeti, redosledi usvajanja su različiti od autora do autora za različite grupe i nivoe znanja.

Tabela 13. Redosled usvajanja članova u dosadašnjim istraživanjima

Redosled usvajanja	Prethodna istraživanja: Nivo znanja
$\emptyset > the > a$	Periš (Parrish, 1987): Početni Master (1987): <i>Mid-Mesolang, High-Mesolang</i> , [-Član] grupa
$\emptyset > a > the$	Master (1987): <i>Basilang</i>
$the > \emptyset > a$	Master (1987): <i>Low-Mesolang</i> Tomas (Thomas, 1989): Niži, Srednji, Visoki, [-Član] grupa Jamada i Mazura (Yamada & Matsuura, 1982): Napredni
$the > a > \emptyset$	Jamada i Mazura (Yamada & Matsuura, 1982): Srednji

Objašnjenje: > znači *usvojeno ranije* ili *upotrebljava se tačnije*.

Zapravo, već duže u literaturi postoji nedoslednost u redosledu usvajanja ove morfeme. Kao prvo, Braun (Brown, 1983) kaže da do ovakve „išaranosti“ dolazi zbog različitih metodoloških pristupa (longitudinalno kod Hubnera i Periša; pseudo-longitudinalno kod Mastera; unakrsno kod Jamade i Mazure) kao i zbog razlika u procedurama za prikupljanje podataka. Drugo, nije postojao zajednički standard za provjeru znanja engleskog jezika već su korišćeni su različiti tipovi testova ili je razlika pravljena na osnovu obrazovne jedinice – srednja škola i univerzitet). Treće, učesnici grupe [-Član] jezika su činili kombinaciju različitih govornika iz Kine, Japana, Koreje, Finske i Rusije. Prema tome, direktno poređenje u L2 redosledima usvajanja ne može da uzme u obzir lingvistička obilježja koja su u osnovi svakog jezika.

Iako se redosledi usvajanja razlikuju od studije do studije, jedno je sasvim sigurno, a to je da prvi usvojeni član predstavlja izbor *the* ili \emptyset jer je u velikoj mjeri primijećeno da se *a/an* pojavljuje kasnije.

3.5. Literatura o usvajanju engleskih članova na srpskom jeziku

Literatura u vezi sa problemima usvajanja članova engleskog jezika kod govornika srpskog je vrlo malog obima. Spalatin (1976) je istakao, među prvima,

problem koji govornici *srpskohrvatskog* imaju kada koriste engleske članove. Smatrajući da je zadatak komparativnih studija da rasvijetle probleme i pomognu u usvajanju stranog jezika, Spalatin se najviše bavio određenim članom. Iako postoje načini izražavanja kategorije određenosti i neodređenosti¹⁵³ (pokazna zamjenica, red riječi, određeni i neodređeni pridjevi), autor (1976: 28) donosi zaključak da „određenost i neodređenost jednostavno nijesu dio značenja *srpskohrvatske* imenice“ čak tvrdi da „govornik *srpskohrvatskog* jezika koji uči engleski mora usvojiti nov pogled na realnost.“ Pitanjem članova su se bavili Olga Mišeska-Tomić (1973, 1974) koju je prvenstveno zanimalo prevođenje engleskih članova na *srpskohrvatski*, Boris Hlebec (1986) koji je istraživao *srpskohrvatske* korespodente engleskih članova i značenje neodređenog člana ispred nebrojivih imenica u engleskom jeziku, kao i Milka Ivić (1971) koja je pisala o problemu lekseme *jedan* i neodređenog člana.

Ovim fenomenom usvajanja i upotrebe članova kod govornika srpskog jezika, u posljednje vrijeme, najviše se bavila Danijela Trenkić (2002a, 2002b, 2004, 2007, 2008) čiji rezultati istraživanja pokazuju da učenici sa godinama učenja sve rjeđe izostavljaju članove, posebno određeni član. Međutim, primijetila je da se i kod najnaprednijih govornika one javljaju u pojedinim kontekstima. Zamjenjivanje neodređenog člana određenim se isto tako godinama smanjuje, ali ne nestaje u potpunosti.

Ono što Trenkićeva nije očekivala jeste da su učenici dosta dobro koristili članove uz apstraktne imenice kao *hatred* i *knowledge*. Dobre rezultate je objasnila time da su učenici uspjeli „individualizovati“¹⁵⁴ odnosno postaviti granice oko pojma koji nije individualizovan, koji nema granice. Na primjer: Kao razlog izostavljanja člana uz brojive imenice, autorka pominje to što one već imaju postavljene granice, precizan oblik pa učenici jednostavno član smatraju suvišnim i tako dolazi do zaključka, da značenje koje govornici srpskog jezika pripisuju engleskim članovima nije određenost ili neodređenost, već „individuacija“¹⁵⁵ za neodređeni, a za određeni član kombinacija „mogućnost da slušalac nešto identifikuje kao jedinstveno“ i „postojanje entiteta kao

¹⁵³ Vidjeti 1.3.9.

¹⁵⁴ Trenkić, 2007, 290: „... they were more careful to signal the individuation with concepts that do not have a precise form or firm boundaries.“

¹⁵⁵ Yule, 1998, 30: „the process of classifying as a single unit, or INDIVIDUATION, is the key to the use of the indefinite article in English.“

omeđene jedinice (*discrete units*).“ To je zapravo davanje značenja članovima koje oni nemaju u ciljnom jeziku - tj. engleskom (*attributing non-target meanings to the English articles*).

Istraživanja i rezultati do kojih je Trenkić došla su važni jer predstavljaju izvjestan pomak u oblasti usvajanja drugog jezika, prvenstveno sistema engleskih članova kod srpskih govornika.

Na temelju najvažnijih i najaktuelnijih teorijskih pristupa, mi smo sproveli vlastita istraživanja čije smo rezultate opisali u poglavlju četiri i pet.

ČETVRTO POGLAVLJE: UPOTREBA ČLANOVA U ESEJIMA, PREVOĐENJU I *CLOSE-TESTU* - IDENTIFIKACIJA I ANALIZA GREŠAKA

4. Uvod

U ovom dijelu rada daćemo opis ispitanika, toka istraživanja kao i opis instrumenata koje smo koristili za prikupljanje podataka. Samo istraživanje se sastoji od više djelova sa ciljem da se dobiju što precizniji rezultati i potpunija slika o nivou usvojenosti kategorije određenosti i neodređenosti u cjelokupnom obrazovnom sistemu koji uključuje osnovnu, srednju školu i studije anglistike na univerzitetima u Podgorici, Nikšiću i Bijeljini.

Na temelju teorijskih saznanja datih u prvom i drugom poglavlju, cilj početnog istraživanja biće da se ispita kako učenici upotrebljavaju članove u više tipova zadataka i u kom zadatku dolazi do najvećeg broja grešaka. Najprije ćemo vidjeti, oslanjajući se na Tuovu kategorizaciju (Thu, 2005), da li i u kojoj mjeri učenici prave najčešće greške u upotrebi članova u zadacima kao što je pisanje eseja. Zatim, na osnovu prevoda, ustanovićemo koliko učenici griješe u prenošenju određenosti i neodređenosti na engleski, odnosno koje vrste grešaka su najbrojnije tj. da li su skloniji da izostavljaju članove, nepotrebno ih upisuju ili netačno upotrebljavaju. Na osnovu Hokinsove lokacijske teorije (vidjeti 1.3.6.), opisanih gramatika i metode analize grešaka ustanovićemo koja su to značenja članova koja predstavljaju veliku poteškoću našim ispitanicima u izražavanju kategorije određenosti i neodređenosti.

POČETNO ISTRAŽIVANJE

Zadatak 1 – pisanje eseja

Zadatak 2 – prevod na engleski

Grupa A1 Podgorica

Grupa B Bijelo Polje

Grupa C Bijeljina

Grupa A2 Podgorica

Zadatak 3 – *close-test*

Grupa A1, B i C

Slika 15. Plan početnog istraživanja

GLAVNO ISTRAŽIVANJE

CLOSE-TEST

(Master, 1994: 250)

Grupa 1 Osnovna škola – 9. razred Podgorica

**Grupa 2 Srednja škola – gimnazija 4. razred
Podgorica**

**Grupa 3 Katedra za anglistiku – studenti 4. godine
Nikšić**

Slika 16. Plan glavnog istraživanja

4.1. Početno istraživanje

4.1.1. Zadatak 1 – pisanje eseja

Prvi naš zadatak u ovom dijelu početnog istraživanja je da ispitamo tačnost hipoteze da studenti - budući nastavnici i prevodioci imaju velikih poteškoća u upotrebi članova i da je procenat ovih grešaka u odnosu na ostale vrste grešaka najveći.

Veliki broj lingvista je do sada bio jedinstvenog mišljenja da je upotreba članova jedna oblast gramatike koja pokazuje „da se u bilo kojoj analizi grešaka, najviše ističu upravo greške u članovima“¹⁵⁶ (Oller & Redding, 1971: 85). Ovo je naročito karakteristično za jezike koji ne posjeduju sistem članova kao što je ruski, poljski, kineski, japanski gdje su istraživanja otkrila visoku učestalost grešaka sa članovima. Što se tiče istraživanja u našem jeziku, do sada nijesu sprovedena nikakva slična istraživanja vezano za nivo usvojenosti ovog sistema i učestalosti grešaka u članovima. Zato ćemo, odmah na početku istraživanja u okviru prvog zadatka, pregledati i analizirati greške u esejima i na taj način provjeriti tačnost tvrdnje da naši studenti, takođe, prave veliki broj grešaka sa članovima i da su one brojnije od ostalih.

Kako smo opisali ranije, brojna istraživanja su se temeljila na različitim načinima sakupljanja podataka počev od ličnog iskustva u nastavi do posmatranja i empirijskih dokaza (Hakuta, 1976; Huebner, 1983; Tarone, 1985; Master, 1987). Zadaci za prikupljanje podataka variraju od onih zadataka za prepoznavanje (test sa više ponuđenih odgovora, identifikacija greške) do produktivnih zadataka (eseji, intervjui, popunjavanje). Za prvu aktivnost u okviru početnog istraživanja, izabrali smo pisanje eseja kao produktivni zadatak jer skoro svaka imenička fraza uključuje izbor člana na osnovu čega možemo donijeti zaključak da su greške u članovima relativno česte kako u govoru tako i u pisanju.

¹⁵⁶ Oller & Redding, 1971, 85: „... that article usage is an area of grammar that shows ‘considerable prominence in any error analysis’.“

Uzorak i instrument

Za prvi zadatak koji se sastojao od pisanja eseja u cilju određivanja odnosa grešaka u članovima prema drugim vrstama grešaka, angažovali smo 15 studenata engleskog jezika 4. godine sa fakulteta u Podgorici. Sakupljanje podataka smo obavili tokom redovne nastave (na času u trajanju od 60 minuta) u VIII semestru studijske 2012/2013 uz napomenu da njihovi rezultati na ovom eseju neće imati nikakv uticaj na opšti uspjeh iz nekog predmeta. Esej je trebao da sadrži od oko 300-400 riječi, a ponuđene su im tri teme uzete iz udžbenika koji koriste na predmetu Savremeni engleski jezik VIII (prilog 2). Za pomoć u pregledanju i konsultacije smo se obratili stranom lektoru – izvornom govorniku zaposlenom na fakultetu u Podgorici.

4.1.1.1. Analiza podataka dobijenih pomoću pisanja eseja

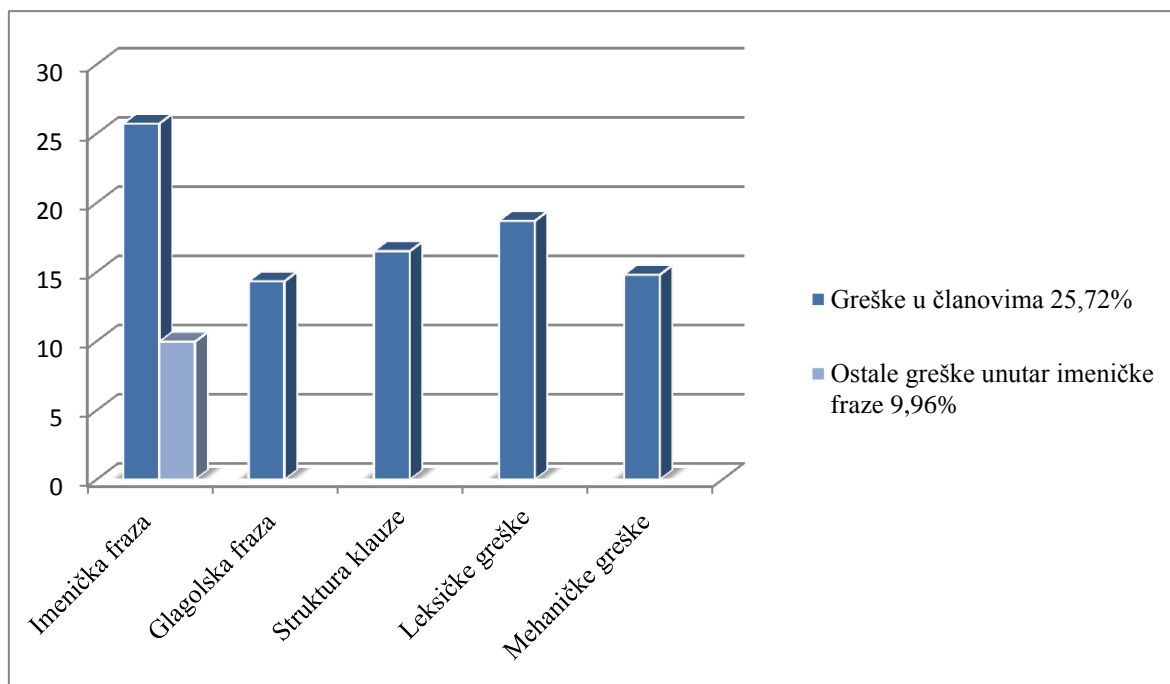
Da bi odredili učestalost grešaka u članovima i njihov odnos prema drugim vrstama grešaka, pregledali smo svih 15 eseja, i zanemarivši njihovu sadržinu i koherentnost, usredsredili smo pažnju isključivo na gramatičke greške. Nakon pregledanja svakog eseja pojedinačno, sve greške smo svrstali u tri kategorije: sintaksičke, semantičke i mehaničke greške (Thu, 2005). Sintaksičke greške smo dalje podijelili prema mjestu pojavljivanja: unutar imeničke fraze, glagolske fraze i strukture klauze. Leksičke greške se smatraju semantičkim greškama, a greške u interpunkciji i speling greške su svrstane u mehaničke greške. U tabeli 14 su prikazani detaljni podaci o greškama unutar sve tri kategorije.

Tabela 14. Vrste i procenat učestalosti grešaka u esejima

Vrsta greške	Opisi grešaka	Broj grešaka br = 412	Procenat
Greške unutar imeničke fraze	Netačna upotreba članova; pogrešna premodifikacija ili postmodifikacija	147 (106 grešaka u članu)	35,68%
Greške unutar glagolske fraze	Pogrešna upotreba glagolskog vremena; glagolski oblici; stanje; način; aspekt; slaganje subjekta i glagola	59	14,33%
Greške unutar strukture klauze	Nepostojanje subjekta; pogrešan red riječi	68	16,5%
Leksičke greške	Izbor riječi i izbor oblika riječi	77	18,69%
Mehaničke greške	Speling greške; znaci interpunkcije	61	14,8%

Dobijeni podaci govore da studenti prave veći broj grešaka u imeničkoj frazi i u upotrebi člana nego što je to slučaj sa glagolskom frazom, strukturom klauze, leksičkim ili mehaničkim greškama. Kao što se može vidjeti na grafikonu 2, od ukupno 412 grešaka koje smo pronašli u esejima, 35,68% grešaka je napravljeno unutar imeničke fraze. A u okviru ove kategorije, najbrojnije su bile greške sa članovima, što iznosi 25,72% u poređenju sa svim ostalim greškama unutar imeničke fraze.

Grafikon 2. Procenat grešaka u esejima po kategorijama

Prema tome, pretpostavka da srpski govornici najčešće prave greške u upotrebi člana čak i kada je u pitanju vrlo visok nivo znanja engleskog jezika pokazala se tačnom u ovom dijelu istraživanja. Bez obzira na nivo znanja jezika, tačnost u upotrebi člana je stalno prisutan problem sa kojim se naši govornici uvijek suočavaju. To se može zaključiti na osnovu činjenice da čak neki odlični eseji (tj. eseji sa ukupno vrlo malim brojem grešaka) mogu imati relativno veliki broj grešaka u članovima.

Međutim, ovi rezultati se ne slažu sa tvrdnjom Olera i Redinga (Oller & Redding, 1971: 93) koji kažu da „učenje o upotrebi članova ide ruku pod ruku sa razvojem ukupnog znanja.“¹⁵⁷ Prema tome, sasvim prirodno je da oni sa visokim nivoom znanja jezika vrlo tačno koriste sistem članova. Međutim, na osnovu našeg istraživanja i sličnih sprovedenih u drugim jezicima, zaključićemo da učenici, ipak, ne internalizuju „automatski“ pravila za upotrebu članova (Thu, 2005) čak i kada bivaju bolji u znanju jezika. Drugim riječima, članovi se ne uče „automatski“ u procesu usvajanja jezika.

¹⁵⁷ Oller & Redding, 1971, 93: „... the learning of article usage goes hand-in-hand with the development of overall proficiency.“

Pošto smo ustanovili koje greške su najučestalije u pisanju, drugi zadatak u okviru početnog istraživanja biće posvećen analizi grešaka gdje ćemo, na osnovu prevoda kratkih tekstova, pokušati da kategorišemo vrste grešaka unutar imeničke fraze.

4.1.2. Zadatak 2 – prevod teksta na engleski jezik

4.1.2.1. Grupa A1

Ovaj dio istraživanja biće posvećen opisivanju i analiziranju dobijenih rezultata vezanih za nivo usvojenosti članova u izražavanju kategorije određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku kod studenata prve i četvrte godine studija i nastavnika angažovanih na fakultetu u Podgorici. Ovdje smo se usredsredili na pitanje kako će studenti prenijeti određenost i neodređenost na engleski, u kojoj mjeri se služe pravilima kada koriste članove i kada izražavaju određenost i neodređenost, da li će je pravilno izraziti u engleskom jeziku i koliko su ovladali načinima izražavanja te kategorije budući da njihov maternji jezik ne posjeduje sličan sistem i u vrlo maloj mjeri eksplicitno izražava određenost i neodređenost gramatičkim sredstvima.

Kao što smo i pretpostavljali, već u prvom zadatku u okviru istraživanja, naša hipoteza se ispostavila tačnom. Naime, došli smo do saznanja da su studenti - budući nastavnici i prevodioci imali najviše poteškoća sa engleskim članovima.

Uzorak

Naši prva grupa je uključila studente prve godine studija na Fakultetu za strane jezike, smjer Poslovni engleski jezik, studente IV godine sa smjera Engleski jezik i književnost-nastavnički smjer kao i nastavnike na istoimenoj katedri zaposleni kao lektori, asistenti i saradnici. Ukupno 55 ispitanika (34 studenta prve godine, 11 studenata četvrte godine i 10 nastavnika) u okviru prvog zadatka, prevodila je jedan tekst kao dio vježbi na časovima Savremenog engleskog jezika. Što se tiče nepoznatih riječi, neposredno prije početka prevođenja svi učesnici u istraživanju su uz tekst dobili i spisak nepoznatih riječi za koje smo smatrali da su im manje poznate ili nepoznate.

Studenti nijesu bili vremenski ograničeni u prevođenju niti su pregledani radovi imali uticaja na opšti uspjeh iz predmeta.

Instrument i postupak

U prvom zadatku za prevođenje uzeli smo dio teksta iz romana *Baskervilski pas* (*The Hound of the Baskervilles*) autora Artura Konana Dojla (Arthur Conan Doyle, 2000). Ovaj kratki tekst je sadržao oko 150 riječi od čega 28 imeničkih fraza. Prilikom izbora tekstova vodilo se računa o sadržanom jezičkom materijalu koji se odnosi na upotrebu članova i izražavanje određenosti i neodređenosti. Iza teksta na srpskom jeziku uslijediće i njegov prevod na engleski sa obilježenim imenicama ili imeničkim frazama koje smo analizirali.

Tekst 1

„Kakva je to buka?“ upita ser Henri. Zastao je i stavio mu ruku na rame da me zadrži.

„Čuo sam je već ranije,“ rekoh. „Steplton kaže da je to krik ptice.“

„Votsone,“ reče ser Henri dok mu je glas drhtao, „to je zavijanje psa. Šta ljudi iz kraja misle da je to?“

„Kažu da je to zavijanje Baskervilskog psa,“ odgovorih.

„Ima li istine u toj priči?“ reče ser Henri.

„Da li sam u opasnosti zbog takvog zla? Mislim da sam hrabar koliko i drugi ljudi ali mi se od tog zvuka sledila krv. Međutim, mi smo stigli da uhvatimo tog zatvorenika i sam đavo me neće natjerati da se vratim.“

Bilo je teško preći močvaru po mraku ali smo najzad stigli do svijetla. Stajao je na stijeni. Iznenada neko zločinačko lice, više životinjsko nego ljudsko, pogleda nas iza stijene. Odbjegli zatvorenik nas ugleda i kriknu okrenuvši se da bježi.

Prevod teksta 1

“What’s 1 that noise?” asked Sir Henry. He stopped and put 2 his hand on 3 my shoulder to hold me back.

“I’ve heard it before”, I said. “Stapleton says it’s 4 the cry of 5 a bird.”

“Watson”, said Sir Henry, with 6 a shivering voice, “it’s 7 the cry of 8 a hound. What do 9 the local people think it is?”

“They say that it’s 10 the cry of 11 the hound of 12 the Baskervilles”, I replied.

“Is there 13 any truth in 14 the story?” said Sir Henry.

“Am I 15 in danger from such 16 an evil thing? I think that I am as brave as 17 other people, but 18 that sound froze 19 my blood. However, we managed to catch 20 that prisoner and 21 the devil itself won’t make me turn back.”

It was difficult to cross 22 the moor in 23 the dark, but we finally reached 24 the light. He was standing on 25 a rock. Suddenly 26 an evil face, more animal than human-like looked at us behind 27 the rock. 28 The escaped prisoner saw us and screamed as he turned to run away.

4.1.2.1.1 Rezultati analize grešaka – 2A1

Kao što smo i očekivali, najveći broj grešaka smo ustanovili kod upotrebe članova. U ovom dijelu istraživanja za analizu grešaka u prevodima učenika koristili smo kategorizaciju na osnovu koje su brojni lingvisti ukazivali na probleme sa kojima se učenici susreću kada upotrebljavaju članove. Primijetivši veliku sličnost u greškama sa članovima kod učenika iz Evrope, Azije, Južne Amerike i Arabije, McEldounejeva (McEldowney, 1977: 95-112) je ustanovila da se jedne te iste greške stalno pojavljuju kod učenika koji se služe engleskim jezikom u osnovnoj ili srednjoj školi, kod studenata na univerzitetima, nastavnika engleskog jezika, naučnika itd. Sve greške je svrstala u tri glavne kategorije:¹⁵⁸

¹⁵⁸ McEldowney, 1977, 95-112: „These errors centralize around three main areas:

a. Omission of *a/the/-s* (e.g. *Put book on table. He is in difficult position. He has three book. Idea is that I should get rich. He smiled for first time.*)

b. Wrong insertion of *a/the/-s* (e.g. *It was a very hard work. He lives in the Manchester. He gave me good advices. He bought a big oranges.*)

c. Confusion of *a/the/-s* (e.g. *This is a man I was telling you about* (when referring to a specific occasion). *The metres are the units of length* (in a general context). *Choose the cake from the plate* (when the choice was meant to be free).“

- a. Izostavljanje člana
- b. Nepotrebno upisivanje člana
- c. Pogrešna (Zbunjujuća) upotreba člana

Međutim, ovaj način kategorizacije grešaka nije najbolji jer pruža vrlo malo informacija o okruženju imeničke fraze gdje učenici prave greške ili kako učenici usvajaju članove. Na sličan način, Mizuno (Mizuno, 1985), u svom istraživanju, konstatovao je da postoji pet vrsta grešaka¹⁵⁹ koje najčešće prave učenici u Japanu kada koriste engleske članove. To su:

- (1) slaganje članova i drugih determinatora;
- (2) inverzija reda članova i pratećih pridjeva;
- (3) izostavljanje članova;
- (4) upotreba člana umjesto *zero* i
- (5) zamjena (pr. *a* se koristi umjesto *the* i obratno).

Međutim, ova podjela nije ništa bolja od one koju predlaže MekEldounejeva zato što ne daje uvid sa kojim imenicama i u kojim specifičnim okruženjima imeničke fraze učenici imaju najviše poteškoća. Na primjer, da li učenici imaju problema sa upotrebom člana *the* kada je u pitanju indirektna anaforička upotreba, ili u izražavanju generičkog značenja? Za potrebe našeg istraživanja, mi ćemo se osvrnuti na samu imenicu i njeno okruženje i razmatraćemo kontekste u kojima su učenici pravili greške bilo da je to izostavljanje, nepotrebno upisivanje ili pogrešna upotreba na način prikazan u tabeli 15.

Prije nego krenemo sa analizom objasnićemo šta koja kategorija znači. Izostavljanje znači kada je član potpuno izostavljen ispred imenice ili imeničke fraze i kao što se iz tabele može vidjeti taj tip grešaka je najbrojniji. Nepotrebno upisivanje člana znači da on stoji tamo gdje nije neophodan, a pogrešna upotreba označava slučajeve kada je umjesto određenog upotrebljen neodređeni član i obratno.

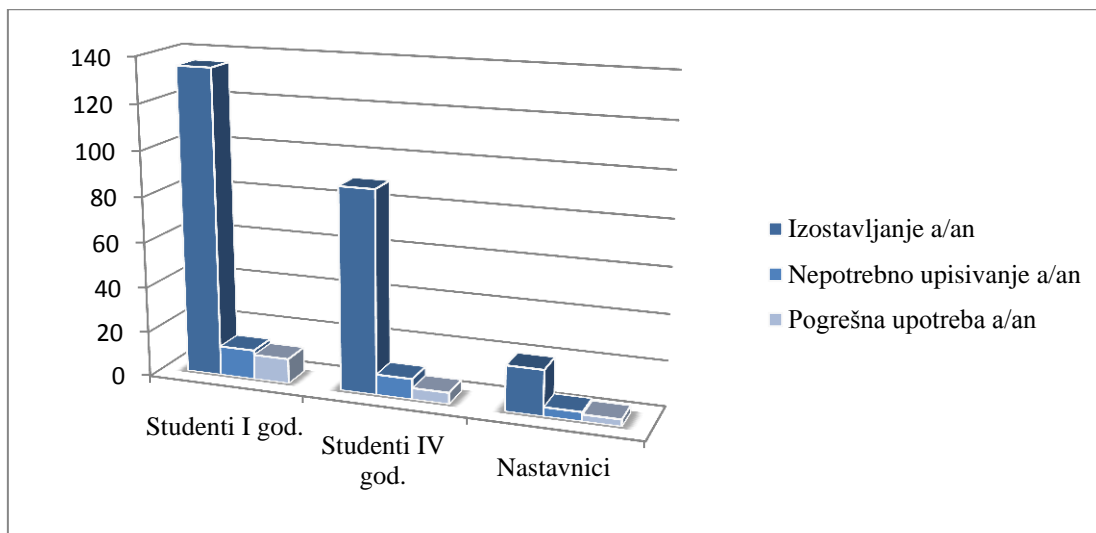
¹⁵⁹ Mizuno, 1985, 14: „... there are five types of errors that Japanese learners are likely to produce when using the English articles. They are (1) juxtaposition of articles and other determiners, (2) inversion of the order of articles and succeeding adjectives, (3) omission of articles (underextension), (4) use of articles instead of *zero*, and (5) substitution (i.e. *a* used instead of *the* and vice versa, *the* used instead of *that* and vice versa).“

Tabela 15. Zadatak 2 - grupa A1 - broj grešaka po kategorijama

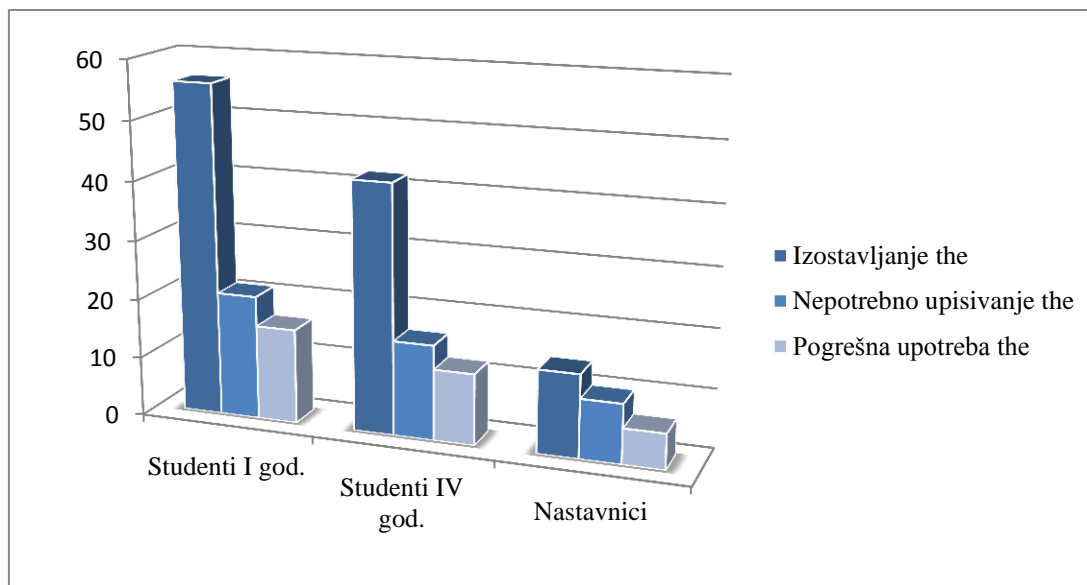
	Izostavljanje	Nepotrebno upisivanje	Pogrešna upotreba	Ukupno
<i>a/an</i>	244	26	19	289
<i>the</i>	112	47	34	193
Ukupan broj grešaka po kategorijama	356	73	43	472

U okviru ovog zadatka imali smo tri grupe ispitanika: studente prve godine, studente četvrte godine i nastavnike koji su angažovani na fakultetu u Podgorici. U grafikonima 3 i 4 prikazali smo pojedinačno odnos svih grešaka kod sve tri grupe i kao što se može primijetiti, naši najmlađi ispitanici – studenti prve godine su napravili veći broj grešaka od ostalih što navodi na zaključak da se broj grešaka smanjuje kako napreduju u znanju jezika, ali su one i dalje jednako prisutne.

Grafikon 3. Zadatak 2 - grupa A1 - prikaz grešaka u upotrebi člana *a/an* po grupama

Grafikon 4. Zadatak 2 - grupa A1 - prikaz grešaka u upotrebi člana *the* po grupama

1. *I that noise* – ispred ove imenice u samo jednom radu smo našli određeni član *the* umjesto pokazne zamjenice *that* što je jednako tačno budući da *the* posjeduje deiktičku vrijednost.¹⁶⁰

2. *2 his hand, 3 my shoulder* – u primjerima imenica koje označavaju dijelove tijela imali smo na pet mjesta upotrebljen član *the* koji nije prihvatljiv jer je prisvojna zamjenica dovoljno određena.¹⁶¹ U radovima studenata IV godine i nastavnika nijesmo našli greške ovog tipa.

3. *4 the cry of 5 a bird* – ovdje smo prepoznali najupečatljivije greške u vidu (a) izostavljanja - oko 72% posto ispitanika je izostavilo član u potpunosti ispred obje imenice; ili (b) pogrešne upotrebe - oni koji su upisivali član koristili su neodređeni *a* (22%) iako u tekstu imamo situaciju koja upućuje na poznatost konteksta te se time isključuje njegova upotreba. Isto tako, ispred imenice *bird* je došlo do pogrešnog

¹⁶⁰ U vezi odnosa *the* i pokaznih zamjenica Jespersen (1933: 122) kaže da „član *the* ima punu pokazivačku snagu.“

¹⁶¹ Jespersen, 1933, 128: „A genitive or possessive pronoun is enough to determine a word, e.g. *Shelley's death; my father.*“

upisivanja člana *the*, koji ne može izražavati generičko značenje u ovom primjeru. Studenti prve godine su više izostavljali član, a četvrta godina je i pored izostavljanja više grešaka pravila u nepotrebnom upisivanju oba člana. Kod nastavnika smo našli članove upotrebljene u oba slučaja, ali u 4 rada smo zatekli zamijenjena značenja – *a cry of the bird* što se ne može prihvatiti.

4. 6 *a shivering voice* – u preko 36 radova smo naišli na izostavljen član, a kod studenata IV godine umjesto člana smo nalazili relativnu klauzu¹⁶² *with the voice which was shivering* što je tačno budući da iza imenice slijedi modifikacija koja uslovljava upotrebu određenog člana.

5. 7 *the cry of 8 a hound* – još jedan primjer koji je otkrio probleme učenika u upotrebi članova. Kao u slučajevima 4 i 5, najčešća strategija kada je u pitanju upotreba članova je strategija izostavljanja (*avoidance strategy*)¹⁶³ koja je ovdje došla do velikog izražaja. Član je izostavljen u 36 radova, a pogrešna upotreba ili inverzija članova je pronađena u 11 radova. Isti slučaj smo ustanovili kod nastavnika, u 4 rada smo našli zamijenjena značenja – *a cry of the dog* što ne odgovara u ovom kontekstu.

6. 9 *the local people* – ovaj primjer je vrlo interesantan i može se uzeti kao pokazatelj nivoa usvojenosti članova jer član *the* nije bio prisutan ni u jednom prevodu. Niko nije upotrebio određen član iako se iz konteksta¹⁶⁴ može saznati da imenička fraza *ljudi iz kraja (lokalci)* upućuje na određen pojam i da je bilo neophodno staviti *the*.

7. 10 *the cry of 11 the hound of 12 the Baskervilles* – iako se na osnovu konteksta moglo zaključiti da je u pitanju već određen pojam jer govornik kazuje da je to *zavijanje Baskervilskog psa*, opet je bilo vrlo često izostavljanje naročito u radovima studenata

¹⁶² Ovo je primjer kataforičke upotrebe člana *the* opisana kod Bibera, Konrada i Liča (2002: 71): „... definite reference is established by something following later in the text, especially some modifier of the noun.“

¹⁶³ O ovoj strategiji izostavljanja govori Elis (Ellis, 1994: 304).

¹⁶⁴ Hokins (Hawkins, 1978: 115) o ovoj upotrebi govori kao o upotrebama šire situacije (*larger situation uses*). U ovim situacijama govornik i slušalac moraju imati zajedničko znanje o postojanju određenog bića ili stvari.

prve godine. Umjesto *the cry* upisivali su samo *cry* iako su imali odmah iza *of*-frazu. Većina njih je pisala *the cry of Baskerville's hound*. U 6 radova smo pronašli oblike sa neodređenim članom, a ono što je opet bilo iznenađenje jeste izostavljanje člana ispred vlastite imenice kojom se označavaju svi članovi jedne porodice i ispred kojih je određeni član¹⁶⁵ neophodan.

8. *13 any truth in 14 the story* – samo u 11 radova smo pronašli neodređeni determinator *any*. Ovdje je takođe bilo mnogo izostavljanja članova iza *there*¹⁶⁶ (*is/are*) – upotreba gdje stoji neodređeni član koji ovdje izražava svoju osnovnu vrijednost klasifikovanja¹⁶⁷ ukoliko je imenica u jednini ili *some* ukoliko je imenica u množini. Kod nastavnika nijesmo našli greške ovog tipa. Ispred imenice *story* svi su upotrebili pokaznu zamjenicu *that*, ne imajuću u vidu moguću upotrebu određenog člana koji posjeduje, kako smo ranije naveli, deiktičko značenje ili punu pokazivačku vrijednost (Jespersen, 1933: 122).

9. *15 in danger* – nekoliko studenata prve godine je upisalo član *the*, što je pogrešno jer je u pitanju nepromjenjivi idiomatski izraz¹⁶⁸ *to be in danger* gdje je imenica *danger* nebrojiva.

10. *16 an evil thing* – ovdje smo zatekli prevod *such evil* jer je u tekstu za prevod bila data nebrojiva imenica *zbog takvog zla*, pa se i u prevodu na engleski mogla očekivati njena nebrojiva upotreba. Nigdje u radovima nijesmo uočili greške nepotrebnog upisivanja člana, što se može objasniti da je upotreba člana iza *such* i *what* uspješno usvojena.

¹⁶⁵ Biber, Conrad & Leech, 2002, 60: „Sometimes proper nouns can function like common nouns.“

¹⁶⁶ Biber, Conrad & Leech, 2002, 33: „Existential *there* is often called an anticipatory subject.“

¹⁶⁷ Yule, 1998, 33: „... the indefinite article ... its basic classifying function. Because it rules out a specific thing, the process of classifying will often imply any member of a class of objects ... To classify is also a way to make a very general statement about a thing or person and so it is the process used in general categorization.“

¹⁶⁸ Eastwood, 2005, 205: „... a singular noun on its own – in many idiomatic phrases, especially after a preposition...“

11. 17 *other people* – u svim prevodima smo pronašli tačno upotrebljen polu-determinator¹⁶⁹ kako su ga Biber et al. (2002: 77) nazvali.

12. 19 *my blood* – određenost je označena prisvojnomo zamjenicom, ali smo na tri mjesta našli član *the* što se smatra greškom jer kontekst postaje nerazumljiv ukoliko je bez prisvojnog determinatora.

13. 18 *that sound*, 20 *that prisoner* – nije bilo grešaka što govori da su svi ispitanici uspješno prenijeli određenost pomoću pokaznog determinatora *that*. I ovdje je mogao doći član *the* koji nosi istu vrijednost (deiktičku ili pokazivačku), ali ga nigdje nijesmo primijetili što može dovesti do zaključka da ispitanici nijesu u potpunosti svjesni ove njegove funkcije.

14. 21 *the devil* – imenica koja se u čak 48 radova pojavila bez ikakvog člana na osnovu čega smo mogli zaključiti da studenti pa čak i neki nastavnici nijesu ovdje prepoznali jedinstvenost (*uniqueness* – vidjeti 1.3.7.) i tako nijesu uspjeli da prenesu određenost što je bilo neophodno.

15. 22 *the moor* – svi su stavili član *the* jer su se vodili kontekstom „šire situacije.“¹⁷⁰

16. 23 *the dark*, 24 *the light* – čak 28 imenica je upisano bez člana ali samo kod studenata prve godine koji su, ne razmišljajući o kontekstu, izostavljali članove. Upotrebu članova u vremenskim izrazima opisao je Istvud (Eastwood, 2005: 161).

17. 25 *a rock* – samo mali broj studenata je upisao neodređeni član *a* koji ovdje upućuje na nešto što se uvodi u priču i po prvi put pominje.¹⁷¹ Može se zaključiti da ova

¹⁶⁹ Biber, Conrad & Leech, 2002, 77: „... words like *same*, *other*, *another*, *last*, and *such* have some adjective characteristics and some determiner characteristics. These forms lack the descriptive meaning that characterizes most adjectives, and like most determiners, they can also double as pronouns. We call these words **semi-determiners**.“

¹⁷⁰ Hokinsov zajednički skup koji proizlazi iz šireg konteksta, šire situacije (*the larger situation set*).

vrijednost neodređenog člana *a* nije dobro poznata iako se može smatrati njegovom osnovnom funkcijom.

18. 26 *an evil face* – samo kod nastavnika i 9 studenata smo konstatovali tačnu upotrebu člana *an* ispred *evil face*. Kako je u prevodu na srpski stajalo *neko zločinačko lice*,¹⁷² u radovima je stajao determinator *some* kao direktan prevod, što se smatra greškom jer *some* koristimo ispred brojivih imenica u množini i nebrojivih imenica kao *milk, wine, sugar, information* (Biber, Conrad & Leech, 2002: 65). Za izražavanje neodređenosti ispred brojivih imenica u jednini koristi se *a/an*.

19. 27 *the rock* – Ovdje su svi ispitanici izuzev studenata prve godine prenijeli bez greške određenost pomoću člana *the*.

20. 28 *the escaped prisoner* – Nainteresantniji slučaj u cijelom zadatku je greška koju su ovdje uglavnom svi napravili. U tekstu se, samo 4 rečenice unazad, pominje *zatvorenik* koji je uveden kao određen sa pokaznim determinatorom *that*. Međutim, u novoj rečenici sa pridjevom *odbjegli* osim 4 nastavnika niko nije upotrebio član *the* koji je ovdje bio obavezan.¹⁷³ Samo 6% ispitanika je prenijelo određenost što opet potvrđuje našu hipotezu da našim govornicima engleski članovi predstavljaju veliki problem u usvajanju.

¹⁷¹ Prema Istvudu (Eastwood, 2005: 152) uobičajeno je da se takvi slučajevi nazivaju *prvo spominjanje* (*first mention or mentioned before?*).

¹⁷² Semantički posmatrano, ekvivalenti engleskom neodređenom članu u srpskom jeziku su neodređeni determinatori *NEKI; PONEKI; KOJI; KAKAV*.

¹⁷³ U pitanju je anaforička upotreba određenog člana (vidjeti 1.3.6.).

4.1.2.2. Grupa B

Uzorak

U cilju dobijanja što objektivnijih rezultata u ovom dijelu istraživanja uključili smo i studente četvrte godine studija na Fakultetu za strane jezike u Bijelom Polju, smjer Engleski jezik i književnost nastavničkog smjera. Grupa od 11 studenata je prevodila kraći tekst kao dio vježbi iz predmeta Savremeni engleski jezik VIII. Kao i sa prethodnom grupom, neposredno prije početka prevođenja svi učesnici u istraživanju su uz tekst dobili i spisak nepoznatih riječi za koje smo smatrali da su im manje poznate ili nepoznate. Isto tako, studenti nijesu bili vremenski ograničeni u prevođenju niti su pregledani radovi imali uticaja na opšti uspjeh iz predmeta.

Instrument

Grupa B je imala zadatak da prevede jedan dio teksta uzet iz romana *Nastavnik* (*Teacher Man*) autora Frenka MekKorta (Frank McCourt, 2005) koji je sadržao 113 riječi, a 20 imenica i imeničkih fraza.

Tekst 2

U januaru, 1971. godine vratio sam se u Njujork bez doktorata. Trebalo je da Alberta dobije bebu - kao plod zajedničkog odmora od prošlog ljeta. Pravio sam se da nastavljam sa svojim studijama, ali nijesam bio ozbiljan. Kada je Alberta napustila svoj posao nastavnika u srednjoj školi Sjuard Park da rodi našu bebu, ja sam predavao tamo umjesto nje. Mjesec dana nakon što sam počeo tamo, direktor je umro od srčanog udara. Onda sam ja sreo novog direktora u liftu. Ranije sam ga bio upoznao. Bio je to čovjek koji je, prije mnogo godina, tražio od mene da napustim Modnu srednju školu. Rekoh, "Da li me pratite? Nije se nasmijao. Nekoliko nedelja kasnije, izgubio sam posao.

Prevod teksta 2

In 1 January 1971 I returned to 2 New York without 3 a doctorate. Alberta was going to have 4 a baby – 5 the result of 6 a vacation together 7 the summer before. I pretended to continue with 8 my studies, but I wasn't serious. When Alberta left 9 her teaching job at 10 Seward Park High School to have 11 our baby, I taught there instead of her. 12 A month after I started there, 13 the principal died of 14 a heart attack. Then I met 15 the new principal in 16 the elevator. I'd met him before. He was 17 the man who had, years earlier, asked me to leave 18 Fashion High School. I said, "Are you following me?" He didn't smile. 19 A few weeks later, I lost 20 my job.

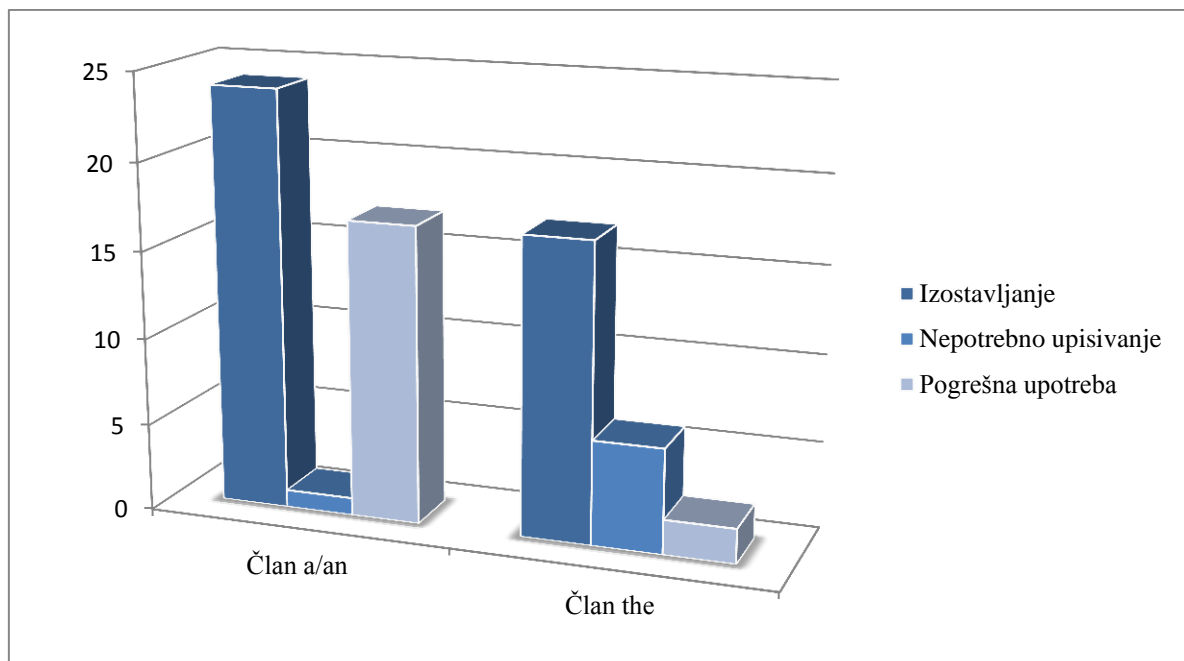
4.1.2.2.1. Rezultati analize grešaka – 2B

Naši ispitanici iz grupe B su u prevođenju prilikom označavanja kategorije određenosti i neodređenosti napravili priličan broj grešaka u upotrebi članova. Kao što je prikazano u tabeli 16 i na grafikonu 5, i kod grupe B u okviru drugog zadatka smo ustanovili greške pri označavanju ove kategorije kao i slučajeve izostavljanja. Broj izostavljanja nije veliki, ali konteksti u kojima je član izostavljen ukazuje na to da se ovaj sistem teško i vrlo sporo usvaja.

Tabela 16. Zadatak 2 - grupa B - broj grešaka po kategorijama

	Izostavljanje	Nepotrebno upisivanje	Pogrešna upotreba	Ukupno
<i>a/an</i>	24	1	17	42
<i>the</i>	17	6	2	25
Ukupan broj grešaka po kategorijama	41	7	19	67

Grafikon 5. Zadatak 2 - grupa B - prikaz grešaka u upotrebi *the* i *a/an*

1. Imenice kojima se označavaju mjeseci i dani u sedmici koriste se bez člana kao u primjer *I January* gdje su svi učesnici upotrebili oblik bez ikakavog člana. Međutim, poznato je da ukoliko iza dana ili mjeseca slijedi predložka fraza ili klauza, onda se koristi određeni član (Eastwood, 1992: 206). Primjer:

- a. *It was the November of 1995 when things started to go wrong for the company.*
- b. *The storm was on the Thursday of that week.*

2. Vlastite imenice kao *2 New York, Alberta* se pišu bez člana i tu se nijesu javljale greške. Međutim, postoje slučajevi upotrebe određenog člana sa vlastitim imenima,¹⁷⁴ u tom slučaju ime samo nije dovoljno da se uspostavi identifikacija, tako da iza vlastite imenice uvijek slijedi ili predložka fraza ili klauza kojom se bliže određuje.

- a. *I'm not sure how to reconcile the Chicago I know and remember with the Chicago I've experienced this weekend.*
- b. *I met John Bickerton last week.*

¹⁷⁴ O upotrebi *a/an* i *the* sa vlastitim imenicama vidjeti kod Istvuda (Eastwood, 2005: 210) i kod Grinbauma i Kverka (Greenbaum & Quirk, 1990: 82).

c. *The John Bickerton whom I knew in college telephoned yesterday.*

3. Ispred imena kojima označavamo akademska zvanja koristi se neodređeni član. U primjeru 3 *a doctorate* niko od ispitanika nije upotrebio član *a/an* dok na dva mjesta imamo *my degree*. U razgovorima, kasnije, saznali smo da su se oni, zapravo, po prvi put sreli sa ovom upotrebom.

4. 4 *a baby* – nije bilo grešaka u prevođenju i izboru člana.

5. Kod 5 *the result* u šest radova smo našli neodređeni član što se smatra greškom jer je ova imenica određena predloškom frazom koja je bliže određuje.

6. U primjeru 6 *a vacation together*, 7 *the summer before*, svi prevodioci su koristili nezgrapnu kombinaciju *član+pridjev+imenica+imenica* kao *the last summer holiday*.

7. Imenice 9 *her teaching job*, 8 *my studies*, 11 *our baby*, 20 *my job* u kojima su svi upotrebili prisvojnu zamjenicu bez greške. U prevođenju *posao nastavnika – her job as a teacher* nekoliko njih je upotrebilo ovaj način sa neodređenim članom, pa ipak dvoje prevodilaca je izostavilo član.

8. U tri prevoda smo našli upotrebljen određen član ispred ovih imena škola: 10 *Seward Park High School*, 18 *Fashion High School* što je suvišno jer se imena škola i univerziteta pišu bez člana ukoliko iza njih ne slijedi *of*-frazza, neki pridjev ili imenski modifikator.¹⁷⁵

9. Na četiri mjesta smo našli izostavljen član *a* ispred 12 *A month*. Umjesto njega korišćen je broj *one*.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Vidjeti kod Istvuda (Eastwood, 2005: 213).

¹⁷⁶ Kod Krusinge (Kruisinga, 1932: 312) se govori o numeričkoj vrijednosti člana *a/an*, a Jespersen (1933: 133) piše: „... *a/an* is historically a weakened form of *one*. It has the value of the numeral *one* in some combinations...“

10. U 13 *the principal* član je upotrebljen sa imenicom koja označava poziciju koja je jedinstvena¹⁷⁷ i može je zauzimati samo jedna osoba u isto vrijeme. Istvud (Eastwood, 2005: 205) je ilustrirao ovu upotrebu primjerima i naveo da postoje izuzeci kada se član izostavlja posle glagola kao *proclaim, elect, appoint, make*:

The head of department allowed me to retake the exam.

The Queen will be opening a new music hall next month.

The President's cousin was appointed Ministry of Information.

Međutim, nijesmo očekivali da ćemo u čak četiri rada pronaći oblik bez člana. Ovdje pretpostavljamo da je razlog izostavljanja odsustvo pažnje i nedovoljna usredsređenost na kontekst rečenice.

11. U samo pet tekstova smo pronašli 14 *a heart attack* sa članom. Zanimljivo je da učenici koriste neodređeni član sa *a cold, a headache, a fever*, ali ne i sa *heart attack* pa je razlog izostavljanja nepoznavanje upotrebe člana *a/an* sa imenicama koje označavaju bolesti.

12. Četiri učenika nijesu upisala nikakav član, a četiri učenika su upisala neodređeni ispred imenice 15 *the new principal*. Zašto je potreban član *the* objasnili smo pod 10. dok upotrebu neodređenog objašnjavamo time što je u rečenici uveden pojam *novi direktor* pa su učenici koristili *a* sa anaforičkim značenjem.

13. 16 *the elevator* Prema Hokinsovoj (Hawkins, 1978: 163) lokacijskoj teoriji ovaj primjer spada u zajednički skup koji proizlazi iz šireg konteksta, šire situacije (*the larger situation set*). Imenica *elevator* je određena zbog toga što u mjestu gdje su govornik i sagovornik ili slušalac postoji samo jedan *elevator*. Svi učenici su tačno upotrebili član.

14. Imenica 17 *the man who had* vrlo upečatljivo otkriva koliko su učenici usvojili član tokom više od deset godina učenja. U četiri rada ova rečenica stoji ovako *a man who had asked me to leave...* Ovdje se nijesu rukovodili upotrebom određenog člana ispred

¹⁷⁷ Kod Jesperesena (1933: 123) za ovu upotrebu nalazimo pojam individualizacije (*individualization*), a kod Hokinsa (Hawkins, 1978: 116) je primjer jedinstvenosti (*uniqueness*).

imenice iza koje slijedi predložka fraza iako su Biber et al. (Biber, Conrad & Leech, 2002: 71), objašnjavajući kataforičku upotrebu neodređenog člana, ukazali na to, da kada imenička fraza ili rečenica koja ide iza jedne imenicu ne donosi dovoljno informacija da tu imenicu odredi, tada ispred nje dolazi neodređeni član. Zato su studenti ovdje relativnu rečenicu *who had asked me...* koja opisuje imenicu *man* shvatili nedovoljno određujućom i zbog toga u prevodima nalazimo neodređeni član.

15. 19 *A few weeks later* – postoji bitna razlika između *few weeks* (malo nedjelja) i *a few weekss* (nekoliko nedjelja). *Few/a few* su vrsta determinatora odnosno kvantifikatora (Biber, Conrad & Leech, 2002: 65-66) koji izražavaju neodređenu količinu. Međutim, razlika između njih je u tome što prvi ima negativno značenje (nečega ima vrlo malo), dok drugi ima pozitivno značenje (nečega ima). Prevod *few* na srpski je malo, dok prevod *a few* glasi nekoliko. I engleski i srpski kvantifikatori su neodređeni, a razlikuju se po količini koju izražavaju. U šest radova nalazimo pogrešan oblik bez člana *few weeks later* što navodi na zaključak da učenici ne poznaju dovoljno razliku između *few/a few* kao i *little/a little*.

4.1.2.3. Grupa C

Uzorak

Kako smo prije pomenuli, u cilju dobijanja što objektivnijih rezultata u ovom dijelu istraživanja uključili smo i studente četvrte godine studija sa Filološkog fakulteta u Bijeljini, smjer Engleski jezik i književnost nastavničkog smjera. Ukupno 14 studenata je prevodilo jedan kratki tekst kao dio vježbi iz predmeta Savremeni engleski jezik VIII.

Instrument

Za prevod smo uzeli opet jedan kraći odlomak iz romana *Nastavnik (Teacher Man)* autora Frenka MekKorta (Frank McCourt, 2005) koji je imao oko 150 riječi, a broj imenica i imeničkih fraza 25.

Tekst 3

Godinu dana nakon što sam se vratio iz Dablina, jedan stari prijatelj me je upoznao sa Rodžerom Gudmanom, šefom katedre za engleski jezik u gimnaziji Stajvesant. Pita me je da li bih bio zainteresovan da tamo predajem par mjeseci. Ta škola je bila poznata kao najbolja gimnazija u gradu. Ako biste učili u Stajvesantu, vrata bi vam bila otvorena za sve najbolje univerzitete u zemlji. Svake godine, trinaest hiljada djece je pokušavalo da se tamo upiše. Samo sedamsto bi uspjelo.

Nakon dva mjeseca, Rodžer Gudman me je zamolio da ostanem duže. Prihvatio sam, iako sam sebi obećao da će to biti samo na dvije godine. Nastavnici širom grada su željeli posao u gimnaziji Stajvesant, ali ja sam želio da podjem u svijet. Želio sam da radim nešto zrelo i važno. Želio sam da imam sekretaricu, letim na važne sastanke, pijem po otmenim barovima, spavam sa ljepoticama ...

Prevod teksta 3

1 A year after I returned from 2 Dublin, 3 an old friend introduced me to 4 Roger Goodman, 5 the head of 6 the English Department at 7 Stuyvesant High School. He asked me if I'd be interested in teaching there for 8 a couple of months. 9 The school was said to be 10 the top/best high school in 11 the city. If you studied at Stuyvesant, 12 doors opened to 13 the best universities in 14 the country. Every year, 15 thirteen thousand children tried to get in. Only seven hundred succeeded.

After 16 two months, Roger Goodman asked me to stay longer. I accepted, but I promised myself that it was only for 17 two years. 18 Teachers all over the city wanted 19 jobs at Stuyvesant High School, but I wanted to be out in 20 the world. I wanted to be doing something adult and important. I wanted to have 21 a secretary, fly to 22 important meetings, drink in 23 fashionable bars, go to 24 bed with 25 beautiful women...

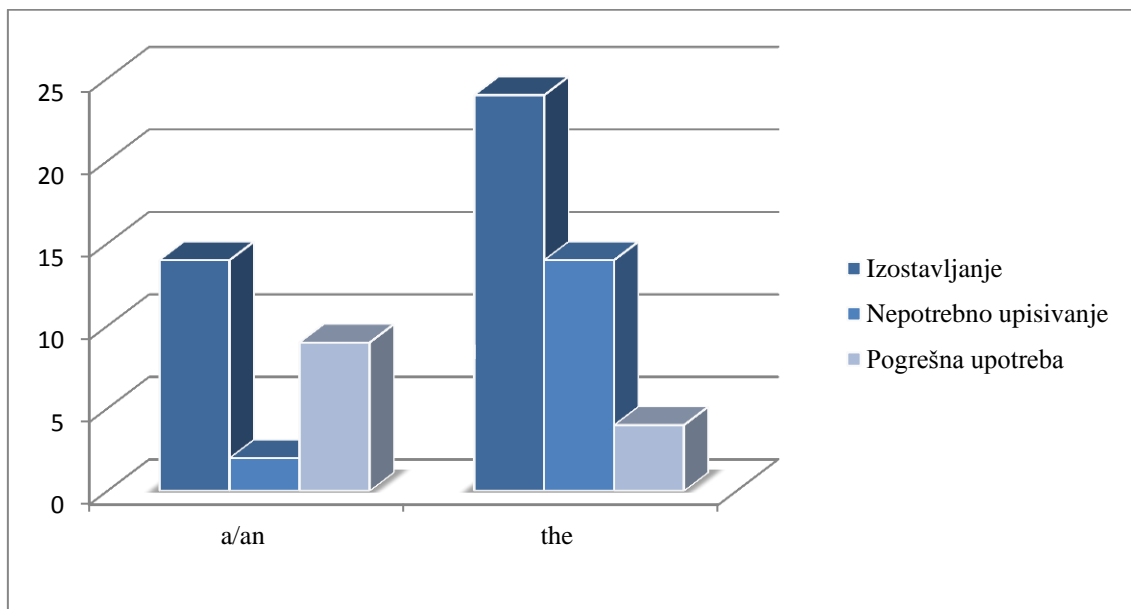
4.1.2.3.1. Rezultati analize grešaka – 2C

U ovom dijelu zadatka primijetili smo da su studenti najčešće griješili u izostavljanju člana *the*, više nego što je to bio slučaj u prethodnim grupama (tabela 17 i grafikon 6). Razlog može biti taj što studenti, iako na završnoj godini učenja, nijesu usvojili najbolje značenje člana *the*,¹⁷⁸ odnosno slabije su u prevodima prenosili određenost koja zahtijeva jedno opšte, šire znanje o svijetu.

Tabela 17. Zadatak 2 - grupa C - broj grešaka po kategorijama

	Izostavljanje	Nepotrebno upisivanje	Pogrešna upotreba	Ukupno
<i>a/an</i>	14	2	9	25
<i>the</i>	24	14	4	39
Ukupan broj grešaka po kategorijama	35	16	13	64

Grafikon 6. Zadatak 2 - grupa C - prikaz grešaka u upotrebi *the* i *a/an*

¹⁷⁸ Hokinsonov zajednički skup koji proizilazi iz šireg konteksta, šire situacije - *the larger situation set* (1978: 163).

1. Ispred imenice 1 A year na četiri mjesta smo našli izostavljen član *a*. Umjesto njega korišćen je broj *one*.¹⁷⁹

2. Vlastite imenice kao što su 2 Dublin, 4 Roger Goodman, 7 Stuyvesant High School su upotrebljene bez člana što je tačno.

3. U pet prevoda umjesto 3 an old friend stajao je broj *one* (što je prihvatljivo) i determinator *some*, što se smatra greškom jer se kvantifikator *some* koristi ispred brojivih imenica u množini, nikako u jednini. Za izražavanje neodređenosti ispred imenica u jednini koristi se član *a/an*.

4. Ispred imenice 5 the head tri učenika su izostavila da upišu ikakav član a dvoje je upisalo neodređeni koji se u ne može smatrati tačnim jer je u pitanju pozicija koju može obavljati samo jedna osoba – jedinstvena uloga (*unique role*) i kojoj uvijek prethodi određeni član ukoliko ne idu sa glagolima kao *make, proclaim, appoint, elect*.¹⁸⁰

5. Ovaj primjer 6 the English Department je u samo jednom radu pronađen sa određenim članom. Možemo zaključiti da učenici ne obraćaju dovoljno pažnje na određenost pojma.

6. 8 a couple of months - kao što smo ustanovili kod studenata iz Bijelog Polja, tako smo i ovdje zatekli istu situaciju sa *a few/few*. Jedan student je upotrebio *a couple*, tri su upotrebila *a few*, a ostali samo *few* što nije odgovarajući prevod jer postoji bitna razlika između *few months* (malo mjeseci) i *a few months* (nekoliko mjeseci). *Few/a few* su vrsta determinatora odnosno kvantifikatora koji izražavaju neodređenu količinu. Međutim, razlika između njih je u tome što prvi ima negativno značenje (nečega ima vrlo malo), dok drugi ima pozitivno značenje (nečega ima). Prevod *few* na srpski je malo, dok prevod *a few* glasi nekoliko. I engleski i srpski kvantifikatori su neodređeni, a razlikuju se po količini koju izražavaju.

¹⁷⁹ Numerička vrijednost člana *a/an* (Kruisinga, 1932: 312).

¹⁸⁰ Vidjeti kod Istvuda (Easwood, 2005: 205).

7. Trinaest učenika je tačno upotrebilo određeni član ispred imenice 9 *The school*. Na jednom mjestu smo imali pokaznu zamjenicu *that* što se može prihvatiti jer u ovom slučaju i ona kao i član *the* imaju deiktičku funkciju.¹⁸¹

8. Svi prevodioci su ispred oblika superlativa upotrebili određeni član sa imenicama 10 *the top/best high school*, 13 *the best universities*.

9. Imenice kao 11 *the city*, 14 *the country*, 20 *the world* prema Hokinsovoj (Hawkins, 1978: 163) lokacijskoj teoriji spadaju u zajednički skup koji proizlazi iz šireg konteksta, šire situacije (*the larger situation set*). Zanimljivo je da su imenice 14 i 20 svi bez greške upotrebili sa članom *the*, ali sa *city* smo zatekli na 6 mjesta izostavljen član *the* što govori da učenici ipak nijesu uspješno usvojili ovo značenje.

10. Brojive imenice bez člana su 12 *doors*, 18 *Teachers*, 19 *jobs*. Imenice 18 i 19 su tačno upotrebljene, ali kod imenice *doors* u svim radovima smo naišli na određen član *the* koji se ne može prihvatiti jer je u pitanju fiksni idiomatski izraz *doors open*. Kod 22 *important meetings*, 23 *fashionable bars*, 25 *beautiful women* imali smo na četiri mjesta upotrebljen određen član – nepotrebno upisan jer pojmovi nijesu ničim određeni.

11. Imenice 15 *thirteen thousand children*, 16 *two months*, 17 *two years* su brojive i njih određuje broj, a ne član.

12. Na tri mjesta je izostavljen neodređeni član kod 21 *a secretary*. Kasnije kada smo analizirali prevode, svi studenti su znali za pravilo upotrebe člana *a/an* – njegovo osnovno značenje u klasifikovanju (*classifying use* – Biber, Conrad & Leech, 2005: 68), ali su ga ipak u prevodima izostavljali zbog toga što nijesu obratili dovoljno pažnje.

13. Nije bilo greške kod 24 *bed*.¹⁸²

¹⁸¹ Kruisinga, 1932, 239: „Like *this* and *that*, the definite article can be used deictically.“

¹⁸² Radi se o tzv. kvazilokativima (*quasi-locatives*) gdje se određena djelatnost ili uloga u vezi sa lokacijom podrazumijeva. Grinbaum i Kverk (Greenbaum & Quirk, 1990: 76) tvrde da odsustvo člana ne uskraćuje ovim imenicama određenost i ukazuju na analogiju između tih kvazilokativa i tzv. sporadične reference (*sporadic reference*).

4.1.2.4. Grupa A2

Uzorak

Drugi zadatak za prvu grupu (34 studenta prve godine sa Fakulteta iz Podgorice) koju smo angažovali za potrebe istraživanja sastojao se opet u prevodu kraćeg teksta. Razlika je u tome što su sada studenti znali da je naša pažnja usmjerena na upotrebu članova i što su prilikom izbora člana vodili više računa o kontekstu. Još jedna okolnost koja je mogla da utiče na dobijene rezultate jeste što smo analizirali prvi prevod skupa i što je to bio na neki način jedan oblik formalne nastave o članovima.

Instrument

Dio teksta za prevođenje smo uzeli iz romana *Baskervilski pas* (*The Hound of the Baskervilles*) autora Artura Konana Dojla (Arthur Conan Doyle, 2000) i sadržao je oko 190 riječi i 34 imenice ili imeničke fraze.

Tekst 4

Prije sto godina, 1640. godine, glava porodice Baskervil je bio ser Hugo Baskervil. Bio je pokvaren i zao čovjek. Bio je okrutan i obožavao je da vrijeđa ljude. Ser Hugo se zaljubio u kćer jednog farmera koji je bio njegov susjed. Mlada djevojka se bojala okrutnog Huga i izbjegavala ga je.

Jednog dana, Hugo ču da joj braća i otac nijesu kod kuće. Znao je da će biti sama. Tako odjaha do farme sa petoricom ili šestoricom svojih bezobraznih prijatelja. Natjeraše djevojku da pođe sa njima do Baskerville Hall-a i zatvoriše je u sobu na spratu. Potom sjedoše da piju u velikoj trpezariji. Kao i obično, počеше da piju flašu po flašu, da pjevaju i izgovaraju užasne psovke.

Djevojka gore na spratu, vrlo uplašena, pade u očaj kad ču užasne psovke što su uzvikivali. Pa ipak, učini vrlo hrabru stvar. Otvori prozor i spusti se iz sobe niz bršljan uza zid. Zatim stade da trči preko močvare ka svojoj kući.

Nešto malo kasnije, Hugo pođe na sprat do sobe da joj ponese nešto hrane i pića. Kad Hugo vide otvoren prozor i praznu sobu, počeo da se ponaša kao ludak.

Prevod teksta 4

1 A hundred years ago, in 1640, 2 the head of 3 the Baskerville family was Sir Hugo Baskerville. He was 4 a wild and evil man. He was cruel and enjoyed hurting 5 people. Sir Hugo fell in 6 love with 7 the daughter of 8 a farmer who was 9 a neighbor of his. 10 The young woman was afraid of 11 the evil Hugo, and avoided him. 12 One day, Hugo heard that 13 her father and brothers were away. He knew that she would be alone. So he rode to 14 the farm with five or six of 15 his evil friends. They made 16 the girl go back to Baskerville Hall with them, and locked her in 17 a room upstairs. Then they sat down in 18 the great dining room to drink. As usual, they started to drink 19 bottle after bottle, to laugh and shout 20 terrible words.

21 The girl upstairs, who was very frightened, felt desperate when she heard 22 the terrible things they were shouting. So she did 23 a very brave thing. She opened 24 the window, climbed out of 25 the room, and down 26 the ivy on 27 the wall. Then she started to run across 28 the moor towards her home.

29 A little while later, Hugo went upstairs to 30 the room to take her 31 some food and drink. When he found 32 an open window and 33 an empty room, he behaved like 34 a man who was mad.

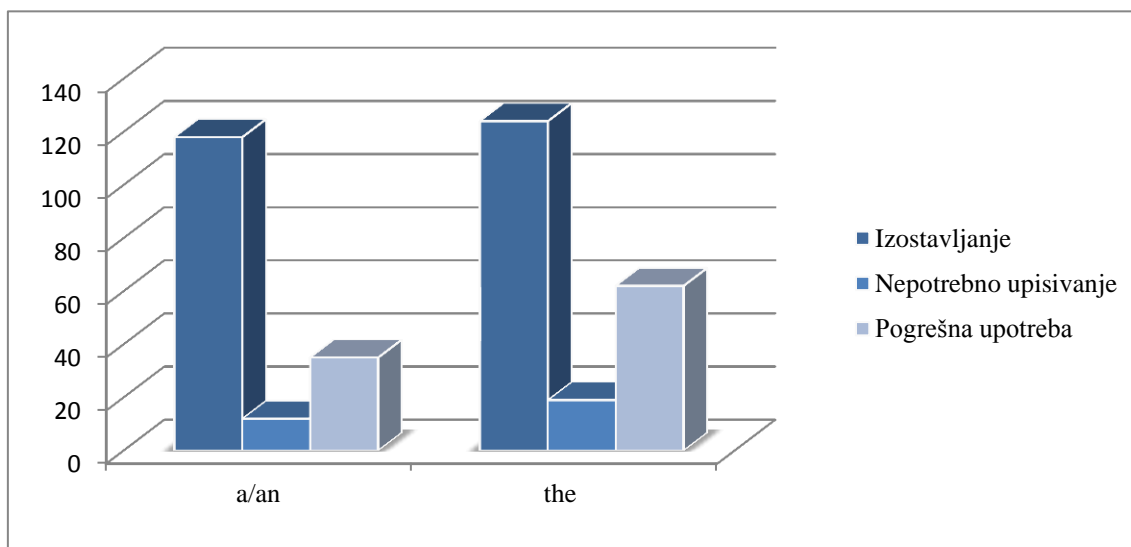
4.1.2.4.1. Rezultati analize grešaka – 2A2

Uprkos činjenici da su učenici znali da je predmet istraživanja upotreba članova i analiza grešaka u označavanju kategorije određenosti i neodređenosti, te da su u prevođenju vodili više računa o okruženju imenice i imeničke fraze, ipak smo ustanovili u radovima i izostavljanje i nepotrebno upisivanje (tabela 18 i grafikon 7).

Tabela 18. Zadatak 2 - grupa A2 - broj grešaka po kategorijama

	Izostavljanje	Nepotrebno upisivanje	Pogrešna upotreba	Ukupno
<i>a/an</i>	107	10	11	128
<i>the</i>	35	14	12	61
Ukupan broj grešaka po kategorijama	142	24	23	189

Grafikon 7. Zadatak 2 - grupa A2 - prikaz grešaka u upotrebi *the* i *a/an*

U odnosu na prvi prevod¹⁸³ vidjeli smo priličan napredak (grafikon 8) u pogledu člana i imenice koju nijesu ostavljali „golu“ iako je brojiva i u jednini ili joj prethodi pridjev kao ranije. Ovdje smo imali i veliki broj nepotrebno upisivanja, vjerovatno su se naši prevodioci rukovodili time da imenica mora imati svog „pratioca“ u vidu člana.

¹⁸³ Prvi prevod je sadržao 28 imenica/imeničkih fraza a drugi 34. Zbog kompleksnosti pregledanja i analize uzeli smo u razmatranje odnos teksta prema tekstu a ne prema broju imenica/imeničkih fraza.

Grafikon 8. Grupa A1 & A2 - Odnos grešaka između prvog i drugog prevoda

1. *1 A hundred years ago* - Vrlo zanimljiv slučaj gdje je jedna četvrtina studenata upisala ovaj broj bez ikakvog determinatora, bilo da je to neodređeni član *a* ili *one*. Ovdje se može vidjeti da im nije poznata numerička vrijednost neodređenog člana kada ima značenje broja jedan (Kruisinga, 1932: 312).

2. *2 the head* – Od ukupno 34 ispitanika, njih 9 je ispustilo član iako ovdje iza imenice slijedi *of*-frazu koju studenti najčešće percipiraju kao određenu i sasvim je očekivano što je većina njih upotrebila određeni član.

3. *3 the Baskerville family* – Kod ove upotrebe određenog člana ispred imena koja označavaju sve pripadnike porodice našli smo 11 grešaka. Kao i u prethodnom tekstu za prevod, učenici su opet griješili na istom primjeru. Kada sam ih pitala zašto su izostavili član, odgovorili su da im nije najbolje poznata ova upotreba.

4. *4 a wild and evil man* – U slučaju kada imenici prethodi pridjev, veća je mogućnost da će izostaviti član što potvrđuje ovaj primjer. Više su vodili računa o izboru pridjeva pri čemu su zaboravljali da upotrebe član. I drugi primjeri kroz tekst pokazuju da je član sa imenicom, kada ovoj prethodi pridjev, nešto čemu ne poklanjaju dovoljno pažnje.

5. 5 *people*; 6 *love* - U svim prevodima našli smo imenice *love* i *people* bez člana što je tačno.

6. 7 *the daughter of* 8 *a farmer who was* 9 *a neighbour of his* – Ovaj primjer je vrlo upečatljiv i jasno pokazuje koliki je nivo usvojenosti članova kod studenata. U njihovim radovima ova rečenica stoji ovako *a daughter of the farmer who was his neighbour*. Ovdje se nijesu rukovodili upotrebom određenog člana ispred imenice iza koje slijedi predložka fraza, a sa druge strane imamo imenicu *father* koju prati relativna rečenica i koja je navela učenike da redom upotrebe određeni član. Istvud (Eastwood, 2005: 167) je objašnjavao kataforičku upotrebu neodređenog člana (npr. *a friend of mine*) nazivajući je *član+imenica+imenička fraza ili rečenica*. Ukoliko imenička fraza ili rečenica koja ide iza jedne imenice ne donosi dovoljno informacija da tu imenicu odredi, tada ispred nje dolazi neodređeni član *a*. Ovdje moramo istaći jednu vrlo važnu činjenicu, a to je da imenica, kada je prati neki *modifikator*, poput relativne rečenice ili predložke fraze, ne mora nužno imati određeni član. Studenti engleskog jezika, čak i oni sa visokim nivoom znanja, relativnu rečenicu ili predložku frazu koja opisuje imenicu shvataju kao nešto određujuće i uvijek će upotrebiti određeni član kao što je i ovdje slučaj.

Kada se radi o primjeru *a neighbour of his*, slučaj dvosturkog genitiva je nešto što je učenicima relativno nepoznato tako da su svi upotrebili prisvojnu zamjenicu *his neighbour*.

7. 10 *The young woman* - Anaforička funkcija određenog člana je gotovo neprimijećena u radovima učenika. Uz ove imenice samo u 6 radova smo pronašli određen član. I kako smo naveli u primjeru 4, možemo potvrditi da je pridjev taj koji im skreće pažnju da koriste članove bilo određeni ili neodređeni.

8. *11 the evil Hugo* – Kruisinga (1932: 241) je nazvao ovaj slučaj upotrebe određenog člana *afektivni član the* kada njegova deiktička vrijednost vodi ka afektivnoj upotrebi. To su primjeri kada uz vlastito ime koristimo pridjev i određeni član.¹⁸⁴

9. *12 One day* – Svi su upotrebili broj *one* ispred imenice *day*.

10. U prevodu *13 her father and brothers; 15 his evil friends* - nije bilo grešaka u upotrebi prisvojne zamjenice.

11. *14 the farm; 18 the great dining room* – Vrlo mali broj grešaka u izostavljanju člana *the* što ukazuje na to da učenici shvataju da jedan pojam može odrediti određena situacija. Poznato je o kojoj se farmi, trpezariji radi, zato ih percipiraju kao određene.

12. *16 the girl; 21 The girl* Analizirajući upotrebu ove imenice postali smo svjesni nužnosti uključivanja *anafore* pri opisivanju upotrebe članova jer smo našli procentualno veliki broj grešaka u prevodima.

13. Primjer *17 a room upstairs* – otkriva vrijednost člana *a/an* u individualizaciji (Kruisinga, 1932: 314) kada se približava značenju *a certain*. U samo 8 radova smo našli tačnu upotrebu. Svi su redom pisali određeni član zbog modifikacije *na spratu*.

14. *19 bottle after bottle* Svu su tačno preveli neupotrebivši nikakav član jer se radi o nepromjenljivim fiksnim izrazima¹⁸⁵ kao *day by day, night after night, from start to finish* koje Biber et al. naziva *paralelnim strukturama*.

¹⁸⁴ Grinbaum i Kverk (Greenbaum & Quirk, 1990: 305) ovu upotrebu člana ispred vlastitog imena nazivaju *partitive restrictive modification*. *The young Shakespeare* = *mladi Šekspir*. Na taj način izdvaja mladog Šekspira iz cjeline, iz skupa koji predstavlja ime Šekspir.

¹⁸⁵ Biber, Conrad & Leech, 2002, 69: „The zero article sometimes occurs in parallel structures like X and Y or *from X to Y*, where X and Y are identical or contrasting nouns:

He travelled from country to country.

Thankfully, it has turned out all right for mother and baby.

This broadly relates to communications between lawyer and client.

Examples of this kind are often fixed phrases, like *eye to eye, face to face, from start to finish*.“

15. *20 terrible words; 22 the terrible things* – Opet pominjemo anaforičku upotrebu određenog člana gdje Kruisinga (1932: 240) kao primjer navodi kratki tekst za ilustraciju specifičnosti, gdje *a candidate* drugim spominjanjem u tekstu postaje poznat i tako dobija određeni član (*the candidate*). Kod drugog primjera u 21 prevod smo našli upotrebljen određeni član.

16. *23 a very brave thing* – Samo jedan učenik je upotrebio član i imeničku frazu *brave thing*, dok su ostali iskoristili neodređenu zamjenicu *she did something very brave*.

17. *24 the window, 25 the room, 26 the ivy, 27 the wall, 30 the room* – Hokins (Hawkins, 1978: 163) ovu upotrebu određenog člana smatra najučestalijom, ali i vrlo složenom. Nakon što npr. spomenemo *kuću (a house)*, govorimo o jednom određenom krovu (*the roof*), o određenim prozorima (*the windows*), itd. Kada govorimo o moru, onda postoji samo jedno dno (*the bottom*). Ispred ovih imenica većina studenata je upotrebila određeni član, jedino njih sedam je ostavilo *ivy* bez člana iz razloga što je bršljan nebrojiva gradivna imenica koja ne može stajati sa članom.

18. *28 the moor* - Hokins (1978: 163) u svojoj lokacijskoj teoriji ove primjere grupiše u zajednički skup koji proizlazi iz šireg konteksta, šire situacije (*the larger situation set*). Određenost ovdje zahtijeva jedno opšte, šire znanje o svijetu (*general knowledge*). Skoro svi studenti su tačno upotrebili član.

19. *29 A little while later* – Ovdje su studenti mahom koristili *a bit later*, oblik koji je učestaliji u neformalnoj konverzaciji i samim tim njima bliži.

20. *31 some food and drink* – Svi ispitanici su tačno prenijeli neodređenost pomoću determinatora *some*¹⁸⁶ ispred imenica *food* i *drink*.

¹⁸⁶ Česterman (Chesterman, 1991: 245) ubraja *some* u članove engleskog jezika zajedno sa: *a, the, zero* (nula) i *null* (ništa). Međutim, prema Istvudu (Eastwood, 2005: 168) *some* je kvantifikator (*quantifiers*) koji pripada skupu determinatora.

21. 32 *an open window*; 33 *an empty room* - Najčešća funkcija neodređenog člana je da na neki način uvede brojivu imenicu u jednini u kontekst i to je takozvano *first mention* – prvo spominjanje.¹⁸⁷ Kroz sve prevode otkrivali smo greške sa ovim značenjem člana *a/an*, a njihovu pažnju uvijek poremeti pridjev ispred njih. U dvadeset osam prevoda, ove imenice su prevedene tačno.

22. 34 *a man* – U ovom slučaju imenici *man* prethodi neodređeni član iako iza nje ide relativna rečenica. Krusinga (1932: 316) navodi sledeće objašnjenje koje glasi da se imenica sa relativnom klauzom ili određenim dodatkom posmatra kao cjelina i takvoj sintaksičkoj grupi može da prethodi neodređeni član sa klasifikujućim značenjem.

4.1.3. Zadatak 3 – *close-test*

4.1.3.1. Grupe A1, B i C

Treći zadatak u ovom dijelu istraživanja je bio *close-test* gdje je trebalo da studenti upišu *a/an*, *the* ili \emptyset ispred 40 imenica. U prethodnim zadacima ustanovili smo sledeće:¹⁸⁸ studenti prave najveći broj grešaka u upotrebi članova, a greške koje najčešće prave su izostavljanje člana. U razgovorima sa njima kasnije došli smo do zaključka da se u prevođenju najviše koncentrišu na glagolsku frazu kao i na pravu riječ, a manje na član iz razloga toga što je član, prema njihovom mišljenju, „nebitna“ riječ i njegovo izostavljanje ili pogrešna upotreba ne utiče mnogo na kontekst. Stoga smo htjeli da provjerimo nivo usvojenosti ovog sistema u drugačijem tipu zadatka kao što je *close-test* – gdje će se samo usredsrediti na član, tj. na tekst gdje treba da upišu jedan od članova. Takođe, naš cilj je bio da uvidimo koji je to nivo znanja o članovima sa kojim se njihovo formalno obrazovanje završava.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Eastwood, 2005, 197: „*first mentioned or mentioned before?*“

¹⁸⁸ O rezultatima početnog istraživanja vidjeti više u 4.2.

¹⁸⁹ Test su radili samo studenti četvrte godine u 8. semestru studijske 2012/2013.

Uzorak

Sve tri grupe ispitanika A1, B i C (ukupno 36) smo uključili u ovaj dio istraživanja kako bismo došli do što valjanijih rezultata o upotrebi članova kod studenata tj. budućih nastavnika i prevodioca.

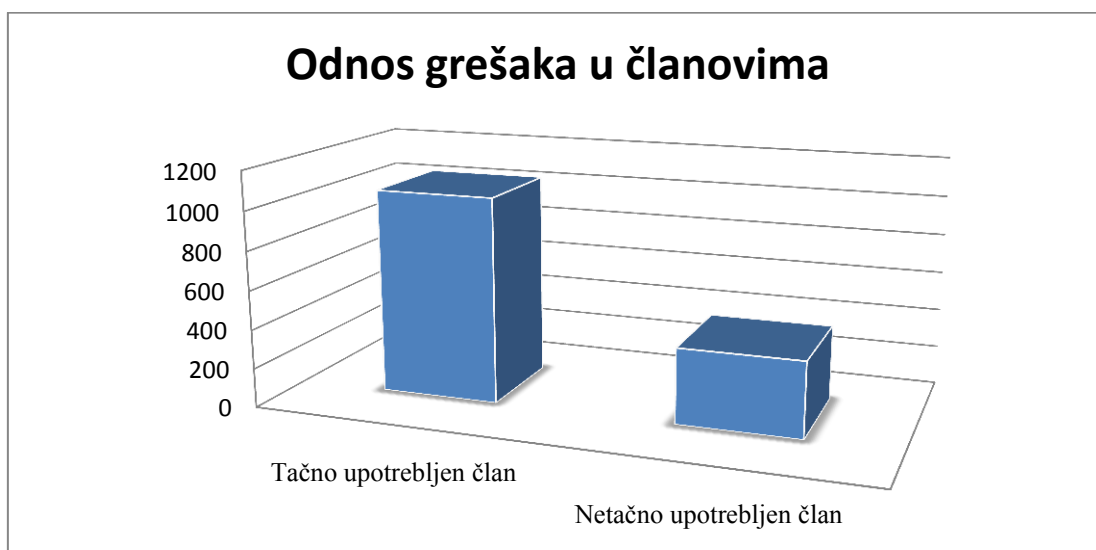
Instrument

Za *close-test* smo uzeli odlomak iz romana *Nastavnik (Teacher Man)* autora Frenka MekKorta (Frank McCourt, 2005) i označili 40 mjesta gdje su studenti upisivali *a/an*, *the* i \emptyset (vidjeti prilog 3). Test su radili na času, nijesu bili vremenski ograničeni niti su njihovi rezultati uticali na opšti uspjeh iz nekog predmeta.

4.1.3.1.1. Analiza rezultata dobijenih pomoću *close*-testa – 3A1, 3B i 3C

Kao što smo i očekivali, rezultati su pokazali da su studenti uspješniji u zadacima ovog tipa nego što je to bio slučaj sa prevodima. Pregledajući njihove odgovore ustanovili smo da su tačno upotrebili član ispred 1053 od ukupno 1440 imenica/imeničkih fraza u testu što čini 73% dok je netačnih 27%. Veća pažnja i koncentracija na nedostajuće elemente uticala je da naši ispitanici razmišljaju o kontekstu imenice/imeničke fraze tj. njenom okruženju i tako naprave manji broj grešaka. Ovog puta članove nijesu u velikoj mjeri izostavljali, već su ih pogrešno upotrebljavali (grafikon 9).

Grafikon 9. Zadatak 3 - grupe A1, B i C - odnos grešaka u *close*-testu

U tabeli 19 smo prikazali u kom obimu ispitanici ovih grupa izostavljaju članove, nepotrebno ih koriste ili pogrešno upotrebljavaju prema kategorizaciji koju je ustanovila MekEldounejeva (McEldowney, 1977).

Tabela 19. Zadatak 3 – grupe A1, B i C - broj grešaka po kategorijama

	Izostavljanje	Nepotrebno upisivanje	Pogrešna upotreba	Ukupno
<i>a/an</i>	87	21	78	186
<i>the</i>	72	20	109	201
Ukupan broj grešaka po kategorijama	159	44	187	387

Kao što smo očekivali, broj grešaka u ovom testu jeste manji u odnosu na prevođenje gdje su se više posvećivali sintaksi i leksičkim elementima nego funkcionalnim riječima kao što je član. Međutim, ovdje se pojavio veliki broj pogrešno upotrebljenih članova što nas navodi da zaključimo da nijesu usvojili u potpunosti kategoriju određenosti i neodređenosti, te prema tome članove upotrebljavaju nasumice.

Ovdje ćemo navesti neke vrlo upečatljive primjere grešaka:¹⁹⁰

1) Izostavljanje

a) Izostavljanje *a/an*

- i. You don` t have such [a] bad voice.
- ii. I` m not [a] song-and-dance man.
- iii. “Could you tell me how to be [an] English teacher?”
- iv. Nancy dreams of taking her mother to [a] Fred Astaire movie...
- v. If she got very old or had [a] serious illness...

¹⁹⁰ Koristili smo sledeće oznake za vrste grešaka:

- a) izostavljanje []
- b) nepotrebno upisivanje * *
- c) pogrešna upotreba * * []

b) Izostavljanje *the*

- i. ... [the] great brown eyes of Hispanic boys and girls...
- ii. ... [the] shyness of some; [the] loudness of others. I feel at home...
- iii. I know all [the] songs from his movies...
- iv. [The] next day in class, Nancy Chu says, "You were lucky..."
- v. He could see the moon in [the] water...

2) Nepotrebno upisivanje

a) Nepotrebno upisivanje *a/an*

- i. I have *a* trouble with my parents all the time...
- ii. Nancy Chu asks if she can talk to me after *a* class.

Nepotrebno upisivanje *the*

- i. Nancy has *the* tears in her eyes when she tells us this.
- ii. I'm sure they all have pictures of *the* moons and lakes in their heads.
- iii. ... *the* faces of all colours and shapes: Asians with *the* black hair and eyes..
- iv. Nancy Chu asks if she can talk to me after *the* class.
- v. They like it when you tell *the* stories and sing.

3) Pogrešna upotreba

a) Pogrešna upotreba *a/an*

- i. ... *a* [the] shyness of some;
- ii. ... *a* [the] loudness of others
- iii. *A*[The] word goes around the room.
- iv. ... she wanted to reach over *a* [the] side of the boat and touch...
- v. When *a* [the] bell rings, the students don't jump from their seats.

b) Pogrešna upotreba *the*

- i. "Nancy, I`m *the* [an] English teacher.
- ii. They think it`s a waste of time to be *the* [a] teacher...
- iii. I didn`t even know what *the* [a] hot dog was.
- iv. ... and took his boat out on *the* [a] lake. He could see...
- v. If she got very old or had *the* [a] serious illness...

4.2. Analiza i interpretacija podataka dobijenih tokom prvog dijela istraživanja

Vidjeli smo da je naša pretpostavka da srpski govornici imaju velikih poteškoća u upotrebi članova tačna i nakon što smo detaljno pregledali studentske radove i obradili rezultate dobijenih pomoću pisanja eseja, prevođenja i *close*-testa, možemo zaključiti da naši ispitanici-budući nastavnici i prevodioci, kada je u pitanju kategorija određenosti i neodređenosti, najčešće pristupaju strategiji izbjegavanja člana. Prema Elis, (Ellis, 1994: 304) u pitanju je fenomen izostavljanja ili izbjegavanja (*avoidance*) jezičkih struktura koje učenici smatraju teškim zbog razlika između njihovog maternjeg jezika i onog kojeg uče¹⁹¹ u našem slučaju je to član koji ne postoji u gramatici srpskog jezika. Izbjegavanje je suprotno pojmu pretjerane upotrebe (*over-use / over-indulgence*) i vrlo složena pojava koja često dolazi do izražaja naročito kada ne postoje ekvivalentne strukture u njihovom maternjem jeziku. Kod naših ispitanika izbjegavanje se javlja, kako vole da kažu: „znamo da treba neki član tu da dođe ali da ne bi sad mnogo razmišljali, najlakše je izostaviti ga – bitno je da smo informaciju tačno prenijeli.“ Tako su kod pisanja eseja više brinuli o tome šta će napisati tj. o sadržaju i upotrebi prave riječi i glagolskog vremena, zatim u zadacima prevođenja su isto tako više bili koncentrisani na sintaksičku formu rečenice, red riječi, odgovarajući glagol, imenicu ili pridjev, dok su u trećem zadatku, razmišljajući samo o izboru jednog od članova, pravili brojnije greške upisujući ga prije gdje ne treba nego što su ga izbjegavali.

Mnogi lingvisti (Pica, 1983; Parrish, 1986; Berry, 1991; Master, 1997) koji su se bavili usvajanjem članova smatraju da je vrlo teško pronaći dobar način, ili sistem za

¹⁹¹ Ellis, 1994, 304: „Learners also avoid using linguistic structures which they find difficult because of differences between their native language and the target language.“

nastavu članova i dijele mišljenje da je formalna instrukcija¹⁹² neophodna kako bi se postigao pozitivan efekat u usvajanju sistema engleskih članova kod „neizvornih“ govornika.¹⁹³ Pika (Pica, 1983: 231) čak predlaže i preporučuje set aktivnosti¹⁹⁴ u nastavi članova vjerujući da sistematska nastava može ubrzati usvajanje sistema članova. Isto tako, Master (1987: 116) predstavlja svoj pedagoški set aktivnosti¹⁹⁵ za nastavu sistema članova koji se zasniva na odgovorima svih 6 pitanja koja moramo postaviti, prije nego pridružimo član nekoj imenici u diskursu i to su:

1. Da li je imenica brojiva ili nebrojiva?
2. Da li je imenica neodređena ili određena?
3. Da li je imenica postmodifikovana ili ne?
4. Da li je imenica generička ili specifična?
5. Da li je imenica zajednička ili vlastita?
6. Da li je imenica dio idioma ili ne?

¹⁹² Master, 1987, 115: „... there has been agreement that formal instruction is needed to achieve a positive effect in helping non-native students acquire the English article system.“

¹⁹³ „Neizvorni“ govornik nije ustaljen termin u srpskom jeziku za razliku od *izvorni* govornik.

¹⁹⁴ Pica, 1983, 231: „The following recommendations for instruction:

- 1) Since articles are often not necessary in immediate environments, activities like ordering food should be practiced first „as a non-frustrating lesson for beginning students.
- 2) First mention *a* and subsequent mention *the* are easy to teach from a pedagogical point of view but are not used as frequently as proforms in natural speech.
- 3) Since assessing the knowledge of the hearer is often no simple matter, students should be encouraged to always use *the* with a qualifying description rather than just a bare noun (e.g., *the nearest post office* vs. *the post office*; *the university bookstore* vs. *the bookstore*).
- 4) Dialogs should be used to provide students with relevant examples of article use and the effect of using an incorrect article should be discussed with the class to increase awareness of native usage.
- 5) Students should be engaged in experiences outside the classroom to foster natural acquisition.“

¹⁹⁵ Master, 1987, 116: „That sequence is based on the answers to a set of six questions that must be asked before assigning the article to any noun that occurs in discourse:

- 1) Is the noun countable or uncountable?
- 2) Is the noun indefinite or definite?
- 3) Is the noun postmodified or not?
- 4) Is the noun generic or specific?
- 5) Is the noun common or proper?
- 6) Is the noun idiomatic or not?“

Upravo ove dimenzije određuju cjelokupnu oblast upotrebe članova koji se, kao sistem, moraju učiti tokom određenog perioda kako bi učenici brže napredovali, brže nego što bi došlo uobičajenim izlaganjem prirodnom jeziku.

PETO POGLAVLJE: USVOJENOST SISTEMA ČLANOVA UČENIKA OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE I STUDENATA ENGLESKOG JEZIKA

5. Uvod

Nakon što smo ustanovili da se govornici srpskog jezika suočavaju sa velikim poteškoćama u korišćenju i izboru engleskih članova, cilj ovog dijela istraživanja je da ispitamo međujezik zasnovan na upotrebi članova kod učenika osnovne i srednje škole i studenata engleskog jezika. U okviru glavnog istraživanja najprije ćemo ustanoviti redoslede usvajanja članova, zatim ćemo ispitati tačnost u njihovom korišćenju, identifikovati vrste svih grešaka i pregledati u kojim semantičkim kontekstima i sa kojim vrstama imenica najčešće dolazi do grešaka.

5.1. Glavno istraživanje

Da bismo ispitali koliko srpski govornici vladaju članovima i da bismo došli do što preciznijih podataka, u ovom unakrsnom (kros-sekcionalnom)¹⁹⁶ tipu istraživanja obuhvatićemo tri obrazovna jedinice – osnovnu školu, srednju školu i univerzitet, tj. tri različita nivoa znanja engleskog jezika. Na ovaj način ćemo moći dobiti i uporediti rezultate za svaku grupu koja predstavlja određen nivo znanja.

5.2. Uzorak i instrument

Istraživanjem smo obuhvatili ukupno 60 ispitanika i sprovedeno je u aprilu uoči završetka same nastave. Prije nego smo krenuli sa testiranjem, u cilju dobijanja što objektivnijih rezultata, provjerili smo da niko od ispitanika nije učio ili studirao na engleskom jeziku negdje u inostranstvu.

Grupu 1 čine učenici osnovne škole „Musa Burzan“ iz Podgorice (21 ispitanik) – 9. razred koji su imali nastavu engleskog jezika od prvog razreda (prema reformisanoj nastavi), što znači ukupno devet godina učenja.

¹⁹⁶ Termin kros-sekcionalno istraživanje se, po *Enciklopedijskom rečniku moderne lingvistike*, odnosi na istraživanja kojima se „u datom trenutku međusobno upoređuje jezik više dece istog ili različitog uzrasta.“ (Kristal, 1988: 145)

Grupu 2 čine učenici gimnazije „Slobodan Škerović“ iz Podgorice (20 ispitanika) – 4. razred koji su imali nastavu engleskog jezika od 4. razreda osnovne škole (po starom sistemu), sa ukupno devet godina učenja. Gimnaziju smo izabrali jer je fond časova engleskog jezika najveći u odnosu na druge srednje škole (ekonomsku, turističku, mašinsku itd.) u okruženju.

Grupu 3 čine studenti specijalističkih studija sa smjera engleski jezik i književnost iz Nikšića (19 ispitanika) - 4. godina studija što znači da su ukupno 13 godina učili engleski jezik i da će za kratko vrijeme početi raditi kao nastavnici ili prevodioci.

Kao mjerni instrument u istraživanju koristili smo Masterov test (Master, 1994: 250) koji se smatra legitimnim instrumentom za ovaj tip istraživanja iz više razloga (vidjeti tabelu 20). Prvo, testom su obuhvaćene sve vrste upotreba članova; drugo, test je osmišljen kako bi se ispitala upotreba članova „neizvornih“ govornika engleskog jezika te je stoga sasvim prikladan i za naše istraživanje, a kao treće Jamada i Mazura (Yamada & Matsuura, 1982) tvrde da je *close*-test jedan od najboljih instrumenata za ovu svrhu jer se znanje L2 učenika najbolje demonstrira kroz čitanje i pisanje, bolje nego kroz slušanje i govor.

Svi ispitanici su od svojih nastavnika engleskog jezika dobili instrukcije na maternjem jeziku (trebalo je izabrati jedan od ponuđenih članova *a/an, the* i \emptyset), tako da su svi bili potpuno upoznati sa zadatkom, s tim što smo osnovcima, dodatno u zagradama, objasnili par nepoznatih riječi (na primjer 18 *inherit*, 19 *rearview*, 32 *physician*) iz testa za koje smo računali da su im nejasne. Vrijeme koje smo predvidjeli za test je 45 minuta (koliko traje jedan školski čas) – za prvi dio 20 minuta i 25 minuta za drugi dio zadatka, što je bilo više nego dovoljno jer su relativno brzo, čak nakon 15-20 minuta, predali list sa odgovorima (vidjeti prilog 4). Testove su podijelili predmetni nastavnici koji su objasnili i njegovu namjenu, a to je da se ispita koliko dobro učenici i studenti vladaju upotrebom engleskih članova. Što se tiče rezultata testa, rečeno im je da oni neće ni na koji način uticati na njihovu konačnu ocjenu.

Tabela 20. Test za glavni dio istraživanja (Master, 1994: 250)

I Choose the correct article (<i>a/an, the, Ø</i>) in the following sentences. Mark your answers on the answer sheet only.	
a.	There is <u> 1 </u> orange in that bowl.
b.	Carlos is <u> 2 </u> student at our university.
c.	What is <u> 3 </u> sex of your baby? It's <u> 4 </u> boy!
d.	I always drink <u> 5 </u> water with my meals.
e.	Is your brother <u> 6 </u> man enough to join <u> 7 </u> army?
f.	What is <u> 8 </u> diameter of <u> 9 </u> moon?
g.	Once there were many trees here. Now, <u> 10 </u> trees are gone.
h.	I would like <u> 11 </u> cup of coffee, please.
i.	My father earns \$25,000 <u> 12 </u> year.
j.	<u> 13 </u> evening sky was really beautiful.
k.	A man knocked on my door. <u> 14 </u> man was bleeding.
l.	People who smoke <u> 15 </u> cigarettes often get lung cancer.
m.	<u> 16 </u> air in this city is not very clean.
n.	Einstein was <u> 17 </u> man of great intelligence.
o.	In this family, <u> 18 </u> first child inherits everything.
p.	Check <u> 19 </u> rearview mirror before you change lanes.
q.	Smith was appointed <u> 20 </u> chairman of that committee.
r.	She owns <u> 21 </u> enormous house in Pasadena.
s.	<u> 22 </u> fool though he was, he was clever with <u> 23 </u> money.
t.	That was <u> 24 </u> worst storm of 1985.
u.	We found <u> 25 </u> bottles of vodka in every cupboard.
v.	<u> 26 </u> restaurant in which we ate was quite expensive.
w.	This room has <u> 27 </u> length of 12 meters.
x.	<u> 28 </u> copies of rare books should always be preserved.
y.	If you want to read, why don't you turn on <u> 29 </u> light?
z.	John was hired as <u> 30 </u> special assistant to Judge Lee.
aa.	I ordered a bottle of wine, but <u> 31 </u> bottle of wine was too cold.

bb.	Dr. Engelberg, <u>32</u> physician to Marilyn Monroe, would not comment on her death.
-----	---

II Choose the correct article (*a, an, the, Ø*) in the following paragraph.

33 Jaguar and 34 Wild Pig

When hunters visit 35 southwestern part of 36 United States, they often find 37 large, catlike tracks along 38 ground. These tracks are made by 39 spotted jaguar, 40 greatest hunter of all 41 North American animals and 42 largest member of 43 cat family on 44 American continent. 45 most animals have 46 favorite food. 47 favorite food of 48 jaguar is 49 wild pig. 50 wild pigs move in 51 bands of fifteen to twenty. They have 52 great courage and 53 strength in 54 group. I once read 55 story about 56 courage and strength of these wild pigs. 57 story pointed out that these pigs sometimes even attack 58 human hunters.

5.3. Analiza rezultata dobijenih u glavnom dijelu istraživanja

Sve rezultate smo sakupili, izračunali i prikazali pomoću Microsoft Excel-a (2010 Software). Rezultate smo kategorisali prema različitim nivoima tako da se mogu uporediti i analizirati kako bi ustanovili da li postoji disparitet u tačnom korišćenju članova između ove tri grupe. Za svaki oblik posebno smo upisali, ukoliko postoji, greška tipa 1 ili greška tipa 2, ukupno tačnih odnosno netačnih i na kraju procenat *Lakoće Zadatka*.¹⁹⁷

¹⁹⁷ Braun (Brown, 1996: 67) u svom radu *Testing in language programs* objašnjava Lakoću Zadatka (*Item Facility*) na sledeći način: „**Item facility** (IF) (also called *item difficulty* or *item easiness*) is a statistical index used to examine the percentage of students who correctly answer a given item.... Thus, if 45 out of 50 students answered a particular item correctly, the item facility for that item would be $45/50 = .90$, meaning that 90% of the students answered the item correctly and it is very easy.“

Tabela 21. Rezultati testa Grupe 1 za odgovore od 1-20

Grupa 1					
Osnovna škola 9. razred (21)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
1.	0	0	21	0	1.0
2.	7THE	1Ø	13	8	0.61
3.	0	0	21	0	1.0
4.	0	0	21	0	1.0
5.	1THE	0	20	1	0.95
6.	1THE	7A/AN	13	8	0.61
7.	1A/AN	1Ø	19	2	0.90
8.	6A/AN	13Ø	2	19	0.09
9.	0	0	21	0	1.0
10.	2Ø	0	19	2	0.90
11.	0	0	21	0	1.0
12.	3Ø	0	18	3	0.85
13.	2A/AN	2Ø	17	4	0.80
14.	3A/AN	3Ø	15	6	0.71
15.	6THE	0	15	6	0.71
16.	8A/AN	0	13	8	0.61
17.	6THE	1Ø	14	7	0.66
18.	5Ø	0	16	5	0.76
19.	13A/AN	1Ø	7	14	0.33
20.	6THE	4A/AN	11	10	0.52
			317	103	

Tabela 22. Rezultati testa Grupe 1 za odgovore od 21-40

Grupa 1					
Osnovna škola 9. Razred (21)					
Praznina broj-	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
21.	2Ø	0	19	2	0.90
22.	6THE	3Ø	12	9	0.57
23.	6THE	1A/AN	14	7	0.66
24.	4A/AN	0	17	4	0.80
25.	5THE	1A/AN	15	6	0.71
26.	9A/AN	0	12	9	0.57
27.	5THE	9Ø	7	14	0.33
28.	11THE	0	10	11	0.47
29.	0	0	21	0	1.0
30.	1THE	2Ø	18	3	0.85
31.	4A/AN	4Ø	13	8	0.61
32.	8THE	12Ø	1	20	0.04
33.	6A/AN	6Ø	9	12	0.42
34.	6A/AN	2Ø	13	8	0.61
35.	7A/AN	11Ø	3	18	0.14
36.	1Ø	0	20	1	0.95
37.	3THE	11A/AN	7	14	0.33
38.	4A/AN	1Ø	16	5	0.76
39.	8A/AN	7Ø	6	15	0.28
40.	6A/AN	5Ø	10	11	0.47
			243	177	

Tabela 23. Rezultati testa Grupe 1 za odgovore od 41-58

Grupa 1					
Osnovna škola 9. razred (21)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
41.	7THE	0	14	7	0.66
42.	5A/AN	1Ø	15	6	0.71
43.	6A/AN	5Ø	10	11	0.47
44.	5A/AN	5Ø	11	10	0.52
45.	6THE	3A/AN	12	9	0.57
46.	0	0	21	0	1.00
47.	1A/AN	1Ø	19	2	0.90
48.	5A/AN	8Ø	8	13	0.38
49.	12A/AN	1Ø	8	13	0.38
50.	12THE	4A/AN	5	16	0.23
51.	10THE	6A/AN	5	16	0.23
52.	4THE	14A/AN	3	18	0.14
53.	6THE	8A/AN	7	14	0.33
54.	5A/AN	1Ø	15	6	0.71
55.	4THE	0	17	4	0.80
56.	2A/AN	0	19	2	0.90
57.	3A/AN	0	18	3	0.85
58.	8THE	6A/AN	7	14	0.33
			214	164	

Tabela 24. Rezultati testa Grupe 2 za odgovore od 1-20

Grupa 2					
Gimnazija 4. razred (20)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
1.	0	0	20	0	1.0
2.	3THE	8Ø	9	11	0.45
3.	1A/AN	6Ø	13	7	0.65
4.	1THE	0	19	1	0.90
5.	1THE	1A/AN	18	2	0.90
6.	3THE	8A/AN	9	11	0.45
7.	5A/AN	0	15	5	0.75
8.	9A/AN	9Ø	2	18	0.10
9.	0	0	20	0	1.0
10.	5Ø	0	15	5	0.75
11.	0	0	20	0	1.0
12.	0	0	20	0	1.0
13.	2A/AN	1Ø	17	3	0.85
14.	0	0	20	0	1.0
15.	0	0	20	0	1.0
16.	5Ø	0	15	5	0.75
17.	9THE	2Ø	9	11	0.45
18.	2Ø	0	18	2	0.90
19.	4A/AN	0	16	4	0.80
20.	2THE	5A/AN	13	7	0.65
			308	92	

Tabela 25. Rezultati testa Grupe 2 za odgovore od 21-40

Grupa 2					
Gimnazija 4. razred (20)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
21.	1THE	3Ø	16	4	0.80
22.	5THE	5Ø	10	10	0.50
23.	12THE	0	8	12	0.40
24.	0	0	20	0	1.0
25.	1THE	0	19	1	0.95
26.	2A/AN	0	18	2	0.90
27.	7THE	8Ø	5	15	0.25
28.	6THE	0	14	6	0.70
29.	0	0	20	0	1.0
30.	5THE	0	15	5	0.75
31.	1A/AN	0	19	1	0.95
32.	12THE	4Ø	4	16	0.20
33.	4A/AN	6Ø	10	10	0.50
34.	5A/AN	3Ø	12	8	0.60
35.	1A/AN	6Ø	13	7	0.65
36.	1Ø	0	19	1	0.95
37.	5A/AN	0	15	5	0.75
38.	1Ø	0	19	1	0.95
39.	9A/AN	3Ø	8	12	0.40
40.	2A/AN	0	18	2	0.90
			282	118	

Tabela 26. Rezultati testa Grupe 2 za odgovore od 41-58

Grupa 2					
Gimnazija 4. razred (20)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
41.	3THE	1Ø	16	4	0.80
42.	1A/AN	0	19	1	0.95
43.	3A/AN	14Ø	3	17	0.15
44.	8Ø	0	12	8	0.60
45.	10THE	1A/AN	9	11	0.45
46.	1THE	0	19	1	0.95
47.	3A/AN	12Ø	5	15	0.25
48.	10A/AN	3Ø	7	13	0.35
49.	9A/AN	6Ø	5	15	0.25
50.	6THE	1A/AN	13	7	0.65
51.	7THE	1A/AN	12	8	0.60
52.	2THE	10A/AN	8	12	0.40
53.	4THE	4A/AN	12	8	0.60
54.	9A/AN	0	11	9	0.55
55.	1THE	3Ø	16	4	0.80
56.	1A/AN	0	19	1	0.95
57.	3A/AN	0	17	3	0.85
58.	2A/AN	0	18	2	0.90
			221	139	

Tabela 27. Rezultati testa Grupe 3 za odgovore od 1-20

Grupa 3					
Studenti 4. god. studija – Engleski jezik i književnost (19)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
1.	2Ø	0	17	2	0.89
2.	3THE	1Ø	15	4	0.78
3.	2Ø	0	17	2	0.89
4.	1THE	2Ø	16	3	0.84
5.	3THE	0	16	3	0.84
6.	2THE	9A/AN	8	11	0.42
7.	0	0	19	0	1.0
8.	7A/AN	3Ø	9	10	0.47
9.	2Ø	0	17	2	0.89
10.	2Ø	0	17	2	0.89
11.	2THE	0	17	2	0.89
12.	2Ø	0	17	2	0.89
13.	2A/AN	1Ø	16	3	0.84
14.	2A/AN	0	17	2	0.89
15.	2THE	0	17	2	0.89
16.	1Ø	0	18	1	0.94
17.	6THE	0	13	6	0.68
18.	1Ø	0	18	1	0.94
19.	1A/AN	7Ø	11	8	0.57
20.	7THE	7A/AN	5	14	0.26
			300	80	

Tabela 28. Rezultati testa Grupe 3 za odgovore od 21-40

Grupa 3					
Studenti 4. god. studija – Engleski jezik i književnost (19)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
21.	2Ø	0	17	2	0.89
22.	6THE	4Ø	9	10	0.47
23.	7THE	2A/AN	10	9	0.52
24.	0	0	19	0	1.0
25.	5THE	0	14	5	0.73
26.	0	0	19	0	1.0
27.	10THE	9Ø	0	19	0.0
28.	8THE	0	11	8	0.57
29.	0	0	19	0	1.0
30.	1THE	0	18	1	0.94
31.	0	0	19	0	1.0
32.	13THE	3Ø	3	16	0.15
33.	8A/AN	3Ø	8	11	0.42
34.	7A/AN	3Ø	9	10	0.47
35.	1A/AN	3Ø	15	4	0.78
36.	0	0	19	0	1.0
37.	10A/AN	0	9	10	0.47
38.	0	0	19	0	1.0
39.	13A/AN	2Ø	4	15	0.21
40.	1Ø	0	18	1	0.94
			259	121	

Tabela 29. Rezultati testa Grupe 3 za odgovore od 41-58

Grupa 3					
Studenti 4. god. studija – Engleski jezik i književnost (19)					
Praznina broj	Broj grešaka - tip 1	Broj grešaka - tip 2	Ukupno tačno	Ukupno netačno	Lakoća zadatka (Item facility)
41.	5THE	0	14	5	0.73
42.	0	0	19	0	1.0
43.	5A/AN	4Ø	10	9	0.52
44.	4Ø	0	15	4	0.78
45.	3THE	0	16	3	0.84
46.	1THE	0	18	1	0.94
47.	5Ø	0	14	5	0.73
48.	6A/AN	4Ø	9	10	0.47
49.	13A/AN	2Ø	4	15	0.21
50.	7THE	0	12	7	0.63
51.	6THE	0	13	6	0.68
52.	4THE	10A/AN	5	14	0.26
53.	7THE	2A/AN	10	9	0.52
54.	7A/AN	0	12	7	0.63
55.	3THE	0	16	3	0.84
56.	0	0	19	0	1.0
57.	1Ø	0	18	1	0.94
58.	1THE	0	18	1	0.94
			242	100	

5.3.1. Tačnost u upotrebi članova i redosled usvajanja

Prije nego ustanovimo redoslede usvajanja članova, neophodno je ispitati koliko tačno sve tri grupe ispitanika koriste članove u obilježavanju kategorije određenosti i neodređenosti. To znači da je neophodno uključiti SOC mjerenje¹⁹⁸ koje će nam otkriti podatke o usvojenosti sistema članova engleskog jezika kod govornika srpskog jezika.

Redosledi usvajanja članova do kojih su došli Jamada i Mazura (1982), Periš (1987), Master (1987) i Tomas (1989) prikazani u tabeli 13 (vidjeti 3.4.2.) su zasnovani na SOC mjerenjima. SOC označava *Supplied in Obligatory Contexts* ili UOK - *Upotrebljen u Obaveznim Kontekstima*¹⁹⁹. Braun (Brown, 1973) je osmislio ovaj tip mjerenja i ono se nalazi u širokoj upotrebi u različitim studijama (Larsen-Freeman, 1975; Hakuta, 1976; Master, 1987; Parrish, 1987; Thomas 1989) vezano za morfeme i procjenjivanje nivoa tačnosti kod L2 učenika. Pika (Pica, 1983) je formulisao SOC na sledeći način:

$$\text{SOC} = \frac{(\text{broj tačnih upotreba u obaveznim kontekstima} \times 2) + (\text{broj pogrešnih građenja u obaveznim kontekstima} \times 1)}{(\text{broj obaveznih konteksta} \times 2)}$$

Međutim, po ovoj formuli, ponderisani sistem bodovanja se koristi ujedno i da bi se ukazalo na pogrešno građenu morfemu. Ali, kako engleski članovi nemaju takvih pogrešnih oblika kao što imaju na primjer morfeme za obilježavanje prošlog vremena kod pravilnih ili nepravilnih glagola, mi ćemo primijeniti pojednostavljenu formulu SOC mjerenja koja se najčešće koristi u studijama usvajanja članova:

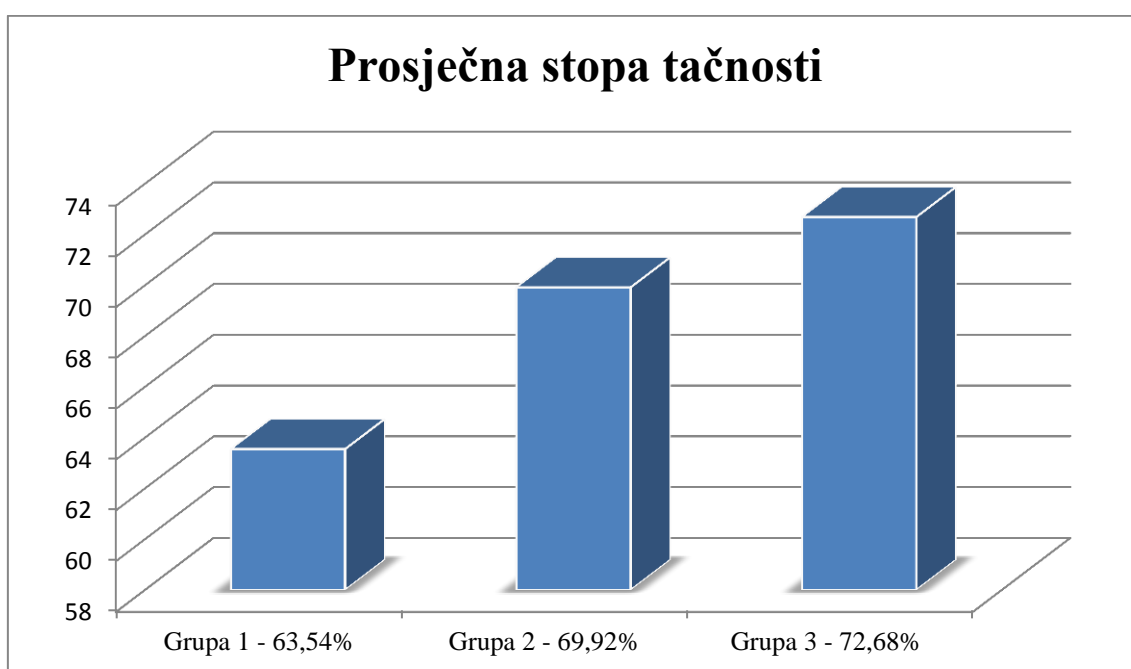
¹⁹⁸ Pored SOC mjerenja, postoje druga mjerenja kao na primjer TLU (*Target-Like Use*) i UOC (*Used in Obligatory Context*). SOC i TLU se koriste kako bi se izmjerila preciznost u izboru člana, a UOC se koristi u mjerenju pri upotrebi člana. Master (1987) je osmislio UOC kao dodatno mjerenje prilikom posmatranja da li učenik previše ili premalo koristi članove. Kada se radi o redosledima usvajanja koje smo opisali u tabeli 13 (vidjeti 3.4.2.), Periš (Parrish, 1987), Tomas (Thomas, 1989), kao i Jamada i Mazura (Yamada & Matsuura, 1982) su se oslanjali samo na SOC mjerenje, jedino je Master (1987) koristio SOC i UOC.

¹⁹⁹ U našem istraživanju zadržaćemo naziv SOC (*Supplied in Obligatory Contexts*).

$$\text{SOC} = \frac{\text{broj tačnih upotreba u obaveznim kontekstima}}{\text{broj obaveznih konteksta}}$$

Pomoću ove pojednostavljene formule koju ćemo primijeniti u ovom dijelu istraživanja, izračunali smo prosječnu stopu tačnosti upotrebe, odnosno koliko precizno su naši ispitanici koristili članove u zadatim rečenicama. Na grafikonu 10 smo predstavili prosječnu stopu tačnosti za sve tri grupe.

Grafikon 10. Prosječna stopa tačnosti u upotrebi članova za sve tri grupe

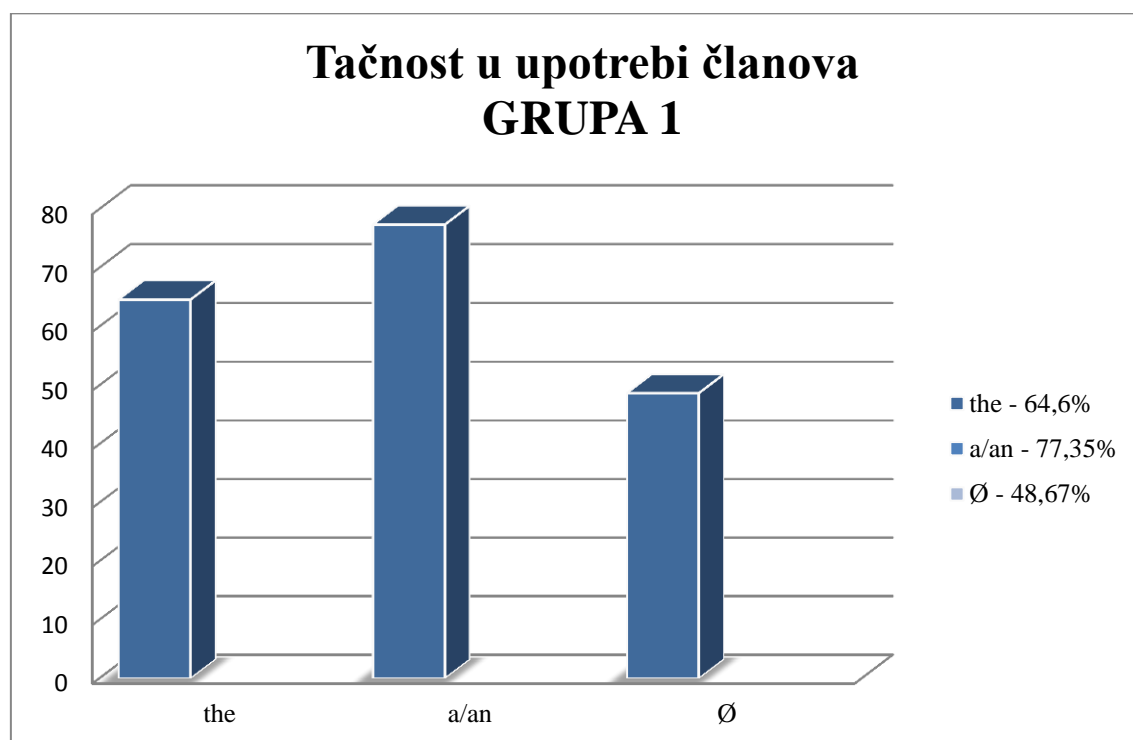
Dobijeni rezultati pokazuju da naši ispitanici ne vladaju naročito dobro sistemom članova i da je, bez obzira na godine učenja, taj problem stalno prisutan. Kao što smo i očekivali, učenici osnovne škole su najslabiji u upotrebi članova sa 63,54% tačnosti, potom učenici gimnazije sa 69,92% i na kraju, najtačniji u korišćenju članova sa 72,68% su studenti na univerzitetu koji se spremaju da postanu nastavnici engleskog tj. prevodioci.²⁰⁰

²⁰⁰ U brojnim istraživanjima kod kineskih učenika u vezi sa usvajanjem članova, Jekvi (Ye qiu, 2003: 206-209) je primijetio da postoje brojne fluktuacije kod različitih grupa (Grupa 2 je na primjer slabija od Grupe 1, umjesto obratno), pa čak tvrdi da se sposobnosti učenika da tačno koristi članove uopšte ne podudaraju sa razredom u kojem je, i da je usvajanje vrlo nepostojan proces.

Generalno, ni jedna grupa nije postigla zadovoljavajući rezultat, a najviša stopa tačnosti je tek 72,68%, što pokazuje da su čak i budući nastavnici ili prevodioci daleko od toga da su potpuno usvojili sistem engleskih članova. Kao što smo i predvidjeli, postoji razlika po nivoima. Znači, studenti na univerzitetu bolje vladaju članovima od gimnazijalaca, a oni opet bolje od osnovaca. Međutim, zanimljivo je da razlike u nivou grupa nijesu bitno velike. Između studenata i gimnazijalaca je razlika u tačnosti od 2,76% što može biti zabrinjavajuće jer je opet u pitanju period od 4 godine više učenja tokom kojeg su vrlo slabo napredovali. Ako uporedimo osnovce i studente 4. godine sa razlikom u tačnosti od samo 9,14%, možemo lako zaključiti da su osnovci na dobrom putu da vrlo dobro savladaju sistem engleskih članova u obilježavanju kategorije određenosti i neodređenosti.

Kada smo uporedili rezultate među grupama pojedinačno, došli smo do vrlo zanimljivih podataka koji nam otkrivaju da proces usvajanja članova varira kako od člana do člana tako i od grupe do grupe.

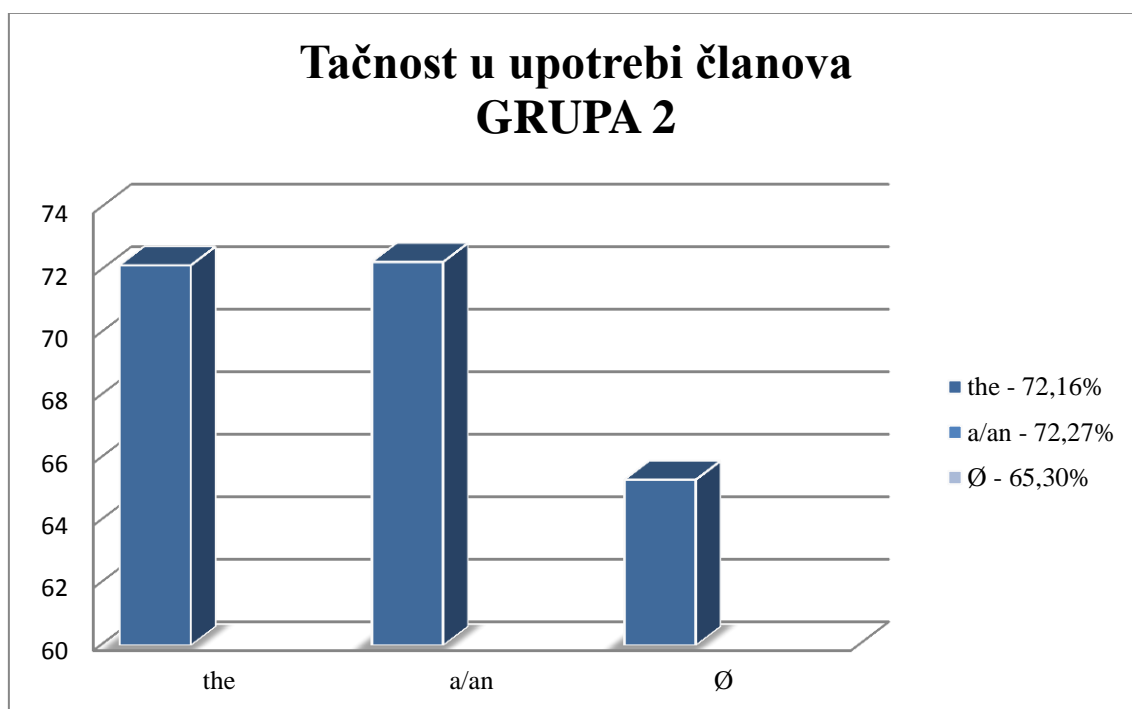
Grafikon 11. Grupa 1 - tačnost u upotrebi članova

Najne očekivaniji podatak smo dobili upravo analizirajući rezultate testa grupe 1 (grafikon 11), gdje su osnovci najtačnije koristili neodređeni član u odnosu na ostala

dva člana kao i u odnosu na ostale dvije grupe. Kada se upoređi prosječna tačnost grupe 1, ujedno i svih grupa (vidjeti grafikon 10), ovaj procenat tačnosti za neodređeni član grupe 1 je visoko iznad prosjeka. Kao što se može vidjeti, postoji veliki raspon u tačnosti između ova tri člana kod grupe 1 – čak 12,75% su slabiji u upotrebi određenog člana, a preko 28% posto u odnosu na nulti član, što predstavlja najveću diskrepanciju kod sve tri grupe. Razlog zašto su bili lošiji u upotrebi nultog člana vjerovatno leži u tome što je većina učenika, vođena pravilom da imenicu u engleskom jeziku mora pratiti član, više razmišljala o tome da li da upotrebe određeni ili neodređeni kada kontekst zapravo nije zahtijevao ni jedan od njih. A ako uporedimo udžbenike iz kojih uče i kako su članovi u njima objašnjeni (vidjeti poglavlje 2.4.), dolazimo do zaključka da su osnovci vrlo napredni i vrlo precizni u obilježavanju kategorije određenosti i neodređenosti što nas je i prilično iznenadilo.

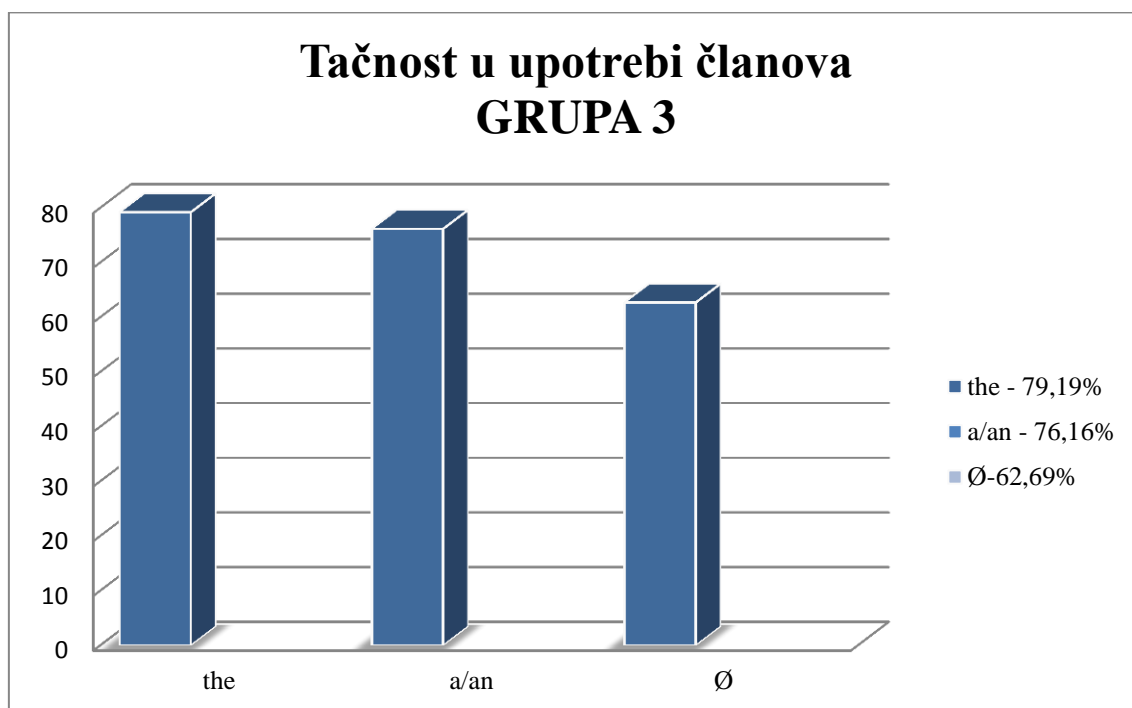
Grafikon 12. Grupa 2 - tačnost u upotrebi članova

Kada se radi o grupi 2 odnosno gimnazijalcima (grafikon 12), tačnost u upotrebi i određenog i neodređenog člana je gotovo ista - samo 0,06% su preciznije upotrebili *a/an* što se desilo i sa grupom 1 koja je isto tako bila bolja prilikom upotrebe ovog člana. Što se tiče nultog člana, grupa 2 je u odnosu na ostale dvije najbolja sa 65,30%.

Uzimajući u obzir činjenicu da su i gimnazijalci i osnovci učili engleski jezik isti broj godina (devet godina ukupno), možemo reći da je grupa 2 mnogo uspješnije savladala članove od grupe 1. Ali, kada se upoređi jezički nivo udžbenika po kojim se radi u osnovnoj i gimnaziji (*Challenges 4* – B1 za osnovnu školu, *First Masterclass Expert* – B2 za gimnaziju), onda njihov napredak od 6,38% nije u velikoj mjeri izražen.

Grafikon 13. Grupa 3 - tačnost u upotrebi članova

Stopa tačnosti za sva tri člana grupe 3 (grafikon 13) govori da su oni najuspješniji u korišćenju određenog člana sa 79,19%, nešto slabiji su u upotrebi *a/an* sa 76,16% i kao kod svih grupa, nulti član se čini da je najveći problem svim ispitanicima i da ga najkasnije usvajaju. Grupa 3 najtačnije koristi određeni član u poređenju sa druge dvije grupe, ali prosječna stopa tačnosti grupe 3 od 72,68% ne govori da su budući nastavnici i prevodioci ostvarili veliki napredak u usvajanju sistema članova tokom studija u trajanju od 4 godine. Kod ove grupe, najveća razlika u tačnosti je između člana *the* i \emptyset sa čak 16,5%. I ovdje možemo pretpostaviti da su studenti, previše razmišljajući koji od dva člana upotrebiti, zanemarivali kontekst koji nije tražio nikakvo obilježje određenosti i neodređenosti.

Tabela 30. Tačnost u upotrebi članova za sve tri grupe prema SOC mjerenju (Brown, 1973)

Grupa	Broj ispitanika	SOC			Prosjek po grupama (<i>the</i> , <i>a/an</i> , \emptyset)
		<i>the</i>	<i>a/an</i>	\emptyset	
Grupa 1	21	64,60	77,35	48,67	63,54
Grupa 2	20	72,16	72,27	65,33	69,92
Grupa 3	19	79,19	76,16	62,69	72,68
Ukupno	60	Prosječna tačnost za <i>the</i> 71,98	Prosječna tačnost za <i>a/an</i> 75,26	Prosječna tačnost za \emptyset 58,89	Ukupan prosjek 68,71

Analizirajući prosječnu stopu tačnosti po grupama, zaključili smo da je grupa 3 najbolja što je i bilo očekivano jer su u pitanju studenti četvrte godine koji će uskoro raditi kao nastavnici ili prevodioci. Međutim, ako pogledamo rezultate po vrstama članova (tabela 30), iznenađujuće je da su osnovci bolji u upotrebi neodređenog člana, a gimnazijalci u nultom članu od grupe 3. Uzevši u obzir broj godina učenja, udžbenike koje su koristili, izloženost jezičkim sadržajima i uslove u kojima studiraju engleski jezik i književnost, podrazumijevalo se da će grupa 3 biti daleko najbolja u svim upotrebama. Ovaj rezultat je vrlo obeshrabrujući i čak razočaravajući, što još jednom potvrđuje činjenicu da je sam proces usvajanja članova vrlo složen, dug i promjenljiv.

Najsrazmjernija razlika među grupama je u upotrebi određenog člana – i ovdje postoji logičan slijed u napredovanju – obilježje određenosti i neodređenosti primjenjuju studenti bolje od gimnazijalaca za 7,03%, a ovi bolje od osnovaca za 7,56%. Dakle, kada se radi o određenom članu i sposobnosti ispitanika da ga koriste tačno, postoji lagan i stabilan progres kako prelaze sa jednog obrazovnog nivoa na drugi. Prosječna tačnost za ovaj član je 71,98% za sve tri grupe.

Što se tiče neodređenog člana, grupa 1 je tek malo bolja od grupe 3 za 1,19% što u procentima ne čini veliku razliku, ali kada se osvrnemo na sastav grupe (djeca iz osnovne škole i budući nastavnici i prevodioci) – može se reći da je rezultat neprijatno

iznenađujući. Ovdje se može govoriti o fosilizaciji ovih elemenata (vidjeti 3.3.1. ovog rada), što označava situaciju kada učenici prestanu da razrađuju međujezik u izvjesnom smislu, bez obzira koliko dugo su izloženi jeziku, novim podacima, ili novom podučavanju. Nakon toliko godina učenja očigledno je da ovaj jezički element nema tendenciju da se razvija već ostaje fosilizovan negdje od već kraja osnovne škole. Nešto malo slabiji su gimnazijalci u tačnosti upotrebe člana *a/an* za 5,08%, ali kod njih imamo približno iste vrijednosti za određeni i neodređeni član sa vrlo malim odstupanjem za nulti član. Prosječna tačnost za ovaj član je 75,26% za sve tri grupe što je veoma zapanjujuće iz razloga toga što smo u brojnim istraživanjima (Yamada & Matsuura, 1982; Parrish, 1987; Master, 1987) naišli na podatak da se neodređeni član najkasnije usvaja (vidjeti tabelu 13).

Najgore rezultate za sve tri grupe nalazimo u upotrebi nultog člana sa prosječnom tačnošću od 58,89%. Nijesmo očekivali da će imati veće poteškoće pri njegovom izboru, ali rezultati govore drugačije. Mogli bi i ovdje govoriti o laganom i postepenom napretku u usvajanju \emptyset jer razlike između procenata nijesu značajno velike. Međutim, ovdje to nije slučaj jer gimnazijalci ispravnije koriste član \emptyset od studenata iz grupe 3 što predstavlja još jedno iznenađenje u analiziranju ovih podataka.

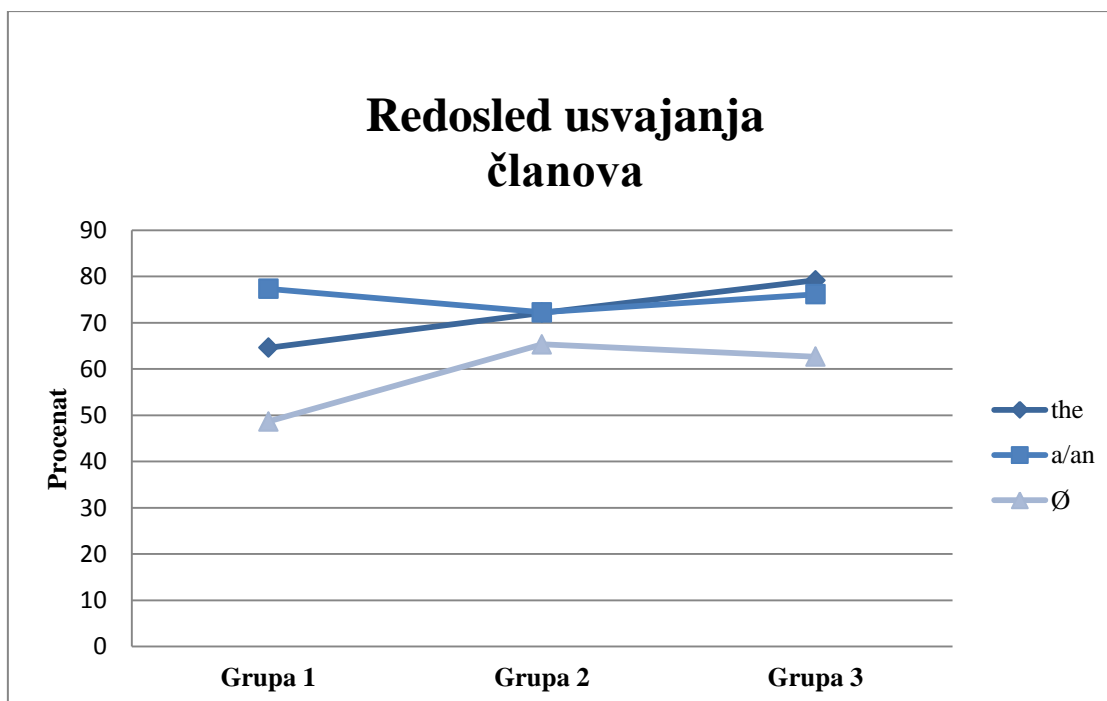
Nakon što smo ispitali koliko precizno naši ispitanici koriste članove, sledeći zadatak u okviru ovog dijela istraživanja se tiče redosleda usvajanja članova kod sve tri grupe. Na osnovu sakupljenih podataka vezano za tačnost u upotrebi članova za sve tri grupe prema SOC mjeranju, zaključujemo sledeći redosled usvajanja prikazan u tabeli 31.

Tabela 31. Redosled usvajanja članova po nivoima - grupe 1, 2 i 3

Redosled usvajanja	Nivo znanja
<i>a/an > the > \emptyset</i>	Grupa 1 (Niži nivo - B1) Grupa 2 (Srednji nivo - B2)
<i>the > a/an > \emptyset</i>	Grupa 3 (Napredni – Proficiency)

Objašnjenje: > znači *usvojeno ranije* ili *upotrebljava se tačnije*.

Grafikon 14. Redosled usvajanja prema SOC mjeranju (Brown, 1973)

Prema tome, grupe 1 i 2 najprije usvajaju neodređeni član, potom određeni, a najkasnije nulti član. Ovi podaci se, kako smo ranije uočili, ne podudaraju sa rezultatima istraživanja do kojih su došli Jamada i Mazura (Yamada & Matsuura, 1982), Periš (Parrish, 1987), Master (Master, 1987) i Tomas (Thomas, 1989) u radu sa ispitanicima iz Kine, Koreje i Japana (vidjeti tabelu 13 u poglavlju 3.4.2.). Međutim, grupa 3 pokazuje drugačiji redosled pa je određeni član prvi koji se usvaja, potom slijede *a/an* i \emptyset - što se poklapa sa redosledom kod Jamade i Mazure (Yamada & Matsuura, 1982) u istraživanju sa studentima srednjeg nivoa znanja engleskog.

Ako uzmemo prosječnu tačnost sve tri grupe za svaki član (tabela 31), zaključićemo da naši ispitanici najprije usvajaju neodređeni član, potom određeni i na kraju nulti član - *a/an* > *the* > \emptyset (tabela 32). Neka novija istraživanja (Yeqiu, 2003: 206; Fangfang, 2010: 24-36) kod kineskih studenata na univerzitetima pokazuju isti redosled u usvajanju, iako su iz ranijih istraživanja podaci govorili suprotno, što govori da je usvajanje članova vrlo promjenljivo i da učenici, kao što mnogi autori i pretpostavljaju, često ne znajući koji član da koriste, pribjegavaju njihovoj nasumičnoj upotrebi (Yamada & Matsuura, 1982).

Tabela 32. Prosječna tačnost i redosled usvajanja po članovima – sumarni rezultati

Prosječna tačnost za <i>a/an</i>	Prosječna tačnost za <i>the</i>	Prosječna tačnost za \emptyset
75,26	71,98	58,89
Redosled usvajanja <i>a/an > the > \emptyset</i>		

5.3.2. Vrste grešaka u upotrebi članova

Sledeći zadatak u okviru glavnog istraživanja, nakon što smo ispitali tačnost u upotrebi i redoslede usvajanja, podrazumijevaće opisivanje vrsta grešaka u primjeni članova u obilježavanju kategorije određenosti i neodređenosti. Pri opisu, oslonićemo se na prethodno objašnjenju kategorizaciju grešaka autorke MekEldounej (McEldowney, 1977: 95-112).

5.3.2.1. Izostavljanje *a/an*, *the* i \emptyset

Izostavljanje znači kada je član potpuno izostavljen ispred imenice ili imeničke fraze i kada je u praznini upisan znak \emptyset . U početnom istraživanju otkrili smo da studenti engleskog jezika najčešće izostavljaju član kada pišu eseje i kada rade prevode. Međutim, kada se radi o *close*-testovima tu smo ustanovili veći procenat pogrešnih upotreba. Ovaj dio istraživanja uključioće sva tri obrazovna nivoa kako bismo provjerili koji tip grešaka je uobičajeniji. Najprije ćemo u tabelama 33-35 prikazati koliko je koja grupa izostavljala članove u zadatim rečenicama.

Tabela 33. Izostavljanje člana *a/an*

Izostavljanje člana <i>a/an</i>		Broj izostavljanja
	Grupa 1 (21)	26
	Grupa 2 (20)	38
	Grupa 3 (19)	33
	Ukupno 60	Ukupno 97

Analizirajući podatke do koji smo došli putem SOC mjerenja i sada kada smo izbrojali sve greške posebno za svaku grupu, najviše nas je iznenadilo da su osnovci najmanje izostavljali neodređeni član i da su precizniji od grupe 3 koju čine budući nastavnici i prevodioci. Grupa 2 je relativno mali broj grešaka napravila u odnosu na grupu 3. U prosjeku, svaki učenik je napravio 1,61 grešaka izostavljajući *a/an*. Ukupan broj izostavljanja *a/an* je najmanji u odnosu na druga dva člana koja su isto tako izbjegavali, što upućuje na zaključak da ovaj član najtačnije koriste odnosno najranije usvajaju.

Tabela 34. Izostavljanje člana *the*

Izostavljanje člana <i>the</i>		Broj izostavljanja
	Grupa 1 (21)	107
	Grupa 2 (20)	88
	Grupa 3 (19)	62
	Ukupno 60	Ukupno 257

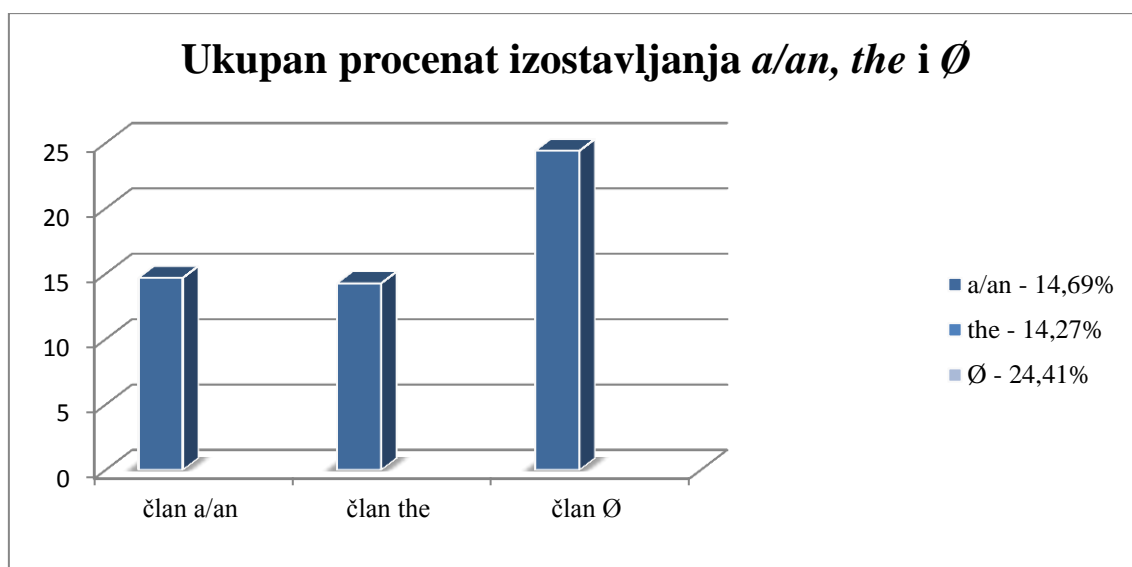
Kada se radi o određenom članu, broj grešaka je raspoređen prema našim očekivanjima – studenti engleskog jezika iz grupe 3 su manje ispuštali član od gimnazijalaca, a ovi opet manje od osnovaca. Grupa 1 je najslabija u obilježavanju imenica sa određenim članom, što može biti opravdano time da se kroz osnovnu školu nijesu sretali sa mnogim okruženjima imenice kada ova treba da stoji sa *the*.

Tabela 35. Izostavljanje člana Ø

Izostavljanje člana Ø		Broj izostavljanja
	Grupa 1 (21)	93
	Grupa 2 (20)	70
	Grupa 3 (19)	86
	Ukupno 60	Ukupno 249

Što se tiče izostavljanja nultog člana, najmlađi ispitanici su najviše griješili, potom studenti i najmanje gimnazijalci. Ovaj broj grešaka može da ukaže na tendenciju učenika da koriste druga dva člana češće od nultog, jer se od njih uvijek traži da obrate više pažnje na upotrebu *the* i *a/an* koji zapravo ne postoje u njihovom maternjem jeziku. Procentualno ove greške su najbrojnije ako se uzme u obzir broj obaveznih konteksta kao što smo prikazali na grafikonu 15.

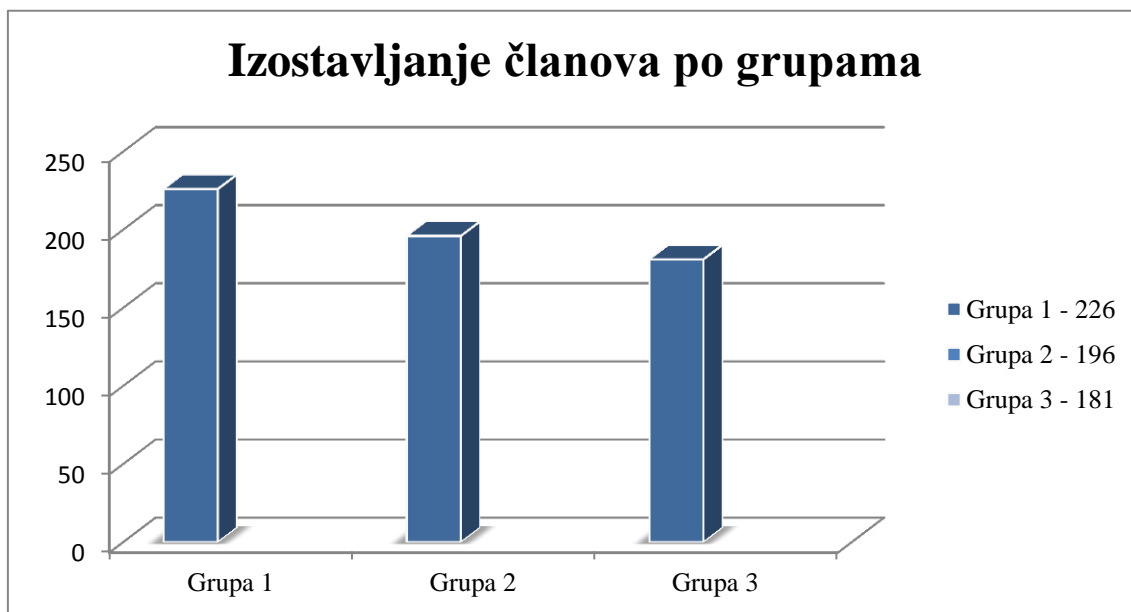
Grafikon 15. Ukupan procenat izostavljanja *a/an*, *the* i Ø

I na kraju, kada se izračunaju sve imenice/imeničke fraze ispred kojih su ispitanici isпустиli član, a koji je bio neophodan, vidjećemo da je grupa 3 najmanje ispuštala član, potom grupa 2 i na kraju osnovci koji nijesu najsigurniji u upotrebi članova (grafikon 16). Vrlo je moguće da nijesu potpuno upoznati sa kontekstima koji zahtijevaju članove što se može opravdati činjenicom da je njihov izlazni nivo na kraju osnovne škole tek B1. U tom smislu, postavlja se pitanje kako su studenti iz grupe 3 koji su na kraju

četvrte godine studija na vrlo visokom nivou znanja engleskog jezika, ovoliko napravili grešaka?

Grafikon 16. Izostavljanje članova *a/n, the* i \emptyset po grupama

Generalno, sa prosjekom od 10,01 izostavljanja po učeniku, rezultati otkrivaju da naši ispitanici ne vladaju najbolje načinima obilježavanja kategorije određenosti i neodređenosti, i bez obzira koji je nivo učenja i koji je tip zadatka greške su konstantno prisutne, a proces usvajanja, kao što smo ranije primijetili, vrlo promjenljiv.

5.3.2.2. Nepotrebno upisivanje *a/an* i *the*

Nepotrebno upisivanje²⁰¹ člana znači da *the* ili *a/an* stoje tamo gdje nijesu neophodni, tj. tamo gdje konteksti zahtijevaju nulti član. U 36 i 37 prikazaćemo posebno za svaku grupu i za oba člana u kom obimu su naši ispitanici nepotrebno obilježavali imenicu određenim ili neodređenim članom.

²⁰¹ Prema Elis (Ellis, 1994: 305) nepotrebno upisivanje ili preopštavanje (*overgeneralization*) ili pretjerana upotreba (*over-use*) se tiče onih jezičkih elemenata koje L2 govornici češće koriste nego izvorni govornici što može biti uzrokovano razlikama između jezika koji se uči i maternjeg jezika.

Tabela 36. Nepotrebno upisivanje člana *a/an*

Nepotrebno upisivanje člana <i>a/an</i>		Broj nepotrebnih upisivanja
	Grupa 1 (21)	41
	Grupa 2 (20)	24
	Grupa 3 (19)	24
	Ukupno 60	89

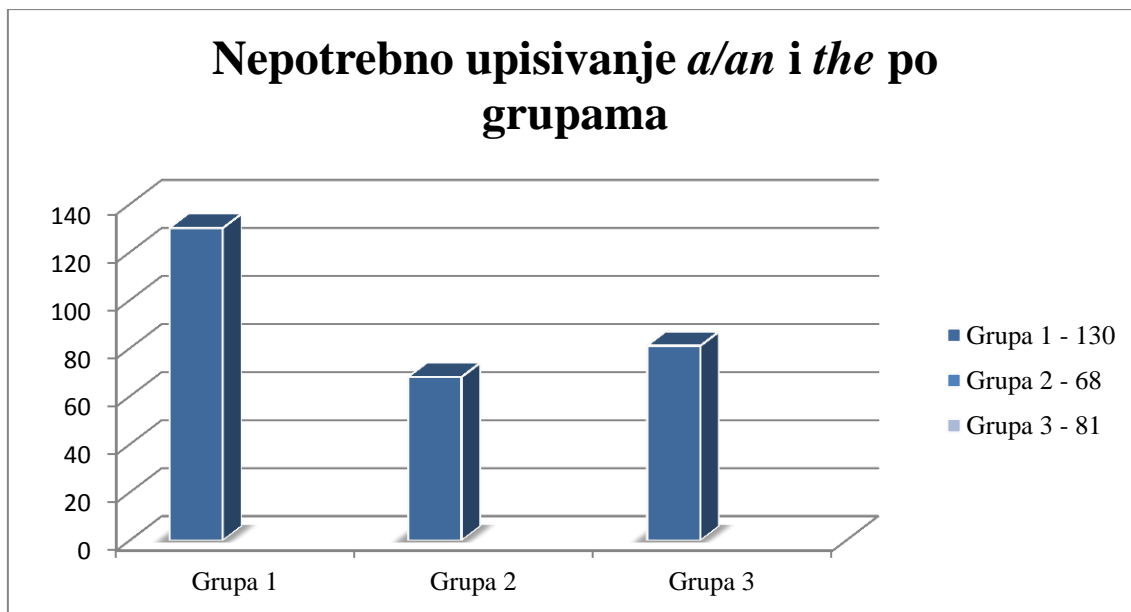
Tabela 37. Nepotrebno upisivanje člana *the*

Nepotrebno upisivanje člana <i>the</i>		Broj nepotrebnih upisivanja
	Grupa 1 (21)	89
	Grupa 2 (20)	44
	Grupa 3 (19)	57
	Ukupno 60	190

Na osnovu ovdje sakupljenih podataka, možemo zaključiti da su ispitanici sve tri grupe duplo više grešaka napravili sa određenim članom nego sa neodređenim. Ova razlika od 101 greške je vrlo upečatljiva – mi pretpostavljamo da je razlog zašto više koriste *the* od *a/an*, uobičajena tendencija nastavnika da više pažnje posvećuju određenom članu kao i da se u udžbenicima više prostora daje određenom članu, što smo i potvrdili analizirajući literaturu iz koje se uči jezik (vidjeti 2.4.). Međutim, iako su više učili o određenom članu, napravili su više grešaka sa njim jer, kako se čini, ta znanja nijesu uspješno obuhvatili, pa prema tome ni usvojili. Isto tako vjerujemo da, zbog numeričke vrijednosti neodređenog člana (*numerical value*)²⁰² koja se u našem jeziku podudara sa brojem *jedan*, naši ispitanici nijesu napravili veliki broj grešaka prenoseći ovo značenje člana.

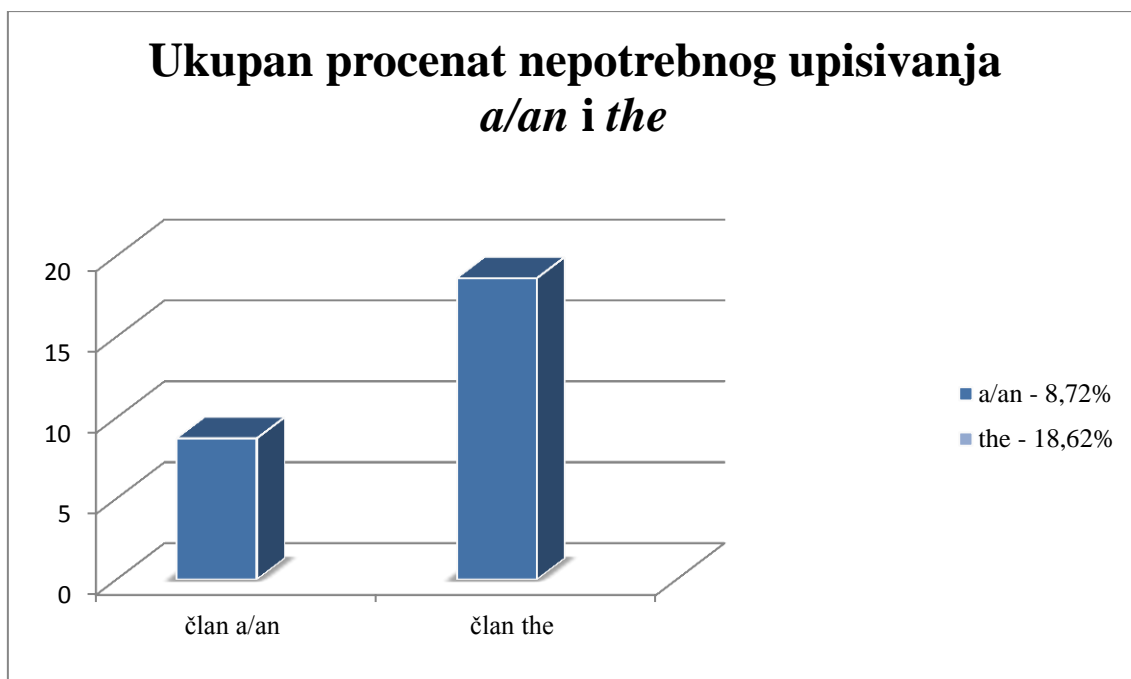
²⁰² Jespersen, 1933, 133: „A has the value of the numeral *one* ...“

Grafikon 17. Nepotrebno upisivanje *a/an* i *the* po grupama

Na osnovu sakupljenih podataka prikazanih u tabelama 36 i 37 i na grafikonu 17 možemo vidjeti da je grupa 1 najviše upisivala članove tamo gdje nije bilo potrebno (ukupno 130). To se može objasniti činjenicom da su osnovci, stalno imajući na umu najvažnije pravilo koje su vrlo rano naučili vezano za imenicu i član, a koje glasi: englesku imenicu uvijek prati član, pretjerano upisivali članove ne razmišljajući o tome da izvjesne imenice u pojedinim okruženjima mogu stajati samostalno bez ikakvog člana. Grupa 2 je najmanje napravila grešaka (ukupno 68), što govori da su gimnazijalci precizniji u upotrebi nultog člana odnosno oni bolje prepoznavaju kontekste koji ne zahtijevaju članove od studenata engleskog jezika iz grupe 3. Na grafikonu 18 je predstavljen ukupan procenat grešaka sa nepotrebним upisivanjem oba člana u odnosu na broj obaveznih konteksta u testu. Preopštavanje određenog člana može da ukaže na nesigurnost koja postoji kada je potrebno imenicu ostaviti bez člana kao pratioca.

Grafikon 18. Ukupan procenat nepotrebnog upisivanja *a/an* i *the*

Upoređujući ukupnost grešaka kod izostavljanja i nepotrebnog upisivanja, dolazimo do zaključka da govornici srpskog jezika pokazuju da vrlo dobro vladaju neodređenim članom i uporedo sa tim dobro poznavaju kontekste u kojima taj član treba da stoji. Ipak, to se ne može reći za određeni član. Vrlo je moguće da učenici i studenti nijesu najbolje upoznati sa svim značenjima koje ovaj član donosi imenicama iako je on zastupljeniji u nastavi, tj. više se ovom članu pridaje značaja naročito kada se radi o upotrebi sa geografskim pojmovima. Uopšte uzevši, ispitanici su skloniji da ga upotrebe čak i onda kada nemaju jasnu predstavu koji član treba tačno da ide.

Na kraju, ako uporedimo broj izostavljanja (10,05 grešaka po ispitaniku) sa brojem nepotrebnog upisivanja (4,65 grešaka po ispitaniku), potvrdićemo još jednom zaključak iz prethodnog istraživanja da će naš govornik, u razmišljanju šta treba da stavi ispred imenice, prije izbjeći član nego ga upisati, smatrajući da, ako imenicu pusti da stoji sama bez člana, na taj način manje „štete“ pravi, odnosno manje griješi.

5.3.2.3. Pogrešna upotreba *a/an* i *the*

Pogrešna upotreba ili zbrka u upotrebi označava da je upotrebljen određeni član kada je potreban neodređeni (npr. u rečenici *There is the (a) spider in the bath.*) i

obratno (pr. *A man knocked on my door. A (the) man was bleeding.*). U tabelama 38 i 39 vidjećemo koliko su učenici „zbunjeni“ tj. koliko često zamjenjuju članove.

Tabela 38. Pogrešna upotreba člana *a/an*

Pogrešna upotreba člana <i>a/an</i>		Broj pogrešnih upotreba
	Grupa 1 (21)	70
	Grupa 2 (20)	59
	Grupa 3 (19)	21
	Ukupno 60	150

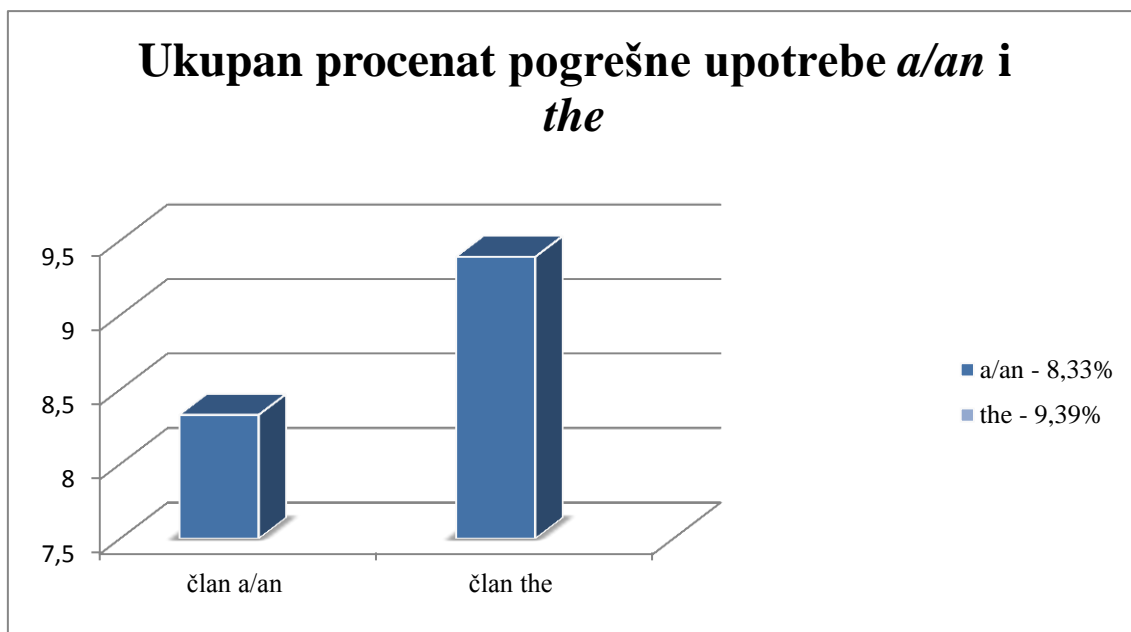
Tabela 39. Pogrešna upotreba člana *the*

Pogrešna upotreba člana <i>the</i>		Broj pogrešnih upotreba
	Grupa 1 (21)	18
	Grupa 2 (20)	26
	Grupa 3 (19)	18
	Ukupno 60	62

Prema datim podacima, nalazimo da učenici, bez obzira koji su nivo i koliko godina uče jezik, onda kada se opredijele za član nerijetko izaberu pogrešan. Iako je, u odnosu na ostale vrste grešaka koje smo opisali i izračunali, ovaj tip najmanje zastupljen, jednako upućuje na kompleksnost sistema engleskih članova i neuspjeh naših govornika da ga savladaju potpuno.

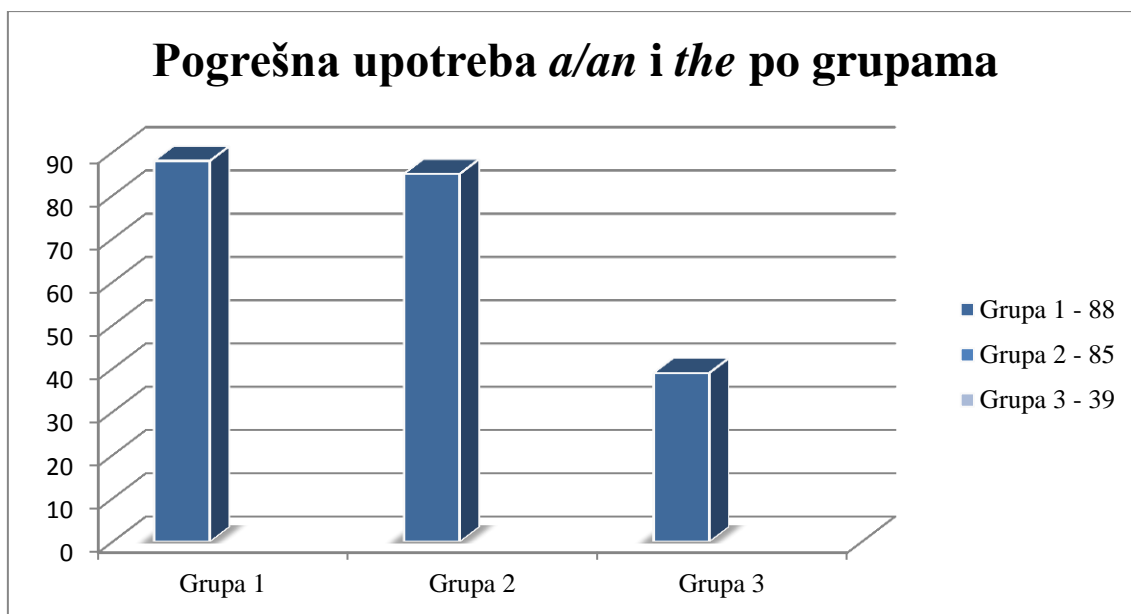
U odnosu na ukupan broj obaveznih konteksta sve tri grupe su napravile veći broj grešaka upisujući *a/an* tamo gdje je kontekst tražio član *the*, što može ukazati na to da češće koriste neodređeni onda kada je potreban određeni član (grafikon 19). Zatim, broj primjera pogrešne upotrebe se smanjuje kako učenici prelaze na veći nivo učenja i kod jednog i kod drugog člana. Rezultati pokazuju da studenti bolje znaju koji kontekst traži neodređeni član jer su se manje zbunjivali kod ove upotrebe, što se poklapa sa SOC mjerenjima za sve tri grupe gdje smo izračunali prosječnu tačnost za *a/an* 75,26%.

Grafikon 19. Ukupan procenat pogrešne upotrebe *a/an* i *the*

Najmlađi učesnici u ovom istraživanju su napravili najviše grešaka kako smo i pretpostavljali jer su učenici na nižim nivima znanja jezika još uvijek nesigurni oko izražavanja kategorije određenosti/neodređenosti i takve zamjene članova su uobičajene za početnike (grafikon 20). Ipak, u odnosu na gimnazijalce samo su tri greške više od njih napravili, pa prema tome, kako smo i ranije pomenuli, vrlo je moguće da će ova generacija biti preciznija u korišćenju sistema članova od druge dvije grupe koje smo obuhvatili ovim istraživanjem. Na kraju, učesnici sa najvećim nivoom znanja jezika iz grupe 3 su 39 puta zamijenili jedan član drugim što, na neki način, takođe govori, da još uvijek studenti, ni nakon 13 godina učenja, nijesu jasno razgraničili kada treba jedan, a kada drugi član upotrebiti.

Grafikon 20. Pogrešna upotreba *a/an* i *the* po grupama

Na kraju, kada objedinimo i saberemo sve greške (tabela 40), možemo uvidjeti da učenici, bez obzira koji su nivo znanja, koliko godina uče jezik i koja je vrsta zadatka, prave relativno veliki broj grešaka u izboru člana i označavanju kategorije određenosti i neodređenosti. To potvrđuju i brojni argumenti autora koji su, baveći se problemima usvajanja, smatrali da većina L2 učenika ima poteškoća sa članovima²⁰³ (Master, 1987; Thomas, 1989; Miller, 2005). Generalno, postoji mišljenje većine nastavnika i autora udžbenika da se članovi prosto nauče u procesu usvajanja jezika.²⁰⁴ Što se tiče naših ispitanika, bilo da su članove učili iz knjiga, u učionici uz pomoć nastavnika, ili, sa druge strane, da su ih učili prosto dok su lagano usvajali jezik, ovaj problem sa članovima je postao vrlo uočljiv i upućuje na brojne propuste i nedostatke.

²⁰³ Miller, 2005, 80: „... most of second language acquisition students have trouble with the articles.“

²⁰⁴ Master, 1987, 9: „The prevailing view from the teacher/textbook standpoint seems to be that the articles will simply get learned in the process of acquisition.“

Tabela 40. Procenat grešaka po grupama prema ukupnom broju zadataka

Vrsta greške Grupa	Izostavljanje	Nepotrebno upisivanje	Pogrešna upotreba	Ukupan broj grešaka	Ukupan broj zadataka	Procenat grešaka
Grupa 1	226	130	88	444	(21x58) 1218	36,45%
Grupa 2	196	68	85	349	(20x58) 1160	30,08%
Grupa 3	181	81	39	301	(19x58) 1102	27,31%
Ukupno	603	279	212	1094	3480	31,28%

Navodili smo brojne razloge zašto učenici u pojedinim situacijama mnogo izostavljaju članove, zašto ponekad upisuju tamo gdje ne treba da stoji i zašto ih zamjenjuju. Osnovci su prilično nesigurni pri upotrebi članova, nijesu još uvijek upoznati sa svim kontekstima koji zahtijevaju ove elemente; gimnazijalci su u odnosu na njih relativno bolji i kada se radi o napredovanju, upravo u tom periodu od ukupno četiri godine i prelasku sa nivoa B1 na B2, vidi se značajan napredak što se, ipak, ne može reći za buduće nastavnike i prevodioce koji jesu najmanje griješili, ali procentualno ne mnogo manje od grupe 2. Budući da su tokom četiri godine studirali engleski jezik i imali nastavu kod stranih lektora, očekivali smo veće poznavanje sistema članova za obilježavanje semantičke kategorije određenosti što govori da će kasnije, i kao budući nastavnici i prevodioci sa nepotpunim znanjem o ovoj kategoriji, nerijetko i sami griješiti. Opravdanja možemo potražiti u udžbenicima iz kojih se uči jezik i koji ne opisuju ove elemente dovoljno dobro, zatim možemo uputiti kritike i nastavnicima koji, smatrajući da članovi kao funkcionalne riječi ne remete mnogo komunikaciju, ne potenciraju njihovu tačnu upotrebu i ta znanja o njima ostaju „zarobljena u istom obimu“ ili fosilizovana tokom cijelog perioda usvajanja jezika.

5.3.3. Međusobni odnos imenice i člana

U prvom poglavlju kada smo opisivali najvažnije teorije o određenosti i neodređenosti, objasnili smo kako su engleski članovi usko povezani sa imenicama i sa vrstom referencije cijele imeničke fraze pa je Česterman (Chesterman, 1991), ističući kako član utiče na značenje imenice, potvrdio svoju tezu da ista imenica dobija različito značenje u zavisnosti od člana koji stoji uz nju ili ne, a da upotreba člana zavisi od konteksta.

Prema tome, od suštinske važnosti je poznavati prirodu engleskih imenica i njihovu podjelu. Zato ćemo, u ovom dijelu istraživanja, posvetiti pažnju na to da li i na koji način priroda imenica utiče na upotrebu članova kod naših ispitanika. Kristofersen (Christophersen, 1939: 35) kaže „da bi se razumjela prava priroda članova neophodno je klasifikovati imenice prema distribuciji članova među njima“, te prema podjeli članova dijeli sve imenice na 5 vrsta: nebrojive, brojive, jedinstvene (*uniques*), zbirne i vlastite. Međutim, kako Hjyson (Hewson, 1972: 46) objašnjava ova podjela imenica prema distribuciji članova nije odgovarajuća iz više razloga: kao prvo, nijedna imenica ne pripada samo jednoj kategoriji (na pr. nebrojive *water* i *butter* mogu imati oblike *waters* i *butters* – *waters ona starry night; one now has a choice of two butters, the salted and the salt-free*); drugo, skoro sve imenice se mogu koristiti u svim značenjima. Na primjer: imenice koje ne idu bez člana *book, letter, page, street, pen* u rečenicama kao:

Letter was the one means of communication he had.

A short length of street was taken up.

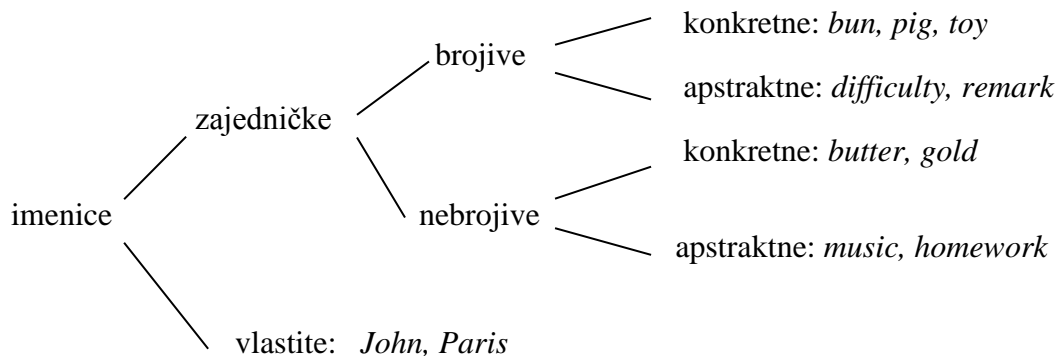
Takođe, smatra da ove kategorije često nijesu lingvističke, tj. nijesu na nivou jezika.

U savremenim gramatikama se najčešće ističe podjela imenica prema gramatičkoj kategoriji broja:²⁰⁵ na brojive, koje imaju oblike jednine i množine, i nebrojive, koje taj kontrast ne ispoljavaju. Kverk i Grinbaum (Quirk & Greenbaum, 1973: 247) grupišu imenice u šest glavnih klasa ili grupa (slika 17); prvo na vlastite i

²⁰⁵ Biber, Konrad i Lič (2002: 241) definišu ove imenice na sledeći način:

„Brojive imenice se odnose na entitete koji se mogu izbrojati; oni imaju oblike jednine i množine. Nebrojive imenice se tiču entiteta koji se ne mogu izbrojati i koji ne mijenjaju broj... Brojive koristimo za pojedinačne stvari i individualne primjere, dok nebrojive koristimo za nešto što se posmatra kao supstanca ili materija...“

zajedničke, zatim zajedničke, koje se gramatički dijele na brojive i nebrojive, i semantički na konkretne i apstrakne.²⁰⁶

Slika 17. Podjela imenica na grupe (Quirk & Greenbaum, 1973: 247)

Gramatičko ponašanje brojivih i nebrojivih imenica je sintaksički ograničeno. Kao prvo, brojive imenice ne mogu stajati bez člana u jednini, dok nebrojive mogu. Kao drugo, brojive imaju množinu, nebrojive nemaju. Neke nebrojive imenice kao što su: *groceries, goods, trousers, clothes* imaju oblik množine, ali ne i oblike jednine niti se mogu izbrojati, bar ne na isti način kao brojive.

Distinkcija između brojivih i nebrojivih imenica predstavlja veliki problem L2 učenicima i to u dva polja: proizvoljnosti brojivosti i promjene gradivnih imenica u brojive i obratno, brojivih u gradivne. Celce-Murcijeva i Larsen-Frimenova (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1999: 273) opisuju taj problem sledećim riječima:²⁰⁷

„Leksička klasifikacija engleskih zajedničkih imenica na brojive i nebrojive je vrlo važan uslov za pravilnu upotrebu članova. Konceptualna distinkcija

²⁰⁶ Kverk i Grinbaum (1973: 247) dalje objašnjavaju da se konkretne imenice odnose na entitete koji su dostupni čulima ili su fizički vidljivi a nebrojive na entitete koji nijesu vidljivi ili na neki pojam koji nije izdiferenciran kao na primjer: *butter, music, advice...*

²⁰⁷ Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1999: 273: „The lexical classification of English common nouns into count and noncount is a very important preliminary to correct use of articles. It is a conceptual distinction that accounts for many systematic patterns in article usage. The distinction is problematic for ESL/EFL learners in that many languages make use of a similar concept; however, what is countable and what is uncountable is somewhat arbitrary and varies to some extent from language to language. For example, *information* and *furniture* are noncount nouns in English but count nouns in French and Spanish, and *chalk* is a noncount noun in English but a count noun in Japanese. Also, even within English itself many nouns can be used either as count or noncount nouns.“

objašnjava mnoge sistematske obrasce u upotrebi članova. Ta distinkcija je problematična za one koji uče engleski kao strani/drugi jezik u tome što mnogi jezici koriste sličan koncept; međutim, šta je brojivo, a šta nebrojivo je prilično proizvoljno i varira od jezika od jezika. Na primjer, *information* i *furniture* su nebrojive u engleskom, ali su brojive u španskom i francuskom, ili *chalk* koja je u engleskom nebrojiva, a u japanskom brojiva. Takođe, čak i u samom engleskom jeziku mnoge imenice se mogu koristiti kao brojive ili nebrojive.“

Mnogi gramatičari su, baveći se opisom i razlikama između brojivih i nebrojivih imenica, pokušali da objasne sve te promjene i prelaske, pa je tako Ana Vierzbitska (Wierzbicka, 1988: 506-508) predložila ideje „proizvoljne klasifikacije“ i „kvalitativne identifikacije“ u okviru kojih se, prema njenoj analizi brojivosti, konkretne imenice dijele u četrnaest grupa. Moramo pomenuti i Alena (Allan, 1986) koji se, primijenivši niz od šest sintaksičkih „testova“, zalagao za osam odvojenih nivoa brojivosti, i Lanakera (Langacker, 1991: 69-73), koji je kazao da se „u datim okolnostima, skoro svaka brojiva imenica može tumačiti kao homogena, neograničena cjelina ili masa, te prema tome može imati gramatičku funkciju kao gradivna imenica.“ Na primjer:

- a. *After I ran over the cat with our car, there was cat all over the driveway.*
- b. *I don't like shelf – I'd rather eat table.* (jedan inteligentni termit se obraća drugom).

Sve podjele imenica su manje-više slične u engleskom jeziku. Mi ćemo se u našem radu osloniti na Kolinsovu klasifikaciju (Collins, 2005: 5) na šest glavnih vrsta (tabela 41). One se dijele prema tome da li imaju oblik množine, da li ispred njih treba da stoji član i da li se pojavljuju sa glagolom u jednini ili u množini.

Tabela 41. Kolinsova klasifikacija imenica (Collins, 2005: 5)

Podjela	Primjer	Objašnjenje
Brojive imenice	<i>a bird, birds</i>	Imaju oblik množine – neophodan član.
Nebrojive imenice	<i>happiness, equipment</i>	Nemaju oblik množine, uobičajeno idu bez člana.
Imenice u jednini	<i>the moon, a day</i>	Nemaju oblik množine, neophodan član.
Imenice u množini	<i>clothes, scissors</i>	Nemaju oblik jednine.
Zbirne imenice	<i>the public, the staff</i>	Idu sa glagolom u jednini ili u množini.
Vlastite imenice	<i>Mary, London, The United Nations</i>	Pišu se velikim slovom.

Kao što se vidi prema ovoj vrlo jednostavnoj podjeli imenica i njihovim osnovnim upotrebama, brojive imenice su one koje imaju dva oblika – jedninu i množinu i one čine najveću grupu imenica u engleskom jeziku.²⁰⁸ Jednina imenice se koristi kada upućuje na jednu osobu ili stvar, a množina imenice na više njih. Drugim riječima, brojive imenice se mogu izbrojati i koriste se sa determinatorom ispred na primjer: *the car, a dog, two houses...* Nebrojive se odnose na opšte stvari, od kojih su većina apstraktni pojmovi. One imaju samo jedan oblik, ne mogu se koristiti sa brojem i rijetko kada sa determinatorima *a/an* i *the*. Međutim, ponekad i one mogu postati brojive (*a coffee, a beer, two waters for table 5*) i mogu ići sa članom:

There was a hostility between them.

No one bothered to question a rationality like this. (Jespersen, 1933: 432)

... a passionate hatred of feminists.

... working up a passing anger.

... a certain quaint charm. (Berry, 1993: 20)

²⁰⁸ Collins, 2005, 6: „Countable make up the largest group of nouns in English.“

Imenice u jednini se odnose na stvari koje su jedinstvene na svijetu i uvijek idu zajedno sa članom na primjer: *the sun, the moon, the air, the future, have a try, make a move...*

Imenice u množini upućuju na više od jedne stvari, imaju samo oblik množine, i koriste se sa glagolom u množini kada su subjekti rečenice (Collins, 2005: 13). Neke od njih se uvijek koriste sa određenim članom (*the rains, the fruits*), a neke stoje bez njega (*spirits, looks*). Zbirne imenice se odnose na grupu ljudi ili stvari, imaju uvijek samo jedan oblik, a mogu se koristiti zajedno sa glagolom u jednini ili množini (*The enemy was moving. & The enemy were visibly cracking.*). Vlastite imenice ili lična imena ne idu sa članom (*Michael, John, Oxford, Italy*), međutim brojni geografski pojmovi se koriste sa određenim članom ispred (*The United States of America, the West Indies, the Alps...*)

Kao što su mnogi gramatičari potvrdili, na izbor člana u velikoj mjeri utiče i imenica sa kojom se član vezuje. U testu koji smo mi koristili u istraživanju, na više mjesta se provjeravala upotreba člana ispred brojivih imenica. Za potrebe analize odnosa člana i imenice, u ovom dijelu rada izdvojili smo neke tipične primjere.

Već smo rekli da brojive imenice imaju oblik jednine i množine; da se ispred oblika jednine može koristiti *a/an* i *the*, ali ispred oblika množine samo *the* i \emptyset . Sada ćemo vidjeti u tabeli 42 u kojoj mjeri su griješili u upotrebi članova sa brojivim imenicama u množini.

Tabela 42. Greške u upotrebi članova sa brojivim imenicama u množini

Praznina br. Grupa	10.	15.	25.	28.	37.	51.	58.	Ukupno
Grupa 1	2 (\emptyset)	6 (the)	5; 1 (the; a/an)	11 (the)	3; 11 (the; a/an)	10; 6 (the; a/an)	8; 6 (the; a/an)	69
Grupa 2	5 (\emptyset)	0	1 (the)	6 (the)	5 (a/an)	7; 1 (the; a/an)	2 (a/an)	27
Grupa 3	2 (\emptyset)	2 (the)	5 (the)	8 (the)	10 (a/an)	6 (the)	1 (the)	34

U zadacima iz tabele bilo je potrebno upisati ispred imenica sledeće: _10_ the trees; _15_ Ø cigarettes; _25_ Ø bottles of vodka; _28_ Ø copies of rare books; _37_ Ø large, catlike tracks; _51_ Ø bands of; _58_ Ø human hunters. U ovim zadacima vidimo da su učenici iz osnovne škole najviše griješili upisujući neodređeni član tamo gdje se nikako nije mogao očekivati, i da je taj broj grešaka relativno veliki, čak jedanaestoro njih je upisalo *a* ispred imenice 37. Gimnazijalci su imali najmanje grešaka u odnosu na grupe 1 i 3.

U zadatku 10 ispitanici su napravili mali broj grešaka upisujući Ø, što govori da još uvijek nijesu ovladali anaforičkom vrijednošću²⁰⁹ određenog člana. Najmanje grešaka su napravili u zadatku 15, gdje su svi gimnazijalci ostavili imenicu „golu“ bez ikakvog člana. U zadatku 25, imamo po 5 grešaka sa određenim članom kod osnovaca i studenata četvrte godine. Ovdje nije bio potreban član jer se radilo o upotrebi Ø sa imenicama u množini u izražavanju neodređenosti;²¹⁰ isto tako su svi ispitanici pravili istu grešku upisujući *the* ispred imenice 28.

Najteži zadatak je bio 37 gdje su učesnici napravili veliki broj grešaka, a najviše sa članom *a* koji nikako nije mogao doći u obzir jer je u pitanju oblik imenice u množini. Studenti su kao i osnovci imali isti broj grešaka što je obeshrabrujuće jer je u pitanju osnovno pravilo upotrebe člana *a/an*. Ovdje su ih najviše zbunjivali pridjevi *large* i *catlike* koji su prethodili imenici *tracks* na koju nijesu obratili dovoljno pažnje. Naši govornici nalaze da je vrlo lako izostaviti član *a/an* ispred imenice u množini ukoliko taj oblik imenice ima flektivni nastavak *-(e)s*, ali, usled nedovoljnog čitanja dešavaju se i ove vrlo nepromišljene greške. Kod imenice 51 *in bands of fifteen to twenty* imamo opet veliki broj neprihvatljivih oblika sa neodređenim i sa određenim članom, kao i kod imenice 58 gdje su sve tri grupe napravile ukupno 17 grešaka od kojih 8 sa članom *a* koji se ovdje ne može nikako upotrebiti jer je imenica u množini. Čini se da naši govornici ne brinu dovoljno o članovima, i uprkos tome što znaju pravila, vrlo često usled nepažljivog čitanja ne uspevaju da identifikuju imenicu na pravi način, pa tako prave najosnovnije greške sa članovima.

²⁰⁹ Biber, Conrad & Leech, 2002, 70: „... **anaphora**: the phrase with *the* refers back to a previously mentioned item.“

²¹⁰ Biber, Conrad & Leech, 2002, 68: „... the zero article signals indefiniteness with uncountable nouns (1) *We have wine on the table girls, drink it.* The reference here is to an indefinite number or amount (often equivalent to *some*).“

Kada se radi o nebrojivim imenicama, poznato je da se one uobičajeno koriste bez članova. Međutim, određeni član se može koristiti ispred nebrojivih imenica ako se imenica spominje drugi put ili više od dva puta u jednom tekstu, ili kada je značenje određenije (Eastwood, 2005: 204). Iz testa smo analizirali 6 nebrojivih imenica.

Tabela 43. Greške u upotrebi članova sa nebrojivim imenicama

Praznina br. Grupa	5.	23.	46.	52.	53.	56.	Ukupno
Grupa 1	1 (the)	6; 1 (the; a/an)	0	4; 14 (the; a/an)	6; 8 (the; a/an)	2 (a/an)	42
Grupa 2	1; 1 (the; a/an)	12 (the)	1 (the)	2; 10 (the; a/an)	4; 4 (the; a/an)	1 (a/an)	36
Grupa 3	3 (the)	7; 2 (the; a/an)	1 (the)	4; 10 (the; a/an)	7; 2 (the; a/an)	0	36

Za imenice iz tabele 43 bilo je potrebno upisati sledeće: drink _5_ Ø water; _23_ Ø money; _46_ a favourite food; _52_ Ø great courage; _53_ Ø strength; _56_ the courage and strength. Ovdje vidimo da su svi ispitanici imali poteškoća oko izbora člana ispred nebrojivih imenica, a grupa 2 i grupa 3 su napravile isti broj grešaka.

Ovdje se radi o upotrebi nultog člana ispred nebrojivih imenica u izražavanju generičkog značenja²¹¹ te je ispred imenica 5, 23, 52 i 53 bilo potrebno upisati Ø. Najlakši zadatak je bio 5 gdje su učesnici napravili najmanje grešaka, grupa 3 čak najviše što je iznenađujuće za nas. Međutim, zadaci 23, 52 i 53 su izgleda zadali mnogo muke svima. Sa imenicom *money* na 3 mjesta imamo upisan neodređeni član, pa se čini

²¹¹ Biber, Conrad & Leech, 2002, 72: „The zero article is used generically with plural and uncountable nouns, and refers to the class as a whole:

They're very nice, cats are.

Beer is, quite rightly, Britain's favourite Friday night drink.“

da će ova imenica uvijek ostati problematična našim ispitanicima. Kod imenice 52 imamo veći broj grešaka sa neodređenim članom (čak 34), a kod imenice 53 nešto manje (14), što ukazuje na to da naši govornici nedovoljno dobro razumiju pojam nebrojivosti i da to shvatanje, bez obzira na godine učenja, uporedivši osnovce i studente četvrte godine, ostaje stalno jednako nerazvijeno. Imenice 46 i 56 se ponašaju drugačije u ovom testu. Iako je riječ *food* nebrojiva, ona ponekad može da bude i brojiva ukoliko se misli na jednu posebnu vrstu hrane i ovdje su se osnovci iz grupe 1 najbolje pokazali upisujući *a*. Za 56 je bilo potrebno upisati *the* jer se odnosilo na pojam spomenut ranije.²¹² Ovdje smo imali samo tri greške sa neodređenim članom – niko od studenata nije ostavio ovu imenicu bez člana. U poređenju sa imenicama u množini koje smo ranije analizirali, možemo zaključiti da naši ispitanici imaju jednako poteškoća i sa nebrojivim imenicama.

Što se tiče imenica u jednini i upotrebe članova, za analizu smo uzeli 6 imenica iz testa: 3, 8, 9, 13, 16, 38 (tabela 44). U poglavlju 1.3.6. smo objasnili na šta imenice u jednini upućuju i opisali upotrebu člana *the*.

Tabela 44. Greške u upotrebi članova sa imenicama u jednini

Praznina br. Grupa	3.	8.	9.	13.	16.	38.	Ukupno
Grupa 1	0	6; 13 (a/an; Ø)	0	2; 2 (a/an; Ø)	8 (a/an)	4; 1 (a/an; Ø)	36
Grupa 2	1; 6 (a/an; Ø)	9; 9 (a/an; Ø)	0	2; 1 (a/an; Ø)	5 (Ø)	1 (Ø)	34
Grupa 3	2 (Ø)	7; 3 (a/an; Ø)	2 (Ø)	2; 1 (a/an; Ø)	1 (Ø)	0	18

²¹² Anaforička vrijednost člana - vidjeti 1.3.6.

Ispred ovih imenica i imeničkih fraza bilo je potrebno upisati *the sex, the diameter, the moon, the the sky, the air, the ground* jer su jedinstveni.²¹³ Najmanje grešaka smo našli kod imenice 9 gdje su svi, izuzev dva studenta iz grupe 3, napisali oblik sa *the*. Najviše pogrešnih oblika članova su upisivali ispred imenice 8 ne znajući da postoji samo jedan prečnik mjeseca. Kod imeničke fraze 13 - *evening sky*, isti broj grešaka su sve grupe napravile sa neodređenim članom *an*, misleći da je u pitanju značenje *a kind of sky*; isto tako su upisivali nulti član smatrajući da je *sky* nebrojiva imenica. Takođe važi i za imenicu 16 *air*. Ovo nam pokazuje da ispitanici znaju tek samo neka pravila o upotrebi članova ispred nebrojivih imenica, a vrlo je vjerovatno da nijesu upoznati potpuno sa svim njihovim odlikama, pa su tako *sky* i *air* ostavljali bez člana. Kod ove grupe imenica primijetili smo da su ispred *evening sky* upisivali tačan oblik člana *an* (iako je bio potreban *the*), što govori da su ovladali pravilom da oblik člana *an* koriste ispred vokala.

U testu postoji samo jedan zadatak gdje na izbor člana može uticati imenica u množini: to je _37_ Ø *large, catlike tracks*.²¹⁴ Ova imenica, inače brojiva, ima samo oblik množine sa ovim značenjem i ponaša se poput *goods, fruits*. Pošto ona ne upućuje na neke posebne tragove, a pretpostavlja se i da čitalac nije upoznat sa detaljima ovih tragova, nulti član je najprikladniji odgovor ovdje. Međutim, izgleda da ispitanici nijesu prepoznali imenicu na pravi način, i, vidjevši pridjeve *large, catlike* koji su im odvlačili pažnju, svi su u velikom broju upisivali *a* što nije uopšte prihvatljivo. Ovdje se radi o tome da, fokusirajući se na pridjeve, ne osmotre imeničku frazu do kraja i tako prave osnovne greške pripisujući imenicama u množini svojstva neodređenosti pomoću *a/an*.

²¹³ Eastwood, 2005, 198: „When something is unique in the context, we use *the*.“

²¹⁴ *Oxford Advanced Learner`s Dictionary* (2009): *track* – noun
3. (usually **tracks**) a mark or line of marks left by a person, animal, or vehicle in passing.

Tabela 45. Greške u upotrebi članova sa zbirnim imenicama

Praznina br.	37.	7.	43.	Ukupno
Grupa 1	3; 11 (the; a/an)	1; 1 (a/an; Ø)	6; 5 (a/an, Ø)	27
Grupa 2	5 (a/an)	5 (a/an)	3; 14 (a/an, Ø)	27
Grupa 3	10 (a/an)	0	5; 4 (a/an, Ø)	19

U tabeli 45 smo prikazali i broj grešaka za zbirne imenice *_7_ the army*²¹⁵ i *_43_ the cat family*²¹⁶. Kao što smo ranije pomenuli, prema Kolinsu (Collins, 2005: 17) zbirne imenice upućuju na grupu ljudi ili stvari, i u ovim zadacima najprikladnije je bilo upisati *the*. Ovdje vidimo da je više od polovina ispitanika za obje zbirne imenice upisivala negdje neodređeni član, a negdje nulti; jedino je cijela grupa 3 za imenicu 7 tačno upisala *the*. Moguće je da ispitanici ne znaju koji član stoji sa zbirnim imenicama, ili ne znaju koje su sve zbirne imenice u engleskom i da li one zahtijevaju član ili ne.

Upotrebu člana sa vlastitim imenicama u testu možemo analizirati pomoću dva primjera 36 i 44. Generalno, vlastita imena ne trebaju član, ali postoje situacije kada se ispred njih mora nalaziti *the*. Ispred imenica *_36_ the United States* i *_44_ the American continent* nalazimo određeni član, a u tabeli 46 možemo vidjeti da su i ovdje napravili nezanemarljiv broj grešaka.

²¹⁵ *Oxford Advanced Learner`s Dictionary* (2009): *army* – noun

- the part of a country`s military force trained to fight on land.

²¹⁶ *Oxford Advanced Learner`s Dictionary* (2009): *cat family* – noun

- The whole big cat family which include all kinds of cats, the ocelot, serval, margay, lynx, and the big cats.

Tabela 46. Greške u upotrebi članova sa vlastitim imenicama

Praznina br.	36.	44.	Ukupno
Grupa 1	1 (Ø)	5; 5 (a/an; Ø)	11
Grupa 2	1 (Ø)	8 (Ø)	9
Grupa 3	0	4 (Ø)	4

Samo pet osnovaca je upotrebilo imeničku frazu 44 sa neodređenim članom, a čak 17 ispitanika je ostavilo ovaj oblik bez pratnje člana – razlog je vjerovatno to što ovaj pojam nijesu shvatili kao jedinstven (postoji samo jedan američki kontinent²¹⁷ - *there is only one American continent*), a samo dvoje je ostavilo *United States* bez člana, jer je ovaj pojam prilično čest u udžbenicima engleskog jezika.

Pored imenica koje smo ovdje opisali, iz testa smo uzeli još jedan slučaj vrijedan razmatranja (zadatak 6 - treba da stoji: 6 Ø man) jer se radi o idiomu²¹⁸ gdje imenica *man* stoji bez ikakvog člana jer ima pridjevsku funkciju (*is your brother man enough to join the army?*). Ovdje su sve tri grupe ukupno napravile 24 greške sa neodređenim članom i 9 grešaka sa određenim članom, što govori da, iako nijesu upoznati sa značenjem ovog idioma, manje od polovine ispitanika je izabralo nulti član na osnovu razumijevanja značenja *man*.

Osim ovih imenica, prikazaćemo i druge za sve tri grupe posebno, gdje su naši ispitanici bili najnesigurniji. Za osnovce, to je upotreba određenog člana sa stranama svijeta (zadatak 35 – treba da stoji: 35 the southwestern part – ukupno 18 grešaka), upotreba određenog člana sa indirektnim anaforičkim značenjem (zadatak 19 – treba da stoji: 19 the rearview mirror – ukupno 14 grešaka). Za gimnazijalce je upotreba određenog člana ispred imenice koju određuje *of*-frazza (preopštavanje *the* ispred *of*-

²¹⁷ Eastwood, 2005, 198: „When something is unique in the context, we use *the*.“

²¹⁸ The Free Dictionary by Fairlex - *be man enough to do something*

- to be brave enough to do something:
He was man enough to admit he had made a mistake.

Dostupno sa <http://idioms.thefreedictionary.com/be+man+enough>

[preuzeto 14.08. 2013. u 17:23]

fraza – vidjeti 1.3.6.) u zadatku 27 (treba da stoji: *_27_ a length of 12 metres* – ukupno 15 grešaka) i upotreba određenog člana sa anaforičkom vrijednošću u zadatku 47 (treba da stoji: *_47_ the favourite food* – ukupno 15 grešaka). Za buduće nastavnike i prevodioce, jednako težak zadatak je 27 (ukupno 19 grešaka), isto kao kod gimnazijalaca, i zadatak 39 (treba da stoji: *_39_ the spotted jaguar* – ukupno 15 grešaka) gdje nijesu mogli da prepoznaju generičko značenje određenog člana.

Možemo zaključiti na osnovu analiziranih zadataka da imenica ima veliki uticaj na izbor člana u engleskom jeziku. Ukoliko učenici i studenti ne mogu da shvate prirodu imenice i ne znaju najjasnije da li imenica treba ili ne treba član, ili koji član je potreban, oni će najvjerovatnije griješiti u izboru člana. Pored toga, ako su im nepoznata rijetka značenja nekih zajedničkih imenica, to će direktno uticati na izbor člana ispred ovih imenica.

5.3.4. Analiza upotrebe članova u [\pm SR, \pm HK] kontekstima

Još jedno pitanje vezano za naše glavno istraživanje je u kojim semantičkim kontekstima, govornici srpskog jezika imaju najviše poteškoća pri izboru člana. U poglavlju 3.4.2 pomenuli smo da istraživanja vezana za usvajanje članova uobičajeno počinju prepoznavanjem konteksta u kojima se članovi javljaju. Hubnerova klasifikacija (Huebner, 1983), utemeljena na osnovu Bikertonovog modela semantičkog polja, je najviše korišćena u analizi okruženja engleske imeničke fraze. U poglavlju 3.4.1. u tabeli 4 gdje su data okruženja i primjeri za semantičke kategorije [\pm SR, \pm HK], prikazali smo Hubnerov model²¹⁹ prema kojem je upotreba engleskih članova određena semantičkom funkcijom imeničke fraze u diskursu. Prema ovom modelu, engleske imeničke fraze su klasifikovane prema diskursnim obilježjima referencijalnosti – dakle, da li se radi o imenici koja je specifičan referent [\pm SR], i da li se pretpostavlja da je poznat slušaocu [\pm HK]. Ova dva aspekta referencijalnosti dovode do četiri osnovna konteksta imeničke fraze koji određuju upotrebu člana. Imenice koje su svrstane unutar prve vrste [$-$ SR, $+$ HK] su generička značenja i obilježavaju se sa *a/an, the*, ili \emptyset .

²¹⁹ Tomas (Thomas, 1989) je izjavio da ovaj Hubnerov model nije sveobuhvatan za distribuciju engleskih članova, već da samo predstavlja skicu glavnih okruženja koji su relevantni za studije usvajanja. Pored njih, postoje i drugi produktivni konteksti za članove kao na primjer idiomi i vlastita imena. Kasnije je Hubner ovom modelu dodao i Tip 5 koji se odnosio na upotrebu članova u okviru idioma.

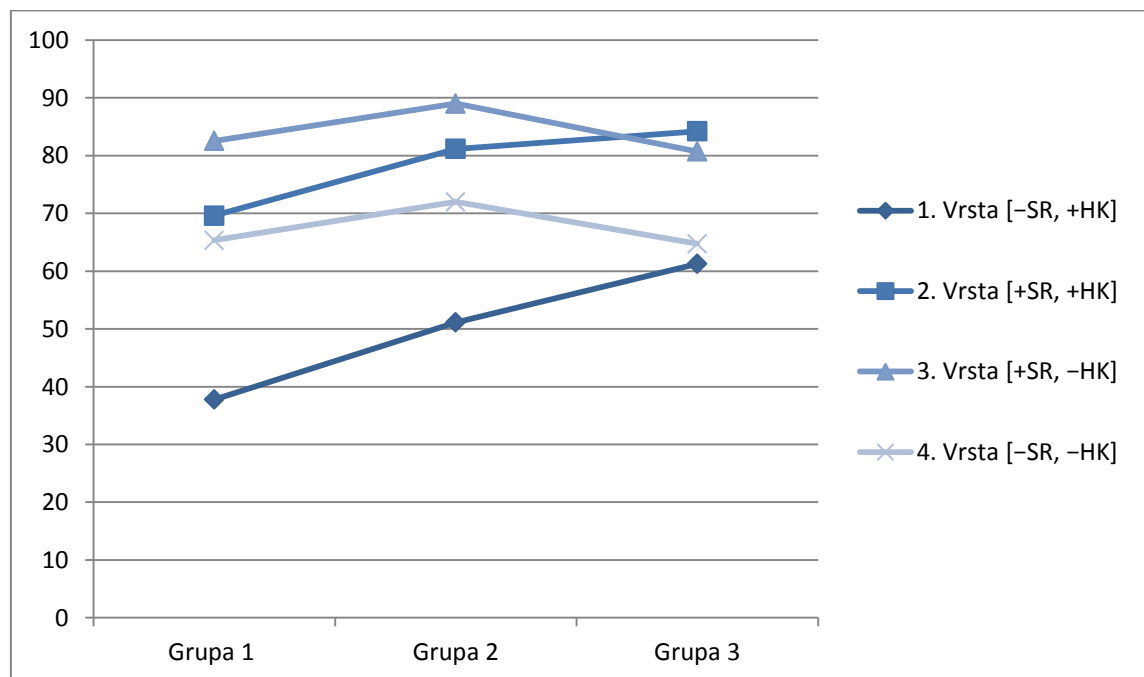
Imenice u drugoj vrsti [+SR, +HK] su jedinstveni, prethodno spomenuti ili fizički prisutni referenti obilježeni sa *the*. Treća vrsta [+SR, -HK] podrazumijeva imeničke fraze kod prvog pominjanja čiji je referent poznat govorniku, ali ne i slušaocu, ili imeničke fraze koje slijede iza *has/have* ili *there is/are*. One se obilježavaju sa *a/an* ili \emptyset . Četvrta vrsta [-SR, -HK], uključuje izjednačene imeničke fraze ili imeničke fraze u negaciji, pitanju ili u *irrealis* načinu, a relevantni članovi su *a/an* i \emptyset .

U tabeli 47 smo prikazali rezultate do kojih smo mi došli pregledajući odgovore učesnika iz sve tri grupe.

Tabela 47. Komparativna analiza upotrebe članova u [\pm SR, \pm HK] kontekstima

Grupa	Broj ispitanika	1. Vrsta [-SR, +HK] (<i>the, a/an, \emptyset</i>)	2. Vrsta [+SR, +HK] (<i>the</i>)	3. Vrsta [+SR, -HK] (<i>a/an, \emptyset</i>)	4. Vrsta [-SR, -HK] (<i>a/an, \emptyset</i>)
Grupa 1	21	37,78	69,60	82,54	65,33
Grupa 2	20	51,11	81,16	88,98	71,98
Grupa 3	19	61,26	84,19	80,7	64,73

Grafikon 21. Komparativna analiza upotrebe članova u [\pm SR, \pm HK] kontekstima

Ovi podaci se poklapaju sa SOC mjerenjem na osnovu kojih smo ustanovili tačnost u upotrebi članova i redosled usvajanja. Kao što se vidi na grafikonu 21, nijesu svu učesnici u svim semantičkim kontekstima jednako dobri ili jednako slabi. Analiza njihovih odgovora pokazuje da 4 različita semantička konteksta predstavljaju različite nivoe težine za L2 govornike.

Zadaci vezani za generička značenja imenica prve vrste [-SR, +HK] su zahtijevali od učesnika da vrlo vješto upotrebe *the*, *a/an*, \emptyset ispred primjera kao _39_ the spotted jaguar, _48_ the jaguar, _49_ the wild pig, _50_ \emptyset wild pigs. Svi učesnici su imali najviše poteškoća sa ovim značenjem člana ispred imenica (Grupa 1 - 37,78%; Grupa 2 - 51,11; Grupa 3 - 61,26) jer su preopštavali *a/an* i \emptyset . Grupa 1 je imala čak 57 grešaka: 15 grešaka - (8 *a/an* i 7 \emptyset) za zadatak 39; 13 grešaka - (5 *a/an* i 8 \emptyset) za zadatke 48 i 49 i 16 grešaka - (12 *a/an* i 4 \emptyset) za zadatak 50. Grupa 2 je samo malo bolja od grupe 1 (ukupno 47 grešaka), ali je jednako preopštavala *a/an* ispred zadataka 39 (12 grešaka - 9 *a/an* i 3 \emptyset), 48 (13 grešaka - 10 *a/an* i 3 \emptyset), 49 (15 grešaka - 9 *a/an* i 6 \emptyset) i 50 (7 grešaka - 6 *a/an* i 1 \emptyset). Grupa 3 je jednako slaba kao ostale dvije grupe sa ukupno 47 grešaka kod imenica prve vrste [-SR, +HK]. Na osnovu dobijenog broja grešaka možemo zaključiti da naši učesnici vrlo slabo poznaju načine izražavanja generičkog značenja. Naše rezultati mogu poslužiti kao empirijska potvrda zaključcima do kojih su došli Liu i Glison (Liu & Gleason, 2002: 20) u vezi sa problemima koji su usko povezani sa sticanjem sposobnosti da uspješno ovladaju nečim što su oni označili kao "kulturalna upotreba" članova, a koja podrazumijeva generičku upotrebu i idiome. Ovi zaključci se čine opravdanim, zato što su L2 učenici vrlo rijetko izloženi generičkim značenjima kao i razlikovanju bukvalnog od stvarnog značenja idioma koji se moraju naučiti kao cjelina (Goto-Butler, 2002).

Sve tri grupe su postigle relativno dobre rezultate za upotrebu članova u [+SR, +HK] kontekstima, što nagovještava da su učesnici solidno savladali ovo značenje. Primijetili smo i izvjestan napredak u usvajanju ovog semantičkog okruženja - najnapredniji govornici iz grupe 3 (84,19%) mogu uspješno prepoznati kontekst koji zahtijeva član *the*. Međutim, kod sve tri grupe smo primijetili i izvjesno preopštavanje člana *the* u nekim drugim kontekstima kao na primjer: Grupa 1 je najviše preopštavala - čak 41 greška i to u zadatku _27_ a length of 12 metres (14 grešaka - 5 *the* i 9 \emptyset), u zadatku _28_ \emptyset copies of rare books (11 grešaka - 11 *the*) i u zadatku _51_ \emptyset bands of

fifteen to twenty (16 grešaka – 10 *the* i 6 *a/an*). Grupa 2 je napravila u istim zadacima 29 grešaka (20 *the* i 9 \emptyset), a grupa 3 čak 4 greške više od grupe 2 (24 *the* i 9 \emptyset). Svi su zamjenjivali *the* sa *a/an* i \emptyset kod imenica sa *of*-frazama. Drugim riječima, u istraživanjima kod kineskih i japanskih govornika, Fen-Čuanova (Fen-Chuan, 2001: 69) primijetila je da dolazi do preopštavanja *the*, bez obzira o kom se kontekstu radi [+SR, +HK] ili [+SR, –HK]. Povrh toga, najmlađi ispitanici su pogrešno upotrebljavali *the* ispred imenica gdje je bilo potrebno upisati *a/an* ili \emptyset i to kod zadatka _45_ \emptyset most animals have... (9 grešaka – 6 *the* i 3 *a/an*), u zadatku _55_ a story (4 greške – 4 *the*) i u zadatku _58_ \emptyset human hunters (14 grešaka – 8 *the* i 6 *a/an*). Grupa 2 je takođe preopštavala, mada smo u istim zadacima otkrili znatno manje grešaka nego kod grupe 1: zadatak _45_ \emptyset most animals have... (11 grešaka – 10 *the* i 1 *a/an*), u zadatku _55_ a story (4 greške – 1 *the* i 3 \emptyset), i u zadatku _58_ \emptyset human hunters (2 greške – 2 *a/an*). Grupa 3 je ukupno napravila samo 7 grešaka gdje je za iste zadatke 45, 55 i 58 sedam puta pogriješila upisavši član *the*, što govori da su ispitanici sa najvećim nivoom znanja engleskog jezika vrlo vješti u razlikovanju [+SR, –HK] konteksta od [+SR, +HK]. Prema tome, ovdje dolazimo do zaključka da se preopštavanje *the* u [+SR, –HK] okruženjima može pripisati činjenici da naši govornici imaju problema u razlikovanju [\pm HK] okruženja.

Pored toga, ispitanici nijesu samo pogrešno upotrebljavali *the* u [+SR, –HK] kontekstima, već su i član *a/an* stavljali umjesto \emptyset i obratno. Na primjer, u zadatku _27_ a length of 12 metres - sve grupe su podjednako griješile: grupa 1 – osnovci su imali 9 zamjena sa \emptyset , grupa 2 – gimnazijalci su imali 8 zamjena i grupa 3 – studenti su napravili isto 9 zamjena sa \emptyset . Takođe u zadacima 52 i 53 (_52_ \emptyset great courage and _53_ \emptyset strength ...) su zamjenjivali \emptyset sa *a/an*. Kod prve grupe smo našli za obje imenice čak 22 upotrebe sa *a/an*; kod druge grupe 14 zamjena sa *a/an*, a kod treće 12 zamjena. Naši ispitanici su u velikom broju slučajeva zamjenjivali \emptyset sa *a/an* čak i kada su mogli da razlikuju imenice i upotrebe koje pripadaju ovim semantičkim okruženjima, tj. [+SR, –HK] (*a/an*, \emptyset) od [+SR, +HK] (*the*). Ovdje se javlja drugi problem sa kojim se naši govornici suočavaju, a to je problem brojivosti odnosno nebrojivosti [\pm Brojivost].

Generalno, naši ispitanici slabo umiju da procijene da li je imenica brojiva ili ne, što dovodi do toga da pogrešno koriste *a/an* ili \emptyset u [+SR, –HK]. Master (1987) je više

puta istakao da govornici [-Član] jezika mnogo griješe kod ovih članova jer ne znaju dovoljno o imenicama, tj. ne znaju koja je brojiva, a koja ne, ili ne znaju u kom značenju može biti brojiva ili u kom je samo nebrojiva. Štaviše, prema Bikertonovom modelu semantičkog točka (Huebner, 1983: 133) (vidjeti 3.4.1.), članovi *a/an* i \emptyset dijele ista dva okruženja: 3. [+SR, -HK] (*a/an*, \emptyset) i 4. [-SR, -HK] (*a/an*, \emptyset). Takođe, očigledno je da prema Masterovom binarnom sistemu članovi *a/an* i \emptyset se upotrebljavaju u označavanju obilježja „klasifikacija“ (*classification*), dok se član *the* koristi u označavanju obilježja „identifikacija“ (*identification*). Što se tiče obilježja [\pm Brojivost], on predstavlja podskup koji je u osnovi izbora *a/an* i \emptyset u okviru istog obilježja „klasifikacije.“

Da sumiramo na kraju, problemi naših ispitanika vezano za razlikovanje [\pm HK] okruženja i kategorije [\pm Brojivost] i upotrebe članova se u potpunosti poklapaju sa Masterovom tvrdnjom da su za tačan izbor člana neophodna tri elementa: brojivost, broj i određenost.²²⁰ Prema tome, da bi tačno upotrebili član, potrebno je znati sledeće o imenici: da li je brojiva ili ne, da li je u jednini ili množini i da li je određena ili ne.

Možemo zaključiti da se imenice i članovi nikako ne mogu posmatrati izolovano. Stavove o neodvojivosti imenica i članova možemo potkrijepiti i činjenicom da je Česterman, oslanjajući se na Gijoma i Jespersena, posebno naglašavao kako član utiče na značenje imenice čime potvrđuje svoju tezu da ista imenica dobija različito značenje u zavisnosti od člana koji stoji uz nju ili ne, a upotreba člana zavisi od konteksta.

²²⁰ Master, 1997, 220: „In the article system, the elements are countability, number, and definiteness, which must all be considered in arriving at the correct choice of article.“

ŠESTO POGLAVLJE: ODNOS NASTAVNIKA I UČENIKA PREMA SISTEMU ČLANOVA ENGLESKOG JEZIKA

6. Uvod

Koliko nastavnici i učenici shvataju važnost sistema članova i kategorije određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku opisali smo u ovom dijelu rada. Naša namjera je bila da prikažemo da usvajanje ovog vrlo kompleksnog sistema može zavisi i od stava nastavnika, njegovog odnosa prema ovom sistemu kao i od stava učenika. I dok neki nastavnici veliku pažnju posvećuju ovoj kategoriji, načinima izražavanja, pravilnoj upotrebi uz korišćenje raznovrsnih vježbi i materijala, uz stalno pismeno i usmeno korigovanje kao i potpuni učenikov angažman, sa druge strane postoje savremeniji pristupi koje nastavnici u skorije vrijeme primijenjuju u nastavi gdje su članovi prepušteni učenicima da ih kroz izloženost raznim sadržajima, bez ikakvih instrukcija, lagano usvajaju. Iste ovakve suprostavljene stavove prema ovoj gramatičkoj vrsti riječi smo primijetili podjednako i kod učenika osnovne i srednje škole i kod studenata četvrte godine engleskog jezika i književnosti. Zaključili smo da se starije generacije nastavnika, bez obzira na sadržaj udžbenika, zalažu mnogo više kako bi svojim učenicima približili i rasvijetlili ovaj fenomen koji nije prisutan u našem maternjem jeziku, dok mlađe generacije, ne uzimajući za ozbiljno greške u članovima i ne forsirajući djecu da uče pravila i upotrebe za članove, posvećuju više pažnje drugim jezičkim elementima, što ima za posledicu nedovoljno razvijenu svijest učenika o pojmu određenosti kao obavezno obilježje imenica u engleskom jeziku. U intervjuima su učestvovali nastavnici i učenici osnovnih i srednjih škola, kao i studenti i asistenti i lektori na fakultetima u Nikšiću i Podgorici (vidjeti priloge 5 i 6).

6.1. Intervju sa nastavnicima

1. Da li je, prema vašem mišljenju, dobro obrađen sistem članova u udžbenicima engleskog jezika?

OŠ – nastavnik 01: Članovi su obrađivani po sistemu postepenog širenja njihove upotrebe, što je po mom mišljenju dobro. Taman onoliko koliko je potrebno da se djeca upute i da shvate najvažnije o njima. Taj proces rano počinje i lagan je, i to oni lako usvajaju.

OŠ – nastavnik 02: Smatram da su, kako koji novi udžbenik izlazi, članovi sve manje i manje zastupljeni jer se na neke druge sadržaje sada stavlja akcenta, dok se oni uče onako usput, bez mnogo teoretisanja i objašnjenja. Mislím da to nije dobro, jer ja kao nastavnik sa preko 30 godina radnog staža, i dalje mislim da je nastavniku najteže kada treba da objasni članove. Naročito ako su to mali uzrasti. Za sve ostalo imamo poklapanja u našem jeziku, imenica za imenicu, pridjev za pridjev ili izraz za izraz, a članovi su elementi sa kojima se djeca rano suočavaju, koji su prilično apstraktni i koji nikako da postanu dio njihovog izraza. Stalno ih zaboravljaju ili ubacuju gdje ne treba. Konstantno im skrećem pažnju i korigujem greške, ali se i dalje dešava da me iznenade kako su mogli da ispuste član ispred *I am a student* ili *I have a dog*.

SŠ – nastavnik 03: U udžbenicima za srednju školu postoji relativno dobar prikaz članova, ali je to više spisak geografskih pojmova ispred kojih se članovi moraju upotrebiti. U poslednje vrijeme nigdje nijesam primijetila da su onako sveobuhvatno objašnjeni. A sva ta pravila, poznato je, relativno brzo se zaboravljaju.

SŠ – nastavnik 04: U srednjoj školi se mnogo pažnje posvećuje gramatici jer je ona osnova znanja jednog stranog jezika i svakako to podrazumijeva članove. Članovi su, koliko primijećujem, sve manje i manje prisutni u udžbenicima – kako koje izdanje sve su manje objašnjeni, što znači da je na nastavniku da, nešto što je slabije prikazano u knjigama, dopuni materijalima iz gramatika i drugih izvora. Ja to uvijek radim, bez obzira kakav imam udžbenik – tačno se zna po planu i programu šta moramo preći i koji su ciljevi nastave.

FSJ – asistent u nastavi 05: Kao prevodilac sam angažovana za časove prevođenja i veliku pažnju posvećujem preciznosti prevoda i u tom smislu veliki akcenat stavljam i na članove. Ne mogu reći da li su članovi dobro obrađeni u udžbenicima ili ne, ali smatram da su njihova znanja o njima nedovoljna, a to se najbolje vidi dok prevode. Mnoga njihova značenja ne znaju i lako ih ispuštaju tako da često čitam ne-engleske imenice, imeničke fraze i kombinacije.

FF – asistent u nastavi 06: Mislim da jesu. Jer se o članovima uči ne samo iz knjiga kao spisak pravila već i iz drugih sadržaja kroz slušanje i čitanje raznih tekstova, pa se sve te upotrebe nauče indirektno što je bolje, jer se tako prije zapamte.

FSJ – lektor 07: Ne. Uglavnom se obrađuju pojedinačne upotrebe koje se kasnije ponavljaju kroz razrede i to se svodi na upotrebu neodređenog člana ispred zanimanja o neodređenih imenica u jednini i pridjeva. A kod određenog člana, to su uglavnom geografski pojmovi i u srednjoj školi upotreba člana ispred apstaktnih i gradivnih imenica, tj. *generic reference*.

2. Da li vi posvećujete članovima mnogo vremena i pažnje u nastavi?

OŠ – nastavnik 01: Da, naročito kada su u pitanju pismeni zadaci (kratki tekstovi, eseji, i slicno) i kada obrađujemo tu gramatičku oblast.

OŠ – nastavnik 02: Morate mnogo vremena posvetiti jer oni ne postoje u našem jeziku i zato članove teže usvajaju. Kad radite sa malim uzrastima morate naći neki sistem kako da im to približite, a da ih ne zbunite previše. A u kasnijim razredima proširujete znanja i trudite se da što više korigujete njihove odgovore.

SŠ – nastavnik 03: Sve po planu i programu onoliko koliko je predviđeno. Ako je to čas, radimo čas ako su to dva radimo dva časa. Mada đaci to ne nalaze da je nešto teško i onda lagano prelazimo bez nekog zadržavanja.

SŠ – nastavnik 04: Relativno mnogo obrađujem članove, ali nezavisno od udžbenika jer tu nemam mnogo materijala. Koristim gramatike i vježbe iz njih i onda redom objašnjavam upotrebu članova i vrstu imenica, svi zajedno, rečenicu po rečenicu.

FSJ – asistent u nastavi 05: Kao što sam rekla, mnogo toga ne znaju o značenju članova pa im posvećujem dosta vremena. Za svaki prevod, nakon što složimo sve – odgovarajući glagol, vrijeme, potom kolokaciju, imenicu, prepoziciju i na kraju gledamo član – da li su u redu upotrebljeni. I tu obnavljamo, učimo neka nova značenja ili ispravljamo netačno.

FF – asistent u nastavi 06: Ne mnogo jer se oni uče na časovima gramatike, posebno, pa se onda mi ne zadržavamo mnogo. U testovima vokabulara prema našem programu, nigdje ne provjeravamo članove. A na časovima gramatike, determinatori se obrađuju dva časa i onda za kolokovijum imaju provjeru. To je na prvoj godini samo. Kasnije se oni provjeravaju kroz prevođenje, eseje i druge zadatke. Ali se ne obrađuju posebno više.

FSJ – lektor 07: Da. obrađuju se najmanje 6 časova, odnosno tri nedjelje, ali ni to vrijeme nije dovoljno.

3. Kako ocjenjujete greške sa članovima u pismenim / usmenim zadacima?

OŠ – nastavnik 01: Zavisi od tipa vježbe u pismenom zadatku. Kada je u pitanju gramatička vježba sa članovima, onda se uzima bodovna lista na osnovu koje se članovi boduju uglavnom ravnopravno sa ostalim gramatičkim vježbama. Kada je u pitanju neka vrsta sastava, onda uglavnom uzimam u obzir to koliko se puta javlja greška sa članovima, a bodovanje je nešto blaže nego kada je u pitanju recimo greška u vremenu ili pogrešno upotrijebljena zamjenica i slično. A kad usmeno odgovaraju, onda ne pratim mnogo greške tog tipa jer sa članovima se ide laganije – ipak treba vremena da se to savlada.

OŠ – nastavnik 02: Kad su to mali uzrasti, onda te greške ne uzimamo u obzir. Na primjer, ako je učenik izostavio član ispred *cat* u *I've got a cat*. To nije strašno za treći ili četvrti razred, ali za peti razred već jeste. Kada se radi posebno vježba sa članom, onda je tu sistem bodovanja isti kao i kod ostalih vježbanja. Ima određen broj poena koji je procentualno ravnomjeran sa ostalim zadacima. Ali, generalno kad su stariji uzrasti u pitanju onda su nastavnici kritičniji. Svaka greška se tumači posebno i odnosi određen broj poena. Mada opet, najviše gledamo je li pogodilo vrijeme, upotrebio pravi izraz ili imenicu i tek na kraju pregledamo članove. A nekad nam pogrešan član prvo zapadne za oko, neka upotreba koja je iritirajuća. Sve zavisi šta je u pitanju, koji je zadatak i koji je razred. I za usmeno odgovaranje isto važi. Uglavnom nastojimo da koriste članove što korektnije i konstantno skrećemo pažnju i opominjemo.

SŠ – nastavnik 03: U pismenim zadacima bude jedna vježba sa članovima i od ukupno 100 poena, ona na primjer nosi 5 poena. Dakle, prema propisanim instrukcijama provjeravam upotrebu člana i bodujem tačne odgovore. Kada se radi o sastavima, greške u izboru člana nose najmanje poena. Često znaju da pogriješe, ali to su greške koje ne utiču mnogo na ono što je bitnije za jedan esej: forma, sadržaj, koherentnost, vokabular, ideje... Kada se radi intervju sa njima, tada je najvažnije opustiti djecu i osloboditi ih da pričaju kako bi se dobio što bolji dogovor, ne prekidam ih i ne kritikujem zbog članova.

SŠ – nastavnik 04: Svaki nastavnik ima svoj sistem testiranja i ocjenjivanja. Generalno, svaki test ima svoju namjenu i za svaku grešku se oduzima izvjestan broj poena. Kada je vježba sa članovima, onda su tu strožija pravila ocjenjivanja – na primjer za svaki pogrešan oduzima se 0,50 poena. A kad je pismeni sastav, onda je to 0,10 poena, što je manje od pogrešne glagolske fraze, a isto koliko i speling greška. Ako je to konverzacija usmeno, onda tu nemate pravila. Ako stalno slušate jedne te iste greške sa članovima, onda ste strožiji. Prosto nađete neko rešenje koje može biti i njima dobro jer ih podstičete da ispravno govore i pišu, a i vama kao način da budete što korektniji u ocjenjivanju.

FSJ – asistent u nastavi 05: U prevodu kako usmenom tako i pismenom greške sa članovima se jednako ocjenjuju. Bez razlike, jer u prevodenju treba tačnost, a tačnost podrazumijeva ispravnu upotrebu članova.

FF – asistent u nastavi 06. Znam da po sistemu bodovanja, članovi nose određen broj poena. Ali, to zavisi od vrste zadatka. U gramatičkom testu jednako kao i glagoli, kondicionali, idiomi, u prevodima nešto manje – pola poena, dok u esejima, za tri pogrešna člana oduzimamo jedan poen.

FSJ – lektor 07: Brojem poena koji je određen za tu vježbu. Obično se član svrstava u malo nižu kategoriju od upotrebe vremena. Što znači da obično ukoliko neko vrijeme nosi jedan poen, upotreba člana nosi 0,75 poena. Ukoliko se radi o prevodu onda je tu sistem drugačiji, zavisno od toga da li se ista greška ponavlja više puta.

4. Koji je najveći problem u nastavi članova prema vašem mišljenju?

OŠ – nastavnik 01: Mislim da je to obimna oblast, i da je za nju odvojeno malo vremena. Takođe i činjenica da članovi ne postoje u našem jeziku, pa je nekim učenicima i to neka vrsta prepreke.

OŠ – nastavnik 02: Najveći je problem u tome što ne postoji neki sveobuhvatni sistem koji bi se lako predavao i lako usvojio. Članovi su vrlo kompleksni i za objasniti i za naučiti. Sada se oni uče usput bez nekih posebnih instrukcija, što, kako se meni čini, ne daje baš dobre rezultate. Djeca sve lošije i lošije stoje sa članovima, pa ako još nastavnik na to ne obrati dovoljno pažnje i prepusti taj proces njima, nikada ih neće uspješno savladati.

SŠ – nastavnik 03: Najveći problem u nastavi je što čim uspostavite jedno pravilo pojavi se hiljadu izuzetaka, pa se na kraju svodi nastava na memorisanje izuzetaka a ne na primjenu pravila. A sve se to brzo zaboravi, tako da na kraju ništa nijesi uradio ni postigao.

SŠ – nastavnik 04: Generalno, članovi su sami po sebi problematična oblast pa i se to odražava i na nastavu. Ako koristite samo udžbenike, ni vi ni učenici nećete imati mnogo koristi. Zato je potrebno koristiti druge izvore. Novije gramatike daju objašnjenja članova u kontekstu – što je odlično, pa ja svakome preporučujem da se posluži takvim materijalima jer će i oni bolje naučiti i vama će biti uspješniji čas.

FSJ – asistent u nastavi 05: Definitivno je to što studente ne možete naučiti nešto što oni ne shvataju ozbiljno, a to su članovi. Potpuno odsustvo interesovanja sa njihove strane i to je najveći problem za jednog nastavnika.

FF – asistent u nastavi 06: Problem je što su članovi vrlo obimni i ima mnogo pravila i mislim da ni izvorni govornici ne znaju zašto se tačno kada koji član koristi, već to njima ide po osjećaju – sasvim prirodno. Zato smatram da je našim nastavnicima mnogo teško objašnjavati članove.

FSJ – lektor 07: Previše djeluju apstraktno za studente koji uče engleski kao L2. Zahtijevaju dosta vremena i vježbanja, što zbog drugih nastavnih jedinica nije moguće.

5. Da li vaši učenici prave mnogo grešaka sa članovima?

OŠ – nastavnik 01: Ne u tako velikoj mjeri.

OŠ – nastavnik 02: Trudim se koliko mogu da taj broj iz godine u godinu svedem na najmanju moguću mjeru.

SŠ – nastavnik 03: Ne, uopšte.

SŠ – nastavnik 04: Relativno manje u četvrtom razredu nego kada dođu iz osnovne škole.

FSJ – asistent u nastavi 05: Studenti stalno prave greške u članovima. Neko više, neko manje, ali uvijek su prisutne.

FF – asistent u nastavi 06: Pa ne mnogo. Jeste da ponekad griješe, ali to se na kraju svodi na minimum.

FSJ – lektor 07: Uglavnom sa osnovnim upotreba ne. Ali, inače se od studenata treće godine očekuje da već uveliko vladaju tom materijom.

6. Koji je najveći njihov problem u korišćenju članova?

OŠ – nastavnik 01: Djeci je teško da upamte sve upotrebe članova, a naročito izuzetke.

OŠ – nastavnik 02: Učenicima je najteže da stalno imaju na umu da primijenjuju članove pa ponekad sve razmišljajući koji član da upotrebe, zbune se i onda ga prosto izostave. To se dešava kod ranih uzrasta, a kasnije je to problem tačne upotrebe.

SŠ – nastavnik 03: Po meni, nemaju neki ozbiljan problem. Izostavljaju ih ponekad, nekad upisuju gdje ne treba, ali su uglavnom dobri.

SŠ – nastavnik 04: Ako, kao nastavnik, insistirate na članovima, onda će učenici voditi računa kako se izražavaju i biće vrlo tačni. Jer našim učenicima kada se to dobro objasni, oni savladaju i brzo i lako. Ali, ako se usvajanje članova prepusti njima, onda imaju velikih problema. Gdje da ih stave, koji član, ispred koje imenice itd.

FSJ – asistent u nastavi 05: Kao što sam prije rekla, to je nedostatak interesovanja i posvećenosti od strane studenata da sistem članova nauče kako treba.

FF – asistent u nastavi 06: „Nijesu problem pravila već izuzeci.“ – tako mi uvijek studenti govore.

FSJ – lektor 07: Ne shvataju njihovu važnost.

7. Da li smatrate da je upotreba članova važna?

OŠ – nastavnik 01: Da.

OŠ – nastavnik 02: Naravno. Na osnovu upotrebe članova tačno znam koliko neko uspješno vlada jezikom.

SŠ – nastavnik 03: Da.

SŠ – nastavnik 04: Da. Ne toliko u komunikaciji, ali kad pišete i prevodite od suštinske su važnosti.

FSJ – asistent u nastavi 05: Kako da ne. Oni su oznake kategorije određenosti.

FF – asistent u nastavi 06: Iako su to funkcionalne riječi, članovi su vrlo važni.

FSJ – lektor 07: Da! Iako se nekad kaže da ni sami Englezi ne vladaju tom oblašću sa sigurnošću, mislim da je član i njegova upotreba jedan od bitnih i aspekata engleskog jezika.

6.2. Intervju sa učenicima i studentima

1. Da li su vam nastavnici tokom osnovne/srednje škole/na fakultetu detaljno i opširno objašnjavali sistem engleskih članova?

S01 (4. god. FF) U osnovnoj i srednjoj školi se vrlo malo pažnje posvećivalo članovima, dok smo ih na fakultetu detaljnije obradili, naročito na četvrtoj godini.

S02 (3. god. FSJ) Jesu, a naročito u gimnaziji. Svi smo morali da zapamtimo million mora, rijeka, planina i ostrva ispred kojih ide član, a ispred kojih ne.

S03 (4. god. FSJ) Tokom osnovne škole članovi su mi bili potpuno nejasna oblast jer smo imali previše nastavnika koji su se mijenjali i svako je predavao na svoj način ili nije predavao uopšte. U srednjoj školi mi se malo iskristalisala ta oblast, dok su se profesori na fakultetu potrudili da članove razumijem mnogo više.

S04 (3. god. FF) Tokom srednje nastavnici nijesu mnogo objašnjavali engleske članove, a na fakultetu je detaljnije objašnjen sistem engleskih članova mada se nije išlo do najsitnijih detalja.

S05 (4. razred SŠ) Jesu tokom cijele srednje, dosta bolje i detaljnije nego u osnovnoj i više sam naučila. Jer je bilo više vježbanja i primjera.

S06 (4. razred SŠ) Pa ne baš toliko, nekako se podrazumijeva da mi to znamo pa smo preko članova prelazili bez nekog udublivanja. Koliko se sjećam radili smo opširno sve one upotrebe sa *the*.

S07 (9. razred OŠ) Ne. Uopšte se nijesu zamarali time, samo su nam ukratko objasnili gdje se upotrebljava *a/an* - ide ispred imenice kada je prvi put pominjemo i kada ne znamo o kom pojmu se radi jer je neodređen, a *the* se koristi kada tu imenicu drugi put upotrebimo i kada znamo o kom se pojmu radi. To je jedino pravilo koje znam i na osnovu kojeg koristim članove.

S08 (9. razred OŠ) Jesu kako da ne. Nas je nastavnica baš mučila i mislim da smo to za života naučili☺. Stalno, na svakom času pazi član! I kad pišemo i kad pričamo.

2. Da li ste posvećivali članovima mnogo vremena i pažnje u učenju engleskog jezika?

S01 Otprilike isto koliko i na ostale cjeline.

S02 Prilično da.

S03 Ne previše.

S04 Ne, nikada.

S05 Nijesam nešto naročito, jedino kada smo imali vježbe za kontrolni tad bih kratko obnovila. Samo prešla onako preko nekih primjera da bih potvrdila da to razumijem.

S06 Kad je u pitanju jedna vježba sa upotrebom članova, tada to bude lako – imaš da izabereš jedan od tri – i onako po smislu pogodim skoro sve. A kad prevodimo rečenice, e tu se baš namučim. To je teže jer onda treba odrediti imenicu.

S07 Jesam ali ne mnogo, jer smo ih imali na testovima. Jedna vježba i to bude lako.

S08 Jesam, kako da ne. Kad radimo nešto na času, kad pišem za kontrolni i pismeni.

3. Da li ste i na koji način memorisali pravila o upotrebi članova?

S01 Smatram da jesam, mada nisam uvijek sigurna, a zapamtila sam ih u hodu.

S02 U engleskom jeziku postoje određeni i neodređeni član, pravila se mogu nabubati – to nije problem, mada stekla sam automatski osjećaj kada je potrebno upotrebiti član, a kada ne...

S03 Članove upotrebljavam po nekom svom smislu i to uglavnom bude u redu ☺. Najlakše sam upamtila da se član *the* upotrebljava uz imenice koje su poznate tj. koje su već pomenute u razgovoru, a članovi *a/an* za imenice koje se prvi put koriste i nijesu poznate govorniku.

S04 Memorisala sam je uglavnom kroz primjere čitajući tekstove na engleskom jeziku i a nekad i učeći poneka pravila napamet.

S05 Kad sam počela da učim engleski, memorisala sam članove sve kroz primjere. Drugačije ne može.

S06 Tu nema mnogo pravila, prosto zamisliš situaciju – poznato ili nepoznato i tako koristiš *a* ili *the*. I još misliš je li imenica brojiva ili ne. I to je to.

S07 Sve sam ih zapamtila pomoću jednog primjera. Uvijek se sjetim *Once upon a time, there was a beautiful princess. One day the princess was walking in the forest...*

S08 Nijesmo sad bubali napamet da se jedan član koristi tu, a drugi tamo, nego sve kroz primjere – šta ovdje nedostaje, šta ste zaboravili ispred ove imenice. i tako se nauči gdje je član obavezan, gdje ne ide. A moraš za to imati osjećaja. To je najvažnije!

4. Da li ste ikada tražili pomoć (gramatike, privatni časovi) vezano za upotrebu članova?

S01 Naravno gramatiku.

S02 Ne, nikada.

S03 Da, u raznim gramatikama.

S04 Pomoć gramatike da, ali privatne časove ne.

S05 Jesam iz gramatike, nekada mi je trebalo za neke rečenice.

S06 Gramatiku sam konsultovao jedino kad sam pisao pismo za jednu stipendiju. Samo da vidim je li mi nešto tačno.

S07 Ne, nikada – to je lako skontati. Samo da uvijek imaš na umu da se svuda stavlja član.

S08 Ne, nije mi bilo potrebno do sad. Ha ha ha - za članove da ideš na private časove!!!

5. Koji vam je najveći problem u učenju/usvajanju članova?

S01 Problem je što ih u našem jeziku nema i potrebno je neko vrijeme da se usvoje.

S02 Problem je što treba da se izvrši kategorizacija imenice: da li imenica spada u grupu brojivih ili nebrojivih...

S03 Najveći problem mi je to što u našem jeziku članovi ne postoje pa se često u govoru na engleskom jeziku zaboravim da ih upotrijebim.

S04 Najveći problem je zapamtiti koje su sve brojive i nebrojive imenice, i naravno pravila kod kojih postoje izuzeci.

S05 Moj najveći problem je što ih upisujem gdje ne treba da stoje. Prečesto ih stavljam ispred imenica i stalno me profesorica kritikuje.

S06 Pa nema tu mnogo problema, misliš samo kakva je imenica i onda složiš sve. Nekad ne znam kakva je imenica, je li brojiva ili ne, ali onda ubaciš član *the*, sa njim nikad ne možeš pogriješiti?!

S07 Najveći mi je problem tokom komunikacije jer ih potpuno izostavljam – meni su oni nebitni kad glavno kažem i bez njih.

S08 Najveći problem je što ima mnogo izuzetaka. Taman skontaš - tu ide član, kad ono hiljadu izuzetaka. Pa, ne možeš uvijek biti ono sto posto siguran da si u pravu.

6. Da li u našem jeziku postoje neki prevodi članova ili se oni ne mogu prevesti?

S01 U nekim slučajevima neodređeni član *a* se može prevesti kao *jedan*.

S02 Ne, njihova upotreba nije nešto što je nama po prirodi stvari shvatljivo.

S03 Ne postoji konkretan prevod članova, ali se po smislu mogu prevesti. Npr. *the teacher* možemo razumjeti kao određeni nastavnik, zna se na koga se misli, dok *a teacher* može podrazumijevati bilo kojeg nastavnika.

S04 Nijesam se baš mnogo bavila prevodjenjem, po mom zapažanju određeni član se ne prevodi, dok za neodređeni zavisno od fraze ili riječi postoje prevodi npr: *a Mr. Smith - neki gospodin Smit*.

S05 Nemaju.

S06 Nekad može neodređeni član da se poklapa sa brojem jedan. Kao *There is a problem*. A prevod bi mogao biti - *Ima tu jedan problem*.

S07 Ne mogu, jer ih mi u našem jeziku nemamo.

S08 Mislim da nekad mogu da se i prevode. Ja nijesam baš siguran.

7. Da li je, po vašem mišljenju, upotreba članova vrlo bitna?

S01 Naravno da jeste, pravilna upotreba članova pokazuje visok stepen znanja.

S02 Pa nije baš, jer se i bez člana možemo sporazumjeti.

S03 Što se tiče engleskog jezika upotreba članova je bitna jer članovi utiču na značenje i smisao.

S04 Da, upotreba članova je bitna posebno osobama koje se često susreću s engleskim jezikom.

S05 Jeste, zato što ako neko hoće da perfektno govori jezik, onda je važno da bude precizan.

S06 Jesu, jer onda kad ne upotrebiš članove to nije engleski.

S07 U komunikaciji nijesu toliko važni, ali u gramatičkom dijelu jesu.

S08 Pa jesu sigurno, ne bi nas toliko forsirali da ih naučimo da nijesu bitni.

Razmatrajući odgovore nastavnika, zaključili smo, da generalno ne postoji jedno jedinstveno mišljenje o značaju sistema članova. Njihovi suprostavljeni stavovi i kontradiktorna mišljenja o ovoj semantičkoj kategoriji dolaze od izražaja jednako i kada se radi o prikazu članova u udžbenicima i kada se radi o nastavi i ocjenjivanju istih. Dok jedni tvrde da je prikaz članova u udžbenicima sasvim odgovarajući i obuhvatan, drugi tvrde da su oni sve manje i manje zastupljeni i da to nije uopšte nije dobro jer članovi treba da postanu dio njihovog izraza. Mnogi nastavnici kombinuju nastavna sredstva

kada treba da objasne članovi, a opet postoje i oni koji se ne trude da vježbanja obogate raznovrsnim materijalima mimo udžbenika. Nastavnici na fakultetima su primijetili da studenti ne posvećuju dovoljno pažnje članovima, takav stav donose iz srednjih škola, i da o njima ne znaju dovoljno, a da to naročito dolazi do izražaja kada se rade prevodi. Takođe su primijetili da se izolovana pravila i primjeri lako i brzo zaboravljaju. U zavisnosti od plana i programa, nastava članova varira od jednog časa u osnovnoj do 6 časova na fakultetu i to u sklopu determinatora ili samo na prvoj ili trećoj godini, što opet, prema njihovom mišljenju, nije dovoljno. Greške u upotrebi članova se tumače različito bilo da su pismeni ili usmeni zadaci – kod ranih uzrasta, one se ne uzimaju u obzir, a kod starijih, u zavisnosti od vrste zadatka, svaka ima svoju težinu. Kada se radi o problemima sa kojima se nastavnici suočavaju u radu, onda su to kao prvo nedovoljno planiranog vremena za tako obimnu oblast, zatim nepostojanje sveobuhvatnog sistema ili načina u instrukciji članova koji bi olakšao nastavniku rad, a učeniku usvajanje, apstraktnost ove semantičke-pragmatičke kategorije i odsustvo interesovanja kod učenika za ovu oblast. Neki nastavnici primjećuju veliki broj grešaka u članovima kod učenika, dok drugi zauzimaju indiferentan stav prema greškama ovog tipa. I na kraju, pokušavajući da otkriju šta je najveća teškoća u korišćenju članova kod učenika, nastavnici dolaze do različitih zaključaka: za neke je to veliki broj upotreba i još veći broj izuzetaka; za neke je to izostavljanje ili pogrešno upisivanje; zatim prepuštanje članova učenicima da ih oni samostalno usvajaju kao i učenikova nezainteresovanost i neposvećenost za iste.

Sa druge strane, učenici jednako primjećuju različite pristupe prema članovima od strane nastavnika, kako kroz osnovnu tako i kroz srednju školu. Neko priznaje da ih nastavnici nikada time nijesu mnogo opterećivali, a opet drugi kažu da su ih „mučili“ prilično. Generalno, na fakultetima se mnogo više pažnje posvećuje članovima i detaljnije se obrađuju. Neki učenici kažu da su ih automatski usvojili i zapamtili u hod, drugi su ih „bubali“, ali, svi su se složili, članovi se moraju učiti kroz primjere. Neki učenici su pominjali i „osjećaj za članove“ koji imaš ili ne! Kada traže pomoć u učenju, onda je to iz gramatika najčešće, nikako privatni časovi. Njihov najveći problem je što ne postoje u našem jeziku pa ih zato teže usvajaju, zaboravljaju upotrebiti, ispuštaju ili nepotrebno upisuju; zatim problem kategorizacije imenica – koje su brojive, a koje nebrojive i naravno, veliki broj izuzetaka. Za prevodne ekvivalente članova, ispitanici

smatraju da ne postoje; članovi se ne mogu prevesti, a samo neki studenti su upoznati sa značenjem broja *jedan* i *neki* neodređenog člana *a/an*. Da su članovi važni, gotovo svi ispitanici su se jednoglasno složili.

Suprostavljani stavovi nastavnika prema značaju članova, njihov tretman u nastavi, kao i učenikovi pristupi prema ovoj gramatičkoj jedinici su se odrazili i na rezultate našeg istraživanja. Njihov uspjeh u različitim zadacima možemo dovesti u direktnu vezu sa uticajem nastave, nastavnikovim objašnjenjima i načinima ocjenjivanja. Ukoliko nastavnik, bez obzira na sadržaj udžbenika i nastavni plan i program, insistira na pravilnoj upotrebi, podstiče učenike da razmišljaju o određenosti kao obilježju imenica, vježba upotrebu članova u kontekstu služeći se raznovrsnim nastavnim metodama i strategijama učenja, možemo očekivati podizanje svijesti kod učenika o značaju ovog sistema kao cjeline, a ne niza izolovanih upotreba i time njihovo postepeno usvajanje.

SEDMO POGLAVLJE: ZAKLJUČAK I IMPLIKACIJE ZA DALJA ISTRAŽIVANJA

7. Uvod

Ovom se disertacijom istražuje kako govornici srpskog jezika usvajaju sistem engleskih članova i načine izražavanja obilježja određenosti i neodređenosti. U radu smo pokušali da rasvijetlimo fenomen određenosti i neodređenosti koji se smatra univerzalnom kategorijom ljudskog razmišljanja. Članovi, kao najčešće riječi engleskog jezika, predstavljaju veliku poteškoću govornicima koji ne posjeduju takve elemente i ona kada se koriste, prema brojnim istraživanjima, u većini slučajeva se izostavljaju. Taj fenomen izostavljanja je takođe prisutan i kod izvornih govornika na šta upućuju mnogi lingvisti koji su primijetili sve veću tendenciju izbjegavanja članova u poslednje vrijeme, pri čemu nastaje takozvani *okrnjeni stil*.

7.1. Pregled osnovnih rezultata istraživanja

U prvom poglavlju smo prikazali istorijski razvoj člana i opisali ga u okviru najuticajnijih i najpriznatijih teorija koje su se bavile određenošću i neodređenošću kao semantičko-pragmatičkom kategorijom. Polazeći od Rasela i njegovog filozofsko-logičkog okvira, sistem članova smo opisali pomoću Gijomove teorije aktualizacije, Jespersenovog potpunog i nepotpunog određivanja, zatim pomoću teorije poznatosti autora Kristofersena, Hjusonovog centripetalnog i centrifugalnog kretanja vrijednosti, Hokinsove lokacijske teorije, Čestermanove teorije određenosti i Lajonzove određenosti kao mogućnosti identifikovanja. Pored pojmova koji se najčešće vezuju sa ovom kategorijom: *jedinstvenost*, *poznatost* i *mogućnost identifikovanja*, u cilju njenog preciznijeg opisa u ovom dijelu rada smo uključili i pojmove kao što su *jedinstvenost* (Russell, 1905), *ekstenzivnost* (Chesterman, 1991), *generička upotreba* (Guillaume, 1919; Christophersen, 1939; Chesterman, 1991), *vrijednosti univerzalnog i pojedinačnog* (Hewson, 1972) i *uključenost* i *isključenost* (Hawkins, 1978).

Na osnovu ovih prikaza ustanovili smo da je ovaj fenomen najbolje opisan pomoću Čestermanove teorije u okviru koje su određenost i neodređenost kontrastirane

pomoću pojmova kao *moгуćnost lociranja (locatability)*, *uključenost (inclusiveness)* i *ekstenzivnost (extensivity)*. Prema ovoj teoriji različiti govornici imaju različito viđenje svijeta što djelimično objašnjava različitu upotrebu engleskih članova kod izvornih govornika. Takođe, kontekst se smatra vrlo važnim za upotrebu članova. Ta ideja o važnosti konteksta potiče od Gijoma, a nezavisno od njega, u dijelu rada gdje smo analizirali savremene gramatike, Jul (Yule, 1998) i Trenkićeva (2002a) su zastupali tezu da značenje imenice zavisi prvenstveno od konteksta.

Kao i Česterman, Kristofer Lajonz smatra da engleski neodređeni član *a/an* ne izražava neodređenost kao direktnu suprotnost određenosti, ali za razliku od Čestermana, on tvrdi da *a/an* projektuje broj i količinu (*cardinality*).

Od velikog značaja za naše istraživanje je Hokinsova teorija, takođe komponencijalna, gdje su pojmovi *moгуćnost lociranja* i *uključenosti* povezani sa pragmatikom, odnosno sa semantikom. Njegova tipologija upotrebe člana *the* podrazumijeva da ono na što se odnosi imenička fraza je dio *zajedničkoga skupa (shared set)*, dakle nešto poznato i govorniku i slušaocu što im omogućava da uspostave jedan od četiri zajednička skupa. Nešto kasnije, Hokins je, pod uticajem Grajsa i njegovih konverzacijskih i konvencionalnih implikatura, preimenovao zajedničke skupove u pragmatičke skupove (*pragmatic sets*) ili P-skupove (*P-sets*).

Govoreći o određenosti u srpskom jeziku, opšte poznato je da on ne posjeduje sličan sistem ni slične markere ili neka druga gramatička sredstva kojima bi obilježili imenicu kao određenu ili neodređenu. Ova kateorija, kao kategorija značenja, se može prepoznati u srpskom jeziku na osnovu konteksta. Engleski primarni determinatori tj. određeni i neodređeni član nemaju svoje ekvivalente u srpskom jeziku. Prema Stanojčiću i Popoviću, ovo obilježje određenosti i neodređenosti u srpskom jeziku se najčešće povezuje sa pridjevima i njihovim kraćim i dugim oblicima.

U drugom poglavlju smo pregledali i analizirali upotrebu članova kroz literaturu koju učenici koriste u učenju engleskog jezika u osnovnoj, srednjoj školi i na fakultetu, kao i dvije savremene engleske gramatike koje se koriste u nastavi na višem nivou učenja.

Najprije smo odredili kojoj vrsti riječi pripada član. U savremenim engleskim gramatikama koje smo koristili u radu (Greenbaum & Quirk, 1990; Huddleston & Pullum, 2002; Biber, Conrad & Leech, 2002; Eastwood, 2005), stoji da član pripada

grupi determinatora koji čine zatvorenu klasu riječi, tj. determinatori su gramatičke a ne leksičke riječi. Što se tiče sintaksičkog položaja, determinatori stoje uvijek ispred imenica ili pridjeva. Istvud dijeli determinatore na članove, prisvojne zamjenice, pokazne zamjenice i kvantifikatore. Biber, Konrad i Lič smatraju da se determinatori kao funkcionalne riječi koriste da odrede kakvu referenciju imenica ima i dijele ih na preddeterminatore, centralne determinatore i postdeterminatore, a članovi ulaze u grupu centralnih determinatora. Razlika između ove dvije gramatike je u tome što kod Bibera, Konrada i Liča među determinatore se svrstava i nulti član (odsustvo člana) kao i tzv. *wh-words*. Grinbaum i Kverk na isti način dijele sve determinatore s tima što su, umjesto kvantifikatora, uveli još sedam kategorija. I na kraju smo prikazali Hadlstonovu i Pulamovo još složeniju i razrađeniju podjelu determinatora na: osnovne, subjekatske i sekundarne determinatore, koji su dalje podijeljeni u podgrupe, a članovi se nalaze u skupu osnovnih determinatora.

Kada je u pitanju odnos člana i pokaznih zamjenica, svi autori koji su se bavili određenošću i neodređenošću u engleskom jeziku ukazivali su na povezanost određenog člana i pokaznih zamjenica, a semantička, pragmatička kao i sintaksička razlika između člana *the* i pokaznih zamjenica u engleskom jeziku je i dan-danas predmet brojnih rasprava i tumačenja. Ukazujući na razlike pomenuli smo da je najistaknutija sintaksička razlika između *this*, *that* i *the* to što određeni član ne može samostalno da stoji, dok, sa druge strane, najočiglednija semantička razlika je u tome što član *the* u većini slučajeva nema deiktičko značenje, za razliku od pokazne zamjenice kojoj je to osnovno (ako ne i jedino) značenje. Još bolje objašnjenje ove razlike nalazimo kod Hokinsa u okviru njegove lokacijske teorije, koji tvrdi, kao i Džon Lajonz, da se upotreba člana *the* i pokazne zamjenice poklapa samo u nekim kontekstima i to „u minimalnom broju konteksta.“ Pokazne zamjenice *this* i *that* se mogu koristiti, kao i član *the*, striktno anaforički ili u „vidljivoj situaciji“ (*the visible situation use*). Osim toga, *the* u sebi sadrži značenje jedinstvenosti i uključenosti koje pokazne zamjenice ne izražavaju. Ovdje smo pomenuli i tendenciju upotrebe novog člana - pokazne zamjenice *this* umjesto neodređenog člana *a* u kataforičkoj funkciji kao u rečenici: *I saw this/a man today. He was walking down the street, and suddenly started shouting.*

U nastavku smo se posvetili sadašnjoj situaciji u nastavi sistema članova onako kako je predstavljen u ukupno osamnaest udžbenika i u dvije gramatike, svi trenutno u

upotrebi na tri nivoa obrazovanja: osnovna i srednja škola i studije anglistike na fakultetima. Engleski jezik se počinje učiti već od prvog razreda, član počinju upotrebljavati u trećem, dok u udžbeniku za peti razred nalazimo prvo objašnjenje upotrebe članova gdje se ističe najvidljivija razlika između dva člana: neodređeni član se koristi da bi označili nešto što se po prvi put spominje, a određeni član za nešto što je već spomenuto u kontekstu. Na osnovu pregledanog materijala možemo zaključiti da prikaz članova kroz udžbenike za osnovnu školu ne donosi učenicima dovoljno informacija o njihovoj upotrebi. Takođe smo vidjeli da se pojmovi kao određeni i neodređeni član nigdje ne spominju svojim punim imenima (*definite and indefinite article*), već se umjesto njih koriste samo: *a/an/the/zero article*. U ovom dijelu smo takođe uporedili načine njihove obrade u udžbenicima stranih i domaćih autora koji su, kako smo primijetili, pristupili detaljnijem i opširnijem prikazivanju sistema članova, vjerovatno svjesni činjenice da takvi elementi, nepostojeći u našem jeziku, predstavljaju izvjesnu teškoću u usvajanju engleskog jezika.

Prelistavajući literaturu koja se koristi u gimnazijskoj nastavi engleskog jezika, vidjeli smo da autori jednako, na isti način kao za osnovnu školu, objašnjavaju članove u vidu popisa osnovnih upotreba (najviše dva značenja) i geografskih imena kojima prethodi član *the* ili *ne*. I na kraju, u udžbeniku za četvrti razred, smo ustanovili da je, po prvi put, upotrebljena distinkcija *definite/indefinite/zero article*.

Što se tiče nastave na univerzitetskom nivou, zaključili smo da se tokom četiri godine studiranja član nigdje više ne spominje i ne vježba kroz udžbenike iako je u pitanju veći nivo učenja. To znači da se upoznavanje sa pojmom člana i njegovim značenjem završava negdje sa srednjom školom. Do kraja srednje škole, na osnovu pregledanih udžbenika učenici će savladati sva glagolska vremena, pasiv, sve bezlične glagolske oblike, tipove kondicionalnih rečenica, modalne glagole, relativne rečenice, pridjeve i priloge kao i vrlo obiman vokabular iz raznovrsnih oblasti. Međutim, ono što im nije ponuđeno jeste jedan sistem koji bi objedinio sva značenja i upotrebe članova.

Sa druge strane, u analiziranim gramatikama (*Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder i The Student Grammar of Spoken and Written English*), kao što smo i očekivali, dat je jedan sveobuhvatniji pregled sistema članova, gdje su oni i njihova upotreba opisani pomoću kraćih tekstova ističući na taj način važnost konteksta, i uključujući govornika i slušaoca (ili pisca i čitaoca), budući da su određenost i

neodređenost ne samo gramatička, već i semantičko-pragmatička kategorija. Obje gramatike sintetizuju znanja o upotrebi članova što predstavlja veliki napredak u razumijevanju njihovog značenja. Iako nijedna od gramatika ne donosi potpun opis značenja i upotrebe engleskih članova (nijesu navedene kataforička funkcija neodređenog člana i upotreba člana sa apstraktnim imenicama), studenti mogu, služeći se njima, steći vrlo detaljan uvid u njihovu upotrebu i značenje. Iako je prednost ovih gramatika prikazivanje njihove upotrebe pomoću kraćih tekstova, a ne samo prostim ređanjem izdvojenih primjera, mnogi naučnici, baveći se problemima i strategijama usvajanja članova, primijecuju da u literaturi ne postoji gramatika za nastavu članova kao sistem koja bi sveobuhvatno i na koherentan način obradila ovu kategoriju.

U nastavku rada prikazali smo pristupe usvajanju engleskih članova u literaturi koja se bavi nastavom engleskog jezika. Pitanjem usvajanja i učenja jezika bavili su se mnogi lingvisti, koji zapravo nijesu pravili razliku između ova dva procesa. Sa jedne strane, Krašen vjeruje da je usvajanje spontani proces koji se odvija u uslovima prirodne izloženosti jeziku, a učenje svjesno usvajanje jezičkih pravila koje ne odovodi do osposobljavanja za nesmetano komuniciranje na stranom jeziku. Sa druge strane, Oksfordova smatra da ove termine ne treba uzimati kao suprotstavljene, već, da stoje na krajevima kontinuuma pa su tako neki oblici učenja bliži jednom, a neki drugom kraju ovog kontinuuma. U opisu razlike u učenju maternjeg i drugog jezika uključili smo Brauna, Riversovu i Elisa koji je tvrdio je usvajanje drugog jezika osoben proces i da se ne može govoriti o usvajanju prvog i drugog jezika kao identičnim procesima. Što se tiče pristupa usvajanju L2, podjednako su važni i pristupi koji daju prednost empirijskim faktorima, okruženju i interakciji i pristupi koji daju prednost nativističkim faktorima, s tim što smo se posebno osvrnuli na Krašenu teoriju usvajanja jezika u pet hipoteza. Kako je naše istraživanje imalo za cilj da ispitamo upotrebu sistema engleskih članova kod srpskih govornika tako što smo analizirali podatke dobijene u više različitih zadataka, u rad smo uključili i međujezik koji kao pojam označava dinamički lingvistički sistem koji nastaje kod učenika stranih jezika, kao i fosilizaciju kao suštinsku razliku usvajanja prvog i drugog jezika.

Kada je riječ o najvažnijim teorijskim pristupima u istraživanjima usvajanja članova, u našem radu smo uključili tri pristupa: Bikertonov semantički točak za referenciju imeničke fraze, Masterov binarni sistem koji je podijeljen obilježjima

klasifikacije i identifikacije, kao i hijerarhiju određenosti koju su predstavili Gundel, Hedberg i Zakarski. Na osnovu ovih pristupa sprovedena su brojna istraživanja o usvajanju engleskih članova koja smo u nastavku opisali, a čiji su rezultati relevantni za naše istraživanje. To su istraživanja autora Hakute (Hakuta, 1976), Hubnera (Huebner, 1983), Taroneove (Tarone, 1985), Mastera (Master, 1987), Periša (Parrish, 1987) i Tomasa (Thomas, 1989). U vezi sa procesima usvajanja u sprovedenim istraživanjima, primijetili smo veliki broj sličnosti kao i brojna neslaganja. Inače, već duže u literaturi postoji nedoslednost u redosledu usvajanja ove morfeme pripisujući razloge različitim metodološkim pristupima, različitim procedurama kao i nepostojanju zajedničkog standarda za provjeru znanja engleskog jezika.

7.1.1. Poređenje rezultata po najvažnijim osnovama

Početno istraživanje je podrazumijevalo da prvo provjerimo hipotezu da studenti - budući nastavnici i prevodioci imaju velikih poteškoća u upotrebi članova te da je procenat ovih grešaka u odnosu na ostale vrste grešaka najveći. Analizirajući greške u petnaest radova, otkrili smo da studenti prave veći broj grešaka u imeničkoj frazi i u upotrebi člana nego što je to slučaj sa glagolskom frazom, strukturom klauze, leksičkim ili mehaničkim greškama. Prema tome, pretpostavka da srpski govornici najčešće prave greške u upotrebi člana čak i kada je u pitanju vrlo visok nivo znanja engleskog jezika pokazala se tačnom u ovom dijelu istraživanja. U okviru drugog zadatka koji se sastojao od prevođenja kraćih tekstova i koji je uključio više grupa studenata, posebno nas je interesovalo kako će studenti prenijeti određenost i neodređenost na engleski, u kojoj mjeri se služe pravilima kada koriste članove i kada izražavaju određenost i neodređenost, da li će je pravilno izraziti u engleskom jeziku i koliko su ovladali načinima izražavanja te kategorije.

Svrstavši sve greške u tri kategorije, došli smo do zaključka da studenti najčešće izbjegavaju članove i to neodređeni član duplo više nego određeni. Najmlađi ispitanici – studenti prve godine su pravili veći broj grešaka od ostalih što navodi na zaključak da se broj grešaka smanjuje kako napreduju u znanju jezika, ali, ipak, taj problem sa članovima ostaje stalno prisutan.

U okviru početnog dijela istraživanja ispitali smo, na osnovu prevoda i na temelju postojećih teorija, kada studenti, bez obzira na nivo znanja jezika, i u kojim kontekstima griješe u upotrebi članova. To su:

- Prenošnje značenja o kojem je Hokins (1987) govorio kao o upotrebama šire situacije (*larger situation uses*). U ovim situacijama govornik i slušalac moraju imati zajedničko znanje o postojanju određenog bića ili stvari.
- Upotreba određenog člana sa vlastitom imenicom kojom se označavaju svi članovi jedne porodice ispred kojih je član neophodan.
- Deiktička vrijednost člana je uvijek prenošena upotrebom pokazne zamjenice *that*. U brojnim slučajevima mogao se upotrebiti i određeni član *the* koji nosi istu vrijednost, ali ga nigdje nijesmo primijetili što može dovesti do zaključka da ispitanici nijesu u potpunosti svjesni ove njegove funkcije.
- Problem izražavanja anaforičke upotreba određenog člana. Kruisinga navodi kratki tekst za ilustraciju specifičnosti, gdje *a candidate* drugim spominjanjem u tekstu postaje poznat i tako dobija određeni član (*the candidate*). Kod naših studenata u drugom pominjanju ne nalazimo član uopšte.
- Asocijativna anaforička upotreba određenog člana koju Hokins objašnjava u okviru zajedničkog asocijativnog skupa (*the association set*), a koji su povezani sa pojmom *jedinstvenosti*.
- Upotreba neodređenog člana člana iza *there (is/are)* – upotreba gdje stoji neodređeni član koji ovdje izražava svoju osnovnu vrijednost klasifikovanja ukoliko je imenica u jednini, ili *some* ukoliko je imenica u množini.
- Problem upotrebe člana u okviru idiomatskih izraza i nepromjenljivim fiksnim izrazima.
- Izostavljanje člana *the* kada je bilo potrebno izraziti jedinstvenost (*uniqueness*).
- Najčešća funkcija neodređenog člana je da na neki način uvede brojivu imenicu u jednini u kontekst i to je takozvano – prvo spominjanje. Ustanovili smo veliki broj grešaka sa ovim značenjem člana *a/an*, jer pažnju studenata uvijek poremeti pridjev ispred njih.
- Izostavljanje član *a/an* ispred imenica sa značenjem *jedan*. Umjesto člana je, u većini slučajeva, korišćen *one*. Takođe, upotreba *some* ispred imenica u jednini, kao direktni prevod zamjenice *neki* u primjerima *neko lice, neki čovjek*.

- Izostavljanje upotrebe člana *a/an* sa imenicama koje označavaju bolesti.
- Upotreba neodređenog člana *a/an* ispred imena kojima označavamo akademska zvanja.
- Nепрепозnavanje razlike između *few/a few*.
- Kataforička upotreba neodređenog člana - ako imenička fraza ili rečenica koja ide iza jedne imenicu ne donosi dovoljno informacija da tu imenicu odredi, tada ispred nje dolazi neodređeni član *a/an*. Ukoliko imenicu prati neki *modifikator*, poput relativne rečenice ili predloške fraze, ona ne mora nužno imati određeni član. Međutim, naši ispitanici tumače relativnu rečenicu odnosno predlošku frazu koja opisuje imenicu kao nešto određujuće i uvijek će upotrebiti određeni član.
- Upotreba određenog člana kada njegova deiktička vrijednost vodi ka afektivnoj upotrebi.

Na osnovu rezultata dobijenih putem *close*-testa ustanovili smo da su studenti bili uspješniji u ovom zadatku nego što je to bio slučaj sa prevodima. Međutim, i pored veće pažnje i koncentracije na nedostajuće elemente, ovdje su manje izostavljali članove, ali su ih zato na više mjesta pogrešno upotrebljavali.

Uporedivši spisak najčešćih grešaka iz tabele 3 (Richards, 1971, citirano prema Brown, 1987: 177), možemo primijetiti da je došlo do brojnih podudaranja, s tim što je naša lista grešaka šira jer smo obradili više jezičkog sadržaja odnosno više konteksta u kojima je bilo potrebno izraziti određenost i neodređenost.

U cjelini, naši ispitanici - budući nastavnici i prevodioci, kada je u pitanju kategorija određenosti i neodređenosti, najčešće pristupaju strategiji izbjegavanja člana, jer je u pitanju jezička struktura koja ne postoji u gramatici srpskog jezika.

Glavno istraživanje je obuhvatilo sva tri obrazovna nivoa (osnovnu i srednju školu, kao i studijske programe anglistike) sa ciljem da ustanovimo redoslede usvajanja članova, tačnost u njihovom korišćenju pri obilježavanju određenosti i neodređenosti uključivši u analizu podataka SOC mjerenje. Rezultati mjerenja su nam otkrili da naši ispitanici nijesu ovladali sistemom članova, kao i da je taj problem u označavanju ove semantičko-pragmatičke kategorije, bez obzira na godine učenja, stalno prisutan. Najmlađi učenici su najslabiji, nešto bolji su učenici gimnazije i najtačniji u korišćenju

članova su studenti – budući nastavnici engleskog ili prevodioci. Međutim, iako ovaj rezultat treće grupe nije ni malo ohrabrujući jer razlika u tačnosti od 2,76% kazuje da su tokom četiri godine više učenja vrlo slabo napredovali, ipak se djelimično slaže sa konstatacijama većeg broja lingvista koji smatraju da se broj grešaka smanjuje kako postaju bolji u znanju jezika. Međujezik, koji smo analizirali kod naših ispitanika u vezi upotrebe članova, nije sistematičan u najboljem smislu, jer se produkuje relativno veliki broj grešaka, a sistem pravila koje učenici znaju jeste u stanju kretanja što znači da je dinamičan i varijabilan, ali se ne može reći da se intenzivno mijenja.

Međujezik naših ispitanika se može opisati i kao sistem kojeg karakterišu prije svega jezički transfer iz maternjeg jezika, naročito kada se prenosi značenje broja *jedan* članom *a/an*; transfer nastave drugog jezika se ogleda u neusvojenosti sistema članova u obilježavanju određenosti i neodređenosti u označavanju pojmova koji nijesu opisani nigdje u knjigama – na primjer afektivna upotreba određenog člana, ili njegova deiktička vrijednost koju ne umiju prepoznati. Takođe, njihov međujezik karakterišu i svedeni ili redukovani sistemi i po obliku i po funkciji – što govori da je prisutna tendencija izostavljanja članova. Kada se radi o strategijama komunikacije na drugom jeziku, ovdje se može zaključiti da su učenici, negdje u periodu srednjoškolskog uzrasta, prestali da usvajaju znanja o članovima, što naši rezultati i dokazuju kada se uporede grupa 2 i grupa 3. U vezi sa preopštavanjem jezičkog materijala ciljnog jezika ne može se reći da su pretjerano upotrebljavali naučena jezička pravila o članovima, čak ni kada su znali svrhu zadatka (grupa A2).

Kada smo uporedili rezultate među grupama pojedinačno, došli smo do vrlo zanimljivih podataka koji nam otkrivaju da proces usvajanja članova varira, kako od člana do člana, tako i od grupe do grupe. Osnovci su najtačnije koristili neodređeni član u odnosu na ostala dva, kao i u odnosu na ostale dvije grupe, gimnazijalci su podjednako tačno koristili i određeni i neodređeni, a u upotrebi nultog člana su bili najbolji, dok su studenti bili najuspješniji u korišćenju *the*. Najveći problem kod sve tri grupe je nulti član koji najkasnije usvajaju, što je suprotno rezultatima do kojih su došli i Master i Periš, koji su ustanovili da se nulti član najprije i najlakše usvaja, što opet to ne mora da znači da su oni u pravu jer su ispitivali druge jezike. Vrlo zanimljivo otkriće u analizi rezultata početnog i glavnog istraživanja govori da, iako su ispitanici u najvećem broju slučajeva članove izostavljali, ta tendencija nije ni malo išla u korist

nultom članu. Čak, naprotiv. Tamo gdje je kontekst nalagao obavezno upotrebljen član, ispitanici su ga ispuštali, a u kontekstima gdje nije bilo potrebe izražavati određenost, a naročito ispred nebrojivih i apstraktnih imenica, često su ga upisivali.

A analizirajući upotrebu sva tri člana i za svaku grupu posebno, ustanovili smo redosled usvajanja ove kategorije za sva tri nivoa koji je isti u slučaju Grupe 1 i Grupe 2 a to je: *a/an* > *the* > \emptyset , dok je za Grupnu 3: *the* > *a/an* > \emptyset . Sumarni rezultati su pokazali sledeće: *a/an* > *the* > \emptyset . Dakle, neodređeni član *a/an* se usvaja prvo, potom određeni *the* i na kraju nulti član \emptyset . Ovdje su se rezultati našeg istraživanja poklopila sa najnovijim istraživanjima, a objašnjenje kod naših ispitanika možemo potražiti u kognitivnom procesu transfera iz maternjeg jezika (*language transfer from L1 to L2*) gdje se prenosi broj *jedan* u upotrebi neodređenog člana što je bilo vrlo izraženo u *close-testu*. Međutim, u početnom dijelu istraživanja u prevodenju tekstova, to nije slučaj. Neodređeni član su mahom izostavljali, a naročito kada se ispred pojma nađe pridjev. I tu smo otkrili nevjerovatnu činjenicu da će naši učenici neodređeni član uvijek upotrebiti u *close-testu* sa imenicom koja je u množini i kojoj prethodi pridjev (primjer: 37 *large, catlike tracks*) što je netačno, a sa druge strane u prevodima će ga redovno izostavljati onda kada je obavezan i kada ispred imenice stoji pridjev.

Što se tiče grešaka u upotrebi članova u obilježavanju kategorije određenosti i neodređenosti, bez obzira na to što se radilo o *close-testu* gdje su ispitanici bili koncentrisani samo na ponuđena tri člana, izostavljanje je bilo najbrojnije baš kao i u pisanju eseja i u prevodenju. Usled nepažljivog čitanja dolazi do neprepoznavanja imenice koja je u množini, i ispred koje su najčešće upisivali neodređeni član koji ne može doći u tom kontekstu. Ili su upisivali određeni član kada je u pitanju bilo izražavanje generičkog značenja, ili ga izostavljali kada je bilo potrebno izraziti anaforičko značenje. Kako zajedničke imenice, tako ni apstraktne imenice se ne čine nimalo jednostavnim kada ih treba markirati obilježjem određenosti i neodređenosti. U odnosu na *the*, neodređeni član *a/an* je bio zastupljeniji u greškama što ukazuje na to da učenici ne vladaju najbolje ni identifikacijom imenica po kategoriji brojivosti. U svakom slučaju, neizostavno je govoriti o odnosu imenica i člana koji je od suštinske važnosti za razumijevanje i uspješno usvajanje ove oblasti.

Prema tipu semantičkog konteksta došli smo do podatka da, pri izražavanju generičkog značenja koji je označen kao kontekst prve vrste [-SR, +HK], ispitanici ne

znaju pravila upotrebe članova u izražavanju tog značenja, što se može pravdati time da su L2 učenici vrlo rijetko izloženi tim značenjima, a što je potvrđeno i u drugim jezicima koji, kao srpski, nemaju sličan sistem. Generalno gledano, opravdanja možemo potražiti, u velikoj mjeri, u udžbenicima iz kojih se uči jezik i koji ne opisuju detaljno i obuhvatno ovu vrstu funkcionalnih elemenata, zatim možemo uputiti kritike i nastavnicima koji, smatrajući da članovi kao gramatičke riječi ne remete mnogo komunikaciju, ne potenciraju njihovu tačnu upotrebu i ta znanja o njima ostaju „zarobljena u istom obimu“ odnosno „smrznuta“ tokom cijelog perioda usvajanja jezika. U pitanju je zapravo plato (*plateau*) jer su učenici konzervirali svoje jezičko znanje na dosegnutom nivou.

Prema tome, uporedivši sve tri grupe i vrlo mali procenat tačnosti među njima, možemo zaključiti da se radi o izvjesnoj fosilizaciji u sistemu članova jer smo zatekli stanje u kojem učenici lagano prestaju da razrađuju međujezik, iako su, naročito studenti iz treće grupe, duže izloženi jezičkim sadržajima, novim podacima i novom podučavanju.

Analiza rezultata nam je otkrila da postoje dva glavna razloga zašto dolazi do grešaka u članovima. Jedan od razloga je svakako nedovoljno razumijevanje ovog sistema članova i kategorije određenosti i neodređenosti koju naši govornici ne izražavaju istim jezičkim sredstvima. To nedovoljno razumijevanje članova proizilazi, kako smo rekli ranije, iz načina na koji učenici uče o članovima u školi, kako su i koliko zastupljeni u knjigama iz kojih uče engleski jezik. Drugi razlog je da učenici generalno vrlo malo vježbaju koristeći članove u diskursu. Postoje slučajevi kada član tačno upotrebe na nivou rečenice, ali ne i na nivou paragrafa. Taj nedostatak iskustva da vježbaju članove u kontekstu utiče da ih sporije usvajaju. Pomenuli smo na više mjesta da je prednost savremenih gramatika u prikazu članova kroz kontekst, a ne u prostom ređanju definicija i izolovanih primjera. Tako da, uz nastavnikovu pomoć, one mogu poslužiti kao odlično nastavno sredstvo budući da su udžbenici iz kojih se danas uči engleski vrlo siromašni sa objašnjenjima članova i ne nude jedan sistematičan i obuhvatan pregled koji bi podstakao njihovo bolje i potpunije razumijevanje. Ovdje se moramo prikloniti stavovima Periša, Pike i Mastera (Parrish, 1986; Pica, 1983; Master, 1986) da su za preciznu upotrebu članova neophodne nastavnikove instrukcije kako bi se podigla svijest o značaju ovog sistema, a ne samo pojedinačne upotrebe člana. U tom

smislu smo na kraju četvrtog poglavlja ovog rada pomenuli pedagoški niz aktivnosti za nastavu sistema članova, a na osnovu kojih smo predložili tipove vježbanja za uspješnije i brže usvajanje ovog vrlo složenog sistema (prilog 7).

U studentskim prevodima smo primijetili i jedan fenomen koji zapravo ne bismo nazvali greškom već nedostatak sigurnosti koji se ogleda u tome što se ne usuđuju upotrebiti *the* za izražavanje deiktičkog značenja, već se uvijek opredijele za pokazne zamjenice. Na isti način, naši ispitanici izbjegavaju da upotrebe neodređeni član sa apstraktnom imenicom kada je to dozvoljeno. Prema našem mišljenju, do ove nesigurnosti dolazi zbog nedovoljno razvijene svijesti o semantičko-pragmatičkoj funkciji engleskih članova i nedovoljno razvijenoj svijesti o ulozi konteksta u određivanju značenja imenice. U tom smislu, mogli bismo zaključiti da bi kod svih učenika engleskog jezika trebalo prije svega razviti i podići svijest o postojanju kategorije određenosti i neodređenosti, usvojiti solidne teorijske osnove o ovoj kategoriji, uzeti u obzir više pristupa u nastavi i instrukcijama, pokušati prevazići nesigurnost od upotrebe članova i neprestano upućivati da obrate pažnju na kontekst i na imenicu odnosno imeničku frazu.

Iako je tema rada usvajanje člana mi se ovdje osvrćemo i na učenje i usvajanje pošto je ovdje riječ o „neizvornim“ govornicima, te je možda više prisutno učenje u užem smislu, dok se usvajanje sagledava kao težnja – nešto čemu treba težiti. Obzirom na složenost kategorije određenosti i neodređenosti i načina njenog izražavanja, karakteristike vježbanja koje smo predložili da bismo se približili mogućem usvajanju, većinom su predstavljale podizanje svijesti o ovoj kategoriji. Insistirajući na pravilnoj upotrebi članova, podstičući učenike na razmišljanje o određenosti kao obilježju imenica, vježbajući upotrebu članova u kontekstu, služeći se raznovrsnim nastavnim metodama, tehnikama i strategijama učenja, može se očekivati podizanje svijesti kod učenika o značaju ovog sistema kao cjeline i samim tim njegovu uspješniju i precizniju primjenu.

7.2. Implikacije za dalja istraživanja

Ova studija je nametnula nekoliko zanimljivih pitanja koja ostaju van planiranog obima istraživanja ovdje. Ipak, ta pitanja mogu biti osnov za dalja istraživanja u okviru primijenjene lingvistike.

Jedno od takvih pitanja je da li je moguće uticati na percepciju semantičko-pragmatičke kategorije primijenjujući izvjesne strategije kod studenata. Korisno bi bilo istražiti koje strategije bi pomogle L2 govornicima u prepoznavanju ove kategorije koja se u srpskom jeziku izražava drugačijim jezičkim sredstvima.

Takođe, zanimljiva bi bila istraživanja o vezi pristupa u učenju sa usvojenošću članova, na primjer: komunikativni nasuprot gramatičko-prevodnom pristupu ili uloga komunikacije u izražavanju određenosti i neodređenosti.

Poređenjem grupa i nivoa, neki od rezultata u radu su bili iznenađujući. Posebno se ističe najmlađa grupa ispitanika (grupa 1 – glavno istraživanje) koju bi bilo potrebno pratiti dalje i analizirati njihovo napredovanje u upotrebi sredstava za izražavanje ove kategorije u engleskom jeziku, pa bi novo istraživanje moglo ići u tom pravcu.

Činjenica da su se nakon urađenog istraživanja nametnule nove teme za istraživanje svedoči da je proučavanje usvajanja sistema članova engleskog jezika u velikom stepenu interdisciplinarno i složeno.

BIBLIOGRAFIJA

Alexander, L. G. (2003). *Longman English Grammar*. Harlow, England: Longman

Allan, K. (1986). *Linguistic Meaning*. vol. I. London: Routledge

Andersen, R. W. (1977). The impoverished state of cross-sectional morpheme acquisition/accuracy methodology. *Working Papers on Bilingualism 14*, 47-82. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education

Aspinall, T. & Capel, A. (1999). *Advanced Masterclass CAE*. Oxford: Oxford University Press

Azar, B. S. (2006). *Basic English Grammar*. 3rd ed. Pearson Education, New York: Longman

Bell, J. & Gower, R. (2003). *First Masterclass Expert*. Harlow, England: Longman

Berry, R. (1991). Re-articulating the articles. *ELT Journal*, 45 (1): 252-259

Berry, R. (1993). *Collins Cobuild English Guides 3: Articles*. London: Harper Collins

Biber, D., Conrad, S. & Leech, G. (2002). *Student Grammar of Spoken and Written English*. Harlow, England: Longman

Bickerton, D. (1981). *Roots of Language*. Ann Arbor: Karoma

Brown, R. (1973). *A first language*. Cambridge: Mass: Harvard University Press

Brown, H. D. (1987). *Principles of Language Learning and Teaching*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc.

Brown, J. D. (1983). An exploration of morpheme-group interactions. In: K. M. Bailey, M. H. Long & S. Peck, eds. *Second language acquisition studies*, 25-40. Rowley, MA: Newbury House Publishers

Brown, J. D. (1996). *Testing in language programs*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall

Bruni, C. & Reed, S. (2005). *English Adventures, A, B*. Harlow, England: Longman

Burt, M. K. (1975). Error Analysis in the Adult EFL Classroom. *TESOL Quarterly* 9 (1): 53-63

Celce-Murcia, M. & Larsen-Freeman, D. (1999). *The grammar book: an ESL/EFL teacher's course*. 2nd ed. Boston: Heinle & Heinle

Chaudron, C. & Parker, K. (1990). Discourse markedness and structural markedness: The acquisition of English noun phrases. *Studies in Second Language Acquisition*, 12: 43-65

Cheng, M. H. (2008). An inconvenient article. *Hong Kong Med J*, 14: 420. Dostupno na http://www.hkmj.org/article_pdfs/hkm0810p420.pdf
[preuzeto 17.08.2013. u 12:05]

Chesterman, A. (1991). *On definiteness (A study with Special Reference to English and Finnish)*. Cambridge: Cambridge University Press

Chomsky, N. (1957). *Syntactic Structures*. The Hague/Paris: Mouton.

Chomsky, N. (1966). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass: MIT Press

Chomsky, N. (1980). *Rules and Explanations*. New York: Columbia University Press

Christophersen, P. (1939). *The Articles: A Study of their Theory and Use in English*. Copenhagen: Einar Munksgaard

Collins, C. (2005). *English Grammar*. 2nd ed. Great Britain: Harper Collins Publishers

Comrie, B. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology*. Oxford: Basil Blackwell

Corder, S. P. (1981). *Error Analysis and Interlanguage*. Oxford: Oxford University Press

Covitt, R. (1976). Some Problematic Grammar Areas for ESL Teachers. M.A. Thesis in TESL, UCLA

Cruse, D. (1980). John A. Hawkins, Definiteness and Indefiniteness: A study in reference and Grammaticality Prediction. London: Croom Helm, 1978. pp. 316. *Journal of Linguistics*, 16(2): 308-316

Crystal, D. (1988). *The English Language*. London: Penguin.

Crystal, D. (1997). *The Encyclopedia of Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press

Dimitrijević, N. i Radovanović, K. (1995). *Ready for English. Engleski jezik za osmi razred osnovne škole*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Donnellan, K. (1966). Reference and definite descriptions. *Philosophical Review*, 75 (3): 281-304

Doughty, C. & Williams, J. (1998). *Focus on form in classroom Second language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press

Doyle, A. C. (2000). *The Hound of the Baskervilles*. (retold by Patrick Nobes). Oxford: Oxford University Press

Dulay, H. & Burt, M. (1974). Natural sequence in child second language acquisition. *Language Learning* 24: 37-53

Dušková, L. (1997). Expressing indefiniteness in English. *Acta Universitatis Carolinae - Philologica* 5: 33-50

Eastwood, J. (1992). *Oxford Practice Grammar*. Oxford: Oxford University Press

Eastwood, J. (2005). *Oxford Learner's Grammar: Grammar Finder*. Oxford: Oxford University Press

Ekiert, M. (2004). Acquisition of the English Article System by Speakers of Polish in ESL and EFL Settings. *Teachers College, Columbia University Working papers in TESOL & Applied Linguistics* 4 (1): 1-28

Ekiert, M. (2007). The Acquisition of Grammatical Marking of Indefiniteness with the Indefinite Article *a* in L2 English. *Teachers College, Columbia University Working Papers in TESOL & Applied Linguistics* 7 (1): 1-43

Ellis, R. (1985). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press

Ellis, R. (1994). *The study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press

Fangfang, W. (2010) English article acquisition - An investigation among Chinese students.

Dostupno na <http://hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:343662/FULLTEXT01.pdf>

[preuzeto 19.02.2013. u 21:09]

Fen-Chuan, C. L. (2001). The Acquisition of English Articles by Chinese Learners. Dostupno na http://www.hawaii.edu/sls/sls/wp-content/uploads/2011/06/Fen_Chuan.pdf [preuzeto 10.03.2013. u 13:55]

Fielding, H. (1999). Helen Fielding is not Bridget Jones. Author Interviews. Dostupno na <http://www.powells.com/authors/fielding.html> [preuzeto 20.08.2013. u 18:45]

Givón, T. (1984). *Syntax*. vol. I, Amsterdam: John Benjamins

Goto-Butler, Y. (2002). Second language learners' theories on the use of English article: An analysis of the metalinguistic knowledge used by Japanese students in acquiring the English article system. *Studies in Second Language Acquisition* 24: 451-480

Greenbaum, S. & Quirk, R. (1990). *A Student's Grammar of The English Language*. London: Longman

Grice, P. H. (1975). Logic and Conversation. In: P. Cole & J. L. Morgan, eds. *Syntax and Semantics*, vol. 3. New York: Academic Press

Gude, K. & Duckworth, M. (2002). *Proficiency Masterclass*. Oxford: Oxford University Press

Guillaume, G. (1919). *Le probleme de l'article at sa solution dans la langue francaise*. Paris: Hachette

Gundel, J. K., Hedberg, N. & Zacharski, R. (1993). Cognitive status and the forms of referring expressions in discourse. *Language* 69: 274-307

Hakuta, K. (1976). A case study of a Japanese child learning English as a second language. *Language Learning* 26: 321-351

Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2007). *Challenges, 3, 4*. Harlow, England: Longman

Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2002). *New Opportunities* (pre-intermediate). Harlow, England: Longman

Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2002). *New Opportunities* (intermediate). Harlow, England: Longman

Harris, M., Mower, D. & Sikorzyńska, A. (2002). *New Opportunities* (upper-intermediate). Harlow, England: Longman

Hawkins, J. A. (1978). *Definiteness and Indefiniteness*. London, Croom Helm

Hawkins, J. A. (1991). On (in)definite articles: implicatures and (un)grammaticality prediction. *Journal of Linguistics* 27: 405-442

Hawkins, R. (2008). The nativist perspective on second language acquisition. *Lingua*, 118 (4): 465-477

Hewson, J. (1972). *Article and Noun in English*. The Hague: Mouton

Hjelmslev, L. (1928). *Principes de grammaire generale*. Kobenhavn

Hlebec, B. (1986). Serbo-Croatian correspondents of the articles in English. *Folia Slavica* 8: 29-50

Hubbard, P., Jones, H., Thornton, B. & Wheeler, R. (1984). *A Training Course for TEFL*. Oxford: Oxford University Press

Huddleston, R. & Pullum, G. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press

Huebner, T. (1983). *A Longitudinal Analysis of the Acquisition of English*. Ann Arbor: Karoma Publishers, Inc

Ignjatović, Z. i Kovačević, J. (1995). *Engleski jezik. Drugi strani jezik za prvu godinu učenja*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Ionin, T., Heejeong, K. & Wexler, K. (2004). Article Semantics in L2 Acquisition: The Role of Specificity. *Language Acquisition 12 (1)*: 3-69

Ivić, M. (1971). Leksema *jedan* i problem neodređenog člana. *Zbornik za filologiju i lingvistiku 14*: 103-120

Jespersen, O. (1924). *The Philosophy of Grammar*. Chicago: The University of Chicago Press

Jespersen, O. (1933). *Essentials of English Grammar*. London: George Allen and Unwin

Jones, L. (1991). *New Cambridge Advanced English*. Cambridge: Cambridge University Press

Kaluza, H. (1963). Teaching the English article to speakers of Slavic. *Language Learning 12*: 113-24

Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Krámský, J. (1972). *The Article and the Concept of Definiteness in Language*. The Hague: Mouton

Krashen, S. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press

Krashen, S. & Terrell, T. (1984). *The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom*. Oxford: Pergamon Press

Kristal, D. (1988). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Nolit: Beograd

Kruisinga, E. (1932). *A Handbook of Present-Day English*, Part II. Groningen: P. Noordhoff

Langacker, R. W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar*. vol I. Stanford: Stanford University Press

Langacker, R. W. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar*. vol. II. Stanford: Stanford University Press

Larsen-Freeman, D. (1975). The acquisition of grammatical morphemes by adult ESL students. *TESOL Quarterly*, 9: 409-430

Larsen-Freeman, D. & Long, M. H. (1991). *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London: Longman

Liu, D. & Gleason, J. L. (2002). Acquisition of the Article *The* by Nonnative Speakers of English – An Analysis of Four Nongeneric Uses. *Studies in Second Language Acquisition* 24: 1-26

Lyons, C. (1980). The meaning of the English definite article. In: J. van der Auwera, ed. *Semantics of Determiners*. London: Croom Helm

Lyons, C. (1999). *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press

Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press

Master, P. (1987). A cross-linguistic interlanguage analysis of the acquisition of the English article system. Unpublished doctoral dissertation, UCLA

Master, P. (1990). Teaching the English Articles as a Binary System. *TESOL Quarterly* 24: 461-478

Master, P. (1993). A contrastive study of determiner usage in EST research articles. Paper presented at the TESOL Convention, Atlanta, Georgia. Dostupno na <http://www.sjsu.edu/faculty/pmaster/Determiners%20in%20EST.pdf> [preuzeto 12.02.2013. u 15:25]

Master, P. (1994). The effect of systematic instruction on learning the English article system. In: T. Odlin, ed. *Perspectives on pedagogical grammar*, 229-252. New York: Cambridge University Press

Master, P. (1997). The English article system: Acquisition, function, and pedagogy. *System* 25: 215-232

Master, P. (2002). Information structure and English article pedagogy. *System* 30: 331-348

McCourt, F. (2005). *Teacher Man*. Scribner: New York

McEldowney, P.L. (1977). A teaching grammar of the English article system. *International Review of Applied Linguistics* 15(2): 95-112

McLaughlin, B. (1989). *Theories of Second Language Learning*. London: Arnold

Miller, J. (2005). Most of ESL students have trouble with the articles. *International Education Journal, ERC2004 Special Issue* 5(5): 80-88

Mišeska-Tomić, O. (1973). Definiteness types and their behaviour in relativization in English, Macedonian and Serbo-Croatian. *Filološki pregled I-IV*: 75-86. Beograd: Naučno delo

Mišeska-Tomić, O. (1974). The definite determiner in English and Serbo-Croatian. U: R. Filipović, ur. *Reports 9*. Zagreb: Institute of Linguistics

Mizuno, H. (1985). A psycholinguistic approach to the article system in English. *JACET Bulletin*, 16: 1-29

Moore, J. (2007). *Common mistakes at IELTS Advanced*. Cambridge: Cambridge University Press

Nemser, W. (1971). Approximative Systems of Foreign Language Learners. *IRAL* 9/2: 115-123

Odlin, T. (1989). *Language Transfer: Cross-Linguistic Influence in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press

Oller, J. W. & Redding, E. Z. (1971). Article Usage and Other Language Skills. *Language Learning* 21: 85-96

Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House/Harper & Row

Oxford Advanced Learner's Dictionary. 7th ed. (2009). Oxford: Oxford University Press

Parrish, B. (1987). A New Look at Methodologies in the Study of Article Acquisition for Learners of ESL. *Language Learning* 37: 361-383

Piaget, J. (1929). *The Child's Conception of the World*. London: Routledge and Kegan Paul

- Pica, T. (1983). The Article in American English: What the Textbooks Don't Tell Us. In: N. Wolfson & E. Judd, ed. *Sociolinguistics and Language Acquisition*. Rowley (M.A): Newbury House Publishers, Inc
- Powell, D. (2005). *Common mistakes at CAE*. Cambridge: Cambridge University Press
- Quirk, R. & Greenbaum, S. (1973). *A University Grammar of English*. London: Longman
- Redston, C. & Cunningham, G. (2006). *Face2Face* (intermediate). Cambridge: Cambridge University Press
- Redston, C. & Cunningham, G. (2007). *Face2Face* (upper-intermediate). Cambridge: Cambridge University Press
- Richards, et al. (1990). *Longman Dictionary of Applied Linguistics*. Longman
- Rivers, W. (1983). Intervju sa Wilgom Rivers. *Strani jezici, Zagreb 3-4*: 232-243
- Russell, B. (1905). On Denoting. *Mind 14*: 479-493
- Sapir, E. (1921). *Language*. New York: Harcourt, Brace, Inc. & World
- Saville-Troike, M. (2006). *Introducing Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press
- Schumann, J. (1978). The acculturation model for second-language acquisition. In: R. Gringas, ed. *Second language acquisition and foreign language teaching*, 27-50. Washington, DC; Center for Applied Linguistics
- Searle, J. (1969). *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press

Selinker, L. (1972). Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics 10*: 209-230

Selinker, L., & Lamendella, J. T. (1980). Fossilization in interlanguage learning. In: K. Croft, ed. *Reading on English as a second language*, 132-143. Boston. MA: Little, Brown and Company

Sinclair, J. (1991). *Corpus, concordance, collocation: Describing English language*. Oxford: Oxford University Press

Singhal, V. (2012). The Language learning plateau & How to move past it. Dostupno na <http://www.brighthubeducation.com/esl-teaching-tips/72742-how-to-move-past-the-language-learning-plateau/>
[preuzeto 12.06.2013. u 13:15]

Skinner, B. (1957). *Verbal Behaviour*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc

Skinner, C., Bogucka, M. & Kilbey, L. (2003). *Friends Starter, 1-3*. Harlow, England: Longman

Stanojčić, Ž. i Popović, Lj. (1992). *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Spalatin, L. (1976). The English Demonstratives this, these, that, those and their Serbo-Croat Equivalents. U: R. Filipović, ur. *The Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive project. Reports 2*: 103-119

Sperber, D. & Wilson, D. (1986). *Relevance*. Oxford: Basil Blackwell

Sridhar, S.N. (1981). Contrastive analysis, error analysis and interlanguage: Three Phases of One Goal. In: J. Fisiak, ed. *Contrastive Linguistics and the Language Teacher*. Oxford, Pergamon Press: 207-242

- Stevanović, M. (1986). *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Naučna knjiga: Beograd
- Strawson, P. F. (1950). On Referring. *Mind* 59: 320-344
- Tarone, E. (1979). Interlanguage as chameleon. *LL* 29: 181-191
- Tarone, E. (1985). Variability in interlanguage use: a study of style-shifting in morphology and syntax. *Language Learning* 35: 373-404
- Tarone, E. & Parrish, B. (1988). Task related Variation in Interlanguage: The Case of Articles. *Language Learning* 38: 21-44
- Thomas, M (1989). The acquisition of English articles by first and second language learners. *Applied Psycholinguistics* 10: 335-355
- Thornbury, S. G. (2005). *Uncovering grammar*. Oxford: Macmillan Education
- Thu, N. N. (2005). *Vietnamese learners: Mastering English Articles*. GION: Gronings Institut
- Trenkić, D. (2002a). Form-meaning connections in the acquisition of English articles. *Second Language Research* 23 (3): 289-327
- Trenkić, D. (2002b). Establishing the definiteness status of referents in dialogue (in languages with and without articles). *Research Centre for English and Applied Linguistics Working Papers, vol . 7*: 107-131
- Trenkić, D. (2004). Definiteness in Serbian/Croatian/Bosnian and some implications for the general structure of the nominal phrase. *Lingua* 114: 1401-1427

Trenkić, D. (2007). Variability in second language article production: beyond the representational deficit vs. processing constraints debate. *Second Language Research* 23 (3): 289-327

Trenkić, D. (2008). The representation of English articles in second language grammars: Determiners or adjectives?. *Bilingualism: Language and Cognition* 11(1): 1-18

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Wierzbicka, A. (1988). *The Semantics of Grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

Worrall, A. (2005). *English Adventures, 1*. Harlow, England: Longman

Yamada, J. & Matsuura, N. (1982). The use of the English article among Japanese students. *RELC Journal*, 13: 50-63

Yequi, Z. (2003). The Investigation of the Acquisition of English Articles of Chinese University Students. *Foreign Language Teaching and Research*, 35(3): 206-209

Yule, G. (1998). *Explaining English Grammar*. Oxford: Oxford University Press

THE BACK PAGE **An inconvenient article?**

Hundreds of papers by writers from all sections of the profession, and all parts of the world, have crossed my desk over the past few years. One thing unifies most of the papers we receive: regular omission of the definite article ('the') and the indefinite articles ('a' and 'an').

I dutifully insert the appropriate article in front of noun phrases like chest X-ray and full blood count and send the papers back to authors, who, on occasions return the paper with those articles I had painstakingly inserted, equally painstakingly deleted once more.

To be honest, this does not happen very often, but the trend toward leaving out the articles, or sometimes putting one in where it has no business to be, even by authors with otherwise outstanding English writing skills, was so marked that I began to wonder if I was the one with the problem. Was I simply an old-fashioned pernickety editor who could not accept that dropping the article had become standard usage? Should we be accepting this usage as a standard form of Hong Kong English?

So I fell back on the editor's favourite weapon: research. I searched academic papers on the use of the definite and indefinite article to see whether written English had followed spoken English, where "the", "a", and "an" are dropped all the time.

To my fascination I discovered this issue has spawned a whole area of research into linguistics and the acquisition and use of second languages. Particular attention has been paid to language learners whose first languages are Chinese or Japanese because these languages are considered 'non-article' languages where 'the' and 'a' have no equivalent. (There is some controversy over this in Taiwan, but I have not got the space to explain here, unfortunately.)

Daniel Robertson of the University of Leicester¹ found that people with Chinese as a first language tended to leave off the definite article where "information encoded in this feature is recoverable from the context."

Ah! I thought as I read this. That's why everyone writes 'chest X-ray showed' instead of 'the chest X-ray showed' because it is clear that there was a chest X-ray and that this is what it showed. Any hospital resident who insisted on saying 'the chest X-ray', 'the blood tests' and 'the urine sample', as she presented cases during rounds would be considered prissy at best and time-wastingly ponderous at worst.

This also made me wonder whether the articles are left out, not because most of our authors come from a Chinese-language base but because it is standard 'medical speak' in pathology reports, radiology reports, during rounds and handovers. In

Reference

1. Robertson D. Variability in the use of the English article system by Chinese learners of English. *Second Lang Res* 2000;16:135-72.

hospitals all over the world everyone shortens terms and noun phrases to get the maximum information over in minimum time.

That may explain also why the definite and indefinite articles are left off in front of procedures, tests and investigations but are correctly used elsewhere. For instance most writers correctly refer to 'the patient' not 'patient' who has 'an illness'. I am straying into difficult territory here because illness can be a general concept also and once general it does not need an article—definite or indefinite—to modify it!

So far the arguments for stopping my meddling and leaving it as 'chest X-ray showed' seem compelling. Not compelling enough, however, because written English and spoken English are very different animals. Although American English is significantly different from British English (we use British English at the HKMJ) most of the formal rules are still the same. And the papers we are publishing are attracting more and more international interest, indicated by a rapid rise in our citation rates over the last 2 years.

If we were simply a local journal, writing for a local audience for whom the definite article is an unnecessary adornment, it may be wise to let those articles go the way of the dinosaurs. But with new and interesting research to offer the rest of the world, we need to keep the 'the's' and the 'a's' where they belong so that our readers can focus on our science not our grammar.

MARGARET HARRIS CHENG

PRILOG 2

WRITING TASK

You should spend about 60 minutes on this task.

1. It has been said: "Not everything that is learned is contained in books."
Compare and contrast knowledge gained from experience with knowledge gained from books. In your opinion, which source is more important? Why? Use specific reasons and examples to support your answer.
2. Always telling the truth is the most important consideration in any relationship.
Use specific reasons and examples to support your answer.
3. Do you agree or disagree with the following statement?
Television has destroyed communication among friends and family. Use specific reasons and examples to support your opinion.

You should write at least 300 words.

PRILOG 3

Close-test

I look at this collection of kids from all continents, 1 _Ø_ faces of all colours and shapes: Asians with 2 _Ø_ black hair and eyes; 3 _the_ great brown eyes of Hispanic boys and girls; 4 _the_ shyness of some; 5 _the_ loudness of others. I feel at home with them all.

Nancy Chu asks if she can talk to me after 6 _Ø_ class. She sits at her desk and waits for 7 _the_ room to be empty.

"I'm here three years, from China."

"Your English is very good, Nancy."

"Thank you. I learned English from Fred Astaire."

"Fred Astaire?"

"I know all 8 _the_ songs from his movies. My favourite is *Top Hat*. I sing his songs all 9 _the_ time. My parents think I'm crazy. My friends, too. I have 10 _Ø_ trouble with my parents all the time because of Fred Astaire."

"Well, it's unusual, Nancy."

"Also, I watch you teach. And I wonder why you're so nervous. You know English, so you should be relaxed. 11 _the_ kids all say, if they knew English they'd be so relaxed. Sometimes, you're not nervous, and the kids like that. They like it when you tell 12 _Ø_ stories and sing. When I'm nervous, I sing *Dancing in the dark*. You should learn that, Mr. McCourt, and sing it to 13 _the_ class. You don't have such 14 _a_ bad voice."

"Nancy, I'm 15 _an_ English teacher. I'm not 16 _a_ song-and-dance man."

"Could you tell me how to be 17 _an_ English teacher?"

"But what will your parents say?"

"They think I'm crazy already. They say they're sorry they ever brought me from China, where there's no Fred Astaire. They say I'm not even Chinese now. They think it's 18 _a_ waste of time to be 19 _a_ teacher and to listen to Fred Astaire. 'You come here to make 20 _Ø_ money,' my parents say. Mr. McCourt, will you tell me how to be an English teacher?"

"I will, Nancy."

21 _The__ next day in class, Nancy Chu says, “You were lucky you knew English when you came to America. How did you feel when you came to America?”

“Confused. Do you know what *confused* means?”

22 _The__ word goes around the room. They explain it to each other in their own languages. They`re surprised their teacher was as confused as they are now.

I tell them I had trouble with language and 23 _the__ names of things when I came to New York. I didn` t even know what 24 _a__ hot dog was.

Nancy dreams of taking her mother to 25 _a__ Fred Astaire movie because her mother never goes out and she `s 26 _a__ very intelligent woman. Her mother knows many Chinese poems, especially poems by Li Po. “Have you ever heard of Li Po, Mr. McCourt?”

“No.”

She tells 27 _the__ class her mother loves Li Po because he died in a beautiful way. One bright moonlit night, he drank 28 _Ø__ rice wine and took his boat out on 29 _a__ lake. He could see the moon in 30 _the__ water and thought it looked beautiful. When he reached out to touch it, he fell into 31 _the__ lake and died.

Nancy`s mother dreamed of going back to China and taking a boat out on 32 _the__ same lake. If she got very old or had 33 _a__ serious illness, she wanted to reach over 34 _the__ side of the boat and touch 35 _the__ moon in 36 _the__ water. Nancy has 37 _Ø__ tears in her eyes when she tells us this.

When 38 _the__ bell rings, the students don` t jump from their seats. They take their things and leave 39 _the__ classroom quietly. I` m sure they all have pictures of 40 _Ø__ moons and lakes in their heads.

Odlomak iz romana *Nastavnik (Teacher Man)* autora Frenka MekKorta (Frank McCourt, 2005)

PRILOG 4

ANSWER SHEET za *close-test* (Master, 1994: 250)

1.		30.	
2.		31.	
3.		32.	
4.		33.	
5.		34.	
6.		35.	
7.		36.	
8.		37.	
9.		38.	
10.		39.	
11.		40.	
12.		41.	
13.		42.	
14.		43.	
15.		44.	
16.		45.	
17.		46.	
18.		47.	
19.		48.	
20.		49.	
21.		50.	
22.		51.	
23.		52.	
24.		53.	
25.		54.	
26.		55.	
27.		56.	
28.		57.	
29.		58.	

THANKS! ☺

PRILOG 5

Intervju pitanja za nastavnika

1. Da li je, prema vašem mišljenju, dobro obrađen sistem članova u udžbenicima engleskog jezika?

2. Da li vi posvećujete članovima mnogo vremena i pažnje u nastavi?

3. Kako ocjenjujete greške sa članovima u pismenim/usmenim zadacima?

4. Koji je najveći problem u nastavi članova prema vašem mišljenju?

5. Da li vaši učenici prave mnogo grešaka sa članovima?

6. Koji je najveći njihov problem u korišćenju članova?

7. Da li smatrate da je upotreba članova važna?

Opšti podaci:

1. Pol: M Ž

2. Godine iskustva u nastavi engleskog jezika:

1-5 5-10 15-više

3. Stepen obrazovanja:

Visoko – osnovne studije Visoko – master studije

Magistratura Doktorat

PRILOG 6

Intervju pitanja za učenika/studenta

1. Da li su vam nastavnici tokom osnovne/srednje škole/na fakultetu detaljno i opširno objašnjavali sistem engleskih članova?

2. Da li ste posvećivali članovima mnogo vremena i pažnje u učenju engleskog jezika?

3. Da li ste i na koji način memorisali pravila o upotrebi članova?

4. Da li ste ikada tražili pomoć (gramatike, privatni časovi) vezano za upotrebu članova?

5. Koji vam je najveći problem u učenju/usvajanju članova?

6. Da li u našem jeziku postoje neki prevodi članova ili se oni ne mogu prevesti?

7. Da li je, po vašem mišljenju, upotreba članova vrlo bitna?

Opšti podaci:

1. Pol: M Ž
2. Godine učenja engleskog jezika:
 1-5 5-10 15-više
3. Stepen obrazovanja:
 Osnovna škola Srednja škola Fakultet (anglistika)

PRILOG 7

PREDLOG VJEŽBANJA SA ČLANOVIMA

I COUNTABLE AND UNCOUNTABLE NOUNS

A Complete the conversation. Choose the correct form.

Jessica: What are you doing, Andrew?

Andrew: I'm writing (1) essay/an essay.

Jessica: Oh, you've got (2) computer/a computer. Do you always write (3) essay/essays on your computer?

Andrew: Yes, but I'm not doing very well today. I've been working on my plan for about three (4) hour/hours now.

Jessica: You've got lots of books to help you, though. I haven't got as (5) many/much books as you. That's because I haven't got much (6) money/moneys. Quite often I can't even afford to buy (7) food/a food.

Andrew: Really? That can't be (8) many/much fun.

Jessica: I'd like to get (9) job/a job I can do in my spare time and earn (10) a/some money. I've got (11) a few/a little ideas, but what do you think I should do?

Andrew: I know someone who paints (12) picture/pictures and sells them. Why don't you do that?

Jessica: Because I'm no good at painting.

B You are talking about the holiday you had with a friend. Use these words:

awful journey	beautiful scenery	fun	good weather	meal
---------------	-------------------	-----	--------------	------

You have to decide whether you need to put *a/an* or not.

1 (You were in a beautiful part of the country.)

It was a lovely place, though. There was..... all around us.

2 (The weather was good.) And we had..... while we were there.

3 (One evening you went to a restaurant with some other people.)

One evening we had with some people we met.

4 (You enjoyed yourselves at the disco.) We went to a disco. We had there.

5 (Travelling home was awful.) We had home last Saturday.

II NOUNS THAT CAN BE COUNTABLE OR UNCOUNTABLE

A Complete the conversations. Choose the correct form.

- 1 I think sport/a sport is boring. ~ Me too. I hate it.
- 2 We ought to buy some potato/some potatoes. ~ OK, I'll get them.
- 3 Did you hear noise/a noise in the middle of the night? ~ No, I don't think so.
- 4 Is there cheese/a cheese in this soup? ~ Yes, a little.
- 5 I had conversation/a conversation with Vicky last night. ~ Oh? What about?
- 6 Shall I put a chicken/some chicken in your sandwiches? ~ Yes, please.
- 7 Are you a pacifist? ~ Well, I don't believe in war/a war, so I suppose I am.
- 8 It isn't fair. ~ No, life/a life just isn't fair, I'm afraid.
- 9 What's the matter? ~ You've got some egg/some eggs on your shirt.

B Complete the conversations. Put in these nouns: *business* (x2), *experience* (x2), *glass*, *iron*, *light*, *paper*, *space*, *time*. Insert *a/an* or *some* before each noun.

- 1 Sarah: Are you busy tomorrow?
Mark: I'm meeting someone in the office. We've got..... to discuss.
- 2 Trevor: Do you think I need to take..... with me for my shirts?
Laura: Oh, surely the hotel will have one.
- 3 Vicky: I was going to have some juice, but I can't find
- Rachel: If you turned on, you might be able to see properly.
- 4 Claire: I've never met your brother.
Mark: Oh, he's usually very busy because he runsBut he's been ill recently. The doctor has ordered him to spend resting.
- 5 Daniel: How did your interview go?
Emma: Well, I didn't get the job. I think they really wanted someone with of the work, and that's what I haven't got. So it was a bit of a waste of time. And the train coming back was two hours late. That'sdon't want to repeat.

C Complete Claire's postcard to her sister. Choose the correct form.

The island is very peaceful. (0) Life/A life is good here. Everybody moves at a nice slow pace. People have (1) time/a time to stop and talk. It's (2) experience/an experience I won't forget for a long time. There aren't many shops, so I can't spend all my money, although I did buy (3) painting/a painting yesterday. Now I'm sitting on the beach reading (4) paper/a paper. The hotel breakfast is so enormous that I don't need to

have lunch. I've just brought (5) orange/an orange with me to eat later. I've been trying all the different (6) fruit/fruits grown in this part of the world, and they're all delicious.

III A/AN AND THE

A Read this true story about an American tourist in Britain.

A *man* from California was spending *a month* in Britain. One day he booked into *a hotel* in Cheltenham, *a nice old town* in the West of England. Then he went out to look around *the place*. But *the man* didn't return to *the hotel*. He disappeared, leaving *a suitcase* full of clothes behind. *The police* were called in, but they were unable to find out what had happened to *the missing tourist*. It was *a mystery*. But two weeks later *the man* walked into *the police station* in Cheltenham. He explained that he was very sorry, but while walking around *the town*, he had got lost. He had also forgotten *the name of the hotel* he had booked into. So he had decided to continue with his tour of *the country* and had gone to visit *a friend* in Scotland before returning to pick up *the case* he had left behind.

B Answer the following questions based on the reading.

- a. With what kind of nouns do you use *a/an* and *the*?
- b. When do you use *a/an*?
- c. When do you use *the*?

C Complete this true story. Put in *a/an* or *the*.

A man decided to rob (1)... bank in the town where he lived. He walked into (2) ... bank and handed (3) ... note to one of (4) ... cashiers. (5) ... cashier read (6) ... note, which told her to give (7) ... man some money. Afraid that he might have (8) ... gun, she did as she was told. (9) ... man then walked out of (10) ... building, leaving (11) ... note behind. However, he had no time to spend (12) ... money because he was arrested (13) ... same day. He had made (14) ... mistake. He had written (15) ... note on (16) ...back ...of (17) ... envelope. And on (18) ...other side of (19) ... envelope was his name and address. This clue was quite enough for (20) ... detectives on the case.

D Complete the conversations. Put in *a/an* or *the*.

1. Mike: I'm going out for walk. Have you seen my shoes?
Harris: Yes, they're on floor in kitchen.
2. Melanie: Would you like tomato? There's one in fridge.
David: Oh, yes, please. I'll make myselfcheese and tomato sandwich.

3. Sarah: If you're going into city centre, can you post these letters for me?

Mark: Yes. I'll take them to main post office.

4. Rita: I've got problem with my phone bill. Can I see someone about it?

Receptionist: Yes, go to fifth floor. lift is along the corridor.

5. Tom: I didn't know Melanie had dog.

David: It isn't here. She's just taking it for a walk while owner is away.

6. Vicky: I've got headache. I've had it all day.

Rachel: Why don't you go to health center? It's open until six.

7. Andrew: Guess what. I found€50 note on the pavement this morning.

Jessica: You really ought to take it topolice station, you know.

E Complete the conversations. Put in a/an or the.

1. Henry: Would you like cigarette?

Nick: No, thanks. I've given up smoking. It's bad habit.

2. Sarah: What's your brother doing now? Has he got .. . good job?

Laura: Yes, he's ...soldier. He's in ...army. He loves it. It's ...great life, he says.

3. Rita: I went to see Doctor Pascoe yesterday. She's ... best doctor I've ever had.

Harriet: She's very nice, isn't she? You couldn't meet ...nicer person.

4. Rachel: You were long time at ... supermarket.

Vicky: Yes, I know. There was enormous queue. I was thinking of complaining to manager.

5. Mark: Why were you late for your meeting?

Sarah: Well, first I had to go to ...hotel I'd booked into. I took. taxi from airport, and ...driver got completely lost. It wasterrible nuisance. .. man was ... complete idiot.

6. Matthew: Is this book you were telling me about?

Emma: Yes, it's ... really interesting story.

Matthew: What did you say it's about?

Emma: I knew you weren't listening to me. It's science fiction story. It's about beginning of. universe.

F Are these sentences right or wrong? Correct those containing mistakes.

1. A diet high in cholesterol is bad for heart.

2. The introduction of computerized systems led to an increase in unemployment.

3. We all benefit from development of new technologies.
4. We were unhappy about quality of the food available.
5. Last year the airline saw a 20% improvement in delays.
6. There have been changes in the relationship between the teacher and the student.
7. Rates were depending on standard of accommodation you choose.
8. She focused on the role of a family in a child's education.

G Insert an appropriate article in each sentence.

- 1 Take the lift. Our apartment is on fourth floor.
- 2 We have automatic washing machine at home.
- 3 Our company has achieved best results ever this year.
- 4 I'll give you exact date when I know what it is.
- 5 Only bride's close friends were invited.
- 6 Confirm arrival time and gate before you leave home.
- 7 I called this meeting because I have few suggestions to make.
- 8 We've come to expect high standard of service.

IV SOME AND Ø WITH PLURAL AND UNCOUNTABLE NOUNS

Put *some* in the spaces where necessary. If no word is needed, write \emptyset .

- 1 I read about his death in *The Post*, butnewspapers didn't report it at all.
- 2 My uncle bought valuable new stamps for his collection.
- 3 It is now known that cigarettes can seriously damage your health.
- 4 Don't disturb me. I've got really difficult homework to do.
- 5 I know that parents work so hard they don't have time to talk to their children, but Roy and Amy aren't like that.
- 6 My hobby is making candles.
- 7 As we all know, air is lighter than water.
- 8 Did you hear that monkeys escaped from the zoo last night?
- 9 I prefer cooking with oil, as it's far better than butter.
- 10 We first met in restaurant in London, but I can't remember what it was called.
- 11 Although most left early, students stayed to the end of the talk.
- 12 I don't think I've ever met a child who doesn't like chips.

V ARTICLES AND THINGS IN GENERAL

A Complete these sentences using one of these words. Use the where necessary. Use the same word in both a) and b) pair.

<i>advice</i>	<i>coffee</i>	<i>food</i>	<i>French</i>	<i>history</i>	<i>magazines</i>	<i>music</i>	<i>teachers</i>
---------------	---------------	-------------	---------------	----------------	------------------	--------------	-----------------

- 1 a played a very important part in his life.
b I thought used in the film was the best part.
- 2 a I've forgotten most of I learnt at school.
b I'm learning at night school.
- 3 a I'll always be grateful for he gave me.
b I asked my father for about the problem.
- 4 a Put ... you bought straight into the fridge.
b at that new Indonesian restaurant was excellent.
- 5 a I never did enjoy studying
b I'm reading a book about of the New Zealand Maori.
- 6 a The world price of has reached a record high.
b we got last week from the Brazilian café was excellent.
- 7 a In my opinion, deserve to be better paid.
b need to have enormous patience.

B Which of the sentences can be used to form a correct sentence?

- 1 The white rhinoceros/A white rhinoceros is close to extinction.
- 2 The bicycle/A bicycle is an environmentally friendly means of transport.
- 3 The development of the railway/A development of the railway encouraged tourism throughout Europe.
- 4 The fridge/A fridge is today considered an essential in most homes.
- 5 Writing the letter/a letter is often cheaper than telephoning.
- 6 Laszlo Biro is normally credited with having invented the ball-point pen/a ball-point pen.
- 7 The experienced test pilot/An experienced test pilot earns a considerable amount of money.
- 8 The Jumbo Jet/A Jumbo jet has revolutionized air travel.
- 9 The credit card/A credit card is a convenient way of paying for purchases.

C Complete the conversations. Put in the nouns and decide if you need *the*.

1 Rachel: Did your family have a dog when you were younger?

Vicky: No, thank goodness. I'm afraid of..... (dogs). I didn't like.....(dogs) that were running around in the park yesterday. I was afraid they were going to attack me.

2 Melanie: You shouldn't drive so much, Mark. You know that..... (cars) cause(pollution), don't you?

Mark: Yes, but (cars) these days are cleaner than they used to be. Isn't it..... (aeroplanes) that are mainly responsible for (pollution) of the atmosphere?

3 Melanie: I've put some bread out in the garden for (birds).

Tom: You like (birds), don't you?

Melanie: Yes, I do. I love (wildlife), in fact. I'd much rather live in the country if I could.

4 Laura: You're always reading books about (history), aren't you?

Harriet: It was always my favourite subject. Do you know anything about (history) of this area?

Laura: No, but if you like looking round (museums) and (old buildings), we could find out about it together.

VI ARTICLES FOR PEOPLE AND PLACES

A Put *a/an, the* or *zero* article in the spaces. If two answers are possible, give them.

1. Are we talking now about John Smith who led the Labor Party?

2. We're going to a barbecue with Simpsons.

3. There's Linda Jones to see you.

4. A special award was given to film director Ingmar Bergman.

5. The prize is to be given each year in memory of late Ayrton Senna.

6. We met our old friend Romey Thompson in Sydney.

7. That surely can't be Jenny Watson we knew in Zimbabwe.

8. I found myself sitting next to ... Boris Yeltsin! Not ... Boris Yeltsin, of course, with the same name.

9. I didn't realize how rich he was until I heard that he owns Picasso.

10. He's really keen on football. He likes to think of himself as Paul Gascoigne.

11. Have you heard that Woodward's are moving house?

B Complete this paragraph from a magazine article about Melissa Livingstone. Put in the words with or without *the*.

Today Melissa Livingstone is a popular actress and star of the TV soap opera 'Round the Corner'. But as a child she was very unhappy. She didn't do well at Ø school (school), and she never went to (1).....(college). Her greatest pleasure was going to (2)(cinema). Her family lived in an unattractive town and their home was next to (3)(station). Melissa's father, Tom, was a sailor, and he spent months at (4)(sea). He was hardly ever at (5)(home) and when he was, he didn't do very much. Sometimes he spent all day in (6) (bed). Melissa's mother, Susan, had to get up at five o'clock every day to go to (7).....(work). When Tom lost his job he stole a gold cup from (8).....(church) Susan used to go to. He had to go to (9)(prison) for a year. Melissa's mother was horrified at the shame he had brought on the family.

C Complete the conversation. Put in the words and decide if you need *the*.

Sarah: We've just been to *the States* (States) -to (1) (New York).

Claire: Oh, really? I was there at Christmas. Were you on holiday?

Sarah: Yes, and we really needed a break. It was wonderful. We saw (2) (Statue of Liberty), and we walked in (3)..... (Central Park). We did all the sights. We spent a day in (4)..... (Metropolitan Museum of Art). And we walked along (5) (Broadway) and around (6)..... (Macy's) department store.

Claire: Where did you stay?

Sarah: In a small hotel near (7) (Washington Square), not far from (8) (New York University).

Claire: Last time I was there I stayed at (9) (Paramount). It's a nice hotel close to (10) (Broadway).

VI ARTICLES AND TIME EXPRESSIONS

Put *a/an, the* or *zero* article, whichever is most likely, in the spaces in these sentences.

1. a. She starts work on ... Monday next week.
- b. I last saw her in town earlier in the year. I'm sure it was ... Monday, because that's when I go shopping, but I can't remember the exact date.
- c. They phoned on ... Monday before the accident.

2. a. I remember when Frank was last here. It was.... Christmas I got my new bike.
 - b. It was... Christmas to remember.
 - c. We're returning after ... Christmas.
3. a. The race is always held in ... June.
 - b. We last saw Dave ... June your mother was staying with us.
 - c. Even though it was March, the weather reminded me of ... hot June day.
4. a. With the wedding and the new job, it was ... summer she would always remember.
 - b. There was a long drought in South Africa in ... summer of 1993.
 - c. I'm hoping to visit Italy in ... summer.
5. a. We had a really good time over ... New Year.
 - b. Have ... happy New Year!
 - c. I'll contact you in ... New Year.

VI CONSCIOUSNESS-RAISING

Look at the pictures, read the sentences and work out the name (first name and family name) of each person.

The person who ordered chicken is called Chris.

The person who has long hair is called Kim.

The person who bought a coffee is called Robin.

The person who is standing on a glass is called Jo.

The person who is eating ice cream is called Pat.

The family name of the person who has a long hair is Smith.

The family name of the person who is eating an ice cream is Brown.

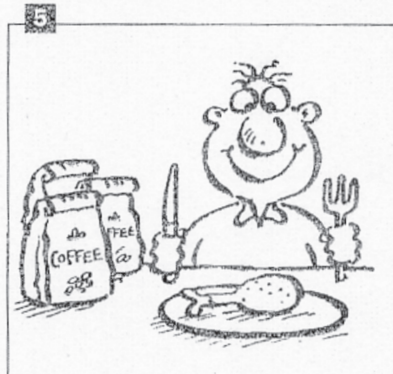
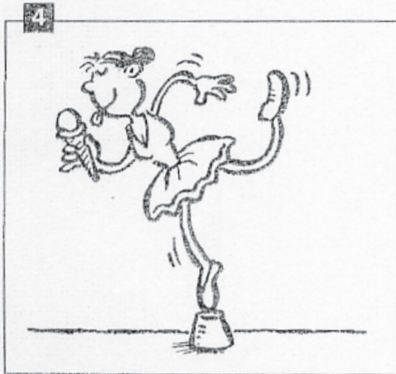
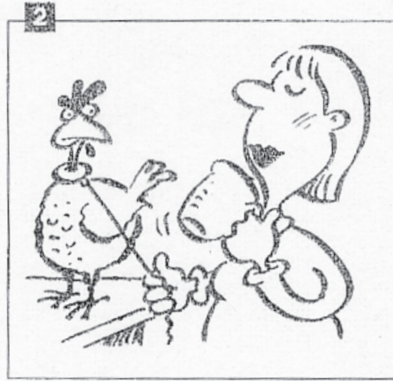
The family name of the person who ordered a chicken is MacDonald.

The family name of the person who bought coffee is O'Connor.

The family name of the person who is standing on glass is Patel.

Now, check that you know the difference between:

chicken	a chicken
hair	a hair
coffee	a coffee
glass	a glass
ice cream	an ice cream

PRILOG 8

SPISAK SLIKA

Slika 1. Animacija iz prikaza o članovima „An inconvenient article?“ (Cheng, 2008: 420)	7
Slika 2. Kretanje vrijednosti unutar sistema članova (Hewson, 1972: 73)	31
Slika 3. Kretanje određenog i neodređenog člana (Hewson, 1972: 85)	33
Slika 4. Primjeri imeničke fraze (<i>NP-noun phrase</i>) uzeti (Radford, 1988, citirano prema Lyons, 1999: 42)	49
Slika 5. Primjeri strukture determinatorske fraze (<i>DP-determiner phrase</i>) (Lyons, 1992: 43)	50
Slika 6. Prikaz objašnjenja članova u knjizi za 6. razred <i>Friends</i> , 1. str. 5	63
Slika 7. Prikaz instrukcije za nastavnika u knjizi za 5. razred <i>Friends</i> , 1. str. 13	63
Slika 8. Prikaz objašnjenja članova u knjizi za 7. razred <i>Friends</i> , 2. str. 33	64
Slika 9. Popis upotrebe člana <i>the</i> ispred geografskih naziva u knjizi za 9. razred <i>Challenges</i> , 4. str. 113	65
Slika 10. Rekapitulacija upotrebe članova (Dimitrijević i Radovanović, 1995: 37) ...	66
Slika 11. Pitanja u vezi upotrebe članova u knjizi za 3. razred gimnazije <i>New Opportunities</i> (upper-intermediate). str. 14	67
Slika 12. Prikaz determinatora u knjizi za 3. razred gimnazije <i>New Opportunities</i> (upper-intermediate). str. 149	68
Slika 13. Uobičajen redosled usvajanja gramatičkih morfema u engleskom kao drugom jeziku kod djece i odraslih (Krashen, 1982: 13)	88
Slika 14. Bickertonov semantički točak za referenciju imeničke fraze (Bickerton, 1981, citirano prema Huebner, 1983: 133)	99
Slika 15. Plan početnog istraživanja	113
Slika 16. Plan glavnog istraživanja	114
Slika 17. Podjela imenica na grupe (Quirk & Greenbaum, 1973: 247)	187

PRILOG 9

SPISAK GRAFIKONA

Grafikon 1. Distribucija određenog i neodređenog člana u različitim registrima (Biber, Conrad & Leech, 2002: 67).....	4
Grafikon 2. Procenat grešaka u esejima po kategorijama.....	118
Grafikon 3. Zadatak 2 - grupa A1 - prikaz grešaka u upotrebi člana <i>a/an</i> po grupama	123
Grafikon 4. Zadatak 2 - grupa A1 - prikaz grešaka u upotrebi člana <i>the</i> po grupama	124
Grafikon 5. Zadatak 2 - grupa B - prikaz grešaka u upotrebi <i>the</i> i <i>a/an</i>	131
Grafikon 6. Zadatak 2 - grupa C - prikaz grešaka u upotrebi <i>the</i> i <i>a/an</i>	136
Grafikon 7. Zadatak 2 - grupa A2 - prikaz grešaka u upotrebi <i>the</i> i <i>a/an</i>	141
Grafikon 8. Grupa A1 & A2 - Odnos grešaka između prvog i drugog prevoda	142
Grafikon 9. Zadatak 3 - grupe A1, B i C - odnos grešaka u <i>close</i> -testu	147
Grafikon 10. Prosječna stopa tačnosti u upotrebi članova za sve tri grupe	168
Grafikon 11. Grupa 1 - tačnost u upotrebi članova	169
Grafikon 12. Grupa 2 - tačnost u upotrebi članova	170
Grafikon 13. Grupa 3 - tačnost u upotrebi članova	171
Grafikon 14. Redosled usvajanja prema SOC mjerenju (Brown, 1973)	174
Grafikon 15. Ukupan procenat izostavljanja <i>a/an</i> , <i>the</i> i \emptyset	177
Grafikon 16. Izostavljanje članova <i>a/n</i> , <i>the</i> i \emptyset po grupama	178
Grafikon 17. Nepotrebno upisivanje <i>a/an</i> i <i>the</i> po grupama	180
Grafikon 18. Ukupan procenat nepotrebno upisivanja <i>a/an</i> i <i>the</i>	181
Grafikon 19. Ukupan procenat pogrešne upotrebe <i>a/an</i> i <i>the</i>	183
Grafikon 20. Pogrešna upotreba <i>a/an</i> i <i>the</i> po grupama	184
Grafikon 21. Komparativna analiza upotrebe članova u [\pm SR, \pm HK] kontekstima ...	198

PRILOG 10

SPISAK TABELA

Tabela 1. Kobildova lista 10 najčešćih riječi engleskog jezika (Sinclair, 1991: 143)	3
Tabela 2. Procenat pojavljivanja tri člana u pet žanrova (Master, 1993: 4)	3
Tabela 3. Uobičajene intralingvalne greške u upotrebi engleskih članova (Richards, 1971, citirano prema Brown, 1987: 177)	96
Tabela 4. Okruženja i primjeri za semantičke kategorije [\pm SR, \pm HK] (Huebner, 1983: 132)	100
Tabela 5. Kognitivni statusi u hijerarhiji određenosti (Gundel, Hedberg & Zacharski, 1993: 274)	101
Tabela 6. Hakutino (Hakuta, 1976) istraživanje o usvajanju engleskih članova	103
Tabela 7. Hubnerovo (Huebner, 1983) istraživanje o usvajanju engleskih članova ...	103
Tabela 8. Istraživanje Taroneove (Tarone, 1985) o usvajanju engleskih članova	104
Tabela 9. Perišovo (Parrish, 1987) istraživanje o usvajanju engleskih članova	105
Tabela 10. Istraživanje Taroneove i Periša (Tarone & Parrish, 1988) o usvajanju engleskih članova	106
Tabela 11. Tomasovo (Thomas, 1989) istraživanje o usvajanju engleskih članova ...	106
Tabela 12. Masterovo (Master, 1987) istraživanje o usvajanju engleskih članova	107
Tabela 13. Redosled usvajanja članova u dosadašnjim istraživanjima	109
Tabela 14. Vrste i procenat učestalosti grešaka u esejima	117
Tabela 15. Zadatak 2 - grupa A1 - broj grešaka po kategorijama	123
Tabela 16. Zadatak 2 - grupa B - broj grešaka po kategorijama	130
Tabela 17. Zadatak 2 - grupa C - broj grešaka po kategorijama	136
Tabela 18. Zadatak 2 - grupa A2 - broj grešaka po kategorijama	141
Tabela 19. Zadatak 3 – grupe A1, B i C - broj grešaka po kategorijama	148
Tabela 20. Test za glavni dio istraživanja (Master, 1994: 250)	155
Tabela 21. Rezultati testa Grupe 1 za odgovore od 1-20	158
Tabela 22. Rezultati testa Grupe 1 za odgovore od 21-40	159
Tabela 23. Rezultati testa Grupe 1 za odgovore od 41-58	160

Tabela 24. Rezultati testa Grupe 2 za odgovore od 1-20	161
Tabela 25. Rezultati testa Grupe 2 za odgovore od 21-40	162
Tabela 26. Rezultati testa Grupe 2 za odgovore od 41-58	163
Tabela 27. Rezultati testa Grupe 3 za odgovore od 1-20	164
Tabela 28. Rezultati testa Grupe 3 za odgovore od 21-40	165
Tabela 29. Rezultati testa Grupe 3 za odgovore od 41-58	166
Tabela 30. Tačnost u upotrebi članova za sve tri grupe prema SOC mjerenju (Brown, 1973)	172
Tabela 31. Redosled usvajanja članova po nivoima - grupe 1, 2 i 3	173
Tabela 32. Prosječna tačnost i redosled usvajanja po članovima – sumarni rezultati	175
Tabela 33. Izostavljanje člana <i>a/an</i>	176
Tabela 34. Izostavljanje člana <i>the</i>	176
Tabela 35. Izostavljanje člana \emptyset	177
Tabela 36. Nepotrebno upisivanje člana <i>a/an</i>	179
Tabela 37. Nepotrebno upisivanje člana <i>the</i>	179
Tabela 38. Pogrešna upotreba člana <i>a/an</i>	182
Tabela 39. Pogrešna upotreba člana <i>the</i>	182
Tabela 40. Procenat grešaka po grupama prema ukupnom broju zadataka	185
Tabela 41. Kolinsova klasifikacija imenica (Collins, 2005: 5)	189
Tabela 42. Greške u upotrebi članova sa brojivim imenicama u množini	190
Tabela 43. Greške u upotrebi članova sa nebrojivim imenicama	192
Tabela 44. Greške u upotrebi članova sa imenicama u jednini	193
Tabela 45. Greške u upotrebi članova sa zbirnim imenicama	195
Tabela 46. Greške u upotrebi članova sa vlastitim imenicama	196
Tabela 47. Komparativna analiza upotrebe članova u [\pm SR, \pm HK] kontekstima	198

PRILOG 11

DRAGICA MILOVIĆ

BIOGRAFIJA

- Rođena 25.12.1974. godine u Nikšiću.
- Završila osnovnu školu „Ratko Žarić“ u Nikšiću školske 1987/1988.godine, a zatim i maturirala u gimnaziji „Stojan Cerović“, društveno-jezički smjer u Nikšiću 1993.godine.
- U toku osnovnih studija engleskog jezika i književnosti pri Odsjeku za engleski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore u Nikšiću (1993-1998) ostvarila prosječnu ocjenu 9.19 i u maju, 1998. godine stekla zvanje profesora engleskog jezika i književnosti i nastavnika italijanskog jezika i književnosti.
- Od 1998. god. do 2007. god. bila je angažovana na istoimenom fakultetu - Katedra za engleski jezik u zvanju saradnika u nastavi na više predmeta u okviru Nauke o jeziku, a od 2007. je zaposlena na Fakultetu za strane jezike Univerziteta „Mediteran“ kao asistent na predmetu Savremeni engleski jezik 1, 2 i Morfologija engleskog jezika. Master rad pod nazivom „Razvijanje autonomije studenata u usvajanju novih riječi kroz eksplicitni fokus na formu - Morfološka analiza novinskih članaka“ odbranila je 2008. god. na Filološkom fakultetu u Beogradu sa ocjenom 10 pod mentorstvom doc. dr Radmile Popović.
- Objavila je pet publikacija iz uže naučne oblasti, te učestvovala i prezentovala radove na tri međunarodne lingvističke konferencije.

Izjava o autorstvu

Potpisana Dragica D. Milović

Broj upisa _____

Izjavljujem

da je doktorska disertacija pod naslovom

Usvajanje sistema članova i kategorije određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada,
- da predložena disertacija u celini ni u delovima nije bila predložena za dobijanje bilo koje diplome prema studijskim programima drugih visokoškolskih ustanova,
- da su rezultato korektno navedeni i
- da nisam kršila autorska prava i koristila intelektualnu svojinu drugih lica.

Potpis doktoranda

U Beogradu, 2014. godine

Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada

Ime i prezime autora Dragica D. Milović

Broj upisa _____

Studijski program Anglistika

Naslov rada Usvajanje sistema članova i kategorije određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku

Mentor dr Smiljka Stojanović, docent

Potpisana Dragica D. Milović

izjavljujem da je štampana verzija mog doktorskog rada istovetna elektronskoj verziji koju sam predala za objavljivanje na portalu **Digitalnog repozitorijuma Univerziteta u Beogradu**.

Dozvoljavam da se objave moji lični podaci vezani za dobijanje akademskog zvanja doktora nauka, kao što su ime i prezime, godina i mesto rođenja i datum odbrane rada.

Ovi lični podaci mogu se objaviti na mrežnim stranicama digitalne biblioteke, u elektronskom katalogu i u publikacijama Univerziteta u Beogradu.

Potpis doktoranda

U Beogradu, 2014. godine

Izjava o korišćenju

Ovlašćujem Univerzitetsku biblioteku „Svetozar Marković“ da u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu unese moju doktorsku disertaciju pod naslovom:

Usvajanje sistema članova i kategorije određenosti i neodređenosti u engleskom jeziku

koja je moje autorsko delo.

Disertaciju sa svim priložima predala sam u elektronskom formatu pogodnom za trajno arhiviranje.

Moju doktorsku disertaciju pohranjenu u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu mogu da koriste svi koji poštuju odredbe sadržane u odabranom tipu licence Kreativne zajednice (Creative Commons) za koju sam se odlučila.

1. Autorstvo

2. Autorstvo - nekomercijalno

3. Autorstvo – nekomercijalno – bez prerade

4. Autorstvo – nekomercijalno – deliti pod istim uslovima

5. Autorstvo – bez prerade

6. Autorstvo – deliti pod istim uslovima

Potpis doktoranda

U Beogradu, 2014. godine
